

19 KARABURUN BİLİM KONGRESİ

3-6 EYLÜL 2025

SAVAS

#Karaburun2025

Karaburun Gündelik Yaşam Bilim ve Kültür Derneği

www.kongrekaraburun.org

19. KARABURUN BİLİM KONGRESİ

“SAVAŞ”

4 – 6 Eylül 2025

KARABURUN

www.kongrekaraburun.org

kongrekaraburun@gmail.com

X: [@KongreKaraburun](https://twitter.com/KongreKaraburun)

Facebook: [karaburunbilimkongresi](https://www.facebook.com/karaburunbilimkongresi)

Instagram: [kongrekaraburun](https://www.instagram.com/kongrekaraburun)

Bluesky: [@kongrekaraburun.bsky.social](https://bsky.app/profile/kongrekaraburun.bsky.social)

[#Karaburun2025](https://twitter.com/KongreKaraburun)

İçindekiler

Sunuş	8
Düzenleme Kurulu	11
Hakem Kurulu	12
Kongre Programı	14
Açılış Sunumu: Savaş ve Barış İkiliğinde Sarkaç ve Döngü	21
<i>Murathan Mungan</i>	
Panel: Rejimin, Hegemonyanın ve Sermaye Birikiminin İnşasında Savaşların Rolü	21
<i>Kapitalizmin Sınırında Hegemonya ve Savaşın Değişen İçeriği</i>	21
<i>Haluk Yurtsever</i>	
<i>Dünya Savaşı'yla Yüzleşmek</i>	22
<i>Masis Kürkçügil</i>	
<i>Küresel Kapitalizm, İsrail Sömürgeciliği ve Filistinlilerin Apartheid'e Karşı Mücadelesi</i>	22
<i>Gürsan Şenalp</i>	
<i>Savaş–Barış İkileminde Kürt Meselesinin Çözümü ve Demokratikleşme</i>	24
<i>Tayip Temel</i>	
A1 Oturumu: Barışın İnşası	25
<i>Barışı Ararken: Küresel ve Yerel Zeminde İmkânlar ve Zorluklar</i>	25
<i>Elçin Aktoprak</i>	
<i>Toplumsal Barışın İnşasında Söz ve Metin</i>	26
<i>Ercan Jan Aktaş</i>	
<i>Barışın Toplumsallaşması ve Kürt Özgürlük Mücadelesi: Çözüm Süreçleri, Dönüşümler ve Yeni Bir Toplumsallık İmkânı</i>	27
<i>Nesrin Orun</i>	27
<i>Bağışlamanın Politik Kifâyetsizliği</i>	28
<i>Nesrin Uçarlar</i>	
B1 Oturumu: Barış ve Demokratik Toplum Yolculuğu	30
A2 Oturumu: Emperyalizm ve Savaş	31
<i>Yaratıcı Yıkım Olarak Savaş ve 'Müthiş Ölmek': Nazi Almanyası'nda Şiddetin Estetize Edilmesi</i>	31
<i>Aysun Gezen</i>	
<i>Üçüncü Dünya Savaşı ve Emperyalizm Çağından Emperyal Çağa</i>	35
<i>Cengiz Baysoy</i>	

Savaşın Rotasını Belirlemek: İlkel Siyasal Birikim, Barıştaki Şiddet ve Devrimdeki Barış	36
<i>Tayfun Yıldırım</i>	
B2 Oturumu: Savaşa Karşı Direniş: Sivil İtaatsizlik ve Vicdanî Ret	39
Savaş Koşullarında Vicdanî Ret: İsraili Vicdanî Retçiler	39
<i>Hüseyin Civan ve Kemal Soylu</i>	
2025 Bahar Direnişleri–Hatırlattıkları ve Ötesi: Militarizm ve Sivil İtaatsizlik	41
<i>Kenan Kahya</i>	
Türkiye’de Vicdanî Ret Hareketinin Dinamikleri, Deneyimler ve Hareketin Evrimine Dair Bir Değerlendirme	46
<i>Merve Arkun</i>	
Vicdanî Ret–Hukuk İlişkisi: Sivil Ölüm	48
<i>Gökhan Sosyal</i>	
Türkiye’de Vicdanî Reddin Yeni Toplumsal Hareketler Temelinde Bir Okuması	50
<i>Merve Fidan ve Sibel Bekiroğlu</i>	
Söyleşi: Gazetecilik Deneyimleri	52
Karanlığa Karşı Aydınlığın Galip Geldiği Direniş Kenti Kobanê’de Gazetecilik!	52
<i>Pınar Ural, Abdurrahman Gök ve İbrahim Aslan</i>	
Kapitalizm, Patriyarka ve Göç Kısılcığında Kadınların Anlatıları	54
<i>Beste Argat Balcı</i>	
A3 Oturumu: Savaşın Tanığı Olarak Sanat: Hakikat, Anlatı, Zaman, Mekân, Temsil	55
Çocukluğun İşgali: Çocuk Edebiyatında Savaş, Militarizm ve Ulusal Kimlik İnşası	55
<i>Sevinç Koçak</i>	
Savaş ve Çatışmanın Hikâyesini Kim Fotoğraflıyor?	57
<i>Arzu Filiz Güngör</i>	
Belgesel Sinemanın Savaşla İmtihani: Savaşa Tanıklık Etmek Mümkün mü?	59
<i>Gül Büyükbeşe</i>	
Savaşın Karşısında Yaşamı Dönüştüren Sanat	61
<i>Fatoş İrwen</i>	
Savaşın Sesleri: Müziğin Direniş, Hafıza ve Hakikatle İlişkisi	63
<i>Selda Öztürk</i>	
B3 Oturumu: Dijitalleşme, Yapay Zekâ ve Savaş	64
Savaşta Düşman: Dron ve Dehümanizasyon	64
<i>Hasan Kılıç</i>	
Sınıf Savaşımında Sermayenin Hizmetkârı Olarak Yapay Zekâ	66

<i>İlker Kalaycı</i>	
Gezegene ve İnsanlığa Karşı Bir Silah Olarak Yapay Zekâ: Gezegen Sömürüsü, Savaş ve Distopik Tehditler	67
<i>Tahir Emre Kalaycı</i>	
'Kapitalist Yapay Zekâ'ya Karşı Emek, Yaşam ve Dünyayı Savunmak	68
<i>Ali Kalaycı, İlker Kalaycı ve Tahir Emre Kalaycı</i>	
C3 Karaburun Oturumu: Karaburun'da Afetlere Karşı Kolektif Dayanışma Mümkün mü?	69
Toplumcu Bilim Emekçileri ile Kamucu Yerel Yönetim İşbirliğiyle İhalesiz Afet Öncesi Dirençli Bir Kent Yaratmak Mümkün mü? Karaburun (İzmir) İlçesi Pilot Bölge Uygulaması	69
<i>Savaş Karabulut, Mualla Cengiz, Abdullah Can Zülfikar, Muammer Tün, Pınar Duran, Derya Şimşek, Methiye Gündoğdu Gök</i>	
A4 Oturumu: Savaş ve Ekolojik Yıkım	71
Savaş ve Ekolojik Yıkım	71
<i>İpek Sarıca</i>	
Savaş, Ekolojik Yıkım ve Biz	74
<i>Ahmet Asena</i>	
B4 Oturumu: Savaşta ve Barışta Çocuk	76
Çocukların Savaşta Üstlendiği Çok Boyutlu Roller: Tanık, Fiil ve Özne	76
<i>Tuğba Canbulut</i>	
Bir Tür Kandırmaca: Çocuk Göçünü Çocuk Haklarıyla Anlama Çabası	78
<i>Mansur Seyitoğlu</i>	
Dijital "Savaş Oyunları" Çocuklara Ne Yapar?	79
<i>Hatice Göz</i>	
Savaşlarda Çocuk ve Çocukların Bir Özne Olarak Barış Süreçlerine Katılımı	80
<i>Hatice Kapusuz ve Alper Yalçın</i>	
Çocuklarla Savaşı ve Barışı Konuşmaya Dair Bir Deneyim	84
<i>Ece İdil Ceylan</i>	
C4 Oturumu: Anlatılan Senin Savaşındır!	85
Ortadoğu'nun Savaşla İç İçte Yaşayan İki Ezilen Ulus: Filistinliler ve Kürtler	85
<i>Yaşar Kazıcı</i>	
Sömürgeci Karşıtı Mücadelede Önemli Bir Dönemeç: Birinci Doğu Halkları Kurultayı	87
<i>Deniz Akgün</i>	
Kuruluşundan Bugüne Türkiye Cumhuriyeti'nin Barış Karnesi: Bu Topraklara Barış Nasıl Gelecek?	90
<i>Mehmet Atik</i>	
A5 Oturumu: Medya, İdeoloji ve Savaş	92

<i>Medya ve Ölüm Siyaseti: Basında Ölümün Temsili ve Yas Hiyerarşisi Üzerine Eleştirel Bir Söylem Analizi</i>	92
<i>Şilan Bingöl</i>	
B5 Oturumu: Silahların Gölgesinde: Savaş, Barış ve Patriyarkal Kapitalizm	94
<i>Kapitalist Birikimden Patriyarkal Antlaşmaya Değişmeyen Koşul Olarak Sömürgecilik: Feminist Praksis İçinden Bir Okuma</i>	94
<i>Gökçiçek Korkmaz</i>	
<i>Kapitalizm, Savaşlar, Göç ve Neoliberal Politikalar Bağlamında Türkiye’de Devletin Rolü ve Sivil Toplumun Sınırları</i>	99
<i>Roza Kahya</i>	
<i>Barışın Faili Olarak Kadınlar: Barışa İhtiyacım Var Kadın İnisiyatifi’nden Bir Çerçeve Önerisi</i>	103
<i>Berfin Atlı</i>	
C5 Oturumu: Savaş Tanrıları Karşısında Yaşamı Arayan İnsan	106
<i>“Modern” İnsanın Yaradılışı</i>	106
<i>Dilan Acar</i>	
<i>Devlet Ölülere Neden Savaş Açar: Türkiye’den Thanatopolitik Görünümler...</i>	108
<i>Özgür Amed</i>	
<i>Savaşta Ezenlerin Tahakkümcü Erosu, Ezilenlerin Kurtarıcı Thanatosu</i>	110
<i>Emek Ilgaz</i>	
<i>Savaş Karşısında İnsan: Viktor Frankl Üzerinden Düşünceler</i>	113
<i>Ruhi Demiray</i>	
<i>Duyguların Popülist Konsolidasyonu: Savaş Tehdidi</i>	114
<i>Yıldız Taghızade</i>	
A6 Oturumu: Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Savaş ve Şiddet Politikaları	118
<i>Feministler Neden Savaş Karşıtı?</i>	118
<i>İlgi Kahraman</i>	
<i>Kapitalist Savaşta Beden, Arzu ve Direnişe Posthümanist Feminist Bakış</i>	120
<i>Yıldız Sınmaz Uzgan</i>	
<i>Dünden Bugüne Savaş Koşullarında Kürt Kadın Mücadelesi ve Yarattıkları</i>	122
<i>Hacer Özdemir ve Deniz Abukan</i>	
<i>Savaşın Gölgesinde Düşünsel Çıktılar Yakalamak ve Jineoloji Merceğinden Savaşa Bakmak</i>	125
<i>Rojda Yıldız, Ayşegül Ayaz ve Nesrin Akgül</i>	
B6 Oturumu: Tarihin Gölgesinde Savaş ve Şiddet	127
<i>Ekonomik ve Askerî Gücün İnşasında Teknik Bilgi ve Meslekî Eğitim: Geç Osmanlı’dan Erken Cumhuriyet’e Mühendis Mektepleri</i>	127
<i>Aytül Fırat</i>	

<i>Türkiye’de Savunma Sanayii, AR-GE ve Gençliğin Yeniden Üretimi</i>	128
<i>Ulaş Berkay Cihan</i>	
<i>Toplumsal Mücadelelerde Hafıza Politikalarının Rolü: Erken Cumhuriyet Dönemi Hafıza Politikaları ve Diyarbakır’da 2000’ler Sonrası Belediyeler Eliyle Karşı Hafıza Üretme Pratiklerinin Sosyolojik Analizi</i>	130
<i>Yusuf Uygur</i>	
<i>Fail Değişir, Cebir Kalır: Türkiye’de Politik Şiddetin Tarihsel Sürekliliği</i>	131
<i>Erhan Kızıl</i>	
C6 Oturumu: Savaşın Yıkıcılığı Karşısında Sanatın Gücü	134
<i>“Şiirin Yerini Tutan Çekimsellik”: Müstaî Bir Belgesel Emekçisinden Sanata ve Barışa Dair Notlar</i>	134
<i>Osman Şişman</i>	
<i>Kuzey İrlanda’da Savaşın Yıkıcılığına Karşı Şiirin Gücü: Seamus Heaney</i>	136
<i>Osman İşçi</i>	
<i>Barış Umudunun Toplumsallaşmasında Minör Sokak Sanatı Olarak Grafiti</i>	137
<i>Sibel Perçinel ve Nergis Perçinel</i>	
<i>Derviş Zaim’in ‘Flashbellek’ Filminde Savaşın Adli Sicili ve Belleği Olarak Mekânsal Dispositifler</i>	139
<i>Işıl Baysan Serim</i>	
A7 Oturumu: Ortadoğu’da Savaş Rejimleri ve Direniş Dinamikleri	141
B7 Oturumu: Sokağın Bilgisi	141
A8 Oturumu: Barış Bir Yoldur	142
<i>Değişen Bölgesel Dinamikler ve Yeni Barış Süreci</i>	142
<i>Fatma Bostan Ünsal</i>	
B8 Oturumu: Savaşların Mültecileri	143
<i>Başka Başka Protestolar, Eylemler: İstanbul’da Sahra-altı Afrikalıların Kolektif Eylemlerine Yönelik Sosyal Psikolojik Bir İnceleme</i>	143
<i>Yakup Rifat Azak</i>	
<i>Koruma Rejimi mi Savaşın Sessiz Biçimi mi? Mültecilik, Devlet Politikaları ve Politik Şiddetin Yarattığı Psikolojik Yıkım</i>	144
<i>Umay Alkaya ve Mert Cantürk</i>	
<i>Yasal Araf ve Güvencesizlik: Türkiye’de LGBTİ+ Mülteciler ve Hukukî Muğlâklık</i>	146
<i>Hayriye Kara</i>	
Çalışma Grubu Sunumları	147
<i>Savaşı Yine ve Yeniden Eve Getirmek: Savaşın Görsel Politikası</i>	147
<i>Esra Oskay, Didem Erbaş, Gizem Ünlü, Seniha Ünay</i>	
<i>Sanat Çalışmalarında Savaşçı Kadınlar</i>	148

Sehel Oto, Arzu Oto, Aslı Asena Elibol, Derya Şekerci

Forum: Barış İçin Ne Öneriyoruz? Birlikte Ne Yapabiliriz?	150
ATÖLYE - BELGESEL	151
Video-Eylem Analiz Atölyesi: Savaşa Karşı	151
<i>Oktay İnce</i>	
Farklı Dillerden Şarkılarla Vokal Atölyesi	152
<i>Selda Öztürk</i>	
Belgesel Film Gösterimi: 10. Yılında 10 Ekim Belgeselleri	152
“Elif”	
SALON BİLGİLERİ	153

Sunuş

“Savaş İstiyoruz!”

En önce vuruldu

bunu yazan.

- Bertolt Brecht, “Duvara Tebeşirle Yazılan”

Bütün savaşlar siyasal olarak örgütlenmiş kolektif cinayetlerdir.

Kongremiz “Savaş” başlıklı çağrısına hazırlandığı sıralarda hemen yanı başımızdaki bir devlet, Suriye, on üç yıl süren savaş ve kuşatmanın ardından geride binlerce ölü ve yaralı, milyonlarca yerinden edilmiş insan bırakarak parçalandı. Şubat 2022’de başlayan Ukrayna-Rusya savaşı ise tüm şiddetiyle sürüyor. Binlerce sivil ölümün yanı sıra Ukrayna halkı tarihinin en büyük göç sürecini yaşıyor. Nüfusun dörtte birinin yaşam alanlarını terk ettiği, kadın ve çocukların büyük bir kısmının yurtdışında mülteci olduğu biliniyor. Savaşın neden olduğu yıkımın en acımasızlarından biri yine bizim coğrafyamızda, Filistin’de gerçekleşiyor. İsrail ordusunun Gazze Şeridi’ne 7 Ekim 2023’ten bu yana düzenlediği saldırılarda binlerce kişi hayatını kaybetti, daha fazlası ise yaralandı. Süren ambargo sonucu binlerce kişinin açlıktan ve yetersiz sağlık hizmetlerinden dolayı öldüğü tahmin ediliyor. Dahası İsrail’in önce Güney Lübnan’a girmesi ve şimdi Suriye’deki işgal alanını genişletmesiyle savaşın giderek büyüme ihtimali artıyor.

Kongremizin bu çağrıyla yayımladığı süreçte, Türkiye’de yıllardır süren Kürt sorunun çözülmesi için bir kez daha görüşmelerin başladığına ve hâlihazırda devam ettiğine tanıklık ediyoruz. İnanıyoruz ki savaşın Türkiye halklarına, doğaya, kentlere yönelik tahribatına ancak kalıcı ve bölgesel bir toplumsal barışla son vermek mümkündür.

Küresel kapitalizm yeni bir topyekûn savaş dönemine doğru mu sürükleniyor?

Farklı kaynaklar 34 ülkede 59 devletler arası çatışmanın varlığına işaret ederek 2023 yılının İkinci Dünya Savaşından sonra savaşların en yoğun yaşandığı yıl olduğuna işaret ediyor. Farklı ölçeklerde süren bu savaşların yoğunlaştığı bölge Afrika olup onu Asya ve Ortadoğu izliyor.

Dahası farklı toplumlar arası çatışma ve savaşlar yalnızca düzenli ordular arasında gerçekleşmiyor. Silahlı sivil gruplar arasındaki çatışmalar da giderek artıyor. 2023 yılının sivil silahlı gruplar arasında gerçekleşen 75 büyük çatışma ile yine bir savaş yılı olduğu kaydediliyor.

Küresel düzeyde giderek artan kriz ve emperyalist rekabet kapitalizmin yeni hegemonya krizi ve bir genel savaş sürecine doğru evrilmekte mi olduğu sorusunu ön plana çıkarıyor. Eğer öyleyse... *Çanlar Kimin İçin Çalıyor...!*

Dünyanın tüm savaşları yalnızca savaşın yıkım coğrafyalarındaki insanlığa değil tüm insanlığa yapılan bir saldırdır. Bu nedenle savaşın *Çan Sesleri*, Hemingway'ın John Donne'den aktardığı gibi aynı zamanda tüm insanlığa yapılan bir çağrıdır...

“Ada değildir insan, bütün hiç değildir bir başına; anakaranın bir parçasıdır, bir damladır okyanusta; bir toprak tanesi alıp götürse deniz, küçülür Avrupa, sanki yiten bir burunmuş, dostların ya da senin bir yurtluğunmuş gibi, ölünce bir insan eksilirim ben, çünkü insanoğlunun bir parçasıyım; işte bundandır ki sorup durma çanların kimin için çaldığını; senin için çalıyor.”

Peki insanlık neden savaşıyor? Savaş ve şiddet kapitalizmin yeniden üretiminde nasıl bir rol oynuyor? Savaşın cinsiyeti var mıdır?

Bu ve daha fazlası elbette kongremizin temel sorularından bazılarını oluşturuyor. Yanıtları birlikte düşünmemizi beklese de şunu söylememiz mümkün: Her toplumsal formasyonun kendi örgütsel mantığı ve çelişkileri o toplumsal formasyona özgü savaşlara neden oluyor. Bu nedenle kapitalizmin ve yol açtığı emperyalizmin savaşları gerek varoluş nedenleri ve gerekse sonuçları açısından önceki toplumsal yapılardan önemli ölçüde farklılaşıyor. İşte bundandır ki kapitalizmin tüm genel savaşlarını sermayenin genel krizini anlamadan anlayabilmemiz mümkün değil. Lenin'in vurguladığı gibi: Kapitalizm koşullarında dönemsel olarak bozulan dengenin yeniden kurulmasında sanayide *bunalımdan* ve siyasette de *savaştan* başka bir araç yoktur.

Kapitalizm sadece savaşın nedenini değil kendisini de değiştirdi; savaşları ülkelerin tüm üretken kapasitesini yok etmeyi hedefleyen *topyekûn bir saldırıya* dönüştürdü. Kentlerin birer askerî hedef haline gelmesi, muazzam sayılara ulaşan sivil kayıplara yol açtı. Topyekûn savaşın sonuçları silahların yol açtığı doğrudan yıkımlarla da sınırlı değil. Sömürgeleştirme, yurtsuzlaşma, etnik temizlik, soykırım, zorunlu göçler, mültecileştirme, salgın hastalıklar, açlık ve kıtlıklar, kültürün ve doğanın tahribatı kapitalist savaşların neden olduğu kalıcı yıkımlardır.

Bu yıkımlar boyunca savaşın cinsiyetle kesişimi, tecavüzün bir savaş stratejisi olarak kullanılmasından ikili cinsiyet sisteminin dışında kalan bedenlerin görünmez kılınmasına kadar farklı biçimlerde tezahür ediyor. Savaş, yalnızca cinsiyet rollerini yeniden üretmekle kalmıyor, aynı zamanda bu ilişkilerden besleniyor. Erkeklik ve militarizm, savaşın ideolojik ve pratik altyapısını oluşturan temel unsurlar. Bununla birlikte çatışma süreçleri, kadınlara orantısız biçimde yüklenen ekonomik ve toplumsal sorumlulukları da içeriyor. Kadınlar ve çocuklar, savaşın insanî maliyetinin en ağır yükünü taşıyorlar. Savaşın cinsiyetini görmeden yapısal şiddeti ve savaşın getirdiği insanlık dışı sonuçları bütün boyutlarıyla kavramak mümkün değil.

Kapitalizmde sürekli barış mümkün müdür?

Bizce savaşa karşı olmak aynı zamanda kapitalizme karşı olmaktır ya da *son savaş kapitalizme karşı olan savaştır...* Lenin'in Birinci Dünya Savaşı arkasından yaptığı tespite kulak verelim:

"Eğer sosyalizm kazanamazsa, kapitalist devletler arasındaki barış; yalnızca bir ateşkes, bir fasıl, halkları yeniden boğazlamak için bir hazırlık olacaktır."

Duyduğumuz ses çan sesleri mi? Eğer öyleyse *Çanlar Kimin İçin Çalıyor?*

SAVAŞA karşı İNSANLIĞI ve DOĞAYI savunmak umuduyla...

Sözü Gülten Akin'a bırakarak sizleri 19. kez Karaburun Bilim Kongresi'nde bir arada olmaya çağırıyoruz.

*Ne ışığını ne dalı sor ne de tomurcuğu
Aklık kırık, şaşırıldı eski beklentilerim
Kimyasal korkular, kanlı gecelikler, dalgalı sirenler
Çocukları koyver, nereye gitseler ne yapsalar
Nasılsa füzeler bombalar onları buluyor
Nergisten ben sorumluydum, ışıktan ve çocuklardan
Yanlış mı belledim, insan sorumluluktur.*

Düzenleme Kurulu

Adil Çamur

Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi

Ahmet Haşim Köse

Prof. Dr.

Aydın Arı

Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi

Aydın Gelmez

Dr.

Dilek Karabulut

Doktora Öğrencisi, Paris 1 Panthéon
Sorbonne

Erkin Başer

Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi

Esra Dabağcı

Dr.

Mehmet Türkay

Prof. Dr.

Melda Yaman

Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi

Nuray Türkmen

Dr., Ankara Üniversitesi

Onur Hamzaoğlu

Prof. Dr., Kocaeli Dayanışma Akademisi

Ömer Selvi

Dr., AA School of Architecture

Özcan Gülhan

Mühendis, İzmir Dayanışma Akademisi

Özlem Özkan

Doç. Dr., Kocaeli Dayanışma Akademisi

Remzi Altunpolat

Bağımsız Araştırmacı

Yasemin Özgün

Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi

Hakem Kurulu

Adem Yeşilyurt

Adil Çamur

Ahmet Haşim Köse

Alaeddin Şenel

Alp Altınörs

Alper Açık

Asena Günal

Aslı Aydemir

Aslı Kayhan

Aydın Arı

Aydın Gelmez

Aykut Çoban

Besime Şen

Beyza Üstün

Can Atalay

Cansu Akbaş Demirel

Çiğdem Mater

Dilek Karabulut

Deniz Parlak

Duygu Türk

Ecehan Balta

Elçin Aktoprak

Elif Karaçimen

Elif Sinem Arıkan

Engin Fırat

Ercüment Akdeniz

Esra Mungan

Erkin Başer

Erkin Özalp

Erol Köroğlu

Ertuğrul Mavioğlu

Esra Dabağcı

Evrin Kepenek

Eylem Yıldız

Fikret Başkaya

Funda Şenol Cantek

Günizi Kartal

Hülya Kendir

İsmet Akça

Korkut Boratav

Lülüfer Körükmez

Melek Göregenli

Mehmet Kuyurtar

Mehmet Türkay

Melda Yaman

Nagehan Tokdoğan

Nazan Üstündağ

Nilgün Toker

Noémi Lévy-Aksu

Nuray Türkmen

Onur Hamzaoğlu

Osman Şişman

Özcan Gülhan

Özgür Narin

Özgür Öztürk

Ömer Selvi

Özlem Özkan

Özge Sanem Özateş Gelmez

Özgür Sevgi Göral

Ruhi Demiray

Pınar Bedirhanoğulları

Remzi Altunpolat

Savaş Karabulut

Serdar Değirmencioğlu

Serdar Tekin

Sibel Bekiroğlu

Şebnem Oğuz

Taner Timur

Tanıl Bora

Tayfun Kahraman

Tezcan Durma

Yasemin Özgün

Yıldız Tar

Yonca Güneş Yücel

Zafer Yörük

Zerrin Kurtoğlu

Kongre Programı

4 Eylül Perşembe

9.30 – 10.00 Açılış Konuşmaları

10.00 – 11.30

Açılış Sunumu: Murathan Mungan – Savaş ve Barış İkiliğinde Sarkaç ve Döngü

Yürütücü: Nilgün Toker

12.30 – 15.00 Panel: Rejimin, Hegemonyanın ve Sermaye Birikiminin İnşasında Savaşların Rolü

Oturum Yürütücüsü ve Çerçeve Sunum: Aysun Gezen

- * **Haluk Yurtsever** – Kapitalizmin Sınırında Hegemonya ve Savaşın Değişen İçeriği
- * **Masis Kürkçügil** – I. Dünya Savaşı'yla Yüzleşmek
- * **Gürsan Şenalp** – Küresel Kapitalizm, İsrail Sömürgeciliği ve Filistinlilerin Apartheid'e Karşı Mücadelesi
- * **Tayip Temel** – Savaş–Barış İkileminde Kürt Meselesinin Çözümü ve Demokratikleşme

15.30 – 17.30

A1 Oturumu: Barışın İnşası

Oturum Yürütücüsü ve Çerçeve Sunum: Onur Hamzaoğlu

- * **Elçin Aktoprak** – Barışı Ararken: Küresel ve Yerel Zeminde İmkânlar ve Zorluklar
- * **Ercan Jan Aktaş** – Toplumsal Barışın İnşasında Söz ve Metin
- * **Nesrin Orun** – Barışın Toplumsallaşması ve Kürt Özgürlük Mücadelesi: Çözüm Süreçleri, Dönüşümler ve Yeni Bir Toplumsallık İmkânı
- * **Nesrin Uçarlar** - Bağışlamanın Politik Kifâyetsizliği

B1 Oturumu: Barış ve Demokratik Toplum Yolculuğu

Oturum Yürütücüsü: Fatma Demirer

- * **Çerçeve Sunumlar: Bahadır Altan ve Yüksel Genç** – Bir Gerilla ve Savaş Pilotunun Gözünden Savaş
- * **Forum:** Barış ve Demokratik Toplum Yolculuğu

17.45 – 20.00

A2 Oturumu: Emperyalizm ve Savaş

Oturum Yürütücüsü ve Çerçeve Sunum: Ahmet Haşim Köse

- * **Aysun Gezen** – Yaratıcı Yıkım Olarak Savaş ve ‘Müthiş Ölmek’: Nazi Almanyası’nda Şiddetin Estetize Edilmesi
- * **Cengiz Baysoy** – Üçüncü Dünya Savaşı ve Emperyalizm Çağından Emperyal Çağa
- * **Tayfun Yıldırım** – Savaşın Rotasını Belirlemek: İlksel Siyasal Birikim, Barıştaki Şiddet ve Devrimdeki Barış

B2 Oturumu: Savaşa Karşı Direniş: Sivil İtaatsizlik ve Vicdanî Ret

Oturum Yürütücüsü: Merve Arkun

- * **Hüseyin Civan ve Kemal Soylu** – Savaş Koşullarında Vicdanî Ret: İsraili Vicdanî Retçiler
- * **Kenan Kahya** – 2025 Bahar Direnişleri–Hatırlattıkları ve Ötesi: Militarizm ve Sivil İtaatsizlik
- * **Merve Arkun** – Türkiye’de Vicdanî Ret Hareketinin Dinamikleri, Deneyimler ve Hareketin Evrimine Dair Bir Değerlendirme
- * **Gökhan Sosyal** – Vicdanî Ret–Hukuk İlişkisi: Sivil Ölüm
- * **Merve Fidan ve Sibel Bekiroğlu** – Türkiye’de Vicdanî Reddin Yeni Toplumsal Hareketler Temelinde Bir Okuması

20.30 Söyleşi: Gazetecilik Deneyimleri

Yürütücü: Emine Uyar

- * **Pınar Ural, Abdurrahman Gök ve İbrahim Aslan** – Karanlığa Karşı Aydınlığın Galip Geldiği Direniş Kenti Kobanê’de Gazetecilik!
- * **Beste Argat Balcı** – Kapitalizm, Patriyarka ve Göç Kısılcacında Kadınların Anlatıları

5 Eylül Cuma

9.30 – 12.00

A3 Oturumu: Savaşın Tanığı Olarak Sanat: Hakikat, Anlatı, Zaman, Mekân, Temsil

Oturum Yürütücüsü: Sevinç Koçak

- * **Sevinç Koçak** – Çocukluğun İşgali: Çocuk Edebiyatında Savaş, Militarizm ve Ulusal Kimlik İnşası
- * **Arzu Filiz Güngör** – Savaş ve Çatışmanın Hikâyesini Kim Fotoğraflıyor?
- * **Gül Büyükbeşe** – Belgesel Sinemanın Savaşla İmtihanı: Savaşa Tanıklık Etmek Mümkün mü?
- * **Fatoş İrwen** – Savaşın Karşısında Yaşamı Dönüştüren Sanat
- * **Selda Öztürk** – Savaşın Sesleri: Müziğin Direniş, Hafıza ve Hakikatle İlişkisi

B3 Oturumu: Dijitalleşme, Yapay Zekâ ve Savaş

Oturum Yürütücüsü ve Çerçeve Sunum: Yasemin Özgün

- * **Hasan Kılıç** – Savaşta Düşman: Dron ve Dehümanizasyon
- * **İlker Kalaycı** – Sınıf Savaşımında Sermayenin Hizmetkârı Olarak Yapay Zekâ
- * **Tahir Emre Kalaycı** – Gezegen ve İnsanlığa Karşı Bir Silah Olarak Yapay Zekâ: Gezegen Sömürüsü, Savaş ve Distopik Tehditler
- * **Ali Kalaycı, İlker Kalaycı ve Tahir Emre Kalaycı** – ‘Kapitalist Yapay Zekâ’ya Karşı Emek, Yaşam ve Dünyayı Savunmak

C3 Karaburun Oturumu: Karaburun’da Afetlere Karşı Kolektif Dayanışma Mümkün mü?

Oturum Yürütücüsü: Sedef Gönenc

- * **Savaş Karabulut** – Toplumcu Bilim Emekçileri ile Kamucu Yerel Yönetim İşbirliğiyle İhalesiz Afet Öncesi Dirençli Bir Kent Yaratmak Mümkün mü? Karaburun (İzmir) İlçesi Pilot Bölge Uygulaması
- * **Forum**

13.00 – 15.30

A4 Oturumu: Savaş ve Ekolojik Yıkım

Oturum Yürütücüsü ve Çerçeve Sunum: Beyza Üstün

- * **İpek Sarıca** – Savaş ve Ekolojik Yıkım
- * **Agit Özdemir** – Savaşın Ekolojik Yıkımı ve Barışın Ekolojisi: Toplumsal Ekoloji Perspektifinden Bir İnceleme
- * **Ahmet Asena** – Savaş, Ekolojik Yıkım ve Biz

B4 Oturumu: Savaşta ve Barışta Çocuk

Oturum Yürütücüsü: Hatice Kapsuz

- * **Tuğba Canbulut** – Çocukların Savaşta Üstlendiği Çok Boyutlu Roller: Tanık, Fiil ve Özne
- * **Mansur Seyitoğlu** – Bir Tür Kandırmaca: Çocuk Göçünü Çocuk Haklarıyla Anlama Çabası
- * **Hatice Göz** – Dijital “Savaş Oyunları” Çocuklara Ne Yapar?
- * **Hatice Kapsuz ve Alper Yalçın** – Savaşlarda Çocuk ve Çocukların Bir Özne Olarak Barış Süreçlerine Katılımı
- * **Ece İdil Ceylan** – Çocuklarla Savaş ve Barışı Konuşmaya Dair Bir Deneyim

C4 Oturumu: Anlatılan Senin Savaşındır!

Oturum Yürütücüsü: Esra Dabağcı

- * **Yaşar Kazıcı** – Ortadoğu'nun Savaşla İç İçte Yaşayan İki Ezilen Ulus: Filistinliler ve Kürtler
- * **Deniz Akgün** – Sömürgeci Karşıtı Mücadelede Önemli Bir Dönemeç: Birinci Doğu Halkları Kurultayı
- * **Mehmet Atik** – Kuruluşundan Bugüne Türkiye Cumhuriyeti'nin Barış Karnesi: Bu Topraklara Barış Nasıl Gelecek?

15.45 – 18.00

A5 Oturumu: Medya, İdeoloji ve Savaş

Oturum Yürütücüsü ve Çerçeve Sunum: İrfan Değirmenci

- * **Hakkı Özdal** – Harp ve Sulh: Sürekli Çatışma Çağının Medyası
- * **Hayri Demir** – Ötekinin Kamerası, Merkezin Dili
- * **Şilan Bingöl** – Medya ve Ölüm Siyaseti: Basında Ölümün Temsili ve Yas Hiyerarşisi Üzerine Eleştirel Bir Söylem Analizi

B5 Oturumu: Silahların Gölgesinde: Savaş, Barış ve Patriyarkal Kapitalizm

Oturum Yürütücüsü: Melda Yaman

- * **Gökçeçek Korkmaz** – Kapitalist Birikimden Patriyarkal Antlaşmaya Değişmeyen Koşul Olarak Sömürgecilik: Feminist Praksis İçinden Bir Okuma
- * **Roza Kahya** – Kapitalizm, Savaşlar, Göç ve Neoliberal Politikalar Bağlamında Türkiye'de Devletin Rolü ve Sivil Toplumun Sınırları
- * **Berfin Atlı** – Barışın Faili Olarak Kadınlar: Barışa İhtiyacım Var Kadın İnisyatifi'nden Bir Çerçeve Önerisi

C5 Oturumu: Savaş Tanrıları Karşısında Yaşamı Arayan İnsan

Oturum Yürütücüsü: Aydın Gelmez

- * **Dilan Acar** – “Modern” İnsanın Yaradılışı
- * **Özgür Amed** – Devlet Ölülere Neden Savaş Açar: Türkiye'den Thanatopolitik Görünümler...
- * **Emek Ilgaz** – Savaşta Ezenlerin Tahakkümcü Erosu, Ezilenlerin Kurtarıcı Thanatosu
- * **Ruhi Demiray** – Savaş Karşısında İnsan: Viktor Frankl Üzerinden Düşünceler
- * **Yıldız Taghizade** – Duyguların Popülist Konsolidasyonu: Savaş Tehdidi

18.15 – 20.15

A6 Oturumu: Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Savaş ve Şiddet Politikaları

Oturum Yürütücüsü: Aslı Davas

- * **İlgi Kahraman** – Feministler Neden Savaş Karşıtı?
- * **Yıldız Sınmaz Uzgan** – Kapitalist Savaşta Beden, Arzu ve Direnişe Posthümanist Feminist Bakış
- * **Hacer Özdemir ve Deniz Abukan** – Dünden Bugüne Savaş Koşullarında Kürt Kadın Mücadelesi ve Yarattıkları
- * **Rojda Yıldız, Ayşegül Ayaz ve Nesrin Akgül** – Savaşın Gölgesinde Düşünsel Çıkışlar Yakalamak ve Jineoloji Merceğinden Savaşa Bakmak

B6 Oturumu: Tarihin Gölgesinde Savaş ve Şiddet

-Fulya Atacan anısına-

Oturum Yürütücüsü: Mehmet Türkay

- * **Aytül Fırat** – Ekonomik ve Askerî Gücün İnşasında Teknik Bilgi ve Meslekî Eğitim: Geç Osmanlı'dan Erken Cumhuriyet'e Mühendis Mektepleri
- * **Ulaş Berkay Cihan** – Türkiye'de Savunma Sanayii, AR-GE ve Gençliğin Yeniden Üretimi
- * **Yusuf Uygur** – Toplumsal Mücadelelerde Hafıza Politikalarının Rolü: Erken Cumhuriyet Dönemi Hafıza Politikaları ve Diyarbakır'da 2000'ler Sonrası Belediyeler Eliyle Karşı Hafıza Üretme Pratiklerinin Sosyolojik Analizi
- * **Erhan Kızıl** – Fail Değişir, Cebir Kalır: Türkiye'de Politik Şiddetin Tarihsel Sürekliliği

C6 Oturumu: Savaşın Yıkıcılığı Karşısında Sanatın Gücü

Oturum Yürütücüsü: Ahmet Uhri

- * **Osman Şişman** – “Şiirin Yerini Tutan Çekimsizlik”: Müstafi Bir Belgesel Emekçisinden Sanata ve Barışa Dair Notlar
- * **Osman İşçi** – Kuzey İrlanda'da Savaşın Yıkıcılığına Karşı Şiirin Gücü: Seamus Heaney
- * **Sibel Perçinel ve Nergis Perçinel** – Barış Umudunun Toplumsallaşmasında Minör Sokak Sanatı Olarak Grafiti
- * **Işıl Baysan Serim** – Derviş Zaim'in 'Flashbellek' Filminde Savaşın Adli Sicili ve Belleği Olarak Mekânsal Dispositifler

6 Eylül Cumartesi

09.30 – 12.00

A7 Oturumu: Ortadoğu’da Savaş Rejimleri ve Direniş Dinamikleri

-Bereket Kar anısına-

Oturum Yürütücüsü: Remzi Altunpolat

- * **Hakan Güneş** – İran’da Siyasal Kanatlar, Kesimler ve Rejim Tartışmaları
- * **Ayşe Düzkan** – Antiemperyalizmin Pusulası Olarak Filistin
- * **Hamide Rencüs** – HTŞ Rejimi Altında Hayat: Suriye’de Cihatçı İktidarın Soykırım Politikaları ve Bölgesel Kriz Dinamikleri

B7 Oturumu: Sokağın Bilgisi

Oturum Yürütücüsü: Özcan Gülhan

- * **Selinay Uzunel** – 19 Mart Sonrası İstanbul’da Öğrenci Direnişi
- * **Fadime Özdemir** – 19 Mart Sonrası İzmir’de Öğrenci Direnişi
- * **Ercan Gül** – İzmir Büyükşehir Belediyesi İşçileri Grevi
- * **Oktay Yıldız** – Digel Tekstil İşçi Direnişi
- * **Hasan Yorulmaz** – Akbelen Direnişi

13.00 – 15.30

A8 Oturumu: Barış Bir Yoldur

Oturum Yürütücüsü: Nuray Türkmen

- * **Çilem Küçükkeleş** – Aslan ile Ceylan Nasıl Hünkâr’ın Kucağında Buluştu
- * **Fatma Bostan Ünsal** – Değişen Bölgesel Dinamikler ve Yeni Barış Süreci
- * **Atalay Göçer** – Yas, Direniş ve Tahayyül: Türkiye’de Queer Barışın İmkânları
- * **Melek Göregenli** – Barışı Kim İster? Sınıf, Kimlik, İdeoloji

B8 Oturumu: Savaşların Mültecileri

Oturum Yürütücüsü ve Çerçeve Sunum: Zeki Gül

- * **Yakup Rıfat Azak** – Başka Başka Protestolar, Eylemler: İstanbul’da Sahra-altı Afrikalıların Kolektif Eylemlerine Yönelik Sosyal Psikolojik Bir İnceleme
- * **Umay Alkaya ve Mert Cantürk** – Koruma Rejimi mi Savaşın Sessiz Biçimi mi? Mültecilik, Devlet Politikaları ve Politik Şiddetin Yarattığı Psikolojik Yıkım
- * **Hayriye Kara** – Yasal Araf ve Güvencesizlik: Türkiye’de LGBTİ+ Mülteciler ve Hukukî Muğlaklık

15.45 – 16.-15 Çalışma Grubu Sunumları

- * Savaşı Yine ve Yeniden Eve Getirmek: Savaşın Görsel Politikası
- * Sanat Çalışmalarında Savaşçı Kadınlar

16.15 – 19.30

Forum: Barış İçin Ne Öneriyoruz? Birlikte Ne Yapabiliriz?

-Sırrı Süreyya Önder anısına-

Yürütücü: Gözde Şeker

- * **Gökhan Günaydın** (CHP)
- * **Cengiz Çiçek** (DEM Parti)
- * **Sevda Karaca** (EMEP)
- * **İlknur Başer** (Sol Parti)
- * **Doğan Ergün** (TİP)

ÇALIŞMA GRUBU - ATÖLYE - BELGESEL

Çalışma Grubu: "Savaşı Yine ve Yeniden Eve Getirmek: Savaşın Görsel Politikası"

1. Toplantı:

4 Eylül Perşembe, 15.00 – 16.30

Nergis Çay Bahçesi

2. Toplantı:

6 Eylül Cumartesi, 10.00 – 12.00

Nergis Çay Bahçesi

Video-Eylem Analiz Atölyesi: Savaşa Karşı – Oktay İnce

4 Eylül Perşembe, 19.00 – 20.30

Nergis Çay Bahçesi

Farklı Dillerden Şarkılarla Vokal Atölyesi – Selda Öztürk

5 Eylül Cuma, 12.00 – 12.30

A3 Oturumunun ardından, Karaburun Pazaryeri

Belgesel Film Gösterimi: 10. Yılında 10 Ekim Belgeselleri

"Elif"

Süre: 79'

Yönetmen: Elif Ergezen ve Emre Kanlıoğlu

5 Eylül Cuma, 20.30

Karaburun Pazaryeri

Açılış Sunumu: Savaş ve Barış İkiliğinde Sarkaç ve Döngü

Murathan Mungan

Yürütücü: Nilgün Toker

Panel: Rejimin, Hegemonyanın ve Sermaye Birikiminin İnşasında Savaşların Rolü

Oturum Yürütücüsü ve Çerçeve Sunum: Aysun Gezen

Kapitalizmin Sınırında Hegemonya ve Savaşın Değişen İçeriği

Haluk Yurtsever

Dünya tarihi, sınıf mücadeleleri tarihi olduğu kadar savaşlar tarihidir de.

Dünya tarihine çok odaklı, çok disiplinli bir küreden bakmak gerekiyor. Antropoloji, sınıfsal/siyasal mücadele deneyimleri ve savaş bu kürenin 3 kristalini oluşturuyor.

Bugün, hegemonya ve savaş başlıklarına da, ekonomi politik, jeopolitik, ekopolitik, cinspolitik vb. sonu "politik"le biten çoklu bir prizmadan bakmamız gerekiyor.

2018'den bu yana bugünkü dünyayı "kapitalizmin sınırı" kavramı üzerinden anlamaya, çözümlenmeye çalışıyorum. Krizden farklı. Teknik değil, teorik/tarihsel bir saptama bu.

Bir dünya sistemi olarak kapitalizm dünyayı bir eko-kırımın eşğine taşımış, teorik, tarihsel, siyasal sınırlarına dayanmıştır. Sınırı keskin bir çizgi, uçurumun kenarı olarak değil, esneyebilen, genişleyip daralabilen bir alan olarak, sınırda mücadeleyi de ne kadar süreceğini önceden bilemeyeceğimiz ama dönüşü olmayan tek yönlü bir yol olarak görüyorum.

Hegemonya, yeniden paylaşım ve yeni dünya düzeni başlıklarını, sınıfsız toplum, evrensel ve ebedi barış amaçlarımız açısından hakkıyla değerlendirebilmek için günümüz dünya gerçekliğindeki değişimleri “olanaklar-tehlikeler” diyalektiğinde kavramaya çalışmamız gerekiyor.

Dünya Savaşı'yla Yüzleşmek

Masis Kürkçügil

Cihan Harbi kendisinden sonraki İkinci Dünya savaşı ile birlikte esas olarak “ateş ve Kan” içinde Avrupa İç Savaşını imlemekle birlikte savaşa katılan bütün ülkelerin siyasal ve toplumsal hayatlarında derin etkiler bırakmıştır. Emperyalizm ve modern milliyetçilik arasında salınan Cihan Savaşının atlanarak bir tarih yazılması bu bakımdan şu veya bu şekilde bu savaşa muhatap olmuş ülkelerde radikal dönüşümler olmuştur. Rusya, Almanya ve bir başka açıdan Türkiye Cihan Harsinde bu radikal dönüşüm yaşamış ülkelerdir.

Tarık Zafer Tuna'ya II. Meşrutiyet'in Cumhuriyetin laboratuvarı olduğunu söylemişti. Bunu zihniyet dünyasının biçimlenmesi açısından ele alınırsa önemli bir doğruluk payı var. Ancak sınıfların mevzilenmesi, demografik arınma, toplumsal formasyon, iktidar bloku ve hatta sermaye birikimi açısından değerlendirildiğinde Cumhuriyetin harcı Birinci Dünya Savaşında karılmıştır. Bir başka deyişle Cumhuriyet elbette İstiklal Harbi olmadan kurulamazdı, ancak İstiklal Harbi de Birinci Dünya Savaşı olmasaydı akla hayale gelmezdi. Milli Mücadele'nin dolayısıyla Cihan harbi sırasında başladığı rahatlıkla söylenebilir. Dolayısıyla Anadolu bağlamında savaşın 1918'de değil 1922'de bittiği de eklenebilir.

Küresel Kapitalizm, İsrail Sömürgeciliği ve Filistinlilerin Apartheid'e Karşı Mücadelesi

Gürsan Şenalp

Bu makalede, Filistin'deki soykırımı kimliğe dayalı mağduriyet çerçeveleriyle sınırlamayan; onu küresel kapitalizmin güncel işleyiş biçimleri, devlet şiddetinin yapısal boyutları ve kolektif direnişin imkânları çerçevesinde ele alan çözümlere ihtiyaç olduğu noktasından hareket ediyoruz. Hatırlanacağı üzere Dünya Ekonomik Forumu, 2023 Küresel Risk Raporu'nda dünyanın, “önümüzdeki benzersiz, belirsiz ve çalkantılı on yılı şekillendirmek üzere kesişen” ve

giderek artan ekonomik, siyasi, sosyal ve iklimsel etkileri içeren bir “çoklu krizle” karşı karşıya olduğu uyarısında bulunmuştu. İşte bugün Gazze’de yaşananları ulusötesi kapitalist seçkinlerin dahi kayıtsız kalamadıkları bu derin krizlerden ayrı ele almak mümkün değildir. Dolayısıyla, İsrail’in Filistin’e yönelik imha siyasetinin, yalnızca yerel bir etnik-sömürgeci “çatışma” olarak değil, küresel jeopolitik yeniden yapılanmanın merkezinde konumlanan bir şiddet biçimi ve her geçen gün “artık insanlık” saflarına itilen milyonlar için gerçek zamanlı bir “alarm zili” olarak ele alınması gerektiğini düşünüyoruz. İsrail, ABD öncülüğündeki – Gilbert Achcar’ın deyişiyle – “Atlantikçi liberalizm”in Ortadoğu’daki uzantısı işlevini görmeye devam etmekte; bölgedeki enerji, ulaşım ve güvenlik hatlarının yeniden yapılandırılmasında belirleyici bir rol üstlenmektedir. Bu bağlamda yürütülen imha siyaseti, yalnızca Filistinlilere karşı değil; aynı zamanda Ortadoğu’nun ötesinde bağımsız, halkçı ve bölgesel alternatifler üretme potansiyeline sahip tüm toplumsal dinamiklere karşı önleyici bir disiplin stratejisi olarak da okunmalıdır.

Başta ABD olmak üzere Batı’nın sağladığı koşulsuz finansal ve ekonomik yardımlar, askeri yardım ve silah desteği, diplomatik ve medyatik destek hem bu saldırıların sürdürülmesini mümkün kılmakta hem de İsrail’in bölgesel güç mimarisinde merkezileşmesini hedeflemektedir. Büyük teknoloji tekelleri, askeri-sanayi-üniversite-güvenlik kompleksi içinde merkezî bir konum edinmiş olup, yapay zekâ tabanlı gözetim sistemleri, algoritmik veri işleme teknikleri ve kentsel savaş/imha pratikleri üzerinden yeni kâr alanları yaratmaktadır. Bu süreç, hem *askerileşmiş birikim* hem de *baskı yoluyla birikim* dinamikleriyle uyumludur; zira hem küresel ölçekte kitlesel gözetim ve kontrol mekanizmaları inşa edilmekte, hem de kent mekânları doğrudan şiddet üzerinden sermaye birikiminin sahasına dönüştürülmektedir. Diğer bir deyişle, dijital çağda ulusötesi kapitalist sınıflar için soykırım son derece kârlı bir birikim alanına dönüşmüştür. Filistin toprakları uzun süredir bu açıdan bir laboratuvar işlevi görmektedir; burada geliştirilen ve test edilen gözetim, kontrol ve imha teknolojileri daha sonra küresel güvenlik piyasasına sunulmaktadır. İsrail’in savaş ekonomisi, Filistin halkının varlığını doğrudan tehdit etmenin ötesinde, küresel kapitalizmin askerileşmiş birikim kalıplarının – ya da Robinsun’un kavramsallaştırdığı haliyle “küresel polis devleti”nin – temel bir unsurunu oluşturmaktadır.

Ortaya çıkan tarihsel manzara çarpıcıdır: Bir yanda toprakları işgal edilmiş, sürekli yerlerinden edilen, bombalarla yok edilen, yetmez denerek bu defa ölümüne açlıkla cezalandırılan ancak

direnen bir halk var. Diğer yanda ise bu korkunç düzenin tamamlayıcı parçaları olarak işleyen – Kees van der Pijl’in kavramsallaştırmasıyla Locke’cu merkez bölge ve Hobbesçu rakiplerden oluşan – kapitalist devletler. Gazze’de süregiden soykırım, yalnızca Batı’nın ilerici/demokrat geçinen unsurlarının ikiyüzlülüklerini değil, aynı zamanda Avrasya’nın ve Küresel Güney’in de içinde yer aldığı küresel kapitalist sistemin işleyiş mantığını açığa çıkaran bir eşik olarak değerlendirilmelidir. Bu tarihsel kopuş noktasında, kolektif siyasal müdahale potansiyeli, artık uluslararası kurumlara, devletlerarası diplomasiye ya da "alternatif bloklar"a değil; sokaklarda, kampüslerde ve emekçi sınıflar etrafında örgütlenen kolektif direniş biçimlerine yaslanmaktadır.

Savaş–Barış İkileminde Kürt Meselesinin Çözümü ve Demokratikleşme

Tayip Temel

Kürt meselesi, Türkiye’nin en köklü ve çözümü en çok ertelenmiş sorunudur. Bu mesele yalnızca güvenlikçi politikalarla değil, tarihsel, siyasal ve toplumsal yönleriyle anlaşılabilir. Osmanlı’nın merkezileşme girişimlerinden Cumhuriyet’in kuruluşuna uzanan süreçte Kürtler, ulus-devlet ideolojisinin dışlayıcı politikalarıyla inkâr ve asimilasyonun hedefi haline getirilmiş, bunun sonucu olarak ağır bir çatışma zemini doğurmuştur.

20.yüzyılda Kürt kimliği çoğunlukla bastırılmış, ancak 1960’lardan itibaren yükselen kimlik talepleriyle birlikte mesele yeni bir boyut kazanmıştır. Bu dönemden sonra hem silahlı mücadele hem de siyasal alanda temsil arayışları, sorunu çok katmanlı bir hale getirmiştir. Esasında Kürt meselesi, bir “kimlik ve tanınma krizi”dir. Ulus-devletin homojenleştirici ve tekçi doğası, Kürtleri “öteki”ne dönüştürmüş, böylece barış ihtimali baştan sınırlanmıştır.

Eğer özgürlük ve eşit yurttaşlık temelinde yeniden tanımlanmış bir demokratik cumhuriyet anlayışı gelişseydi, farklı kimliklerin barış içinde bir arada yaşamasının zeminini doğabilirdi. Bu açıdan bakıldığında, 2009 Oslo görüşmeleri ve 2013–2015 çözüm süreci, Türkiye toplumuna barışın mümkün olduğunu gösteren tarihsel deneyimlerdir.

Bugün (2024–2025) yeniden açılan müzakere imkânı, PKK’nin silah bırakma ve örgütsel varlığına son verme yönünde attığı adımlarla birlikte tarihsel bir fırsata dönüşmüş durumdadır. Ancak bu sürecin kalıcılaşması, yalnızca güvenlik politikalarıyla değil, kapsamlı demokratik reformlara bağlıdır.

Çözümün merkezinde Abdullah Öcalan bulunmaktadır. Öcalan, ulus-devletin dışında bir çözüm ve gelecek tahayyülü ortaya koymuştur. 2013 Newroz'unda yaptığı çağrıdan, 2025'te PKK'nin silah bırakması yönünde aldığı inisiyatif kadar uzanan çizgi, çözümün onun rolü olmadan ilerleyemeyeceğini kanıtlamaktadır.

Kürt meselesinin barışçıl çözümü, Türkiye için çok boyutlu sonuçlar doğuracaktır. Siyasal alanda demokratikleşmeyi, toplumsal düzlemde eşit yurttaşlığı, ekonomik planda ise yılların tahribatının telafisini mümkün kılacaktır. Dahası, Türkiye'nin bu sorunu çözmesi, Ortadoğu'da güven ve istikrarın gelişmesine katkı sunacak; bölgesel ölçekte örnek bir barış modeli oluşturacaktır.

Sonuç olarak, Kürt meselesi yalnızca Kürtlerin değil, Türkiye'deki tüm halkların ortak geleceğini ilgilendiren tarihî bir düğümdür. Bu düğümün demokratik ve barışçıl yöntemlerle çözülmesi, Cumhuriyet'in ikinci yüzyılı için kaçırılmaması gereken bir stratejik fırsat ve toplumsal dönüşüm imkânıdır.

A1 Oturumu: Barışın İnşası

Oturum Yürütücüsü ve Çerçeve Sunum: Onur Hamzaoğlu

Barışı Ararken: Küresel ve Yerel Zeminde İmkânlar ve Zorluklar

Elçin Aktoprak

Bu sunumda, 1990'lardan günümüze barış arayışları önce küresel dinamikler bağlamında karşılaştırmalı olarak ele alınacak, ardından günümüz koşullarında yerel düzeyde barış için hangi imkânların var olabileceği tartışmaya açılacaktır. Berlin Duvarı'nın yıkılışı ile 11 Eylül arasındaki dönem, savaşlarla birlikte barış süreçleri ve anlaşmalarıyla da anılan 1990'lar, yapısal sorunları kadar sağladığı imkânlarla da değerlendirilecektir. Bunu izleyen 2001 sonrası dönemde ise güvenlik kaygılarının yükselişi, militarizmin güçlenmesi ve otoriterleşmenin artışı incelenecek; yapısal eşitsizliklerin sürekliliği ve derinleşmesi ışığında küresel ölçekte barışın krizi tartışılacaktır. Bu tablo üzerinden sunum, Türkiye'de barışın yeniden nasıl aranabileceğini, hangi zemin ve araçlarla toplumsal düzeyde inşa edilebileceğini ele almayı amaçlamaktadır.

Toplumsal Barışın İnşasında Söz ve Metin

Ercan Jan Aktaş

Çağımızda en çok tüketilen kavramlardan biri olan “barış”ın, sıkça dile getirilmesine rağmen toplumsal ve siyasal yaşamda gerçek bir karşılık bulamayışını tartışmaya açıyor. Barışın herkes tarafından onaylanan bir ideal olarak görülmesine rağmen pratikte yaşanabilir bir olguya dönüşmemesi, eleştirel bir sorgulama ile ele alınıyor. Bu çelişkiyi çözmek için önce bireylerin kendi çevrelerinde ve kendileriyle barışı konuşmaları gerektiğini, çünkü herkesin barıştan anladığı şeyin farklı olabileceğini vurguluyor.

Barış talep etmenin dahi sakıncalı görüldüğü, mevcut siyasal yapıların “barış” kavramını kriminalize ettiği bir atmosferde yaşadığımız hatırlatılıyor. Siyasi elitlerin barışla bir dertlerinin olmadığını, onu yalnızca güçlerini tahkim etmek için bir araç olarak kullandıkları savunuluyor. Barışın, devletlerin ve egemen sınıfların çıkarlarına ters düştüğü oranda bastırıldığı, çünkü barışın olmadığı bir ortamın öfke, tehdit ve kontrol mekanizmalarıyla iktidarın devamını sağladığı ifade ediliyor. Dolayısıyla barış, elitlere bırakılamayacak kadar değerli, halkların doğrudan sahiplenmesi gereken bir meseledir.

Barışın sadece savaşın olmaması değil, aynı zamanda eşitlik, özgürlük ve adaletin kurucu ilkeleriyle şekillenen bir toplumsal düzen olduğunu ortaya koyuyor. Bu düzenin kurulması için öncelikle eril, dışlayıcı, militarist dilden arındırılmış, kapsayıcı ve şiddetsiz bir iletişim biçiminin kurulması gerektiği savunuluyor. Barışın bir kültür olarak inşa edilebilmesi için; doğaya, insanlara, farklı kimliklere ve yaşam biçimlerine saygının egemen olması gerektiği belirtiliyor. Bu çerçevede diyalog, empati ve kesişimsellik gibi kavramların önemi vurgulanıyor. Kesişimsellik, bireylerin farklı kimliklerinin (cinsiyet, sınıf, etnik aidiyet vb.) bir arada nasıl işlediğini ve bu yapıların bireylerin toplum içindeki konumlarını nasıl belirlediğini açıklamak için önemli bir çerçeve olarak sunuluyor.

Rojava Toplumsal Sözleşmesi örneği üzerinden, çok kimlikli, eşitlikçi, ekolojik ve demokratik bir yapının nasıl kurulabileceğine dair somut bir model sunuluyor. Bu sözleşme, farklı halkların, inançların, cinsiyetlerin ve toplulukların eşit yurttaşlık temelinde bir arada yaşamasının mümkün olduğunu gösteren bir belge olarak öne çıkarılıyor. Ortadoğu gibi erkek egemen, militarist yapıların baskın olduğu bir coğrafyada, böyle bir toplumsal sözleşmenin varlığı barış mücadelesi için ilham verici bir örnek olarak görülüyor.

Son bölümlerinde, vicdani ret hareketi özelinde antimilitarist mücadeleye değiniliyor. Vicdani ret, kişinin savaş ve askerlik gibi şiddet temelli uygulamalara bireysel itirazı olarak tanımlanıyor ve toplumsal barışla doğrudan ilişkili bir pratik olarak ele alınıyor. Her vicdani ret beyanı, bireyin hem kendiyile hem de toplumla yaptığı ahlaki bir sözleşme olarak değerlendirilmekte. Bu metinler incelendiğinde ortak değerlerin —özgürlük, eşitlik, adalet— öne çıktığı görülüyor. Aynı zamanda militarizm, tahakküm, hiyerarşi, cinsiyetçilik, sınırlar ve otoriterlik gibi karşıt olunan yapılarla da hesaplaşma içeren bu metinler, barışın dil ve anlam üzerinden yeniden kurulması gerektiğine işaret ediyor.

Sonuç olarak çalışma, barışın yalnızca bir kavram ya da hayal değil, dilde başlayan, sözle kurulan, örgütlenme ve mücadeleyle örülen bir toplumsal pratik olduğunu savunuyor. Gerçek bir toplumsal barışın ancak bireylerin kendi aralarındaki sözleşmeleriyle, empati ve iş birliğine dayalı kolektif bir mücadeleyle mümkün olabileceği güçlü biçimde dile getiriliyor.

Barışın Toplumsallaşması ve Kürt Özgürlük Mücadelesi: Çözüm Süreçleri, Dönüşümler ve Yeni Bir Toplumsallık İmkânı

Nesrin Orun

Kürt Sorunu, Türkiye'nin ve Ortadoğu'nun katı ulus-devlet yapılarından kaynaklanan, yalnızca etnik değil, inanç, cinsiyet, emek ve ekoloji gibi çok katmanlı sömürü alanlarını kapsayan karmaşık bir meseledir. Kürt Özgürlük Mücadelesi, bu sorunların çözümünü demokratik toplum inşası ve özgürlükçü bir gelecek perspektifiyle ele alan, dünyada örneğine az rastlanır bir mücadele hattı izlemiştir. Bu bildiri, Kürt Sorunu'nu legal/illegal denklemine sıkıştırmadan, temsili, toplumsal ve silahlı mücadele unsurlarını da kapsayan geniş bir çerçevede, mücadelenin ideolojik ve toplumsal dönüşümünü, Ortadoğu ve dünya konjonktüründeki yerini, barış mücadelesinin demokratikleşme ve toplumsal dönüşüm potansiyelini tartışmayı amaçlamaktadır.

Dünya barış süreçleri, etnik sorunların asgari siyasi ve kültürel haklarla çözüldüğü, devlet güçlerinin çekildiği ve direniş hareketlerinin yerel yönetimlere dönüştüğü örnekler sunar. Ancak her biri özgün dinamiklere sahiptir ve genellemelerden ziyade farklılıklarıyla öne çıkar. Türkiye'de 2013'te sonlanan çözüm sürecinden sonra, 2025'te beklenmedik ve hızlı gelişen yeni süreç, örgütün feshiyle "sondan başlama" gibi özgün bir karakter taşır. Öcalan'ın 27 Şubat

2025'teki çağrısı ve örgütün 5-7 Mayıs'taki Mayıs'taki fesih kongresi, yalnızca etnik değil, demokratik toplumcu sosyalizm perspektifiyle Türkiye ve Ortadoğu'nun demokratikleşmesini hedefler. Demokratik cumhuriyet, demokratik ulus, demokratik modernite ve 3. Yol gibi kavramsallaştırmalar, Rojava örneğinde görüldüğü gibi, tekçi, cinsiyetçi ve sömürüye dayalı devlet yapılarına karşı toplumu savunan bir ideolojiyi yansıtır.

Bu süreç, klasik barış süreçlerinden farklı olarak, çok aşamalı görüşmelerle silah bırakma yerine, örgütün feshiyle başlaması nedeniyle teknik bir detaydan öte bir özgünlük sunar. Kürt Özgürlük Mücadelesi, Kürt Sorunu ile demokrasi sorununun iç içeliğini, kadın özgürlüğünün toplumsal özgürlük için vazgeçilmezliğini ve diğer toplumsal mücadelelerin önünü açma ve güçlendirme potansiyelini vurgular. Türkiye'nin yüzyıllık tekçi, milliyetçi ve antidemokratik devlet yapısını dönüştürme potansiyeli taşıyan bu süreç, barışın toplumsallaşması için tarihi bir fırsat sunar. Ancak bu, yalnızca Kürt hareketinin çabasıyla değil, toplumsal muhalefetin, kadınların, emekçilerin ve demokratik güçlerin aktif katılımıyla mümkün olabilir.

Dünya deneyimleri, pürüzsüz barış süreçlerinin nadir olduğunu, ancak asgari müştereklerle savaşın sonlandığı, sorunların müzakere masalarında tartışıldığı ve demokratikleşmenin önünün açıldığı bir toplumsallık inşasının mümkün olduğunu gösterir. Kürt Sorunu'nun çözümü, Türkiye ve Ortadoğu toplumlarının "nasıl bir yaşam" istediği sorusuna yanıt ararken, Kürt halkı, Türkiye halkları ve bölge toplumları, bu tarihsel dönemde dünyaya örnek bir model sunma potansiyeline sahiptir. Bu bildiri, Kürt Özgürlük Mücadelesi'nin barış süreci deneyimleri ve toplumsallaşma perspektifi üzerinden, bir arada yaşama mücadelesinin imkânlarını ve zorluklarını tartışmayı hedefler.

Bağışlamanın Politik Kifâyetsizliği

Nesrin Uçarlar

Bağışlama mefhumu, cezalandırıcı adalet mekanizmalarına başvurmanın imkânsız, anlamsız ve maliyetli olduğu gerekçesiyle önerilen onarıcı adalet mekanizmalarından biri olarak takdim ediliyor. Mağduru kişisel olarak hedef alan failin, kişisel niyetlerle işlediği yasa dışı suçlardan bahsederken mümkün olabilecek manevi, dini, psikolojik ve sosyolojik bağlamdan çıkarılıp bir grup mağdura yönelik olarak, devlet tarafından görevlendirilmiş failerin işlediği kolektif ve yasal suçlar bağlamına oturtulmaya çalışılıyor ve böylece kendisinden en yüksek seviyede faydalanılacak bir muğlaklığa yerleştiriliyor. Bu muğlaklığı aşmak amacıyla bağışlamanın özel

alandaki tezahürlerine, mağdurun veya failin tekil denebilecek sayıda olduğu, hatta suçun değil yanlıştın, hatanın söz konusu olduğu durumlara başvurmaktan uzak durmak; özellikle bağışlamanın tartışmalı psikolojik savunularına itibar etmekten kaçınmak ve bağışlama mefhumu üzerine felsefi incelemelerden yararlanırken devlet-kaynaklı insanlığa karşı suçlar bağlamına sadık kalmak gerekiyor.

Türkiye’de olası bir geçmişle yüzleşme girişiminin, hakikat arayışının ve adalet mekanizmalarının Kürt toplumunun beklentileri doğrultusunda nasıl tasarlanması gerektiğini incelemek üzere, 90’larda Kürdistan’daki devlet şiddetine maruz kalmış, yakınları öldürülmüş veya kaybedilmiş yirmi bir aileden elli altı kişiyle 2014’ün kış aylarında görüşmeler yapmıştık. Görüştüğümüz kişilerin adalet arayışını ve hukuki girişimlerini; failerin ve sorumluların yargılanması ve cezalandırılması konusundaki talebini; maddi tazminat ve devletin özür dilemesi hakkındaki görüşlerini; itiraf ve hakikat karşılığı failere ve sorumlulara ceza indirimini uygulanması ve cezasızlık konusundaki düşüncelerini öğrenmeye çalışmıştık. Görüştüğümüz kişilerin failerle ve sorumlularla karşılaşma, helalleşme ve onları bağışlama ihtimali; bağışlama/bağışlamama ediminin kendileri için anlamı ve toplumsal karşılığı; Türklerle yeni bir politik dostluk kurma koşullarına ilişkin fikirleri de görüşmelerin konusuydu.

Görüştüğümüz kişilerin çoğu, hukuki adaletin yanı sıra Kürtlüğün haysiyetinin iade edilmesinde, özgürlük, eşitlik ve özerklikte karşılık bulan politik adalet yerine getirilse bile faileri kişisel olarak bağışlamakta isteksiz veya tereddütlüydü. Tereddütleri yerindeydi; görüşmelerimize konu olması gereken, kişisel veya “siyasal bağışlama” değil, politik af ve cezasızlık olmalıydı. Bağışlama, muazzam bir meleke ya da imkânsız bir ihtimal olarak ancak kabahatler ve hatalar bağlamında ya da kişisel ve özel alanda gerçekleşebilir ve bahse konu olabilirdi. Suçlar ve ihlaller bağlamında ya da kamusal ve politik alanda gerçekleşebilir ve bahse konu olabilir olan, politik af, yani cezasızlıktı.

Faillerin cezalandırılması, olası politik kazanımlar karşısında tercih edilmeyebilir ancak bu tercihin asıl sahibi mağdurlar değil politikacılar olmalıdır, adı da bağışlama değil politik aftır. Politik af tercihinde bulunan politikacılar, politik affın gerekçesini mağdurlara ve kamuoyuna sunar; politik af kararının anlamını ve olası kazanımlarını kamusal alanda tartışmaya açar ve nihayetinde politik af tercihinin politik sorumluluğunu üzerine alır. Politik af ilan etme yetkisinin parlamentolardan ve mahkemelerden, bağışlama adı altında hakikat ve uzlaşma komisyonlarına ve mağdurlara devredilmesi, politik affın politik yönünü zayıflatıyor,

politikacıların politik sorumluluğunu azaltıyor, politik affa duygusal, psikolojik veya bürokratik ve toplumsal nitelik kazandırıyor. Mağdurlara dayatılan bir merhamet yetkisi halini alıyor. Mağdurlar, bu yetkiyi “doğru” kullanmaları için, bir erdem olarak takdim edilen bağışlamanın psikolojik yararları, toplumsal faydaları ve dinsel sevapları konusunda eğitilip bağışlama karşılığında elde edilecek ulusal çıkarlar ve politik kazançlar konusunda ikna ediliyor.

Kitlesel veya sistemik politik şiddet durumundaki bireysel suçların kolektif yönü, yani mağdurların belirli bir kültürel grubun veya politik örgütün ya da dayanışma ağının üyesi olması, bağışlamayı mağdurun özgürce verebileceği bir karar olmaktan çıkarır. Mağdurlar, ancak üyesi oldukları grubun, örgütün veya ağın temsilcileri veya devlet tarafından ilan edilen veya kabul edilen politik affı, yani cezasızlığı değerlendirebilir. Politik affı destekleyebilir veya cezasızlığa karşı çıkabilir. Mağdurlar failleri kişisel olarak bağışlayabilir ancak kişisel bağışlama kararının politik alanda bir karşılığı yoktur; politik alanın konusu, politik aftır. Politik affın savunulmasının mümkün olmadığını değil, politikacıların hesap verecekleri bir karar olmaktan çıkarılmasını ve kişisel bir tercih olan bağışlama ile eş tutulmasını eleştirmek gerektiğini söylemeye çalışıyorum.

B1 Oturumu: Barış ve Demokratik Toplum Yolculuğu

Oturum Yürütücüsü: Fatma Demirer

- **Çerçeve Sunumlar: Bahadır Altan ve Yüksel Genç – Bir Gerilla ve Savaş Pilotunun Gözünden Savaş**
- **Forum: Barış ve Demokratik Toplum Yolculuğu**

A2 Oturumu: Emperyalizm ve Savaş

Oturum Yürütücüsü ve Çerçeve Sunum: Ahmet Haşim Köse

Yaratıcı Yıkım Olarak Savaş ve 'Müthiş Ölmek': Nazi Almanyası'nda Şiddetin Estetize Edilmesi

Aysun Gezen

Ulusal sınırların giderek önem kazandığı, büyük güçler arasındaki çelişkilerin ve farklı düzeylerdeki çatışmaların belirginleştiği günümüz koşullarıyla 20. Yüzyıl başında iki dünya savaşına yol açan koşullar arasında analogiler ve karşılaştırmalar yapılıyor. İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesinden itibaren Almanya ilk kez silahlanma bütçesini önemli ölçüde arttırma kararı aldı; ordunun kışlalarının çok eski olduğu, personelinin gençleştirilmesi ve sayısının arttırılması gerektiği gerekçesiyle ordunun modernizasyonu için planlamalar gündeme getirildi ve ordu büyük bir yatırım artışı için parlamentodan da onay aldı. İki Dünya Savaşı'nın başlatıcısı ve yıkımın asli sorumlusu ilan edilmenin/olmanın yüklediği etik-politik sorumlulukla Alman toplumunda genel olarak militarizme, savaşa, silahlanmaya yönelik negatif yaklaşım, AfD'nin (Alternative für Deutschland-Almanya için Alternatif partisi) yükselişi, küresel kapitalist güçler arasındaki ticaret savaşlarının kızışması, Ukrayna-Rusya arasındaki savaş, ABD'nin ikinci Trump dönemi politikaları nedeniyle dönüşmeye başlamış durumda.

Batıda ABD'nin, doğuda Rusya'nın yarattığı tehditle birlikte Almanya'nın iki tehdit arasında sıkıştığına ve kendini koruması gerektiğine yönelik söylemler de yüksek sesle dile getirilmeye başlandı. Bu söylem, Nazilerin liberal Batı tehlikesi ile Bolşevik Rusya tehlikesi arasında var olma savaşı veren Alman Kultur'ü söylemini çağrıştıracak şekilde "her yanı tehditlerle çevrili Almanya" imgesine de gönderimde bulunuyor.

AfD'li siyasetçiler, küresel bir silahlanma yarışının varlığı, Almanya'yı çevreleyen "tehditlerin" de silahlanma harcamalarını arttırmaları göz önünde bulundurulduğunda olası bir savaş durumunda, iki dünya savaşının olumsuz hafızası, Nazi döneminin Almanlar nezdinde yarattığı utanç ve etik-politik sorumluluk nedeniyle gelişen savaş karşıtlığının Almanya'nın felaketi olacağını, artık Nazi geçmişinden duyulan utancın bir kenara bırakılması gerektiğini ifade eden

konuşmalar yapıyorlar. Savaşlar, iklim krizi, yoksulluk gibi nedenlerle gelişmiş ülkelere yönelen göç dalgası, yabancı düşmanlığı ve göçmen karşıtlığı temelinde politika geliştiren aşırı sağ ve yeni faşist hareketlerin yükselişinde önemli bir etken olmakla birlikte Batı uygarlığına yönelen bir tehdit olarak da sunuluyor.

ABD’de Donald Trump’ın yeniden başkan olarak seçilmesi akabinde Trump’ın söylemleri ve uygulanan politikalarla çok kutuplu, çok merkezli, hegemonya mücadelesinin kızıştığı ve ikinci dünya savaşından sonra ilk kez bu kadar yakın ve somut bir küresel savaş tehdidinin hissedildiği bir konjonktür oluştu. Trump’ın daha görevi devralmadan Kanada’yı, Grönland’ı ve Panama Kanalı’nı ele geçirmek istediğine yönelik söylemleri, ABD’nin ekonomik güvenliğini sağlamak şeklinde gerekçelendirildi. Trump, “Neden Kanada’ya yılda 200 milyon dolar sübvansiyon ödüyoruz? Üstelik onları bedava koruyoruz. Kanada’nın 51. Eyalet olması ABD ve herkes için çok faydalı olacaktır” diyerek herhangi bir haklılaştırma, “makyajlama” ihtiyacı hissetmeden salt çıkar ve güç mücadelesine dayalı bir politikayı açıkça ortaya koymaktan imtina etmedi.

Benzer şekilde Gazze’yi Filistinlilerden “arındırıp” Ortadoğu’nun Riviera’sı yapacağını söylerken, soykırım savaşının gerisindeki motivasyonu emlak değeri ve sağlayacağı rant üzerinden değerlendirdiğini açıkça ortaya koydu.

Bugüne dek, Batı dünyasının kendi farkını ve üstünlüğünü ortaya koymak için kullandığı bir kavram olan “uygar”, geri kalmış, uygarlaşmamış “barbar” toplulukların geliştirilmesi söyleminde işleyen ikiliğin bir tarafıyken savaşların “haklılaştırılma” gerekçesi oluyordu ve aslen “barbar” topluluklarının “iyiliğinin düşünülmediği”, “ilerlemesinin sağlanacağı” varsayımını da barındırıyordu. Kendi iç yapısında uygarlaşmayı tamamlanmış, kendi üstünlüğünün gerekçesi ve “özbilinci”nin ifadesi olan uygarlığı dışa doğru yaymayı amacı haline getirmiş bir Batı uygarlığı, emperyalist siyaseti bu şekilde meşrulaştırıyordu. Örneğin Winston Churchill “Bolşevikleri, ‘insanlığın düşmanı’ olarak tanımlıyor, Sovyet devletini de ‘uygarlığı yok etmeye yönelik küresel bir komplo’ olarak görüyordu” (Traverso, 2021: 73).

Bugün ise haklı gerekçelendirme ihtiyacının, uygarlığın gelişim süreçlerinin bir uğrağı ve sonucu olan diplomasinin bir kenara bırakıldığı, devletler arası ilişkilerin başkanlar (liderler) arası ilişkiler şeklinde “kişiselleştiği”, uygarlığın her anlamıyla kaybolduğu bir konjonktür yaşandığı söylenebilir. Trump’ın kürsü konuşmalarında ve açıklamalarında hiper erkeklik gösterilerinin de bir yansıması olarak cinsiyetçi, argo ve küfür içeren ifadeler yer alıyor. Arjantin Devlet Başkanı Milei’in Elon Musk’a hediye ettiği elektrikli testere uygarlaşma sürecinin

cisimleşmesi olan kamu kurumlarını ve bürokratik teamülleri ortadan kaldıracak “alet” olarak kutsanırken saf gücün, erkekliğin “kaba” bir imgelemine sunuyor.

Şubat 2025’te Beyaz Saray’da yapılan görüşmede ise Donald Trump’ın Ukrayna Devlet Başkanı Zelenski’yi küçük düşürücü, aşağılayıcı tutumuna Ukrayna’ya yapılan yardımın karşılığı olarak madenlerin sömürgeleştirilmesini sağlayacak anlaşma vurgusu da eşlik etti. Hayri Kozanoğlu’nun deyişiyle “Trump 2.0 ile birlikte tamamen güce ve tehdide dayalı, toprak taleplerini de içeren kaba bir emperyalizm görüntüsü sergileniyor.”

Bu çalışmanın amacı, 20. Yüzyıl başlarında yaşanan ve iki dünya savaşına götüren koşullarla yapılan analogilerden hareketle Almanya’da artık kendisinden utanılmaması çağrısı yapılan Nazi döneminde savaş politikalarının nasıl gerekçelendirildiğini, gizlendiğini anlamak ve açıklamak; Alman halkının en başından itibaren devasa bir savaş makinesi olarak yapılandırılan, toplumun tamamını militarist zihniyete uygun şekillendiren Nazi politikalarına aktif desteğinin yahut suskunluğunun sağlanmasında savaşın, şiddetin ve ölümün estetize edilmesinin yerini ve etkisini irdelemektir. Böylelikle Alman halkının, Nazi suçlarına aktif destek vermekten, kayıtsız kalmaya veya görmemeyi tercih etmeye dek farklılaşan kolektif suçluluğu sorununda etik-politik sorumluluğu ilga eden nedenler sorusuna yanıt üretilmeye çalışılacaktır.

Rabinbach’ın da dikkat çektiği üzere “siyasi rejimi estetik sembolleştirme yoluyla meşrulaştırma girişimi, belki de 20. yüzyıl faşist rejimlerini diğer otoriter tahakküm biçimlerinden ayıran en keşfedilmemiş özelliktir”. Her ne kadar siyasetin estetize edilmesi Nazilere özgü olmasa da kendilerinden önce geliştirilen farklı politika ve uygulamaları son derece bütünlüklü bir şekilde uygulama ve bir araya getirme yöntemi Nazileri özgün kılan asıl unsurdur. Siyasetin ve yaşamın bütünsel olarak estetize edilmesinin önemli bir parçası olan savaşın, şiddetin ve ölümün estetize edilmesinin, bugüne kıyasla en önemli farkı da teşkil ettiği düşünülmektedir.

Neocleous’un da ifade ettiği gibi organik, birleşmiş “toplumsal bünyeye hayali bir canavarca saldırıyı veya ona yabancı bir sızmayı ideolojik ve kültürel olarak merkeze alan korkunun bu politik inşası, faşist ideolojinin temel taşlarından birisi olarak tarif edilebilir” (2015: 146-7).

“Naziler, daha en başından itibaren ‘iyi’ ile ‘kötü’ arasında mutlak ayırım yapan ve ölümden başka bir şeyi hak etmeyen ‘kötü’leri ortadan kaldırmayı amaçlayan canice bir eğilim taşıyorlardı” (Landa, 2023: 395). Nazilerin iyi ile kötü arasında yaptığı bu ayırım, ırk temelinde

yaptığı güzel ve çirkin ayrımı üzerinden şekillenmiştir. Nitekim saf Alman ırkının sağlıklı, güçlü-kuvvetli, gürbüz, beden bütünlüğü olan, bedeninin orantılı olduğu bir şekilde “güzel” olarak tasvir edildiği görseller, afişler karşısında öteki olarak kurgulanan Yahudilerin, Marksistlerin, sosyal demokratların şeytan, asalak, canavar gibi toplumsal bellekte “kötülük” çağrışımları olan sembollerin yanı sıra bencil çıkarları peşinde koşup zenginleşen kodamanı, uluslararası sermayeyi ifade edecek şekilde “semirmiş” şişman erkek, ideal bedene uymayan kısa boy, karga burun ve de yüzde sinsî bir ifade ile “çirkin” olarak görselleştirilmesi söz konusudur. Bu durum, iyi ve güzel olan Ari Almanların kahramanca ve “güzel” ölümü ile çirkin ve kötü olan öteki’ne aşağılayıcı yöntemler seçilerek reva görülen “kötü” ölüm arasındaki ikilikte de somutlaşır. İmha kampları bu ikiliğin bir yanını cisimleştirir; çirkin ve yararsız olanlar ancak ölüm ile yararlı kılınabilirler; zira ölü bedenler ve yakılarak aldıkları “nihai form” birçok sanayi dalı için hammadde sağlamak üzere kullanılmıştır. İyi-kötü, güzel-çirkin, saf/temiz/arı-kirli/bulanık/karışık gibi ikilikler “öteki”nin ve Volk’un inşasında iş başındadır; Volk’un inşası böylece bir saflaştırma, arındırma, güzelleştirme edimi olarak “kirleten” kötü ve çirkin ötekinin imhasını da içerir.

Naziler etik ve estetiği yeniden iç içe geçirip iyi ve güzel’i, kötü ve çirkin’i ahlaki bir içerim de taşıyacak şekilde birleştirmiştir ve bedeninin, ölümün, şiddetin, çalışmanın, gündelik yaşamın estetize edilmesi, ahlaki sorgulamayı da ortadan kaldırmıştır; başka bir etik sorgulamaya/soruşturmaya gerek kalmamıştır; kurulan organik bütünün parçası olmak yegâne güzel, doğru şey haline gelmiştir. Naziler, çatışma olmaksızın kaynaşmış bir organizma olarak Volk’u yaratmak üzere ideolojik gereksinimleri estetikle karşılarken, Volk’u duyumsal olana sınımsız tutunan, etiyle kanıyla düşünen, akılsallığı ve ahlaki ödevi ilga eden bir şekilde kurarak ötekinin imhasına dayalı politikaların şekilleneceği yapıları ve davranış biçimlerini de inşa etmişlerdir.

Bu çalışma bu inşa tekniklerini ele alarak, en politik ve estetik kılınmış haliyle ölümü, yenilenmenin ve yeniden doğmanın, sonsuzluk kazanmanın yolu olarak savaşı ve “güzel ölme” düşüncesini inceleyecek, savaşın haklılaştırılmasında estetiğin işlevine odaklanacaktır. İki dünya savaşı tarihinin bugünü anlama ve açıklamada, analogilerin ise farklılıkları ve süreklilikleri ortaya koymada önemli bir alet kutusu işlevi gördüğü düşünülmektedir.

Üçüncü Dünya Savaşı ve Emperyalizm Çağından Emperyal Çağa

Cengiz Baysoy

Günümüzde küresel sınıf, sermaye ve devlet ilişkilerini, bu ilişkilerin Üçüncü Dünya Savaşı içinden yeniden kuruluşunu ve bu kuruluşun ürettiği egemenlik ilişkisi ve egemenlik biçimlerini elimizde olan kavram setleriyle okumakta zorlanıyoruz. Anti-kapitalist bir emperyalizm eleştirisinin ulus devletin Marksist bir eleştirisinden geçtiği görülmediği sürece, bu küresel güç savaşları karşısında ulus devlet savunusuna sığınarak sosyal sovenizme geri düşmek işten bile olmayacaktır. Bugün Marksist değer teorisi üzerinden ulus devlet eleştirisi devrimci bir ihtiyaçtır.

Hatırlanacağı gibi, Marksist değer teorisine göre ulus devlet, emeğin ulusal egemenlik sınırları içinde çitlenmesi, emeğin ücretli emek altında sınıflandırılması, toplumun tek “halk” altında tekleştirilmesi ve emeği burjuvazinin siyasal mülkü haline getirilmesidir. Kapitalizmin siyasal tarihinde ulus devletin tarihsel görevi, bütün toplumsal ilişkilerin metalaştırılarak sermayeleştirilmesi ve kapitalistleştirilmesidir. Bir egemenlik biçimi olarak ulus devlet bu tarihsel görevi yerine getirmiş; toplumsal sermaye birikiminin yoğunlaşması, tekelleşmesi ve sermayenin devletleştirilmesi süreci tamamlanmıştır. Yeni bir egemenlik biçimi olarak emperyal çağda ulus devlet, küresel sermaye birikiminin ve yeni bir egemenlik kuruluşunun önünde artık engeldir. Toplumsal sermaye birikiminin rekabet, yoğunlaşma ve tekelleşme alanı ulusal ekonomi olmaktan çıkıp küresel ekonomi haline geldiğinden, ulus devletler yerini yeni egemenlik biçimi olan emperyal “şirket devlet”lere bırakmaktadır. Marx’ın ifade ettiği gibi, sömürü içeren fakat kâra dayalı üretim olmadığı için üretken olmayan emek alanı olarak görülen kamusal alan bugün sermayeleşmiştir. Sermaye, devleti ele geçirmenin ötesinde bugün bizzat devletleşmiştir. Devlet ise kamusal olmaktan çıkıp şirketleşmiştir. Kamusal kâra içkin olarak üretilmektedir. Şirket devletler bugün küresel rekabetin organik bir ağı gibi işlemektedir.

Bu durum bütün güç ilişkilerini yerinden oynatarak, yeni bir egemenliğin Üçüncü Dünya Savaşı içinden kuruluşuna yol açıyor. Ukrayna, Suriye ve Filistin gerçekliğinde gördüğümüz gibi, teritoryal genişleme emperyal bir hak olarak dayatılmaktır. Üçüncü Dünya Savaşı, egemenlik sınırlarının ulus devletin sınırları dışında belirlenmesini dayatan yeni bir egemenlik biçimi kurmaktadır. Şirket devletlerin egemenlik sınırları ulusal sınırlar olmaktan çıkmaktadır. Egemenlik sınırlarını belirleyen ilkenin “ulusallık” olmaktan çıkmasıyla birlikte, egemenliğin

ilkesi devlet de artık ulusal sınırlarla tanımlanmayacaktır. Bu yeni bir durumdur. Emperyalizm, meşru ulusal egemenlik sınırlarının ihlali içinden düşünmek demektir; emperyal çağ ise bugün el koyma ile çalışmaktadır. Egemenlik ilkesi devlet, siyasal sınırlarını emperyal bir mantıkla oluşturmaktadır. Emperyal çağda devlet, öldürme hakkı ile geri dönmüştür.

Sermayenin böylece bırakalım devleti tasfiye etmeyi bizzat devletleştirdiği emperyal çağda, küresel tekeller arası rekabet bugün şirket devletler aracılığıyla yürütülen bir Üçüncü Dünya Savaşı olarak yaşanıyor. Bu savaşın üç aşamasından bahsedebiliriz: ulus devletlerin tasfiyesiyle öne çıkan birinci aşama, bölgesel vekâlet savaşlarının damga vurduğu ikinci aşama. Şimdi ise emperyalist devletlerden emperyal devletlere geçişin belirlediği üçüncü aşamadan geçiyoruz. Bu aşamanın başarıyla tamamlanıp tamamlanmayacağını zaman gösterecek. Buradan emperyal postmodern krallıkların hükmettiği yeni bir dünya düzeni mi, yoksa dünya halklarının özgürlüklerini ve demokratik haklarını güvence altına alan bir karşı-enternasyonalizm mi çıkacak? Dünyaya baktığımızda sermayeye ve devlete karşı devrimi yeniden hatırlatan bir onur hareketinin şimdiden başladığını görebiliyoruz.

Biz de bu sunumda, egemenlik ontolojisini çözümlerken devleti unutturarak bize ona karşılığımızı da unutturan bütün yaklaşımlara karşı, şu Marksist başlangıç noktasını yeniden hatırlatmak istiyoruz: Sermayenin sınıf üretme ilişkileri egemenlik pratiğiyle, sınıfların ortadan kaldırılması ve sınıfsızlaşma ise bir özgürlük pratiği olarak çalışır. Emperyalizmden emperyal çağa geçişte kapitalist egemenliğin yeniden kuruluş süreci içinde yaşanan bütün gelişmeler, güç ilişkilerinin asıl kurucusu olan, sermaye ile emek arasındaki bu antagonist farka göre değerlendirilmeli ve çözümlenmelidir.

Savaşın Rotasını Belirlemek: İlksel Siyasal Birikim, Barıştaki Şiddet ve Devrimdeki Barış

Tayfun Yıldırım

Ekonomi ve siyaset arasındaki görece bir ayrımla karakterize olan kapitalist üretim tarzı, artı değerın siyasal zor vasıtasıyla temellük edildiği pre-kapitalist üretim tarzlarından farklılık gösterir ve “özgür emek” temelli bir sömürü mekanizmasına dayanır. Belirli imtiyazların onaylanması üzerine kurulu ve sınıfsal eşitsizliklerin kast sistemi aracılığıyla doğallaştığı pre-kapitalist üretim tarzlarından farklı olarak, kapitalizmde sınıfsal ilişkiler, özgür bireyler

arasındaki ilişkiler olarak sunulur. Sınıfsal failleri atomize ederek “özgür” bireylere dönüştüren ve onları hukuki/ ideolojik özneler olarak kurumsal matrisi içerisine yerleştiren kapitalist devlet, “düzenin”, “barışın” ve bütün ulusun temsilcisi sıfatıyla kendini sunma şansına sahip olur. Devlet-sivil toplum, siyaset-ekonomi arasındaki görünüşteki bu ayrışma hem iktidarın hem de ekonomik ilişkilerin meşruiyetini pekiştirir. Şiddetin devletin “meşru tekeline” alınması ve hukuk aracılığıyla “düzen” sağlama işlevine indirgenmesi, onun sınıfsal karakterini ve üretim ilişkileri içerisindeki rolünü görünmez kılar. Böylece kapitalist toplum, şiddeti sadece olağanüstü durumlara aitmiş gibi göstererek düzenin olağan işleyişinin ve gündelik sömürü pratiklerinin dışında konumlandığı zannına neden olur. Bu durum, şiddetin doğrudan siyasal bir araç olmaktan çıkarıldığı yanılsamasını üretir. Şiddeti sadece savaş gibi olağanüstü durumlarda görmek, “barış” dönemlerinin şiddetten arınmış olduğu varsayımına dayandığı ölçüde, liberal demokrasilerin yarattığı depolitize edici etkiye katkı sunar. Gerek sınıf hakimiyetinin sağlanmasında gerekse madun sınıfların kontrol altında tutulmasında devlet cebirinin önemli bir rol oynadığına dikkat çeken Marksist teori, devletin özü gereği bir sınıf diktatörlüğü olduğunu vurgular. Açık/fiziksel şiddet biçimlerinin dışında, eğitimden hukuka, medyadan piyasa ilişkilerine kadar uzanan geniş bir kurumsal ağ aracılığıyla meşrulaştırılan ve devletin ideolojik aygıtları tarafından uygulanan örtük şiddet biçimleri ise, bireylerin gündelik yaşamlarında karşılaştıkları eşitsizlikleri doğal ve kaçınılmaz birer sonuç olarak algılamalarına yol açar. Bu nedenle kapitalist toplumsal formasyonda şiddet, yalnızca bastırma pratiklerine indirgenemez; aynı zamanda rızanın üretildiği, içselleştirildiği ve yeniden üretildiği bir sürecin de parçasıdır. Hem bastırıcı hem de üretici bir iktidar biçimi olarak işleyen şiddet, sınıf ilişkilerini ve bireylerin öznelleşme biçimlerini belirler. Şiddetin politik doğasının üzeri, onun “barış” içinde işleyen sistemin dışındaki bir istisna olduğu inancıyla örtülür. Böylece toplumsal mücadele alanı ezilenler aleyhine daraltılır ve siyaset, teknik yönetim/müzakere süreçlerine indirgenir. Şiddetin görünmezliği veya politika dışı olduğu düşüncesi, egemenlerin ideolojik şiddetinin bir sonucudur. Çalışmada bu teorik güzergâhtan hareketle, şiddeti sadece savaş dönemlerinde görmenin, a priori olarak şiddete karşı çıkmanın veya pasifist bir savaş karşıtlığının, egemenlerin şiddetini görünmez kılarak depolitize edici bir etki yarattığı vurgulanacaktır. Gerek Marx ve Engels gerekse de Lenin pasifistlerle aralarına mesafe koyarak her savaşı konjonktürel bir bağlamda değerlendirmenin önemine vurgu yapmışlardır. Sosyalist mücadeleyi ilerletme ihtimali olan savaşları ve ezilen ulusların kurtuluş mücadelelerini desteklemişlerdir.

Sermayenin entegrasyon sürecinin savaşlardan azade bir dünya yaratacağı düşüncesi, kapitalizmin özgürleştirici gücüne duyulan örtük bir inançtan neşet eder. Kautsky'nin ultra-emperyalizm kuramından Hardt ve Negri'nin İmparatorluk tezine uzanan teorik bir spektrumda, sermayenin uluslararasılaşmasının emperyalist odaklar arasındaki çelişkileri ortadan kaldıracağı varsayılmaktadır. Buna karşın kapitalist üretim tarzının uluslararası koşullarda üretiminin toplumsal formasyonlar arasında yarattığı asimetric ilişki, savaşlara neden olan asli unsur olarak ön plana çıkmaktadır. Savaşlar ve kapitalizm arasındaki ilişkiyi teorik düzeyde saptayan Lenin'in de ifade ettiği üzere, kapitalizm var olduğu sürece emperyalist odaklar arasındaki çelişki varlığını sürdürecektir ve bu durum savaşlara neden olacaktır. Çalışmada bu teorik öncüllerden hareketle, savaş dönemlerinde yoğun bir şekilde etkisini gösteren şiddeti ortadan kaldırmanın yegâne yolunun, "barış" dönemlerinde varlığını sürdüren egemenlerin şiddetine karşı koymaktan geçtiği ifade edilecektir.

Immanuel Kant'tan Michael Doyle'a uzanan bir tarihsellikte liberal barış teorileri, egemenlerin çıkarlarını evrensel barış idealiyle örtüştürerek mevcut güç ilişkilerini meşrulaştırma eğilimindedir. Barış, hukukun üstünlüğü, demokrasi, hoşgörü, rızaya dayalı yönetim, piyasa ekonomisi, karşılıklı ekonomik bağımlılık gibi kurumların/değerlerin inşasıyla ilişkilendirilir. Bu yaklaşıma göre barış, açık bir çatışmasızlıkla eş anlamlıdır. Ancak bu yaklaşım, şiddeti yalnızca olağanüstü durumlara ait bir olgu olarak saptadığı ölçüde, kapitalist düzenin tesisindeki/yeniden üretimindeki kurucu şiddeti görmezden gelir. Louis Althusser'in, Marx'ın ilksel sermaye birikimi teorisinden mülhem geliştirdiği, "ilksel siyasal birikim" tezi, liberal barış anlayışının bu kör noktasını görünür kılma olanağını verir. Devlet/siyasal düzen/sınıflı toplum bir şiddet biçimiyle ortaya çıkmıştır ve bu kurucu şiddet açık politik çatışmaların olmadığı dönemlerde de varlığını sürdürmektedir. Ancak liberal barış teorileri, bu tarihsel şiddeti görmezden gelerek mevcut düzeni doğal ve barışçıl bir "son durum" gibi sunar. Dolayısıyla kapitalist toplumsal formasyonda "barış" şiddetin sonu değil, onun biçim değiştirerek yeniden üretildiği bir düzendir. Ayrıca liberal barış teorileri bu kurucu şiddeti mistifiye ettiği nispette, kapitalist üretim ilişkilerinin meşrulaştırılmasına hizmet eden ideolojik bir söylem işlevi görür. Şiddetin arkaik bir form olduğu ve günümüz toplumlarının rasyonel müzakerelerle/kurumlarla yönetildiği iddiası, devrimci siyasete de sirayet ederek politika pratiğini sistemin sınırlarına hapseder. Bu çerçevede, devrimci siyaset de giderek şiddetle arasına mesafe koyma zorunluluğu hisseder. Şiddet kullanımı, modern demokratik söylemlerde yalnızca "terör" ya da

“irrasyonel sapma” olarak tanımlandığı için, devrimci mücadeleler meşruiyetlerini liberal normlar içinde tanımlamak zorunda kalır. Böylece, sistemin sınırları içinde kalmayı tercih eden, uyumlu, reformist ve kurumsallaşmış bir siyasal pratik öne çıkar. Ancak böyle bir politika pratiği, devrimci eylem kapasitesini sınırlayan bir eğilim yaratır. İlkel siyasal birikim tezi, bu teorilerin tarihselliğini, sınıfsallığını ve şiddetle kurduğu örtük bağı açığa çıkararak, barış kavramını devrimci bir perspektiften tanımlamanın ve politikleştirmenin önünü açar. Çalışmada, gerçek bir barışın egemenlere ve onların baskı aygıtına savaşı yöneltmekten geçtiği iddia edilecektir.

B2 Oturumu: Savaşa Karşı Direniş: Sivil İtaatsizlik ve Vicdanî Ret

Oturum Yürütücüsü: Merve Arkun

Savaş Koşullarında Vicdanî Ret: İsraili Vicdanî Retçiler

Hüseyin Civan ve Kemal Soylu

Savaşlar tarih boyunca toplumların dönüşümünü şekillendiren en yıkıcı olgular arasında yer almıştır. Ancak savaşların sürekliliğini sağlayan temel unsurlardan biri, insan gücünün zorunlu askerlik yoluyla seferber edilmesidir. Bu bağlamda vicdani ret, görünürlüğü yeterince sağlanmayan ancak savaşın insan kaynaklarını kurutmaya yönelik etkili bir direniş biçimi olarak öne çıkmaktadır. Tarihte, farklı savaş süreçlerinde vicdani retçiler, devletlerin militarist politikalarına karşı etik bir duruş sergilemişlerdir. I. Dünya Savaşı’nda İngiltere’de binlerce kişi dini ve ahlaki gerekçelerle askere gitmeyi reddetmiş, birçoğu hapis cezası almış ya da sivil görevlerde çalışmıştır. II. Dünya Savaşı sırasında ise bu hak yasal olarak tanınmış, on binlerce kişi savaş dışı hizmetlerde görev almıştır. Nazi Almanyası’nda vicdani ret ölümle cezalandırılmış, özellikle Yehova Şahitleri inançları gereği askerliği reddettikleri için idam edilmiştir. ABD’de Kore ve özellikle Vietnam Savaşları sırasında yüz binlerce genç vicdani ret statüsü almış ya da askere gitmeyi reddetmiştir. Muhammed Ali gibi kamuoyunca tanınan figürlerin bu kararı büyük toplumsal etkiler yaratmıştır. Fransa’da Cezayir Savaşı sırasında binlerce asker savaşın adaletsizliğini gerekçe göstererek görevi reddetmiş, bazıları kaçak

duruma düşmüştür. 1990'lı yıllarda Yugoslavya'daki iç savaşlar sırasında ise binlerce genç, etnik temelli çatışmalara katılmayı reddetmiş ve yurt dışına çıkmıştır. Bu örnekler, savaşın en yoğun yaşandığı dönemlerde bile bireylerin ahlaki ve vicdani kararlarla askerliği reddetmesinin mümkün ve dönüştürücü olduğunu göstermektedir.

Bu tarihsel çerçevede, çatışmalı bölgeler düşünüldüğünde, Filistin coğrafyası en yoğun savaş, soykırım ve zorunlu göç süreçlerinden geçen yerlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Özellikle son yıllarda Gazze'de süregelen soykırım ve Batı Şeria'da uygulanan etnik temizlik politikaları, savaşın farklı biçimlerde süregeldiğini ortaya koymaktadır. Filistin'de devam eden bu süreçte vicdani ret hareketinin görünürlüğü, savaşın insan kaynaklarını kurutmaya yönelik çabaların bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Bu sunumda, bir yandan savaş dönemlerinde vicdani reddin etkili olup olmadığı sorusuna cevap ararken, İsrail'deki vicdani ret hareketlerini ve vicdani retçileri irdeleyeceğiz. İsrail'de vicdani ret hareketinin tarihsel gelişimi ve günümüzdeki etkileri, savaş karşıtı mücadele açısından önemli bir çerçeve sunmaktadır.

İsrail'de vicdani ret hareketi tarihsel sürekliliği olan önemli bir antimilitarist direniş biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır. İlk örnekleri 1940'lara kadar uzanan bu hareket, özellikle 1982 Lübnan Savaşı ve 2000'li yıllardaki İkinci İntifada döneminde ivme kazanmıştır. Yesh Gvul, Courage to Refuse, New Profile ve Mesarvot gibi örgütler aracılığıyla, yüzlerce genç askerliği reddetmiş, işgal altındaki topraklarda görev almayı etik dışı bulmuştur. Bu retler çoğu zaman hapis cezaları, toplumsal dışlanma ve siyasi baskılarla karşılaşsa da, kamuoyunda ciddi tartışmalar yaratmış, barış yanlısı seslerin çoğalmasına katkı sunmuştur. İsrail'de vicdani ret hakkı hukuken tanınmadığı için, çoğu retçi "uygun olmadıkları" gerekçesiyle sistem dışına itilmektedir. Ancak bu kişiler dirençlerini açıklıkla sürdürmekte, savaş karşıtı kamuoyunun oluşmasına katkıda bulunmaktadır.

Bu çalışmada yukarıda belirttiğimiz üzere İsrail'deki vicdani ret hareketini tarihsel ve güncel boyutlarıyla görünür kılarken, bu hareketin Filistin'de adil barış mücadelesine ve küresel antimilitarist direnişe sunduğu katkıyı değerlendireceğiz. Bu, aynı zamanda Türkiye gibi zorunlu askerlik uygulamasının sürdüğü ve militarizmin toplumsal cinsiyet, eğitim ve vatandaşlık gibi alanları şekillendirdiği ülkeler açısından da öğretici olabilir. Türkiye'de vicdani ret yasal olarak tanınmamakta, retçiler ciddi hak kayıplarıyla karşılaşmakta ve sivil ölüm riskiyle yaşamaktadır. İsrail'de ise uzun yıllara yayılan ısrarlı bir mücadele sayesinde vicdani ret

kamuoyunda tartişilabilir hale gelmiş, bazı dönemlerde yüzlerce imzacıya ulaşan dilekçeler barış gündeminin parçası olmuştur.

İsrail rneği, militarizmin güçlü olduğu bir toplumda bile barışın sesi olunabileceğini ve vicdani reddin savaşın insan kaynağını kurutma potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. İsrail’deki vicdani retçiler, milliyetçi şiarlara, militarist eğitime ve devlet baskısına rağmen “ldrmeyi ve ölmeyi reddetme” cesareti göstermektedir. Bu tutum, Türkiye’de ve benzeri ülkelerde barış mücadelesi veren bireyler için hem bir ilham kaynağı hem de ortak bir direniş zemini sunmaktadır.

2025 Bahar Direnişleri–Hatırlattıkları ve tesi: Militarizm ve Sivil İtaatsizlik

Kenan Kahya

2025 Bahar Direnişleri, iktidarın, muhalefeti bastırmaya dönük hukuksuz uygulamalarından başlayarak, militarist tahakküme karşı, halkların sokağa döküldüğü önemli bir eşik oldu. Yıllara yayılan düzlemde, iktidarın zor kullanma aracı olan polis şiddeti, bu süreçte yeniden halka karşı yoğunlaştı ve militarist bir baskı aracı olarak tepkilerin odak noktasına yerleşti.

Oysa yakın geçmişte, Gezi Direnişinin ardından, özellikle de 2015’teki iki seçim arası kanlı dönemde, iktidar, güvenlik krizini bahane ederek toplumsal kutuplaşmayı derinleştirmiş ve olağanüstü koşulları kendi lehine siyasal konsolidasyon aracına dönüştürmüştü. 2016’daki darbe girişiminin ardından ise, iktidarın otoriter politikaları sınır tanımaz bir hale geldi. Muhalifler bastırıldı, sivil itaatsizlik temelli eylemler çok sert biçimlerde, militarist glerle engellendi. Aynı süreçte, siyasal ve ekonomik koşullar nedeniyle yurt dışına çıkışların ve ilticaların artması, süresiz bedelli askerlik gibi uygulamalar, bir sivil itaatsizlik eylemi olan vicdani reddin de kamuoyu gündeminde düşmesine neden oldu.

Bu arka planı çizdikten sonra, Bahar Direnişlerinin bir başkaldırı hareketi olarak, yeniden sivil itaatsizlik pratiklerini canlandırdığını, bunun da otoriteyi ve militarist tahakkümü açma konusunda güçlü bir zemin yarattığını tespit edebiliriz. Açılan bu politik alan, savaş karşıtı hareket olarak vicdani reddi, hem bireysel bir hak hem de kolektif bir direniş biçimi olarak yeniden tartışmaya açmak için önemli bir fırsat sunuyor. Buradan işaretle, bu yazıda, vicdani

ret hareketinin, bu yeni itaatsizlik zemininde, güç kazanması gerektiği sonucuna ulaşmaya çalışacağım.

1980 darbesi ile birlikte devletin zor gücü, büyük ölçüde askeri alandan sivil alana, özellikle de polis teşkilatına kaydırılmış; şiddet politikaları da bu dönüşümle birlikte daha yaygın ve sistematik bir yönetim aracına dönüşmüştür. Temel işlevi, egemenlerin hegemonyasını korumak olan polis teşkilatına, “kentsel asayiş sağlayan bir güvenlik gücü olma” illüzyonu ile kazandırılmaya çalışılan meşru zemin ve rıza inşası, bu noktadan hızla taşmıştır ve polis gücü, toplumsal muhalefeti bastıran, protestoları dağıtan ve itaatsizliği cezalandıran siyasal bir araç haline getirilmiştir. Bu süreç, özellikle Kürt hareketine, emekçi direnişlerine, LGBTİ bireylere karşı uygulanan şiddet, devletin militarist mantığının, içe doğru yeniden örgütlenmesi olarak okunmalıdır. Ortaya çıkan militarist tahakküm ise, sadece fiziksel şiddetle kalmıyor; gündelik hayatın militarist kodlarla yeniden düzenlenmesiyle pekiştiriliyor: Kimlik kontrolleri, kamusal alanların ablukaya alınması, kitlesel gözaltılar... Bu kodların başlıca araçları haline getiriliyor.

Bahar direnişleriyle birlikte, ayyuka çıkan bu okuma, halkı, iktidarın şiddet tekeline aşmak ve demokratik taleplere ulaşmak için sivil itaatsizlik pratiklerine yönlendirdi. 19 Martta, ana akım politika içindeki muhalefetin en güçlü adayının bastırılmasının hemen ardından, üniversitelerde başlayan sivil itaatsizlik temelli eylemler, yeni gündemler yaratarak büyüme devam ediyor. Toplumsal eylemlere karşı kurulan, bir polis barikatının, uzun yıllar sonra ilk kez, halk tarafından yıkılmasıyla güç kazanan itaatsizlik, iktidar tarafından beslenen şirketlere yönelik yapılan ekonomik boykotlarla hızla kitleselleşti. Hemen her üniversitede, kitlesel ders boykotları yapıldı. İktidarın yasakladığı meydanlarda, protestolar düzenlendi, “yasaklı” sloganlar atıldı.

Sivil itaatsizliğe dönük bu keskin yöneliş, toplumsal hareketlere katılımı ve toplumsal duyarlılığın yoğunluğunu anlama çabalarını da gündeme getirdi. Bu anlamda, iktidarların tekniklerini çözümlenmek ve sivil itaatsizlik yöntemlerini tartışmak önem kazandı.

İktidarların, tahakkümlerini sürdürmek ve güçlendirmek için kullandıkları yöntemleri irdelerken düşülebilecek sinizmin içinde iki farklı uç belirginleşir. Bir yanda, Byung-Chul Han’ın kavramsallaştırdığı biçimiyle içselleştirilmiş iktidarın yarattığı “özneleştirilmiş tahakküm” vardır. Diğer yanda ise Giorgio Agamben’in olağanüstü hal teorisi devreye girer. Agamben'e göre, modern devlet, olağanüstü hali istisnai bir durum olarak değil, bir yönetim biçimi olarak kullanır; şiddet tekeline hayatın her alanına sindirir ve normalleştirir.

Akp iktidarı, şiddet tekeli olarak sürekli olarak yeni bir yasal çerçeve içine sokarak, bu çerçeveleri kalıcı hale getiriyor ve olağan yönetim biçimi gibi uygulamaya devam ediyor. Bu da yurttaşları, hak sahibi bir özne olmaktan çıkarıyor. Agamben'in deyişiyle, "bu sürekli istisna hali" demokrasiyi aşındırıyor ve bireyi siyasetin dışına itiyor.

Güvenlik kaygısı, erişim imkanlarının azalmasından duyulan çekince, iktidarların baş kaldıranlara yönelik saldırgan tutumları ve sürekli yeniden üretilen tehdit algısıyla giderek normalleştirilen, gündelik hayatta karşılaştığımız, polis barikatları, TOMA'lar, güvenlik kameraları gibi militarist ögeler, toplumu, otoriter iktidarları ve savaşları aşmak konusunda pasif bir duruma sürüklüyor. Bir özne olarak kendi kaderini tayin edemeyen halklar, bu şartlarda yalnızca hayatta kalmaya ve güvende olmaya odaklanarak, kolektif eylem yetilerini ve politik iradelerini kaybediyor; böylece demokratik taleplerin yerini itaat, katılımın yerini ise edilgenlik alıyor.

Olağanüstü hal teorisini, sivil itaatsizlikle ilişkilendirildiğimizde ise önemli bir gerilim hattı ortaya çıkıyor. İktidarlar, olağanüstü hali sürekli hale getirerek, şiddeti, meşru yönetim aracı haline getiriyorsa, bu normalleştirilmiş şiddet düzenine karşı, etik ve politik bir müdahale biçimi olarak sivil itaatsizlik öne çıkar. Bu bağlamda sivil itaatsizlik, yalnızca bir "hukuk ihlali" değil, aynı zamanda olağanüstü hale karşı, olağan yaşamı, yani politik özne olarak var olma hakkını savunmak halini alır.

Bu çerçeveye militarizmi de dahil edersek; sivil itaatsizlik, militarizmin hem sembolik hem de maddi düzeydeki hakimiyetini kırmaya çalışan bir karşı pratik haline gelir. Kamusal alanın militarize edildiği, güvenlik diskurunun her şeyin önüne geçtiği bir düzende, sivil itaatsizlik, şiddetsiz ama ısrarcı bir biçimde bu alanı geri kazanma çabası olarak öne çıkar. Bir başka deyişle, militarizmin olağanlaştırdığı baskıya karşı, sivil itaatsizlik olağan hayatı ve hak temelli siyaseti yeniden kurmayı hedefler.

2025 Bahar direnişlerinde, başta kamusal alanın yeniden sahiplenilmesi ile beliren sivil itaatsizlik pratikleri, militer polis gücüne karşın, halkın direniş hattını yaratarak, güçlü bir tepkinin oluşmasına yol açtı. Sivil itaatsizlik, yalnızca taleplerin değil, varoluşsal bir direniş biçiminin taşıyıcısı haline geldi. Polis gücünün baskısına, yaygın gözetim uygulamalarına, muhaliflere yönelik ev baskınlarına ve kriminalize edilen toplumsal muhalefete rağmen, halk, şiddetsiz ama kararlı bir biçimde sokakta kalarak, siyasetin yeniden kurulduğu bir itaatsizlik temelli bir alanı açtı. Bu direnişler, militarist düzene karşı kolektif eylemin yeniden mümkün

olduğunu, edilgenliğin yerini dayanışma ve ortak iradenin alabileceğini gösterdi. Giderek artan polis şiddetine ve hukuksuz uygulamalarla yapılan tutuklamalara rağmen, Bahar Direnişleri sürecindeki 1 Mayıs İşçi Bayramında yasaklanan Taksim Meydanı'na yürümek isteyen çok sayıda insan bir araya geldi ve bir karşı koyuş içinde birleşti.

İktidarı çözümlenme çabasında düştüğümüz sinizmin diğer bir boyutu olan, Byung-Chul Han'ın da işaret ettiği, günümüzdeki iktidarın artık görünmez, zor kullanmadan işleyen, ilişkileri içeriden yönlendiren bir yapıya dönüşmüş olmasıdır. Yine Han'ın deyimiyle, günümüzdeki iktidar artık "akıllı iktidar" ve süregelen biçimde zor kullanmadan, görünürlüğü ortadan kaldırarak, tüm ilişkilerin belirleyicisi ve yönlendiricisi olmayı başarıyor: "İktidar, direnci kırmak ve zorla itaat sağlamakla sınırlı değildir. İlla ki zorlama biçimini alması gerekmez. Güç kullanmak zorunda olan iktidar, iktidarın doruğu değildir. Kendisine karşıt bir iradenin oluşması (...) zayıflığının bir göstergesidir."

Bu iktidar biçimi, bireyin dışsal bir zorlamaya maruz kalmaksızın, kendi üzerinde uyguladığı denetimle işlevini bulur. "Performans toplumu" olarak tanımlanan bu düzende, birey, özgür olduğunu sanarak esasında kendi kendisini sömürür; bu içselleşmiş denetim, klasik baskı araçlarından daha etkili ve görünmezdir. Direnişin yönü, bu durumda, dışsal bir iktidara değil, bizzat bireyin içine sızmış olan bu mikro iktidar yapılarına yönelir. Sivil itaatsizlik burada, sadece kamusal bir meydan okuma değil, aynı zamanda bireyin kendi içindeki egemen sesle çatışması anlamına gelir.

Toplumsal itaati, yalnızca "rıza imalatı" yoluyla değil, artık onun da ötesine geçerek kuran günümüz iktidarı, bireyin özneleşme süreçlerini içeriden şekillendirerek etkisini derinleştirir. Rıza imalatı, Antonio Gramsci'nin tanımladığı biçimiyle, iktidarın doğrudan baskı uygulamadan, şiddete başvurmadan, ideolojik araçlar (eğitim, medya, din vb.) yoluyla, bireylerin gönüllü olarak boyun eğmesini sağlamak olarak özetleyebiliriz. Ancak günümüzün "akıllı iktidarı", bu ideolojik yönlendirmeyi aşarak, bireylerin arzularını, seçimlerini ve benlik tasarımlarını baştan inşa eder. Artık bireyler, sadece dışsal ikna süreçleriyle değil, içselleştirdikleri performans, başarı ve sürekli gelişim baskısıyla, iktidarın beklentilerine uymaya yönelirler. Bu nedenle iktidar, sadece görünmez değil, aynı zamanda "benliğin iç sesi" gibi işleyen bir yapıya dönüşür. Böylece denetim ve itaat, gönüllü rızanın da ötesine geçerek, bireyin kendi kendini disipline etmesi biçiminde gerçekleşir. Bu durum, otoriter iktidarların

vazgeçemeyecekleri klasik baskı biçimlerinin yanı sıra, kolektif direnişi öznel düzeyinde de etkisizleştirir.

Özne ise ancak reddederek özne olabilir. Bireyin içselleştirdiği iktidar yapılarının, sızdığı her alanda, sivil itaatsizlik bir başkaldırıdan çok daha fazlasıdır: Bu, bireyin üzerindeki tahakkümün içe dönük yeniden üretimini kesintiye uğratma hamlesidir. Sivil itaatsizlik, yalnızca bir yasa ihlali değil, varoluşsal bir irade beyanıdır ve görünmez olanı görünür kılarak, sessizlikte kalanı yüksek sesle reddetme eylemi haline gelir.

Aynı zamanda mikro iktidarlar karşısında, benliğe kazınan itaat refleksinin karşısına, bilinçli bir duruş ortaya koyar. Halkları, bahsettiğimiz şekilde, iki yönlü baskı altına alan otoriter iktidarlarda, barışın yegane yolu sivil itaatsizlikten geçer

Vicdani ret de bu noktada temel bir reddediştir. Vicdani reddin dayanakları, içinde bulunduğu koşullar, reddeden kişilerin yer aldığı politik çehreye göre farklılıklar gösterse de, temelinde, vicdani kanaatlere dayanan bir reddediş söz konusudur. Bu reddediş, iktidarların dayatmacı politikalarına karşı geliş olarak farklı alanlarda çeşitlendirilebilir olsa da uzun yıllardır vicdani ret, zorunlu askerliğe karşı çıkış ile eşleştirilerek, kavramsallaşmıştır. Nitekim Uluslararası Af Örgütü de, vicdani reddi, “vicdani ve ya politik inanç ve kanaatler nedeniyle, zorunlu askerliğe karşı çıkış” olarak tanımlıyor.

İktidarların zorunlu askerlik dayatmasına verilen en çıplak yanıt olarak, vicdani ret, bireyin, bedenini ve vicdanını, militarizmin hizmetine sunmayı reddetmesidir. Yalnızca silah tutmayı reddetmek değildir, aynı zamanda, savaşın ideolojik meşruiyetini, erkeklik üzerinden kurulan tahakküm ilişkilerini ve ulus devletin şiddet tekeline boyun eğmeyi reddetmektir. Bireyler bu reddedişle, bir nesne olmaktan çıkarlar, politik ve etik bir özneye dönüşürler.

İçselleştirilmiş iktidarın çözümlenmesi, bize artık mücadelenin, yalnızca dışsal baskı araçlarına karşı değil, aynı zamanda içimize yerleşmiş olan iktidar mekanizmalarına karşı da yürütülmesi gerektiğini gösteriyor. İşte bu yüzden, sivil itaatsizlik ve vicdani ret, sadece bir eylem değil, aynı zamanda özneleşmenin de ta kendisidir. Bu eylemler, militarizmin yalnızca savaş meydanlarında değil, zihinlerde, bedenlerde ve gündelik pratiklerde kurduğu tahakkümü parçalamanın yollarını arayan önemli pratiklerdir.

Bahar Direnişleri'nde yükselen talepler, yalnızca muhalefetin susturulmasına ve polis şiddetinin son bulmasına yönelik değildi; aynı zamanda itaat kültürüne, militarizmin gündelik hayatı kuşatan normlarına ve içselleştirilmiş korkuya karşı bir isyan niteliğindeydi.

İşte bu noktada, vicdani ret, Türkiye'deki militarist yapıların sadece askeri alanda değil, toplumsal düzlemde de teşhir edilmesi ve sorgulanması açısından stratejik bir önem taşıyor. Bahar Direnişleri'nin, devletin militarizmiyle toplumu yüzleştirerek açtığı politik yarılma, vicdani ret gibi hakların yeniden düşünülmesi, tartışılması ve gündeme taşınması için bir zemin yaratıyor. Aynı zamanda, direnişlerin, militarizme karşı bir kolektif karşı duruş sergileyen bir hal alması, vicdani ret ile bağ kurma konusunda büyük bir fırsat da taşıyor.

Bugün bu bağ kurulamazsa, direnişin itiraz ettiği şiddet, yalnızca görünür yüzüyle kalabilir; oysa şiddet, sadece sokakta değil, toplumun militarize edilmiş her hücresinde sürüyor. Buradan hareketle, vicdani reddi, militarizmin ideolojik sürekliliğini kesintiye uğratacak bir politik müdahale hattı olarak konumlandırmak gerekiyor. Zira devletler tarafından savaşlar, militarist bir perspektifle meşrulaştırılıyor. Bu meşruiyete dair toplumsal bir sorgulama yapılabilmesi ve halkın savaş karşıtı bir irade geliştirebilmesi için vicdani ret yeniden önem kazanıyor

2025 Bahar Direnişleri, bu yönde bir farkındalığı henüz üretemese bile, yol açtığı otonom sivil itaatsizlik pratikleriyle, bu eksikliğin altını çizmek ve vicdani retle direniş arasında köprü kurmak için bir başlangıç noktası olarak alınmalıdır. Vicdani reddin, savaşları önlemek ve halkların özgürlüğünü savunmak için kritik bir rolü bulunur. Bu yüzden, Bahar Direnişleri bağlamında vicdani ret, kolektif bir direniş pratiği olarak yeniden güç kazanmalıdır. Dolayısıyla, vicdani ret hakkının tartışmalarını yükseltmek, Türkiye'de savaş politikalarına ve toplumsal militarizme karşı yürütülecek mücadelenin yeni bir hattını kurmak açısından önemlidir.

Türkiye'de Vicdanî Ret Hareketinin Dinamikleri, Deneyimler ve Hareketin Evrimine Dair Bir Değerlendirme

Merve Arkun

Zorunlu askerliğe karşı vicdani ret, çatışma ve savaşlara tanıklık ettiğimiz bu çağda, savaşa ve onun yarattığı yıkıma karşı en güçlü eylemlerden biridir. Vicdani ret genellikle bir bireyin belirli bir çatışmadaki adaletsizliğe veya savaşın kendisine karşı duruşu olarak görülür ve kimi zaman bireysel bir eylem olarak değerlendirilir. Ancak vicdani ret aynı zamanda bir politik eylem

biçimi, savaşa ve şiddete karşı örgütlenme motivasyonudur. Bu nedenle sadece bireysel bir eylem değil, aynı zamanda toplumu bir bütün olarak etkileme ve değiştirme amacını da taşır.

İngiltere merkezli bir savaş karşıtı ağ olan War Resisters' International'ın eski başkanı Howard Clark şöyle demiştir: “Vicdani ret bir ‘çekilme’ değildir. Yeni bir toplumsal tahayyülü ve şiddeti normalleştirmeyen devrimci bir zihniyeti harekete geçirme çabasıdır.” Clark'ın sözleri vicdani ret eyleminin arkasındaki motivasyonu açıkça özetlemektedir. Zorunlu askerliğe karşı direniş ve vicdani ret, toplumu dönüştürme çabasının bir parçasıdır.

Vicdani ret, elbette savaş ve çatışma dönemlerinde daha fazla gündeme geliyor. Bu eylemi destekleyenler de gerçekçi bulmayanlar da, vicdani ret konusunu ve bu eylemin toplumsal yansımalarını, en çok savaş zamanlarında konuşuyor ve tartışıyor. Eylemin barındırdığı motivasyon ise, çoğu zaman toplumsal bir dönüşüm arzusunu da kapsıyor.

Bu sunumda, Türkiye’de vicdani ret hareketinin güncel durumunu ve toplumsal dönüşümdeki yerini ele alacağım. Vicdani reddin yalnızca bireysel bir tercih değil, toplumsal yapının iç dinamiklerine yönelik bir karşı çıkış olduğunu ortaya koyarak, hareketin antimilitarist, etik ve kültürel söylemlerle nasıl şekillendiğini tartışacağım

Öncelikle, vicdani reddin Türkiye’de tarihsel gelişimine değinerek, hareketin ortaya çıkışını ve zamanla geçirdiği dönüşümleri inceleyeceğim. Bu dönüşümleri incelerken, erken dönem vicdani ret beyanları, vicdani retçilerin karşılaştıkları yargısal süreçler ve toplumun tepkisi üzerinden hareketin evrimini tartışacak; vicdani reddin günümüzdeki konumunu ve bireylerin bu hareket içinde kendilerini nasıl ifade ettiklerini ele alacağım.

Hareketin tarihsel dönüşümünde cinsiyet bağlamındaki etkiyi vurgulayacak, özellikle askerlik yükümlülüğünün erkeklik normlarıyla nasıl iç içe geçtiğini tartışacağım. Bu tartışmada, Türkiye’deki vicdani ret hareketine yansımaları, kadınların ve LGBTIQ+’ların vicdani ret hareketindeki etkisini ve dönüştürücü gücünü ele alacağım. Feminist ve queer perspektifler, vicdani reddin toplumsal cinsiyet eleştirisi içindeki yerini anlamak açısından önemli bir referans noktası oluşturacak.

Vicdani reddin toplumsal karşılığını incelerken, hareketin geniş anlamda kültürel ve politik söylemlerle nasıl etkileşime girdiğini tartışacağım. Militarizm ve sosyal yapı arasındaki bağlantıları milliyetçilik bağlamında da ortaya koyarak, vicdani reddin sadece bireysel bir karar olmadığını, aynı zamanda devlet politikalarına yönelik bir eleştiri sunduğunu da açıklayacağım.

Bunun yanı sıra, vicdani reddin ekolojik söylemler ve diğer toplumsal mücadelelerle nasıl kesiştiğini de değinerek; özellikle ekolojik krizlerin, savaşla ve militarizmle olan ilişkisini genel bir çerçevede ele alarak, vicdani reddin bu bağlamdaki konumunu ve dönüştürücü potansiyelini tartışacağım.

Son olarak, vicdani ret hareketinin, kesişimsel alanlarla birlikte, toplumsal farkındalığın nasıl artırılabilirliğini ele alarak, hareketin hukuki statüsünden ziyade kültürel ve politik etkilerine odaklanan bir değerlendirme yapacağım. Türkiye’de vicdani reddin yalnızca zorunlu askerlik karşıtlığı bağlamında değil, aynı zamanda toplumsal adalet mücadelesi içinde nasıl anlam kazandığını göstererek, bu sunumun daha geniş bir tartışmayı desteklemesini amaçlayacağım.

Vicdanî Ret–Hukuk İlişkisi: Sivil Ölüm

Gökhan Sosyal

Vicdani ret hakkı, uluslararası insan hakları kurumlarınca din ve vicdan özgürlüğü çerçevesinde korunan bir haktır. Türkiye her ne kadar Birleşmiş Milletler ve özellikle Avrupa Konseyi üyelikleri doğrultusunda vicdani ret hakkını tanıma yükümlülüğü altında olsa da yükümlülüklerine uygun davranmamaktadır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Türkiye’de bu konuda yasal düzenleme bulunmamasından kaynaklı olarak vicdani retçi statüsünün tanınmasını ve bu kişilerin askerlik hizmetinden muaf tutulmasını sağlayacak etkin ve erişilebilir bir başvuru yolunun bulunmamasını ve bunun doğurduğu sonuçları sözleşmenin ihlali olarak değerlendirmiştir

Vicdani reddin bir hak olduğuna ilişkin AİHM kararları mevcut olup Türkiye birçok defa vicdani ret hakkını ihlal ettiği gerekçesiyle AİHM tarafından mahkum edilmiştir. Türkiye son olarak 12 Mart 2024 tarihinde vicdani ret hakkı dolayısıyla din ve vicdan özgürlüğünü ihlal ettiği yönünde AİHM tarafından karar verilmiştir.

Türk Ceza Kanunu 26. maddesinde düzenlendiği üzere “Hakkını kullanan kimseye ceza verilmez.” Vicdani retçilerin eylemi, bu maddede düzenlenen hukuka uygunluk sebebi olarak “bir hakkın kullanılması”dır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti usulünce imzalamış olduğu uluslararası sözleşmeler gereği vatandaşlarına vicdani ret hakkını tanımak zorundadır. Yani dini, ahlaki, politik ve benzeri

vicdani gerekçelerle askerlik hizmetini yerine getirmeyen vatandaşları askerlikten muaf tutma yükümlülüğü söz konusudur. Bu yükümlülüğü bütün kamu kurumları ve kuruluşları gözetmek zorundadır. Bu konuda TBMM tarafından bir yasal düzenleme yapılmamış olması, kamusal ve yargısal makamların bu yükümlülüklerini ortadan kaldırmaz.

Anayasanın "din ve vicdan hürriyeti" başlığıyla düzenlenen 24. maddesinde "Herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir." denilerek din ve vicdani özgürlüğü anayasal koruma altına alınmıştır. Bu öyle bir korumadır ki anayasanın "Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması" başlığıyla düzenlenen 15. maddesinde "Savaş, seferberlik veya olağanüstü hallerde" anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirlerin alınabileceği belirtilmiş ancak "kişinin yaşama hakkına, maddi ve manevi varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz." denilerek din ve vicdan özgürlüğünün bu durumda dahi anayasal güvence altında olduğu hüküm altına alınmıştır.

Türkiye’de var olan hakim militarist ve milliyetçi politikalar nedeniyle bunlara muhalif her düşünce ve tavır bastırılmaya çalışılmaktadır. Hakimler ve savcılar kendilerini bu bağlamda devletin politikalara bağlı olarak değerlendirdiği için anayasa ve kanunları yorumlarken kapatılan askeri mahkemelerde görev yapan askeri hakim ve savcılarının dahi gerisine düşmüş durumdadırlar.

Anayasanın 72. maddesinde tanımlı olan vatan hizmeti düzenlemesinde askerlik zorunlu olarak düzenlenmemesine rağmen bu düzenleme kanunla yapılmıştır. Anayasada din ve vicdan özgürlüğü koruması oldukça sıkı olarak düzenlenmesine rağmen bu durum vicdani ret hakkı söz konusu olduğunda gözardı edilmektedir. Vicdani ret hakkının tanınmaması adına deyim yerindeyse hukuka kırk takla arttırılmaktadır.

Bu süreçte vicdani retçi olan kişi “yakalanma” endişesiyle seyahat edememekte, konaklayamamakta, sigortalı bir işe giremediği gibi girmiş olduğu işten de çıkartılmaktadır. Sonu gözükmeyen bir ceza döngüsü içinde vicdani retçi sivil ölüme mahkum edilmiş olmaktadır.

Bütün bu karmaşanın yanında vicdani ret hakkı ve zorunlu askerlik bağlamında hakim militarist ve milliyetçi baskı nedeniyle birçok yanlış bilgi dolaşımda bulunmaktadır.

Vicdani reddin hukuk boyutunun ele alınacağı bu oturumda güncel durum değerlendirmesi yapılacak ayrıca doğru bilinen yanlışlar üzerine odaklanılacak.

Türkiye’de Vicdanî Reddin Yeni Toplumsal Hareketler Temelinde Bir Okuması

Merve Fidan ve Sibel Bekiroğlu

Vicdani ret, bireyin çeşitli sebeplere dayandırarak zorunlu askerlik yapmayı reddetmesi olarak tanımlanmaktadır. Tarihi oldukça eskilere dayansa da (Moskos ve Chambers, 1993), ulus devletlerin kurulmaya başlandığı 19 ve 20. Yüzyıllarla birlikte vicdani reddin daha yaygın ve dini aidiyetlerden ziyade etik ve politik gerekçelerle gerçekleştirildiği gözlemlenmektedir. Vicdani ret dünyanın pek yok yerinde, ortaya çıktığı bölgenin tarihsel momentleri ve politik atmosferi ile yakından ilişkili olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Türkiye için ise vicdani reddin ortaya çıkışının 80’ler sonu 90’lar başı, yani aslında ülkede Kürt meselesinin, uzun süreli ve düşük yoğunluklu bir savaş ile sürdürdüğü döneme rastladığı görülmektedir. Bu durum da aslında Türkiye’deki vicdani ret hareketinin savaş karşıtı bir hareket olarak filizlenmeye başladığının bir göstergesi olabilir. İlk defa 1990 yılında Tayfun Gönül ve Vedat Zencir’in bir dergi kanalıyla vicdani retlerini ilan etmesiyle Türkiye ilk vicdani retçileriyle tanışmıştır. Birkaç yıl sonrasında kurulan İzmir Savaş Karşıtları Derneği, onun kapatılmasıyla kurulan İstanbul Savaş Karşıtları Derneği ile vicdani ret ve savaş karşıtlığı hem kamu tarafından tanınmaya hem de devlet tarafından sert tepkiler almaya başlamıştır.

Geldiğimiz süreçte vicdani ret, Türkiye’nin kamusal hafızasına 30 yıldır bir biçimde girmiş, belli dönemlerde alevli tartışmalara yol açan, vicdani retçilerin, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeleri ve dahası aynı suçtan birden fazla kere yargılanmama gibi hukukun en temel ilkesini dahi göz ardı ederek hala ağır yaptırımlara uğradığı bir süreç olarak sürmektedir. Çalışmamız, Türkiye’de vicdani reddini açıklamış kişilerin açıklamaları üzerinden, vicdani reddin bir toplumsal harekete dönüşme sürecine odaklanmıştır. Bu dönüşüm sürecini incelemek, vicdani retçi bireylerin devletle, militarizmle ve militarizmin cinsiyetçi içeriğiyle konumlanma, vicdani retçilerin örgütlenme ve dayanışma biçimleri, kendilerini nasıl tanımladıkları ve neyi talep ettiklerini ele almayı gerektirmektedir. Bunu yapabilmek için de, öznelerin kendisinin yani vicdani retçilerin kendi beyanlarının esas alınarak

vicdani ret hareketinin yeni toplumsal hareketleri tanımladığı ve hareketlerin yeni toplumsal hareket olarak değerlendirilebilmesi için işaret ettiği yukarıda da belirttiğimiz özelliklerin varlığını incelemek amacıyla bir araştırma gerçekleştirilmiştir.

Vicdani Ret Derneği verilerine göre 2022 yılının Kasım ayı itibariyle vicdani reddini beyan eden 662 kişi vardır. Bu araştırmayı gerçekleştirirken Vicdani Ret Derneği'nin web sitesinde (vicdaniret.org) yer alan vicdani ret açıklamaları ve Can Başkent'in editörlüğünde hazırlanan Vicdani Ret Açıklamaları Almanacağı (1989-2010) veri kaynağı olarak kullanılmıştır. MAXQDA isimli nitel veri analizi programı yoluyla veriler analiz edilmiştir.

Vicdani ret beyanlarına içerik analizi yapılmasıyla, bu beyanların tarihsel açıdan belirli zamanlara ve mekanlara yoğunlaşması, yeni toplumsal hareketlerin özellikleriyle benzerlikler taşıması ve militarizmin değerlendirilmesi gibi başlıklar altında gruplandığımız bazı örüntülere işaret ettiği görülmüştür.

Tarihsel momentler olarak adlandırdığımız örüntüler, vicdani reddin ülkedeki tarihselliğinin 15 Mayıs Dünya Vicdani Retçiler Günü, Dünya Barış Günü, 1 Mayıs, 8 Mart ve 12 Eylül gibi sembolik tarihlerle ve aynı zamanda Roboski Katliamı gibi dönüm noktası sayılabilecek toplumsal politik şiddet olaylarına da göndermeler yaptığını göstermektedir. Bununla birlikte, vicdani ret açıklamalarının 2000'lere kadar toplumsal hafıza açısından önemli yerler olan Galatasaray Meydanı, İHD gibi mekanlarda, sonrasında ise sosyal medyanın daha yaygın olarak kullanılmaya başlandığı görülmektedir.

Ortaya çıkan ve vicdani reddin yeni toplumsal hareketler bağlamında ele alınabileceğini gösteren diğer örüntüler ise vicdani ret beyanı ile birlikte ortaya atılan heterojen talepler ve çoklu öz-tanımlamadır. Heterojen talepler ve çoklu öz-tanımlama ile kastettiğimiz, vicdani ret beyanında bulunan bireylerin bu beyanlarını gerçekleştirirken tekil bir kimlikten ziyade çoklu kimliklere ve topluma, siyasete ve doğaya ilişkin farklı taleplerde bulunuyor olmasıdır.

Çalışmamızda gözlemlediğimiz son örüntü ise militarizmin cinsiyetçi içeriğine yapılan vurgu ve vicdani reddin toplumsal cinsiyet açısından yansımaları olmuştur. Bunlardan ilki, vicdani ret beyanlarında açıkça görülen şekilde militarizmin ve militarizasyonun beslediği ve beslendiği cinsiyetçiliğin belli türde bir erkeklik dayattığı, erkek olmanın şartı olarak askerliği dayattığı, kadınları aşağıladığı ve bunun vicdani retçilerle sorgulandığıdır. İkinci olarak görülen örüntü ise, belki de vicdani ret hareketinin önümüzdeki dönemlerde seyrini önemli ölçüde etkileyecek

olan kadınların vicdani reddidir. Türkiye’de kadınlar zorunlu askerlik hizmetine tabii olmamasına rağmen önemli sayıda kadın vicdani retçi olduğu görülmektedir. Kadınlar militarizmin cinsiyetçiliğini sorgulayarak militarizmin özne olarak kabul etmediği bir grup olarak kendi öznelliklerini vicdani ret beyanlarıyla ortaya koymaktadır.

Sonuç Yerine

Türkiye tarihinde dünya geneline göre görece yeni bir hareket olan vicdani reddin savaş karşıtlığı ile doğmuş, Türkiye’ye özgü dinamikleri içinde barındıran, dünyadaki diğer savaş karşıtı hareketlerle ilişki içinde ancak ülkedeki öznel durumu da gözden kaçırmayarak bir eleştiri sunan ve değişim talep eden bir çağrı olarak yeni toplumsal hareketler bağlamında okunabileceğini düşünüyoruz.

Söyleşi: Gazetecilik Deneyimleri

Yürütücü: Emine Uyar

Karanlığa Karşı Aydınlığın Galip Geldiği Direniş Kenti Kobanê’de Gazetecilik!

Pınar Ural, Abdurrahman Gök ve İbrahim Aslan

2003 yılında ABD’nin Irak’ı işgal ettiği savaş sürecinde kurulan ve 2004 yılında el-Kaide’ye bağlılığını ilan eden Irak İslam Devleti (daha sonra Irak ve Şam İslam Devleti IŞİD – DAİŞ olarak ismini değiştirdi) dünyaya özellikle Suriye savaşıyla birlikte her türlü insanlık dışı uygulamayı kullanarak deyim yerinde ise ‘nam’ saldı. 2013 yılında her türlü silah imkanı olan ve kara-hava orduları bulunan Irak ve Suriye’nin en büyük kentlerini kısa sürede ele geçirerek gerek asker gerek ise sivillere yönelik dehşet yaratan katletme yöntemleriyle ilerledi. IŞİD’in Êzidîlere yönelik gerçekleştirdiği katliam da bir soykırım süreci olarak tarih sayfalarındaki yerini aldı. 2014 yılının ağustos ayında KDP’ye bağlı Peşmergelerin çekilmesi nedeniyle savunmasız kalan Êzidîlerin kenti Şengal ve köylerine saldıran IŞİD, binlerce kişiyi vahşice katlederken, onbinlerce kişiyi de esir aldı. Êzidî kadınlar ve kız çocuklarını zorla alı koydu, köle pazarlarında Orta çağ uygulamalarıyla sattı. Çocukların inançları zorla değiştirilerek asimile edildi. Bugün hala binlerce Êzidî kadın ve kız çocuğunun akıbeti bilinmiyor.

IŞİD, insanlık dışı uygulamaları özel ve profesyonel prodüksiyon süreçlerinden geçirerek hazırladığı video-filmlerle, kısa sürede dünyanın dört bir yanında büyük bir korku imparatorluğu yaratmayı başardı. Artık hiçbir gücün IŞİD’i durduramayacağı algısı dünyanın yegane gündemi haline gelmişti. Tam da böylesi bir süreçte, Şam’ı hedefleyen IŞİD yönünü Rojava Kadın Devriminin merkezi olan Kürtlerin yaşadığı Kobanê Kantonu’na döndü. 2014 yılının ağustos ayında yüzlerce köyü işgal eden IŞİD, 13 Eylül 2014 tarihinde, Türkiye sınırında küçük bir kasaba olan Kobanê kent merkezini kuşatmaya aldı. Kobanê köyleri ve merkezinden yüzbinlerce kişi, IŞİD saldırıları nedeniyle yaşam alanlarını ve evlerini terk ederek, sınır tellerinin ayırdığı Suruç’a akın etti.

Bütün dünyaya korku salan, on binlerce neferi bulunan düzenli orduların koruduğu Musul, Rakka, Deyrezor gibi kentleri 24 saatte ele geçiren IŞİD’in karşısında bu küçük kasaba, nasıl dayanabilirdi ki? Ancak IŞİD’in ve tüm dünyanın beklemediği bir şey oldu. 13 Eylül 2014’te Serzori köyünde 12 Kürt savaşçının amansız mücadelesi, Kobanê’nin “kolay lokma” olmadığını ortaya koydu. Savaşçıların IŞİD’e karşı mücadelesi sadece Kürt halkında değil, bütün dünya halklarında bir umut yarattı. “Kobanê düştü düşecek” açıklamasının yapıldığı Ekim ayının ilk haftasında, tüm dünya halklarının ve güçlerinin gözünde IŞİD ve destekçilerinin karanlığına karşı, bir aydınlık bayrağı olarak Kobanê bayrağı göndere çekildi.

Irak ve Suriye’de elde ettiği silahlarla devlet kapasitesine sahip IŞİD’e karşı Kobanê halkı, savaşçıları ve onlara destek veren dostları, ellerindeki ferdi silahlarla tarihi bir direniş sergiledi ve 26 Ocak 2015 tarihinde IŞİD’i Kobanê’den çıkardı. Böylece IŞİD’in, elindeki tüm yerleşim yerlerini bir bir kaybetmesi süreci, Kobanê’deki bu yenilgiyle başladı. Kobanê IŞİD için sonun başlangıcı oldu.

21. yüzyılın bu tarihi direniş kenti kuşatma altında iken, 2024 yılının Ekim ayından aralık ayının sonlarına kadar Azadiya Welat gazetesi ve Dicle Haber Ajansı’nın muhabirleri olarak, bu savaşın her türlü vahşetine ve Kobanê için savaşanların dünyayı etkisi altına alan iradesine tanıklık ettik.

- Dört tarafı kuşatma altında olan küçücük bir kasabanın insanların ve onlara destek veren dostlarının sırrı neydi?
- Devletlerin durduramadığı bu karanlık güç, bu küçük kasabada hangi irade ile yenilgiye uğratıldı?

- Özgür basın muhabirlerini, bizleri orada uzun süre tutan neydi? Defalarca ölüm ile burun buruna gelen gazeteciler, gazetecilik faaliyetini hangi temel saiklerle gerçekleştirdi?
- Üzerinden 11 yıl geçen Kobanê direnişinin, bugün açısından anlamı ve önemi nedir?

Bu sorular çerçevesinde dünya tarihine geçen bir direniş kenti olan Kobanê'deki deneyimimizi Karaburun Bilim Kongresi'nde paylaşmak istiyoruz.

Kapitalizm, Patriyarka ve Göç Kışkacında Kadınların Anlatıları

Beste Argat Balcı

Sosyoloji öğrencisi ve gazeteci olarak yürüttüğüm saha temelli medya söyleşilerinden yola çıkarak, Metropolden programım aracılığıyla, kadınların savaş, patriyarka, devlet şiddeti ve toplumsal baskı gibi çoklu krizler karşısında nasıl hayatta kaldıklarını, yaşamlarını yeniden nasıl kurduklarını ve nasıl direndiklerini kendi seslerinden dinlemeye ve aktarmaya çalıştım. Yapmış olduğum söyleşilerde aynı zamanda çatışmalı süreçlerde zorunlu göçe maruz kalmış kadınların metropoldeki deneyimlerini, emeklerini ve direniş biçimlerini kendi anlatıları üzerinden görünür kılmayı amaçlıyorum.

Kadınlar bu söyleşilerde yalnızca mağdur olarak değil; aynı zamanda dayanışma kuran, üreten, bakım emeğini üstlenen ve adalet arayışını sürdüren özneler olarak yer alıyor. Söyleşilerimle hem toplumsal hafızaya katkı sunmaya hem de krizler içinde hakikati dile getirmeyi vurgulamaya ve kadının görünmeyen emeğini görünür kılmaya çalışıyorum.

Bu sunumda, bir medya üreticisi ve sosyoloji öğrencisi olarak yürüttüğüm saha temelli söyleşiler üzerinden, kadınların göç, patriyarka ve şiddet koşullarında taşıdıkları görünmeyen yükleri ve hayatta kalma mücadelelerini kamusal alanda nasıl duyulabileceğini tartışmaya açıyorum. Akademik bir analizden ziyade, bu çalışmada deneyim aktarımı yapacağım. Söyleşilerdeki tanıklıkları, alternatif medyada görünür kılmanın etik, politik ve duygusal sorumluluklarını odağıma alıyorum.

Sunumumda, gerçekleştirdiğim söyleşilerden seçilmiş video kesitlerine (teaser) yer vererek, kadınların kendi sesleriyle kurdukları hakikat anlatılarını, katılımcılara doğrudan ulaştırmayı hedefliyorum. Bu kesitler eşliğinde, söyleşilerin hazırlanma sürecinden karşılaştığım

çelişkilere; anlatıcıların güven ve dayanışma duygularından benim gazeteci olarak konumlanışıma kadar sürecin bütününe paylaşacağım. Böylece anlatının hem içerik hem biçim olarak nasıl üretildiğini birlikte düşünmek niyetindeyim.

A3 Oturumu: Savaşın Tanığı Olarak Sanat: Hakikat, Anlatı, Zaman, Mekân, Temsil

Oturum Yürütücüsü: Sevinç Koçak

Çocukluğun İşgali: Çocuk Edebiyatında Savaş, Militarizm ve Ulusal Kimlik İnşası

Sevinç Koçak

Çocuk edebiyatı, çocuklara yönelik eğlenceli ve eğitici metinler üretmenin ötesinde tarih boyunca toplumsal değerlerin, ulusal ideolojilerin ve siyasal hedeflerin aktarıldığı güçlü bir araç olarak işlev görmüş, ideolojik inşa süreçlerinin önemli bir unsuru olmuştur. Özellikle savaş dönemlerinde ve sonrasında, kolektif bilinç ve ulusal kimlik oluşturmak amacıyla seferber edilmiş; ulus-devletlerin kuruluş ve konsolidasyon süreçlerinde ideolojik bir aygıt dönüşmüştür. Bu süreçte, çocukların "saflığı" ve "geleceğe aitliği" üzerinden şekillenen edebi üretim, ulusal ideolojilerin aktarımı için eşsiz bir zemin sunmuştur. Bu bağlamda, savaş yalnızca cephede değil, çocukların hayal gücünde, okul kitaplarında, hikâyelerde ve şiirlerde de sürdürülmüştür. Bu anlatılar yoluyla çocuklara düşman imgeleri tanıtılmış, fedakârlık, kahramanlık ve görev duygusu aşılanmış; ulusal kimliğe sıkı sıkıya bağlı bireyler yetiştirilmesi hedeflenmiş, çocuk için edebiyat değil, "ulus için çocuk" fikri esas alınmıştır.

Çocuklarda savaş ve militarizm algısının oluşumunda edebi metinlerin etkisi yalnızca içerik düzeyinde değil, biçimsel tercihler yoluyla da gerçekleşir. Türkiye ve Almanya kültürel bağlam açısından farklı iki ülke olsa da, çocuk edebiyatının ideolojik işlev açısından benzer biçimde seferber edildiği görülür. I. Dünya Savaşı sonrası Almanya'da ve erken Cumhuriyet dönemi Türkiye'sinde yayımlanan çocuk kitapları, ulusal birliğin ve "düşman" karşıtlığının edebi inşasında önemli rol oynamış, çocuklara yönelik masumane gibi görünen hikâyeler aracılığıyla devletin ideal yurttaş modeli kurgulanmıştır.

Bu metinlerde dört temel anlatı biçimi dikkat çeker: Gerçekçi öyküleme, semboller, alegoriler ve didaktik dil çocuk kitaplarında ideolojik aktarımın başlıca araçlarıdır.

Gerçekçi öyküleme: Günlük hayat içinde geçen, duygusal bağ kurdurmaya yönelik anlatılardır. Örneğin, savaşta babasını kaybeden bir çocuk ya da abisinin askere gitmesini izleyen bir kız çocuğu... Gerçekçi anlatılar, savaşın ya da ulusal mücadelenin bireysel düzeydeki etkilerini göstererek çocukların empati kurmasını kolaylaştırır. Özellikle erken Cumhuriyet döneminde Türkiye’de yayımlanan hikâyelerde, cephede şehit olan bir babanın ardından ailesine sahip çıkan oğlan çocuk figürü sıkça görülür. Bu tür anlatılar, bireysel acılar üzerinden kolektif görev bilinci üretir. Arkadaş (1876) ve Çocuk Sesi (1928-1948) gibi dergilerde yer alan yazılarda küçük yaşta büyük sorumluluklar alan oğlan çocuklar, yeni devletin bekçileri olarak temsil edilir. Benzer şekilde Almanya’da, savaş sırasında aile bireylerini kaybeden çocukların “büyümek” zorunda kaldığı öyküler, sadakat, cesaret ve vatanseverlik ideallerini içselleştirmelerini sağlar.

Sembolizm: Semboller, çocuk edebiyatında ideolojik anlamların doğallaştırılması için önemli araçlardır. Almanya’da üniforma, gamalı haç, Alman kartalı gibi görsel-işitsel öğeler, Türkiye’de bayrak, marş, asker postalı, şehit kanı gibi imgeler bu sembolizmin başlıca unsurlarını oluşturur. Bu imgeler, soyut kavramların (vatan, millet, düşman, şehitlik) somutlaştırılmasına ve çocukların bu kavramlarla duygusal bağ kurmasına hizmet eder. Asker postalı, üniforma, bayrak, silah gibi simgelerle devletin kutsallığı ve aidiyet duygusu pekiştirilir. Sembolizmin bu güçlü kullanımı, çocuk edebiyatını duygusal bir eğitim aracı olduğu kadar estetik olarak ikna edici bir propaganda formuna da dönüştürür.

Alegori: Alegori, çocuk kitaplarında doğrudan söylemin sakıncalı olabileceği temaları örtük biçimde iletmek için kullanılan bir anlatı biçimidir. Masallar ve fabllar yoluyla çocuklara iletilen mesajlar, siyasal bilinç üretiminin çocuk için üretilmiş formlarıdır. Düşman imgeleri hayvanlar ya da doğa nesnelere üzerinden soyutlanarak sunulur, çocuklara “iyi” ve “kötü” kavramları masalsi biçimlerle öğretilir. Örneğin Nazi Almanyası’nda yayımlanan *Der Giftpilz* (Zehirli Mantar, Julius Streicher, 1938), Yahudileri zehirli bir mantar türüyle özdeşleştirerek çocuklara düşmanın biyolojik bir tehdit olduğu fikrini aşılır. Türkiye’de ise özellikle Cumhuriyet’in ilk yıllarında Batı’ya ya da komşu ülkelere dair alegorik anlatılarla “tehdit” imgesi yaratılır.

Didaktik dil: Ahlâk, görev ve fedakârlık gibi değerler, açık mesajlarla doğrudan aktarılır. Bu tür anlatılarda çoğunlukla anlatıcının sesi baskındır; karakterlerin iç dünyasından çok temsil ettikleri değerler öne çıkar. Örneğin Almanya’da *Hilf mit! Monatsblätter für die deutsche*

Jugend (Yardım Et! Alman Gençliği İçin Aylık Yapraklar – 1930’lar) gibi yayınlar, rejime bağlılık ve disiplin mesajlarını didaktik bir dille işler. Türkiye’de ise 1930’larda ilkökul kitaplarında sıkça yer alan bu tür anlatılar, ideal vatandaş tipi üzerinden eğitici-öğretici bir söylemi ön plana çıkarır. “Vatan İçin Canını Veren Mehmet” gibi karakterler, bireysel değil kolektif bir görev bilinciyle tanımlanır.

Anlatı biçimi olmamakla birlikte, toplumsal cinsiyet rollerini de anlatı unsuru olarak ele almak gerekir.

Toplumsal cinsiyet rolleri: Savaş temalı çocuk edebiyatında anlatılar sıklıkla cinsiyetlendirilmiş roller üzerinden kurgulanır. Oğlan çocuk karakterler cephede cesaret gösteren, liderlik eden ya da “küçük asker” rolünü üstlenen figürler olarak betimlenirken kız çocuk karakterler çoğunlukla bekleyen, yardım eden veya ev içi rollere sıkıştırılmış figürlerdir. Türkiye’de erken Cumhuriyet döneminde oğlan çocuklara vatani koruma, gerektiğinde ölme görevi verilirken; kız çocuklara sabır, şefkat ve ailevi sorumluluklar yüklenmiştir. Yine Arkadaş ve Çocuk Sesi gibi yayınlarda oğlan çocuk "küçük Mehmetçik" olarak resmedilirken, kız çocuk "vatansever hemşire" veya "anneliğe hazırlanan çocuk" kimliğinde sunulur. Almanya’da ise Der Pimpf – Illustrierte Zeitschrift für Jungen (Oğlanlar için resimli dergi, 1935-1945) gibi yayınlar benzer bir ikiliği sürdürür. Oğlanlar Nazi ideolojisinin savaşçıları, kızlar ise sadık anneler ya da savaştan dönen erkekleri bekleyen figürlerdir.

Bu anlatı biçimleri ve ideolojik çerçeve, çocuk kitaplarını edebi bir estetik anlatı alanından çıkararak siyasal bir araç hâline getirir. Özetle, savaş ve ulus-devlet inşa süreçlerinde çocuklara yalnızca hikâyeler anlatılmamış, aynı zamanda kimlik, aidiyet ve düşmanlık kodları da aktarılmıştır. Almanya ve Türkiye örneklerinde olduğu gibi, savaş zamanlarında çocuk kitapları yalnızca geçmişin değil, geleceğin de “savaş alanı” hâline gelir. Bu nedenle, çocuk edebiyatına eleştirel ve politik bir okuma pratiğiyle yaklaşmak, tarihsel olduğu kadar güncel bir zorunluluk taşır.

Savaş ve Çatışmanın Hikâyesini Kim Fotoğraflıyor?

Arzu Filiz Güngör

Fotoğraflar da, tüm diğer insan üretimleri için geçerli olan koşullardan etkilenen, müzelerden üniversitelere, yasalardan vatandaşlık tanımlarına kadar her alana nüfuz etmiş olan bir eşitsizlik ağının içinde üretilip dolaşıma sokulan görüntülerdir. Ariella Aïsha Azoulay, "Potential

History: Unlearning Imperialism" adlı yapıtında "Müze ve arşiv gibi kurumların, yağmalanmış nesnelere ve çarpıtılmış anlatılar üzerinden emperyalizmi nasıl yeniden ürettiğini görmek ve bu kurumları radikal bir şekilde yeniden düşünmek" gerektiğini, arşivin sadece bir kayıt yeri değil, aynı zamanda bir şiddet ve mülksüzleştirme aracı olduğunu vurgular. Bu arşivleri emperyalizmin faillerinin değil, kurbanlarının ve direnenlerin perspektifinden okumayı önerir. Emperyal şiddetin yok etmeye çalıştığı ancak hala varlığını sürdüren sayısız yaşam ve direniş biçimini tanıyarak bizleri onlarla dayanışmaya çağırır.

Savaş ve fotoğraf hakkında konuşurken şu soruları sorarak düşünmek yerinde olur:

- Kim fotoğraflıyor?
- Ne fotoğraflanıyor? (kimin hikâyesi anlatılıyor, kimin hikâyesi dışarıda bırakılıyor)
- Nasıl fotoğraflanıyor?
- Hangi perspektiften bakılıyor?
- Kimler görünür/görünmez kılınıyor?

Bu sorular, patriyarkal yapıların sadece fotoğrafın içeriğini değil, aynı zamanda üretim, dağıtım ve alımlama süreçlerini nasıl derinden etkilediğini anlamak için yaşamsal önem taşır. Bu sayede, savaşın ve çatışmanın daha bütüncül, adil ve çok sesli bir fotoğrafik kaydının nasıl oluşturulabileceği üzerine düşünmemiz mümkün olabilir.

Savaş fotoğraflarında hangi hikâyelerin anlatılmaya değer bulunduğu, hangi acıların ön plana çıkarıldığı, hangi kahramanlıkların yüceltildiği gibi seçimlerin, mevcut küresel güç dengelerini ve ırksal/cinsel hiyerarşileri nasıl pekiştirdiğini tartışmak bir çok şeyi berraklaştırabilir.

Judith Butler, 'Frames of War' adlı çalışmasında savaş fotoğraflarının nasıl "çerçeveselendiğini" ve bu çerçevelenmelerin toplumsal cinsiyet normları tarafından nasıl belirlendiğini inceler. Butler'a göre, patriyarkal toplumda bazı bedenlerin acısı daha görünür kılınıp, yas tutmaları bir hak olarak verili iken, diğerleri (özellikle ötekileştirilen kadınlar, queer bireyler) görünmez kalır ve yasları da görünmez olur.

Çerçevenin işlevlerine baktığında, şunları sıralar:

- Algıyı örgütler: Hangi sahneyi görüyoruz, hangisini görmüyoruz?
- Afekt yönlendirir: Kime empati, kime korku ile yaklaşıyoruz?

- Norm kurar: “Meşru şiddet”, “yan etki”, “güvenlik tehdidi” gibi etiketler hukuki-siyasal sonuç üretir.

Dolayısıyla “çerçeve”, sadece estetik bir kadraj değil, toplumsal mutabakat cihazıdır; kime yas tutulur, kim “öldürülebilir” sorularını cevaplar.

Görsel kültür kuramcısı Mirzoeff, "The Right to Look" adlı çalışmasında, "bakma hakkının" politik boyutlarını inceler. Mirzoeff, savaş ve çatışmaların görsel temsillerinde hegemonik erkek bakışının nasıl tahakküm kurduğunu ve alternatif bakış açılarının (özellikle kadınların) nasıl bastırıldığını ele alır.

Nicholas Mirzoeff'in "bakma hakkı," görmenin ötesinde, kimin neyi göreceğini, temsil edeceğini ve egemen görselliğe nasıl meydan okunacağını belirleyen politik bir haktır. Toplumsal cinsiyetle kesiştiğinde, özellikle savaş gibi erkek egemen alanlarda, hegemonik erkek bakışının kadınların deneyimlerini ve "bakma hakkını" gasp ettiği görülür; kadınlar ya görünmez kılınır ya da klişelere hapsedilir. Kadınların kendi perspektiflerinden görsellik üretmesi, bu "bakma hakkını" talep etme, "karşı-görsellik" yaratma ve egemen anlatılara direnme eylemidir. Bu mücadele, adil temsil ve toplumsal eşitlik için vazgeçilmezdir, çünkü kimin hikâyesinin anlatıldığını ve adaletin nasıl şekilleneceğini etkiler.

Belgesel Sinemanın Savaşla İmtihani: Savaşa Tanıklık Etmek Mümkün mü?

Gül Büyükbeşe

En genel anlamda sanatın, özel olarak ise belgesel sinemanın hakikat ile kurduğu ilişki, o ürünün niteliğini de belirler. “Hakikat”, “hakikati söyleme”, “doğruyu söyleme” belgesel sinemaya içkin kavramlardır ve hakikate duyulan sadakat özellikle günümüzün baskıcı toplumlarında çoğu kez göze alınması gereken bir tavra dönüşür.

Savaşta ise hakikat koyu bir sisin arkasına gizlenir. Savaş sırasında ve savaş sonrasında hakikati söyleme cüretine şiddetle ihtiyaç duyulur.

Hakikati kimin söyleyebileceğini ve bu işin politik, etik sorumluluğunu tanımlamak için Foucault antik Yunan’dan bir kavramı ödünç alır; Parrhesia. Foucault bu kavramı ilk kez 1983 yılında California Üniversitesinde, “Söylem ve Hakikat” başlığı altında düzenlediği altı derslik

seminer dizisinde kullanır ve antik Yunandaki parrhesia’yı, yani “hakikati söyleme konusundaki dürüstlük” mefhumunu inceler, kavramın farklı yönlerini ortaya koyar.

Belgesel sinemacı ve akademisyen Doç. Dr. Hakan AYTEKİN “Belgesel Sinemacı bir Parrhesiastes olabilir mi?” adlı makalesinde parrhesia ve hakikati anlatan anlamında kullanılan parrhesiastes kavramlarının belgesel sinema alanı açısından da yararlanılabilir kavramlar olabileceğini savunarak belgesel sinemanın varoluşunun temel kavramının hakikat olduğunu hatırlatır ve belgesel sinemacının bir “hakikat söyleyici” olarak kabul edilmesinin mümkün olduğunu vurgular.

Bu noktada Foucault’nun aynı konferans serisinde sorduğu sorulara dönmek uygun olacaktır; hakikati kim söyleyebilir, hakikati söylemenin sınırları, hakikati söylemenin sonuçları ve hakikati söylemenin iktidar ile ilişkisi nedir? Bu sorulara verilen yanıtlar belgesel sinema etiğini, sınırlarını ve günümüzde yerleştiği alanı anlamak için de işlevsel olacaktır.

Kurmaca sinemada düzen kurallarına uyan üretimler görece daha kolaydır; büyük kastlar, büyük setler ve endüstrinin emrine sunulan teknoloji. Bu büyük prodüksiyonlu kurmaca filmlerin senaryoları yavaş yavaş gelişir, kurulan çatışmalar dönüm noktası olan uğraklarda soluklanır ve dengeye ulaşır, nihayetinde bir doruk noktası ile sonlanır. Savaş, kurmaca sinema için hemen hemen her zaman etkileyici bir görsellik vaat eder.

Ancak belgesel sinema çoğunlukla kurmaca sinemanın araçlarını kullanmaz, belgeselci konusunun tanıkları ile baş başadır. Bir başka deyişle, belgeselcinin aradığı hakikat tanıklıklarda gizlenmiştir. Ne ki bu çaba bir tür olanaksızlık da içerir. Çünkü konumuz örneğin savaş olduğunda, hayatta kalanların tanıklığının doğal sınırları vardır. Giorgio Agamben tanık olma durumunu ve bu kavramı tartıştığı kitabı Tanık ve Arşiv’de Auschwitz’den kurtulanların tanıklığının imkânsızlığından, çünkü dilin yaşananları anlatmak için yeterli olmadığından bahseder.

Agamben’in bu saptamasından hareketle, savaştan sonra yapılacak bir belgesel filmin ancak hakikatin bir versiyonu olabileceğini akılda tutmak gerekir. Ancak yine de tanıklık ve onun dışında kullanılacak bütün sinematografik öğelerle oluşan bir film, savaştan arda kalanlarla, savaşın dehşetini hissedenlerin kuracağı bir ortaklığa yol açacaktır. Ancak savaşın bakiyesi olanlarla savaşın yıkımını hissedenlerin kurabileceği bir ortaklıktır bu...

Savaşın her anlamıyla yaygınlaştığı, baskıcı otoriter rejimlerin soluk aldırmadığı bu zamanlarda barışın sineması üzerine düşünmek gerekir. Savaş tanıklığının suskunluğu bir anlamda barışın filmini yapmayı mecbur kılmaktadır. Savaş ve direnişi anlatmanın dramatik bir çekiciliğe sahip olduğu doğrudur. Fakat anımsanmalıdır ki; barış için yapılacak her film özü itibarıyla savaş karşıtı olacaktır. Belgesel sinema evreninde propaganda ve ajitasyona mahal vermeyen bir sinematografi kurmak mümkündür. Günümüzde barış sinemasına kafa yormak, belgesel sinemayı barışı sağlamak için bir fikir ve eylem alanına dönüştürmek bir zorunluluk olarak görülmelidir.

Savaşın Karşısında Yaşamı Dönüştüren Sanat

Fatoş İrwen

“Savaşın geldiğini gören olmadı. Saklanmış; kılık değiştirmiş; çömelmiş; toprağın rengine bürünmüş savaş. Kör göz hiçbir şey görmedi.” Sanatçı Fernand Léger tarafından söylenen bu sözler dinleyicilere 1. Dünya Savaşı'nın eşi benzerine rastlanmamış koşullarını hatırlatıyordu.

Savaş ve Sanat İnsanlık tarihinin en eski ve eşzamanlı olgularıdır. Savaş yok etmiş Sanat ise yok oluşa direnme yolu olarak yaratmıştır. Ölüm ve Yaşam gibi... Sanatın yaratıcı gücü insanlık tarihi boyunca Savaşlar ve ölüm karşısında yaşam arzusuyla yaşamı dönüştürme çabası içinde ölüme yada savaşa engel olamamış olsa da anlamlı bir yaşam ve mücadele için güç vermiştir insana. Ve bu mücadele bazen siyasetten bazen de pek çok diğer yöntemden daha etkili olmuştur. Sanat daima iktidarları, otoriteleri bu nedenle rahatsız etmiştir. Dünya savaşlarında ortaya çıkan kimi eserler hala büyük bir sembolik değere sahiptir ve güncelliğini korumaktadır. Franco rejimini hedef alan Guernica en bilinenlerinden olup yerelden evrensel uzanan hatta zamansız bir örnektir. Goya, Leger ve pek çok sanatçının eserlerini saymak mümkün. Aram Tigran (1934-2009) “Dünyaya bir daha gelsem; ne kadar tank, tüfek ve silah varsa hepsini eritip saz, cümbüş ve zurna yapacağım.” derken bu korkunç savaş araçlarını dönüştürerek sadece savaşı bir dünya hayalini değil aynı zamanda şenlikli, müzikle, sanatla, coşkulu bir dünya hayalini kuruyor.

Savaş zamanları, kriz anları insan eylemliliğinin, yaratımının en can alıcı, en gerçekçi, sert ve vurucu dışavurumuna vesile olur çok kez. Bu kritik anlarda yaşamdaki detaylara, nesnelere, insana, şeylere bakma şeklimiz kişisel mizacımızın yön verdiği farklı biçimlerde alımlanmasının yanında bulunduğumuz koşullarla da yeniden şekillenir, tahmin edilmesi güç başka bir fikir ve

forma dönüşür. Yine bu anlarda değer algımız ve duygumuz gündelik hayatın unutturduğu pek çok şeyi yeniden hatırlatır. Çünkü savaşın yok edici gücü karşısında verilen kıyasıya yaşam mücadelesi sadece hayatta kalma güdüsüyle kendini göstermez aynı zamanda bu şiddet yüklü yok edici gücü dönüştürmekle uğraşan Sanat, bambaşka niteliklerle bu dönüşümü gerçekleştirir, yaşamı ve mücadeleyi olumlar ya da farklı boyutlar katar.

Savaş, içinde bulunduğumuz bu yüzyılda bitmedi aksine daha acımasız haller aldı. Aynı paralelde Sanatsal ifade olanakları da sınırsız çeşitlilikte varlığını sürdürüyor. Teknolojinin gelişimi, materyal çeşitliliği bu ifadeleri güçlendiren bir zemin sağlıyor. Güncel politik gelişmeler ve süreçler çağın yarattığı hızda karşılık buluyor. Klişelere kapılma tehlikesi, dramatizme düşme sıkıntısı sanatsal olana mesafelenme ve yüzeysellik sorununu doğuruyor. Bu minvalde bu çağın hızının yarattığı yüzeysellikleri aşmak güç hale gelebiliyor. Bu noktada sanatsal ve felsefik düşünüş biçimini elden bırakmadan ve belki bu hızın sarhoşluğuna kapılmadan, popülizme düşmeden atılan adımlar, Savaş karşıtlığı ve muhalif duruşumuzla gerçekleştirdiğimiz sanatsal kaliteye etki edecektir. Bu bir sorumluluktur aynı zamanda. Çünkü yaşadığımız savaş ortamlarında tanıdığı olduğumuz her mesele üzerine titizlikle ve derinlikle düşünölmeyi hak ediyor.

Bir Kürt sanatçı olarak, bir kadın olarak içinde bulunduğumuz coğrafyada, özgürlüğümüze, hayatlarımıza malolan ya da her bakımdan bizleri ve geleceğimizi tehdit eden, olumsuz etkileyen Savaş ve savaş politikaları karşısında tutum sergilemeden üretim yapmak dayatılan yavan bir hayatı onaylamak anlamını taşıyor. Dolayısıyla Sanat aracılığıyla ifade etme uğraşı içine girdiğimiz bu can yakıcı meseleye dair üretim biçimlerimiz, yaşamın kendisinde barındırdığı değeri korumak ve bu değeri yükseltmek iradesini ortaya koyma işi olarak ahlaki bir sorumluluk şeklinde nüfuz eder yaşama. Kayıplarımız, yok edilmeye çalışılan gelecek, kültür, dil, yaşamlarımız, özgürlüğümüz, tarihimiz, doğamız bu mücadeleyi vermek için önemli nedenlerdir. Ve Sanat yaşama dair her şey ile temas etme gücüne sahip enteresan bir güçtür. En korkunç koşullarda bile yabancı bir bitki gibi filizlenebilir. Cezaevlerinde baskı ve yasak ortamlarında, umutsuzluğun dayatıldığı bu mekânlarda tutsaklığı direnişe dönüştürme eylemi çoğu zaman sanatsal üretimle mümkün olmuştur.

Savaşın Sesleri: Müziğin Direniş, Hafıza ve Hakikatle İlişkisi

Selda Öztürk

Savaş ve müzik kesişiminde son yıllarda müzik sosyolojisi, etnomüzikoloji, barış çalışmaları, hafıza çalışmaları ve performans çalışmaları gibi pek çok disiplinde araştırmalar yürütülmektedir. Bu çalışmalar, müziğin travma ve hafızanın aktarımı, direniş ve protesto, göç ve sürgün, ulus inşası, toplumsal iyileşme ve dayanışma gibi çeşitli bağlamlarda nasıl işlev gördüğünü ortaya koyar. Müzik, kolektif hafızanın inşasında, travmaların ifade edilip iyileştirilmesinde, kültürel kimliğin korunmasında ve çatışma sonrası toplumların yeniden bir araya gelmesinde etkili bir araç olarak değerlendirilmektedir. Özellikle koro çalışmaları, müzik atölyeleri ve barış müziği projeleri gibi kolektif müzikal pratiklerin, toplumsal iyileşmeye katkı sunduğu gösterilmektedir.

Öte yandan, devletler de savaş ve çatışma dönemlerinde müziği ideolojik bir araç olarak kullanmakta; I. ve II. Dünya Savaşı, 1979 İran Devrimi ve 1980–88 İran-İrak Savaşı gibi örneklerde görüldüğü üzere, özellikle marşlar yoluyla militarist duyguların pekiştirilmesine, şehitlik kültürünün yüceltilmesine ve kolektif fedakârlık anlatılarının inşasına gayret etmektedir. Bu yönüyle müzik, savaşın mobilizasyon stratejilerinde merkezi bir rol oynar.

Ancak müzik yalnızca iktidarın sesi değildir; aynı zamanda susturulmuşların, görmezden gelinenlerin ve bastırılmış hakikatlerin de sesidir. Müzik; kadınların, gençlerin, mültecilerin ve diğer “öteki”lerin sesinin duyulduğu bir ifade alanı sunar. Bu sunumda, müziğin hakikatle yüzleşme, toplumsal travmayı ifade etme ve alternatif anlatılar kurma gücü ele alınacak; savaşın hem bireysel hem de kolektif düzeydeki etkilerinin müzik aracılığıyla nasıl dile getirildiği incelenecektir.

Rojava, Filistin, Suriye ve İran gibi bölgelerden örneklerle, müziğin direniş, yas, kimlik ve gelecekle kurduğu ilişki tartışılacaktır. Örneğin Rojava’da müzik, birleştirici bir unsur olarak kullanılmakta; müzik akademileri aracılığıyla Kürt dili ve kültürüne dayalı yeni müzikal üretimler gerçekleştirilmektedir. Suriye’de 2011 ayaklanmalarının ardından dabke ve rap gibi formlar, devrimci içeriklerle yeniden yorumlanmış; bu müzikler hem protesto hem de kolektif hafıza alanı işlevi görmüştür. Filistin müziği, 1948 Nakba’dan bu yana yas ve direnişin sesi olagelmiştir. Hip-hop gibi çağdaş türlerle birleşerek hem yerel hem küresel dayanışma ağlarını beslemekte, kolektif adalet arayışını güçlendirmektedir.

Gençler tarafından üretilen rap, elektronik müzik ve diğer çağdaş türler, öfkenin, kimlik arayışının ve adalet talebinin sesidir. Bu bağlamda kadınların müzikal üretimi özel bir yere sahiptir. Ağrılar, ninniler diğer yerel formlar, kadınların savaşın görünmeyen cephesinde bellek taşıyıcıları ve barışın öznesi olarak nasıl yer aldıklarını gösterir. Kadınların sesi, resmi tarih anlatılarına karşı alternatif hafıza alanları yaratır; sessizlikten sese, gözyaşından direnişe dönüşen bir varoluş pratiği sunar.

Göçmen ve mülteci toplulukların ürettiği müzikler kimlik, yurt ve ev kavramlarını yeniden kurarken, savaşın yarattığı bireysel ve toplumsal kırılmalara sanatsal bir yanıt sunar. Müzik, bu bağlamda yalnızca bir anlatı aracı değil, aynı zamanda iyileştirici, birleştirici ve dönüştürücü bir güç olarak ortaya çıkmaktadır.

Savaş ve çatışmanın ortasında şekillenen müzik pratikleri, toplulukların sadece geçmişlerini değil, gelecek tahayyüllerini de şekillendirmektedir. Bu sunum, sesin bu çok katmanlı rolünü görünür kılmayı ve savaşın ortasında yaratılan kültürel direnç biçimlerine dair yeni tartışma zeminleri açmayı amaçlamaktadır.

B3 Oturumu: Dijitalleşme, Yapay Zekâ ve Savaş

Oturum Yürütücüsü ve Çerçeve Sunum: Yasemin Özgün

Savaşta Düşman: Dron ve Dehümanizasyon

Hasan Kılıç

Kapitalist modern çağın başlangıcının temellerinden biri Aydınlanma düşüncesidir. Aydınlanma düşüncesine göre insan biriciktir. Çünkü insan akıl ve muhakeme yetisine sahiptir. Bu çerçevede akıl, yaşamdaki her problemin çözümünü mümkün kılacak kapasiteye sahiptir.

Aydınlanma çağıyla birlikte tarihin hep ilerleyeceği, insan merkezli dünya tasarımıyla insanın hep iyiye, gelişmişliğe doğru rotasında devam edeceği inancı oluşmuştur. Yani ilerleme fikri, teknolojik gelişmelerle birlikte uygarlık tarihine hep bir iyiye gitme, gelişme inancı aşılamıştır.

Pozitivizmin bilimle ortak zemini, onu bir inanç haline getirmiş; insanı merkezine alan dünya tasavvurunda temel ölçü hep insanın iyiliği, sağlığı, gelişmesi vb olmuştur. Hümanizm düşüncesinde kendisini performe eden bu düşünce evrenine göre, insanın iyiliği ve gelişmesi her şeyin üzerindedir. Çünkü insan, akıl sahibi ve mukayese yeteneği olan tek canlı varlıktır. Bu düşünce dünyasına göre zaman ilerledikçe insan-insan, insan-doğa ilişkileri hep gelişmeye, iyiye ve etik olana doğru ilerleyecektir.

Oysa tarih boyunca bu dünya görüşünün pozitivizm üzerinden temellenmesinde çeşitli farklı açılar yaşamsal deneyimler olarak ortaya çıkmıştır. Söz konusu iddianın aksi yöndeki farklı deneyimlerin ortaya çıktığı en önemli alanlardan biri savaştır. Savaş, tarih boyunca acımasızlık üzerinden şekillense de insanın iyiye gitmediği, insan-insan ilişkilerinin gittikçe nesneleştirme dolayısıyla devam ettirildiği bir tarihsel serüveni işaretlemektedir.

Aydınlanma ve ilerleme fikrinin insanı egemenlerde konulan normların insanıdır. Her egemenlik iddiası, “normal insan” tasavvuru ile kaimdir. Bu normallik dışına her çıkışın egemen tarafından bir tanımlanmasına ve cezalandırılmasına mahkum olduğu bilinmektedir. Özellikle savaş alanında çatışma ikilemleri çoğaldıkça, çatışmalar yayılıp egemenlik ve itiraz denklemlerinin sayısı arttıkça ve bunla birlikte savaş teknolojileri arttıkça normal ile normal olmayan arasındaki uçurum da genişlemektedir. Dolayısıyla ilerleme fikrinin insan-insan ilişkileri için biçtiği rol, neredeyse tersine doğru işlemekte; itiraz eden insan olmasına rağmen “insan-dışılaştırma” stratejisi devreye konmaktadır.

Son yıllarda savaş teknolojisinin gelişmesiyle birlikte egemenlikler, savaşta düşmanı olabildiğine insan-dışılaştırmakta ve nesneleştirmektedir. Özellikle dron teknolojisinin savaflara dahil olmasıyla birlikte “düşman” artık bir kod, bu düşmanı “yok etmek” artık bir koordinat meselesidir. İnsana yaklaşımın en köklerinden bulunan bio ve zoe ayrımı ortadan kaldırılmakta, düşman olarak insan bir tür zoe alanına mahkûm edilmektedir.

Oysa ilerleme fikrinin yüzlerce yıllık iddiası, insan-insan ilişkilerinin daha medeni bir bağlamda gelişmesine bağlıydı. İnsanı yücelten bu fikir, özellikle savaş alanında düşman olarak insanı şeyleştirmekte, alt-insan olarak kodlamaktadır. Düşman olarak insan dehümanize edilmekte, dron teknolojiyle modern-liberal hukuk askıya alınarak “her an, hiçbir şeye bağlı olmaksızın öldürülebilir” yaşamlar ortaya çıkmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı'nın tüm yıkıcılığını yaşayan Walter Benjamin, bu dönemde yaşanan katliamlar ve vahşet karşısında ilerleme fikrine sınımsız sarılı olanların şaşkınlıklarını şu şekilde yanıtlar. Ona göre "Yirminci yüzyılda bu yaşadıklarımızın 'hâlâ' nasıl mümkün olduğuna şaşmak, felsefi bir bakış değildir. Bu şaşkınlık bizi, herhangi bir bilgiye de götürmez, tek bir bilgi hariç tabii: Kaynağındaki tarih anlayışının iler tutar tarafı olmadığı." İşte bu kapitalist modernite, aydınlanma ve pozitivism üçlününün tarih anlayışının savaş deneyimi üzerinden en esaslı eleştirilerinden biridir. Bir defa ilerleme fikrinin iddialarının tam aksi istikamette savaş deneyimleri ortaya çıktıktan ve dron teknolojisiyle birlikte düşman olarak insanın bir şeyleşme, zoe çevrimine alınma ve alt-insan olarak tanımlanmasıyla birlikte ölüm ile yaşam arasındaki ilişki köklü şekilde değişmektedir. Kod ve koordinatla "yok edilen" düşmanın kamuoyuna sunulma biçimleri değişmekte. -örneğin Türkiye'de tanık olunan sarı torbayla ölümlerin teşhiri, cenazelerin kargo kutularıyla gönderilmesi- ve ölümden sonra da insanın varlığının ve hatırasının kanıtı olan mezarlıklar tahrip edilerek mezarsızlık, dolayısıyla dehümanizasyon genişletilmektedir.

Bu açıklamalarla birlikte, bildirinin temel savı, kapitalist modernitenin doğuşu ve pozitivism düsturlarına kadar götürülebilecek bir düşünce dünyasının aslında savaş ve düşman algısı üzerinden düşündüğümüzde -zaman ilerledikçe- tam aksi yönde yaşam ve ölüm deneyimleri ortaya çıkardığıdır. Dolayısıyla ilerleme fikrinin kendisini savaşta düşmanın tanımlanması üzerinden sınırladığımızda, dron teknolojisiyle birlikte düşmanın "şey"leşme sürecinin hızlandığı, yani teknolojinin gelişmesiyle birlikte esasında insan-insan ilişkisinin iyiye, etik olana doğru ilerlemediğini görürüz.

Bu bildirinin önemi, savaşın psikopatolojisi ve ölüm ile yaşam arasında kurduğu kurucu ilişkilerin dron teknolojisi üzerinden ele alınarak aydınlanma fikrinin eleştirisiyle bağlarının kurulmasıdır. Bu yönüyle bildiri, oldukça geniş bir ele alınma alanı olan "savaş" temasını psikopolitik ve nekropolitik açılardan katkı sağlamaya çalışacaktır.

Sınıf Savaşımında Sermayenin Hizmetkârı Olarak Yapay Zekâ

İlker Kalaycı

Bu çalışma, yapay zekânın (YZ), yaşamın her alanına yönelik artan nüfuzunu ve bu durumun sınıf mücadelesine olan etkilerini ele almaktadır. Yapay zekâ teknolojileri; iş süreçlerini

optimize etme, verimliliği artırma ve gündelik yaşamı kolaylaştırma vaadiyle yaygınlaşırken, aynı zamanda bireyler üzerinde yeni tahakküm biçimleri oluşturma ve bilişsel yetilerde potansiyel bir aşınmaya yol açma riski taşımaktadır. YZ, ayrıca, sermaye tarafından emek süreci üzerindeki denetimi yoğunlaştırma, sömürüyü derinleştirme ve emek gücünü tam bir boyunduruk altına alma çabasında merkezi bir araç olarak işlev görmektedir. Bireylerin giderek artan oranda veriye dönüştüğü ve bu verilerin tekeli yapılar tarafından kontrol edildiği günümüz koşullarında, kullanıcı denetiminin dışında otonom görevler icra eden YZ sistemleri, bireysel özerkliği ve özneliği tehdit eden bir potansiyel barındırmaktadır. Bu gelişmelerin, nihayetinde işçi sınıfını denetleme, sınıflandırma, sınırlama ve tahakküm arayışındaki devlet ve sermaye sınıfının çıkarlarına hizmet ettiği değerlendirilmektedir. Bu çalışma, sermayenin YZ'ye dair bu yönelimlerini kapitalist sömürü ve tahakküm mekanizmalarının bir parçası olarak yorumlayarak insan varoluşuna ve özellikle işçi sınıfına yönelik bir tehdit olarak konumlandırmakta ve söz konusu dinamikleri bir sınıf mücadelesi perspektifinden analiz etmeye çalışmaktadır.

Gezegene ve İnsanlığa Karşı Bir Silah Olarak Yapay Zekâ: Gezegen Sömürüsü, Savaş ve Distopik Tehditler

Tahir Emre Kalaycı

Bu çalışma, yapay zekâ (YZ) teknolojilerinin geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve askeri amaçlarla kullanımının yol açtığı çok boyutlu yıkımı ele almaktadır. Bir yandan, YZ sistemlerinin gerektirdiği donanım, yazılım ve altyapı için minerallerden enerjiye uzanan geniş bir yelpazede doğal kaynakların yoğun sömürüsü; gezegen ölçeğinde bir talanı ve ekolojik krizi derinleştirmektedir. Özellikle büyük dil modeli tabanlı sohbet robotlarının ve veri merkezi kurulumlarının artışıyla su kaynakları, hava kalitesi ve biyoçeşitlilik üzerinde ciddi baskılar oluşmakta, bu durum yapay zekâ odaklı birikim hedefleri doğrultusunda kapitalizmin gezegene yönelik topyekûn bir saldırısı olarak kavramsallaştırılmaktadır. Diğer yandan, YZ ve ilintili teknolojiler (bilgisayarlı görü, görüntü işleme, uzaktan algılama vb.) doğrudan askeri amaçlar için kullanılmakta; işgal, soykırım, çatışma ve savaşlarda muharebe dinamiklerini, savaşın niteliklerini ve seyrini dönüştürmektedir. Bu militarizasyon, emperyalist-kapitalist sistemin süreklileşen kriz döngülerine bir yanıt olarak savaşı bir araç olarak kullanma eğilimiyle birleştiğinde, özellikle otonom ve otomatik silah sistemlerinin yaygınlaşmasıyla distopik

senaryoları çağrıştıran endişeleri derinleştirmektedir. Bilimkurgu literatüründe sıkça işlenen bu türden olumsuz gelecek tasavvurlarının somutlaşma riski, YZ'nin bu askeri kullanım biçimlerinin insanlık ve tüm canlılar için varoluşsal bir tehdit oluşturduğu şeklinde değerlendirilmektedir.

'Kapitalist Yapay Zekâ'ya Karşı Emek, Yaşam ve Dünyayı Savunmak

Ali Kalaycı, İlker Kalaycı ve Tahir Emre Kalaycı

Bu çalışmada, yapay zekânın (YZ) emek süreçlerinde yabancılaşmayı derinleştiren, işçi sınıfı üzerindeki sömürü ve denetimi yoğunlaştıran, bireyi metalaştırarak öznelliğini aşındıran bir aygıt olarak işlev gördüğü; ekolojik krizleri derinleştirdiği; ve emperyalist çatışmalar ile militarizmi yeni teknolojiler aracılığıyla besleyerek insanlık ve gezegen için varoluşsal tehdit oluşturduğu tespit edilmektedir. Bu çerçevede, sorunun YZ teknolojisinin kendisinden ziyade, onun kapitalist üretim ilişkileri ve kâr maksimizasyonu güdüsü ile şekillenen ve emperyalist kapitalist sistemin dayattığı kullanım biçimlerinde yattığı vurgulanmaktadır. Bu çerçevede, yapay zekânın mevcut kullanım biçimlerinin işçi sınıfına, doğaya ve insanlığa yeni türden bir saldırı alanı olduğundan yola çıkarak bu önerme somut örneklerle desteklenecektir. Ayrıca bu çok boyutlu saldırı karşısında mevcut ve olası perspektif ve mücadele stratejilerini de tartışmayı amaçlamaktadır. Sonuç olarak, YZ'nin sunduğu potansiyelin insanlığın özgürleşmesi için kullanılabilmesi, ancak kapitalist sistemin aşılmasına yönelik bütünlüklü bir sosyalist mücadele ile mümkündür. Bildiri, bu yöndeki teorik tartışmalara ve pratik yönelimlere katkı sunmayı hedeflemektedir.

C3 Karaburun Oturumu: Karaburun'da Afetlere Karşı Kolektif Dayanışma Mümkün mü?

Oturum Yürütücüsü: Sedef Gönenç

Toplumcu Bilim Emekçileri ile Kamucu Yerel Yönetim İşbirliğiyle İhalesiz Afet Öncesi Dirençli Bir Kent Yaratmak Mümkün mü? Karaburun (İzmir) İlçesi Pilot Bölge Uygulaması

Savaş Karabulut, Mualla Cengiz, Abdullah Can Zülfikar, Muammer
Tün, Pınar Duran, Derya Şimşek, Methiye Gündoğdu Gök

Kentleri bekleyen tehlikelerin afete dönüşmemesi konusunda merkezi iktidarların verdikleri sınavların sonuçları: 17 Ağustos 1999 İzmit, 12 Kasım 1999 Düzce, 23 Ekim 2011 Van ve 6 Şubat 2023 depremleri başta olmak üzere ortadadır. Deprem olduktan sonra ihalelerle yıkılan kentlerden rant devşirmenin temel aracına dönüştürülmüş inşaat tüketimine dayalı ekonomik büyüme endeksli bir ülkede, afet yönetim sürecinin yerellerden yönetilmesi için örnek bu çalışmanın diğer tüm yerleşim alanları içinde örnek oluşturmalıdır.

İzmir iline bağlı Karaburun ilçesi, kent merkezi ve çevresindeki 10 fayın üreteceği magnitüdü Mw:7.0'e varan orta ve kuvvetli depremlerin tehditi altındadır. Karaburun ilçesi de depreme hazırlık sürecinde kent için merkezi idaren ve kontrolündeki bürokratik yapının hazırladığı, TAMP, TARAP, IRAP ve TASİP planları dışında günümüze kadar hayata geçirilmiş bir öznel çalışma bulunmamaktadır. Afet yönetim süreci dört aşamadan oluşmaktadır ve bu sürecin ilk işi aşaması tehlikenin afete dönüşüp, dönüşmeyeceğinin temel belirleyicisidir. İlk süreç tehlikelerin tanımlanması ve risklerin ortaya konması ile zarar azaltmaya odaklanırken, ikinci süreçte bu konuda hazırlıkların yapılmasını temel alır. Günümüze kadar merkezi idare tarafından Karaburun kenti için böyle bir eylem planı planlarda belirtilmiş olsa da, pratikte vücut bulmamıştır. Kentin tehlike analizi yapılmamış, ne zemin koşulları açısından yerleşime uygunluk/mikrobölgeleme çalışması yürütülmemiş ne de yapı envanteri çıkarılmamıştır. Risk azaltmanın temel girdisi olan bu envantere sahip olunmadan, kenti bekleyen tehlikelerin bir veya çoklu afete dönüşmesinin önüne geçilemeyecektir. Bu kapsamda, Karaburun Belediyesi

ile Gebze Teknik Üniversitesi arasında toplumsal katkı yönergesine uygun olarak ikili işbirliği projesi yürütülmesi süreci başlatılmıştır. Günümüze kadar parsel bazında yapılan çalışmalar dışında zemin problemlerinin belirlenmesine yönelik bir envanter bulunmadığından, envanter oluşturma süreci kriterlere ve aşamalara ayrılarak kamu-kamu işbirliği yönteminin “bütçesi kendine yetebilen bir belediye” için tek çözüm olarak görülmüştür. Yani ne ihale sürecine girilmiş, ne de kentin rant alanlarının tespitine yönelik bir yöntem seçilmemiştir. Kentin depreme hazırlık sürecinin ilk aşaması envantere girdi oluşturabilecek verilerin oluşturulması sürecidir. Envanter verilerinin oluşturulması içinde öncelikle yerleşim yoğunluğu nedeniyle Karaburun ilçe merkezi ve Mordoğan Beldesi yerleşim alanları içinde kalan alanlarda zemin ve yapı bilgisine dair envanter çıkarılması sürecine 20 Ağustos 2020 tarihinde başlanmıştır.

Karaburun ve Mordoğan’da zemin problemlerinin tanımlanması için 250x250 m gridleme ile tek istasyon mikrotremor ölçümleri alınmış ve yerel zemin etkisinin davranışını anlamak amacıyla anakaya topoğrafyasının tespiti için uzaysal otokorelasyon yöntemi ile dizilim mikrotremor ölçümleri verileri toplanmıştır. Çalışma kapsamında yapı envanteri bilgisini elde edebilmek için betonarme ve yığma yapılar için 2018 Türkiye Deprem Yönetmeliği ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı normalarını temel alarak, bölgedeki yapı stokuna ait uzman görüşünü de dikkate alarak envantere girdi oluşturacak kriterler tanımlanmıştır. Envanter oluşturma sürecine ise Karaburun ilçe merkezinde Saip mahallesinde envanter çalışmasının oluşturulması süreci başlatılmıştır. Çalışma kapsamında Ege Denizi ve Anadolu levhası üzerinde meydana gelen (özellikle 10 Ağustos 2025 Sındırgı-Balıkesir depreminin artçıları) depremler 5 adet kuvvetli yer hareketi kayıtçısı ile kayıt altına alınarak, zemin ve kaya ortamında deprem dalgalarının büyütmeleri referans istasyon yöntemiyle incelenmek üzere toplanmaya başlanmıştır. Bu veriler ayrıca erken uyarı sistemi altyapısı ile deprem müdahale istasyonlarının kurulması için girdi veriler olup, zemin ve yapıya ait envanter verileri oluşturduktan sonra işbirliğinin bu yöne doğru ilerlemesi durumunda da önemli bir veri seti oluşturacaktır. Proje kapsamında ayrıca bölge için tehlike analizleri yapılmıştır. Tüm Karaburun yarımadası için pik yer ivmeleri, kısa ve uzun periyot spektral ivmeleri belirlenmiş ve haritalanmıştır. Envanter çalışmasının tamamlanması durumunda ise bölge için risk analizleri yapılacak, kırılabilirlik eğrileri üretilecek ve hasargörebilir alanlar tanımlanacaktır. Risk analizleri sonuçlarıyla kentte riskli olan alanlar/binalar tanımlanacak ve kentin planlı bir şekilde dönüşümü için önemli olan bilgi düzeyine ulaşılmış olacaktır. Proje toplumsal katkı kapsamında gerçekleştirildiği için bir

ihale ile yapılmadan, doğrudan araştırma ekibinin temel ihtiyaçları Karaburun Belediyesi tarafından sağlanmış ve toplanan tüm veriler, envanter bilgisi ve üretilen çıktılar bedelsiz olarak paylaşılması karar altına alınmıştır. Ayrıca proje kapsamında Jeofizik Mühendisliği ve İnşaat Mühendisliği bölümü Lisans, Yüksek Lisans ve Doktora öğrencileri de çalışmaya katılarak, hem saha tecrübesi edinmeleri amaçlanmış hem de eldeki veriler ile bilimsel yayınların üretilmesi merkeze alınmıştır. Bütünleşik afet yönetim sisteminin temel ayağı zemin ve yapılara ait envanterler olup, bu veriler oluşturulduktan sonra Çevre ve Şehircilik Bakanlığı ve Mili Savunma Bakanlığı Harita Genel Komutanlığı ile insansız hava aracı yardımıyla, bölgenin yüksek çözünürlüklü ortofoto görüntüleri çıkarılması ve tahliye, ulaşım yolları belirlenerek, planları hazırlanması hedeflenmektedir. Tüm veriler dijital ikiz ile 3 boyutlu olarak işlenecek, ve akıllı şehir tabanlı bir yazılım ile afet yönetimi sürecinde temel girdi verisi olarak kullanılacaktır.

A4 Oturumu: Savaş ve Ekolojik Yıkım

Oturum Yürütücüsü ve Çerçeve Sunum: Beyza Üstün

Savaş ve Ekolojik Yıkım

İpek Sarıca

Çoklu krizler çağında temel bir sorun olarak yaşadığımız ekolojik yıkım, rant, talan ve savaş politikalarının sonucunda ortaya çıkıyor. Yasaların bu haliyle uygulanması sosyolojik ve ekolojik tahribatlara yol açıyor, toplumsal barışı zedeliyor, temel hak ve özgürlükleri gasp ediyor. Hak temelli bir ekoloji politikası geliştirmenin Anayasal zorunluluk olduğu gerçeği ne iktidarın ne de sorunlardan bire bir etkilenmeyen ya da etkilendiğinin farkında olmayan toplumsal kesimlerin gündemine girebiliyor.

İktidarların maden ve enerji politikaları, dünyanın dört bir yanında ekolojik talanı yaygınlaştırmaya devam ediyor. Su kaynakları, ormanlar ve tarım arazileri, yerel ve yabancı sermaye gruplarına pazarlanırken, maden, enerji santralleri, yat limanı ve kıyı dolgu projeleri ile yaşam alanlarının yanı sıra arkeolojik ve geçim kaynağı olan tarım alanlarını da yok ediliyor. Ekolojik hak mücadelesi veren savunucular yargısal tacizlerle bastırılmaya, kolluk şiddeti ve

idari para cezaları yoluyla engellenmeye çalışılıyor, gözaltı, dava ve soruşturma süreçleriyle hak ihlallerine uğruyor. Ekoloji aktivistlerinin protesto ve gösteri haklarının gasp edildiği, yoğun direniş ve gösterilerin orantısız kolluk şiddetine maruz kaldığı vakalar mevcut. Kürt kentlerinde güvenlik gerekçesiyle yaşanan ağaç kesimleri ve barajların inşası ile bölgenin suya erişim hakkı gasp ediliyor. Yangın ya da kesim ile kaybedilen ağaçların buldukları alanlarda, barajlar, karakol, Hidroelektrik Santrali (HES), Jeotermal Elektrik Santrali (JES), Rüzgar Enerjisi Santrali (RES) gibi projeler hayata geçiriliyor. Tüm bunlara rağmen yerel direnişler tarafından davalar ve mücadeleler sürüyor.

Bu oturumda çoklu krizlerin önemli ayaklarından biri olan ekolojik yıkımın en önemli sebeplerinden olan savaşla ilişkisini, yarattığı yıkımın boyutlarını ve sonuçlarını irdelemeyi hedefliyoruz. Ağırlıklı olarak konuşulan, gündemde tutulan savaşın ekonomik ve insani etkileri olsa da savaşın vahşetini ortaya sermek, bütüncül değerlendirmeler yapabilmek için ekolojik yıkım boyutunun da masaya yatırılması gerekir.

Savaş endüstrisinin yarattığı yıkım yalnızca savaş esnasında değil, öncesinde ve sonrasında da ekolojik yıkıma yol açıyor. Hazırlık aşamasında gerçekleşen silah üretim süreci, üretilen silahların kontrol edilmesi ve askeri tatbikatlar kirlilik yaratırken, telafisi mümkün olmayan sonuçlar da ortaya çıkarıyor. Fazla üretilen, bozulan, artık kullanılmayan tonlarca silah hala yok edilmeyi bekliyor. Savaş sonrasında denize bırakılan ya da toprağa gömülen silahlarsa aynı şiddetle ekosisteme zarar vermeye devam ediyor.

Patlamanın şiddetine, patlayıcı türüne göre karbon-dioksit, azot-dioksit, karbon-monoksit, hidrojen-sülfür gibi gazlar ortaya çıkıyor, toz ve çok çeşitli parçacık maddeler çevreye yayılarak ciddi boyutta hava-su-toprak kirliliğine sebep oluyor ve kilometrelerce ötedeki kıtalara yayılarak iklim krizine katkıda bulunuyor. Oluşan gazlar, asit yağmurlarına sebep olarak bitki örtüsüne zarar veriyor ve su ekosistemlerini bozuyor. Askeri taşıtlarda kullanılan gazlar, ozon tabakasını incelterek küresel boyutta etkilenim yaratıyor. Savaşlar sırasında ağaçlar kesiliyor, ormanlar ciddi zarar görüyor, yangınlar çıkıyor. Bu durum, yerel olsun olmasın tüm biyolojik çeşitliliği tehdit ediyor. Bu ölümcül olayların yaban yaşam üzerindeki etkisi ise ayrı ve araştırılmaya muhtaç bir alan.

Küresel olarak 4.6 milyon hektardan fazla orman yanarak veya kesilerek yok edildi. Yaşanan habitat kaybı fauna ve florayı tehlikeye attı. Doğal ekosistemlerimiz, farklı baskılarla başa çıkmakta zorlanıyor ve uyum sağlayamıyor. Ormansızlaştırma biyoçeşitliliği azalttığı, su

döngüsünü bozduğu ve iklim krizi etkilerini artırdığı için çevresel bozulmanın önde gelen nedenlerinden biri olarak karşımıza çıkıyor. Ağaçlar, özellikle yereldeki insanların ve canlıların yerinden edilmesi için para karşılığında hızlıca satılmak üzere sürekli hasat edilir hal aldı.

Fosil yakıtlara sıkı sıkıya bağlı toplumlarda, tekçi zihniyete sahip iktidarlarca yönetilen coğrafyalarda yaşadığımız müddetçe devletlerin sürekli olarak çatışmaya girmesi kaçınılmaz.

Doğa ve yaşam savunusu sınır tanımaz. Yeryüzündeki doğal yaşam bir bütündür ve tüm canlıların yaşam hakkı vardır. İnsanlığın ve doğanın ihtiyacı daha fazla bomba, daha fazla kimyasal, daha fazla ölüm değildir. Doğanın ve yaşamın en temel ihtiyacının barış olduğunu bilen doğa ve yaşam savunucuları, iktidarların savaş politikalarının karşısında, doğayla barış içinde beraber yaşamaktan yana olmak zorundalar. Ege Çevre ve Kültür Platformu (EGEÇEP) olarak biz de bu sorumlulukla tartışmalar yürütme, fikir birliği etrafında mücadele pratikleri geliştirerek varlığımızı devam ettiriyoruz.

Savaşın en büyük ekolojik yıkım olduğu artık bilim insanlarının da kabulü.

Ekosistemlerinin birbiriyle ilişkiselliği düşünüldüğünde yaşadığımız yerelde savaşın olmaması, başka coğrafyadaki savaşlardan etkilenmemize engel oluşturmuyor.

ABD'nin Vietnam'a attığı biyolojik ve kimyasal silah, Kenya'daki sömürgeci pratikler, Filistin'de devam eden savaştaki uygulamalar, Saddam döneminde Irak'ta Bataklık Arapları'na karşı yürütülen politikalar, Saddam Hüseyin'in stratejik avantaj yakalamak için bölgede uyguladığı kurutma siyaseti, Kürt kentlerine atılan bir F16 bombasının 3 bin derece sıcaklık açığa çıkarması ve birçoğu hem orada yaşayan insanları öldürdü hem de ekosistemi tahrip etti.

Kürt kentlerindeki ekokırım uygulamaları, devletin güvenlik politikalarıyla doğrudan ilgili. Hedeflenen sadece sermayeye alan açmak değil, bölgede yaşayan insanları doğrudan ve dolaylı bir şekilde zorunlu göçe tabi kılmak, yaşam alanlarını yok etmek, mülksüzleştirmek ve asimile etmek. Bu amacı gerçekleştirirken de doğa tahrip ediliyor, birçok canlı türü yok ediliyor.

Örneğin, Şırnak'ın Silopi ilçesinde bulunan Cûdî Dağı eteklerindeki Karaca köyü ile Gera Mihetê alanı arasında güvenlik amaçlı askerler tarafından yangın çıkartılırken, yangının söndürülmesi de engellendi.

Kürt kentlerinde 2016 itibarıyla başlayan, 2019 yılı ve sonrasında da devam eden kayyım atamaları sonucu yurttaşlar ve kentler büyük zarar gördü.

Kayımlar politik açıdan değerlendirilirken, ekolojik boyutu da bu değerlendirmeye dahil edilmelidir. Çünkü kayımlar aracılığıyla gerçekleştirilen yaşam alanlarının, kentlerin, ilçelerin, mahallelerin yönetim iradelerinin gaspı anti-ekolojik uygulamalardır. Kentlerin iklimine uygun düşmeyen peyzaj çalışmaları, dikey bahçecilik faaliyetleri, kıyı şeritlerinin imara açılması, kültürel miraslara iş makineleriyle girme, kentsel dönüşüm adı altında hapishaneyi andıran yeni yerleşim yerlerinin inşası, neslinin tükenmesi tehlikesiyle karşı karşıya olan canlı türlerinin yaşadığı çalılıkları iş makineleriyle yerinden sökme, parkların içine ticari mekanların kurulması gibi uygulamalar hem kentlerin bir avuçluk yeşil alanlarına zarar veriyor, hem ekonomik açıdan kamu zararı yaratıyor, hem kültürel varlıkları tahrip ediyor, hem de yurttaşların toplumsal yaşam kültürünü tahrip ediyor. İnsanın uğradığı zararın yanı sıra bu habitatlarda birlikte yaşadığımız diğer canlılar da bu uygulamalardan fazlasıyla etkileniyor.

Devlet savaş stratejilerini yalnızca askeri tekniklerle sürdürmüyor. Bunun yanı sıra toplumsal, kültürel, siyasi saldırı da gerçekleştiriyor. Bu şiddetsiz idare teknikleri kapsamında çevreyi tahrip etme stratejisi izliyor. Bu stratejilerle düşman gördüğü halkların beslendiği, barındığı mekânı ve fiziki çevreyi yok etmeyi de arzuluyor.

Türkiye ekoloji hareketinin alması gereken tavır, devletin ekolojik yıkım politikalarını tekçi zihniyetine aracı kılması karşısında onurlu bir beraber yaşama ve mücadele pratiği gerçekleştirmektir. Bu pratiği toplumsallaştırmak da hedefleri arasında olmalıdır.

Savaş, Ekolojik Yıkım ve Biz

Ahmet Asena

Savaşlar sadece insan hayatını yok etmekle kalmıyor doğayı da yok ediyor. Dolayısıyla sadece savaş anında ölmüyoruz, uzun dönemde de yok oluyoruz.

Bu tebliğ, savaşların yarattığı yıkım ve ölümleri Irak, Suriye, Ukrayna ve Türkiye-Kürt çatışmalarının örneğinde kapsamlı biçimde incelemeye çalışmaktadır. Modern savaşların yalnızca insani değil, aynı zamanda çevresel anlamda da kalıcı ve derin zararlar verdiği vurgulanmakta; savaşların, doğrudan bombardıman, kimyasal kullanım, altyapı tahribatı ve zorunlu göç gibi yollarla ekosistemleri boduğunu, ormanları yok ettiğini, toprak ve su sistemlerini kirletip, biyoçeşitliliği azalttığını göstermeye çalışmaktadır.

Irak örneğinde, 1991 Körfez Savaşı sırasında yakılan 600'den fazla petrol kuyusu ve denize dökülen milyonlarca varil ham petrol, dünya tarihinin en büyük çevre felaketlerinden birini

oluşturmuştur. 2003 savaşında ve IŞİD döneminde ise petrol ve kimya tesislerinin bombalanması, uranyum mühimmat kullanımı ve kontrolsüz yangınlar Irak'ın havasını, suyunu ve toprağını zehirlemiştir.

Suriye İç Savaşı, kent yıkımı, su altyapısının çökmesi, kimyasal saldırılar ve orman yangınları ile büyük çevresel hasar doğurmuştur. Halep ve Homs gibi şehirlerde milyonlarca tonluk enkazda asbest ve ağır metaller bulunmuş; su arıtma tesislerinin bombalanması nedeniyle su kirliliği ve salgın hastalıklar artmıştır. Kuzeydoğu Suriye'de kontrolsüz "köylü rafinerileri" ciddi toprak ve hava kirliliği yaratmış; çatışmalar ormanların yok olmasına, toprak erozyonuna ve biyoçeşitlilik kaybına yol açmıştır.

Ukrayna'da, 2022'de başlayan savaş geniş çaplı bombardımanlar, petrol ve kimya tesislerinin hedef alınması, barajların yıkılması ve doğa rezervlerinin tahribatı ile çevreyi ciddi biçimde etkilemiştir. Kakhovka Barajı'nın yıkılması büyük bir sel ve ağır metal salımı doğurmuş; Karadeniz'e kadar uzanan su sistemini tehdit etmiştir. Ukrayna Çevre Bakanlığı, savaş nedeniyle 600 hayvan türünün yok olma tehlikesinde olduğunu, CO₂ salımının 175 milyon ton eşdeğerini aştığını bildirmiştir.

Türkiye-Kürt çatışmasında, 1990'lardan itibaren köy boşaltmaları ve güvenlik operasyonları nedeniyle yüzbinlerce hektar orman ve tarım alanı tahrip olmuştur. Tunceli gibi bölgelerde yangınlar sık yaşanmış, "yakılmış toprak" taktiğiyle doğaya zarar verilmiştir.

Bu konuda uluslararası hukuk önemli eksiklikler taşımaktadır. Tebliğde, savaşların ekosistemler üzerindeki yıkıcı etkilerini belgelenmeye çalışılarak, uluslararası çevre hukukunun eksiklikleri ortaya konmakta; çevre suçlarının caydırıcılığı için "ekosit" kavramının uluslararası hukukta tanımlanması önerilmektedir. Ayrıca çevresel rehabilitasyon programları, halk katılımı ve çevresel gözlem misyonları gibi çözüm önerileri sunulmaktadır.

B4 Oturumu: Savaşta ve Barışta Çocuk

Oturum Yürütücüsü: Hatice Kapusuz

Çocukların Savaşta Üstlendiği Çok Boyutlu Roller: Tanık, Fiil ve Özne

Tuğba Canbulut

Savaş ortamlarında çocukların oynadığı roller çok yönlü ve karmaşıktır. Çocuklar savaşta hem tanık, hem fail, hem de özne olarak farklı pozisyonlarda yer almaktadır. Bu çalışma, çocukların savaş bağlamındaki çoklu konumlarını derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma, çocukların savaşta üstlendikleri çoklu rollerin görünür kılınması ve bu rollerin savaş sonrası müdahaleler ile toplumsal süreçlere etkisinin tartışılması açısından önem taşımaktadır.

Tanık olarak çocuklar, savaşın yarattığı yıkımı ve şiddeti gözlemleyen ve deneyimleyen aktörlerdir. Çocukların yaşadıkları travmalar, çoğunlukla çizim ve anlatımlarla ifade edilir (Rizzi & Moro, 2019). Bu anlatılar, yetişkinlerin savaş deneyimini anlamasında yeni perspektifler sunar. Çocukların tanıklıkları, onların yaşadığı korku, öfke ve travmanın göstergesi olarak kabul edilmektedir (Ballif-Spanvill, Clayton, Nichols & Kramer, 2008). Fail olarak çocuklar, özellikle çatışma bölgelerinde aktif olarak savaşın parçası olabilirler. Çocuk askerler, casus, aşçı, haberci ya da cinsel köle olarak silahlı çatışmalara dahil olabilmektedir (Perry, 2016; Gates & Reich, 2010). Çocuk askerlerin fail olarak görülmesi tartışmalıdır; çünkü çoğu, zorla veya manipülasyon yoluyla şiddet eylemlerine dahil edilir (Minslow, 2019). Bu çocuklar, hem mağdur hem fail kimliği taşıyarak karmaşık bir konumda bulunurlar (Derluyn, Vandenhoele, Parmentier & Mels, 2015). Kendi iradeleriyle silahlı gruplara katılan çocuklar da mevcuttur; bu durum onların toplumsal algısını ve öznel kimliklerini şekillendirir (Derluyn vd., 2015). Özne olarak çocuklar, savaşın etkilerine maruz kalmakla kalmayıp, aynı zamanda çeşitli şekillerde savaş süreçlerine aktif katılım gösterirler. Bu katılım, onların psikososyal gelişimlerini ve toplumsal pozisyonlarını derinden etkiler (Cook & Wall, 2011; Williams, 2007). Çocuklar, savaş koşullarında hayatta kalabilmek için stratejiler geliştirir ve bu bağlamda taktiksel bir güncem sergilerler (Honwana, 2009; Boyden & De Berry, 2004). Sonuç olarak, çocukların savaş bağlamındaki tanık, fail ve özne rolleri anlaşılmadan, onların savaş sonrası rehabilitasyonu ve toplumsal yeniden entegrasyonu mümkün değildir. Bu nedenle, çocuk askerlerin

rehabilitasyonu için eğitim, sağlık ve istihdam olanaklarının sağlanması kritik önemdedir (Honwana, 2009). Ayrıca, çocukların korunması ve savaş suçlarına karşı adalet mekanizmalarının geliştirilmesi uluslararası hukuk açısından zorunludur (Gates & Reich, 2010; Beresford, 2005).

Savaş ortamlarında çocuklar, ne yazık ki çatışmaların dışında kalan pasif gözlemciler değil, doğrudan etkilenen, hatta çoğu zaman çatışmanın içinde aktif roller üstlenen öznel varlıklardır. Onlar savaşın tanıkları, bazen zorunlu ya da isteyerek failleri, aynı zamanda savaş süreçlerine taktiksel gündemleriyle katılan öznel aktörlerdir. Bu gerçeklik, çocukların savaştan azade olmadığını ve savaşın yıkıcı etkilerinin onların yaşamlarının ayrılmaz bir parçası olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, çocukların savaş bağlamındaki çoklu konumlarını anlamadan, onların yaşadığı travmaları iyileştirmek ve topluma yeniden kazandırmak mümkün değildir. Çocukların haklarının korunması ve savaş sonrası destek mekanizmalarının oluşturulması, savaşın çocuklar üzerindeki etkilerini azaltmada temel gerekliliktir. Bu yaklaşım, çocukların sadece mağdur değil, aynı zamanda savaşın aktörü olduklarını kabul ederek, onlara yönelik müdahalelerde daha kapsayıcı, gerçekçi ve etkin politikalar geliştirilmesini sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Savaş, Çocuk, Çocuk katılımı

Kaynaklar

Ballif-Spanvill, B., Clayton, C. J., Nichols, R., & Kramer, R. E. (2008). Influence of interparental violence on children's attributions of violent and peaceful emotions in conflict scenarios. *Journal of Emotional Abuse*.

Beresford, S. (2005). Child witnesses and the International Criminal Justice System: Does the International Criminal Court protect the most vulnerable? *Journal of International Criminal Justice*.

Boyden, J., & De Berry, J. (2004). *Children and Youth on the Front Line: Ethnography, Armed Conflict and Displacement*. Cook, D. T., & Wall, J. (2011). Introduction: Broadening the conversation. *Studies in Childhood and Youth*.

Derluyn, I., Vandenhoe, W., Parmentier, S., & Mels, C. (2015). Victims and/or perpetrators? Towards an interdisciplinary dialogue on child soldiers. *BMC International Health and Human Rights*.

Gates, S., & Reich, S. (2010). Child Soldiers in the Age of Fractured States. Honwana, A. (2009). Children in war: Reintegrating child soldiers. IDS Bulletin.

Minslow, S. (2019). Coping with killing?: Child soldier narratives and traces of trauma. Childhood Traumas: Narratives and Representations.

Perry, S. H. (2016). Child Soldiers: The Pursuit of Peace and Justice for Child Combatants. In The Ashgate Research Companion to War: Origins and Prevention.

Rizzi, A. T., & Moro, M. R. (2019). Children's cries, wars and drawings. Soins Pédatrie/Puericulture.

Williams, R. (2007). The psychosocial consequences for children of mass violence, terrorism and disasters. International Review of Psychiatry.

Bir Tür Kandırmaca: Çocuk Göçünü Çocuk Haklarıyla Anlama Çabası

Mansur Seyitoğlu

Çocuk neden göç eder?

Bu sorunun cevabını yalnızca çocuğun bireysel hikâyesinde değil, sistemin işleyişinde, devletlerin politikalarında ve uluslararası düzenin yapısında aramak gerekir. Gitmek, yalnızca fiziksel bir hareket değil; çoğu zaman sistematik dışlanmanın, ihmalin, yoksulluğun, ayrımcılığın ve şiddetin doğrudan sonucudur.

Çocuklar savaş, iklim krizi, siyasal baskı, etnik-dinsel ayrımcılık, ekonomik eşitsizlik gibi nedenlerle göç eder. Ama bu nedenlerin her biri aslında birer politik tercihin, küresel çıkar çatışmalarının, bölgesel güç mücadelelerinin ve yerel yönetememe halinin sonucudur. Göç, çocukların kendi kararlarıyla başlattığı bir süreç değil; yetişkin dünyanın hesaplaşmadığı sorumluluklarının yükünü çocuk bedenlere taşıdığı bir zorunluluktur.

Yolculuk bir kayıplar zinciridir. Ev, okul, arkadaş, dil, kimlik... Hepsi geride bırakılır. Ancak mesele yalnızca neyin kaybedildiği değil, çocukların gittiği yerde neyle karşılaştığıdır. Göç yolları boyunca ve varış yerlerinde çocuklar, çoğu zaman insanlıktan uzaklaştıran bir sistemin içerisine düşer. Belgesizleştirilir, görünmezleştirilir, tehlike olarak kodlanır, kriminalize edilir ya da en iyi ihtimalle "yardım nesnesine" indirgenir.

Göçmen çocuklar, politik sahnenin seçilmiş sessizleridir. Hiçbir müzakere masasında yerleri yoktur, çünkü çoğu zaman varlıkları bir “güvenlik sorunu” olarak tanımlanır. Bir dönem “mağdur”, bir başka dönem “istismarcı”, bazen “taşıyıcı”, bazen “suç potansiyeli”... Ama asla özneleri oldukları bir haktan bahsedilmez. Çünkü çocuk hakları söylemi, çoğu zaman işlevsiz bir retorikten ibarettir.

“Hiçbir çocuk geride kalmamasın” sloganı, hakikatte sadece bir temennidir. Ne çocukları göç yollarında koruyabilir, ne sınır politikalarının şiddetini önleyebilir, ne de varış ülkelerinde maruz kaldıkları yapısal ayrımcılığı bertaraf edebilir. Çocuk hakları belgeleri, sözleşmeleri, koruma sistemleri, kriz durumlarında çoğunlukla sessizdir. Ya da çocukların yaşadıklarını istatistikleştirerek, anlamdan arındırır. Böylece müdahale edilemeyen travmalar sayıya dönüştürülerek normalleştirilir.

Sistemin adına “çocuk koruma” denir. Ama bu sistem, göçmen çocukları işçileştirilmekten, istismar edilmekten, sağlık ve eğitim hizmetlerinden dışlanmaktan, belgesiz yaşamaktan, kriminalize edilmekten koruyamaz. Çünkü bu koruma sistemi, ulusal sınırlar içinde yeniden üretilmiş olan eşitsizliği yurt içinde nasıl meşrulaştırıyorsa, göç bağlamında da aynı meşruiyetle çalışır.

Bugün çocuk göçmenliğine dair her politika, aslında yetişkinlerin çocuklara dair sorumluluklarını yeniden devrettiği bir alan halini almıştır. Yapılanlar kadar yapılmayanlardan da sorumluyuz. Ve tam da bu yüzden sormak gerekir:

Çocuk hakları, gerçekten çocukları korumak için mi vardır? Yoksa yaşanan bu büyük toplumsal ve politik başarısızlığın üzerini örtmeye yarayan bir tür kandırmaca mıdır?

Dijital “Savaş Oyunları” Çocuklara Ne Yapar?

Hatice Göz

İkinci sunum, oyunun savaşla kurduğu karmaşık ilişkiyi sorgulayacak. Çocukların oynadıkları oyunlar ve kullandıkları oyuncaklar, sadece eğlence aracı değil; aynı zamanda yaşadıkları dünyanın bir yansıması, anlamlandırma zemini ve bazen de bir direnç mekânıdır. Bu bağlamda,

oyun savaşın dilini yeniden üretmenin yanı sıra, onu dönüştürmenin de bir aracına dönüşebilir.

Oyun ve savaş kelimelerinin çağımızda ne kadar da sıradan biçimde yan yana geldiğini görmek tüyler ürpertici. Ancak buraya yakından bakmak, içerde gizlenen ve kapitalizm, şiddet, militarizm, patriyarka bağlarını görmemizi sağlayabilir. Aksi halde çocukluğa yüklenen ve aslında çarpık da olan “saf masumiyet” tanımı gibi oyuna da “masum” bir işlev yüklenebilir. Oysa gerçek öyle değil.

Özellikle de oğlan çocuklarının yaşamının ilk gelişim dönemlerinin çoğunluğuna yayılmış ve normalleşmiş olan “savaş oyunu”nun, hem halihazırdaki çocuk politikaları ile hem de sermayenin çocukları bir pazar alanı olarak görmesi ile çok yakından bir ilişkisi var. Call of Duty, GTA, Squid Game gibi oyunlara başka bir çerçeveden bakabiliriz.

Buraya bir de patriyarkal “çekirdek” ailedeki güç ilişkilerini ve çocuklara da yüklenen cinsiyet kodlarını eklediğimizde savaş oyunlarının nasıl bir işlevi olduğunu görebiliriz. Şiddet normalleşir, militarizm çocuklara ve birbirleri arasındaki ilişkilere doğrudan eşlik eder, savaş henüz küçük yaşlardan itibaren “sıradanlaşabilir”. Çocukların silah vb “oyuncak”larla oynamalarını da buraya dahil edebiliriz. Dijital savaş oyunlarının çocuklar üzerindeki etkilerine pedagojik açıdan bakmamız gerekir.

Bütün bir toplumsal ilişkiler ve rejimlerin geldiği faşizm eşikleri ile düşündüğümüzde, savaş oyunlarını da eleştirel ve politik bir zeminden ele almamız gerektiği açık bir gerçekliktir.

Anahtar Kelimeler: Savaş oyunu, Pedagoji, Dijital oyun, Militarizm, Squid Game

Savaşlarda Çocuk ve Çocukların Bir Özne Olarak Barış Süreçlerine Katılımı

Hatice Kapusuz ve Alper Yalçın

Çocukluk bir özne olarak potansiyeli keşfedildikten sonra pek çok siyasetin hedefi haline gelse de, günlük politikalar, çatışmalar, kriz anlarında çocukların varlığı hatırlanmaz. Tüm bu süreç ve olaylardan nasıl etkilendiği önemsenmez ve göz ardı edilir. Çocukların özne olarak potansiyeli, siyasetin işaret ettiği, söylemlerinde merkeze aldığı bir nesne olarak manipüle edilir. Bugün barış olasılıklarının konuşulduğu koşullarda bile muhalif yapılarda dahil olmak

üzere üretilen politik söylem ve metinlerde çocuklar yok sayılıyor. Oysa çocuklar çatışmalı süreçlerden en ağır şekilde etkilenen bir grup olmakla birlikte, çatışma ve barış sürecinin hemen ver aşamasında çeşitli pozisyonlarda bulunuyor, etkileniyor, taraf oluyorlar. Bu sebeple çocukların süreçlerden ne kadar ve nasıl etkilendiklerinin tanımlanmasıyla birlikte, barış süreçlerinde nasıl aktif olarak yer alabilecekleri çocuklar için de barışı mümkün kılmanın zeminini oluşturuyor.

Kongre kapsamında yer almasını istediğimiz bu bildiri de bu iki konumu belirleyen unsurları tartışmaya açmayı hedefliyor. Bunun bir tarafında çocukların tüm süreçlerde nasıl algılandığını belirleyen çocuk ve çocukluk algısı, diğer tarafında ise dünya deneyimlerinde çocukların barış süreçlerindeki pozisyonları yer alıyor. Bu iki unsuru bağlayan ise özgürleştirici ve özerkleştirici bir çocukluk yaklaşımının tanımlanması oluşturuyor.

Çocukluğun tarihsel gelişimine bakıldığında, ortaçağdan bu yana çocukluğun tanımları birbirinden farklılıklar gösteriyor. Yaşadığımız çağdaki çocukluk tanımlamalarının ilk izlerine de rönesans sonrasında, modernleşmeyle birlikte rastlanmaya başlanıyor. 20.yüzyılda ise insan hakları fikrinin evrenselleşmeye, hakim söylem haline gelmeye başlamasıyla birlikte bugünkü çocuk hakları paradigması meydana geliyor.

İnsan hakları fikrinin ortaya koyduğu paradigma içinde, çocukların örgütlenmesi, ifade özgürlüğü, katılımı gibi daha önceki evrensel metinlerde yer almayan, özgürleştirici olarak ifade edilebilecek bir yaklaşım da yer alıyor. Bu yaklaşımın da yer aldığı BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, bugün çoğu devlet tarafından uygulanmasa dahi, evrensel metinler arasında en fazla ülkenin imzaladığı metin olma özelliğini taşıyor. Bu yaklaşımın kabul görmesi, çocukluk paradigmasının geçirdiği gelişim sürecinin izini sürmek açısından anlamlıdır. Bu nedenle çocukluk fikrinin, tarihsel olarak geçirdiği tanımlamalarının ve statüsünün geçirdiği evrimler, çocukluk fikrinin gelecek yüzyıllarda da değişebileceğini ifade ediyor.

Devletlerin uygulayacağını taahhüt ettiği bir yaklaşım olsa da, gündelik hayatta ve çeşitli ideolojilerde çocukluk fikrinin nasıl algılandığı ve hangi roller arasında kategorize edildiğini tartışmak da bu bildirinin temel tartışma alanlarından birini oluşturuyor.

Gündelik yaşama çocukluğa biçilen rollerin nasıl toplumsallaştığına bakıldığında çocuklarla kurulan ilişkinin yetişkinlerin iktidarına dayanan bir didaktik ilişkiyi temsil ettiği kolaylıkla anlaşılabilir. Bu iktidar ilişkisi, evrensel metinlerden daha büyük bir geçmişe dayanıyor.

Bu geçmişin çocukluğa verdiği roller arasında siyaset yer almıyor, bu her zaman yetişkinlerin yapabileceği bir şeyi temsil ediyor. Bu kategorik ayrımlar ise, çocukların gelişimsel özellikleri üzerinden kendini temellendiren, çocukluğun “olgunluk” adı verilen bir tamamlanma haliyle sınavını ifade ediyor. Bu bakış açısında çocuklar, kendilerine biçilen roller çerçevesinde ya olgunluğa ithafen tek tipleştirilerek siyasetten anlayamayacakları ifade ediliyor ya da çocukluğa verilen anlamlar dışında bir çocukluk deneyimi yaşamışlarsa “çocuk değil artık o” denerek çocuk olma statülerini kaybediyorlar. Bu ikilik aynı zamanda Philippe Aries’in, çocukluğun, burjuvazinin icadı olduğunu öne sürdüğü savını hatırlatıyor. Aries’in öne sürdüğü bakış açısına, dünün ve bugünün Türkiye’indeki eşitsizlikler ve sınıfsal uçurumlar ile birlikte bakıldığında, çocukluğa dair hakim bakış açısının, diğer çocukluk deneyimlerini dışladığını ifade etmek mümkündür. Nitekim çocukluk deneyiminin ne olması gerektiğine dair tanımlamaları yapmaya çalışmak da bu kategorik ayrımların kaynağını oluşturmaktadır.

Savaş ve barış gibi konularda, hakim çocukluk algısının bir sonucu olarak, çocukların yer alamadığı tartışma konularını temsil ediyor. Çocukların bu tartışma konularındaki temsiliyetleri çoğunlukla mağduriyet ve didaktik eksenli oluyor. Literatüre bakıldığında da bu algılanış biçiminin hakim olduğu görülebilir. Bir diğer ifadeyle çocukların barış süreçlerine katılımlarına ilişkin Türkiye’deki akademik üretimin neredeyse hiç olmadığını ifade etmek mümkündür.¹

Dünya’da ise çocukların barış süreçlerine katılımlarına ilişkin oldukça geniş bir literatür bulunmaktadır. Bu literatürde, yaklaşım anlamında ilham alınabilecek ülke örneklerinde ise çoğunlukla Sierra Leone ve Liberya öne çıkmaktadır. İki ülkede de, hakikat komisyonları kapsamında kurulan mahkemelerde çocukların tanıklıklarına başvurulmak üzere özel yöntemler geliştirmekle ilgili kıymetli çabalar bulunmaktadır.

Bu örneklerin öne çıkmasının nedenlerine bakıldığında ise çocukların bu süreçlere katılımlarına ilişkin tarihlerin de Dünya’da oldukça yeni olması dikkat çekicidir. Sierra Leone’de 2002-2004 yıllarında kurulan Hakikat Komisyonu, özel bir duruşma kapsamında çocukların mağduriyet veya tanıklık kapsamında ifadelerine başvuran ilk komisyondur. Komisyonun raporunun çocuk dostu versiyonu da ilk kez bu komisyon çalışmaları kapsamında, çocukların

¹ YÖKTEZ’de gelişmiş arama seçeneğinde peace building yazarak arama yaptığınızda en eskisi 2002 yılında olmak üzere 81 adet tez, barış süreci diye aratıldığında 138 adet tez, barış yazarak aratıldığında 8.000 civarında tez içinden 2.000 adet alakalı/alakasız tezi listeliyor. Transitional justice yazarak arama yapıldığında 26 adet tez listeleniyor. YÖKTEZ’deki tüm arama sonuçlarında çocukların barış süreçlerine katılımlarına ilişkin yalnızca bir yüksek lisans tezi ile karşılaşmış olup. çocuklar ve barış başlıklarındaki yazının nadir de olsa barış eğitimi gibi bir çerçeveye sahip olduğunu ifade etmek mümkündür. .

da katılımıyla birlikte hazırlanmıştır. Sierra Leone, aynı zamanda çocuklara karşı işlenen suçları soruşturan ilk uluslararası mahkemeydi.

Liberya'da ise, hakikat komisyonları sürecinde çocukların katılımlarını sağlamak üzere özel tematik ve bölgesel duruşmalar düzenlendi, 300 çocuğun bu duruşmalara katılımları sağlandı. Hakikat komisyonları raporunda ise, çocukların hem yaşadıkları mağduriyetler hem de bu süreçten beklentileri yer aldı.

Timor Leste'de ise hakikat komisyonu raporu'nun çocuk dostu resimli versiyonu basıldı ve okullara dağıtıldı.

Çocukların hakikat komisyonlarında kurulan duruşmalara katılımları Dünya'da ilk kez Sierra Leone ve Liberya'da gerçekleşti, çocuklara özgü prosedürler oluşturuldu.

Ancak bunların yanı sıra Save The Children isimli kurumun kolaylaştırıcılığıyla Dünya'nın farklı yerlerinde de çatışma süreçlerinin ardından çocukların kendi taleplerini ifade ettikleri momerandumlar da yayınlandı. Saraybosna, Guatemala ve Nepal'deki çocukların yayınladıkları momerandumlar bunlara örnek sayılabilir.²

Bu bildiri kapsamında Dünya'da hakikat komisyonları, geçiş dönemi adaleti süreçlerine dair nasıl mekanizmaların üretildiğine ve çocukların barış süreçlerine ilişkin taleplerine dair örnekler sunulacaktır. Türkiye'de ise çocukları politik bir özne olarak ele alan ve çocukların taleplerini aktaran ilk çalışma örnekleri³ ele alınarak, barış sürecini çocuklarla birlikte tartışmanın imkan ve sınırlılıkları tartışmaya açılacaktır.

² Barış İnşasına Çocukların Katılımına İlişkin Çocuk Memorandumu - Saraybosna (2008):

https://resourcecentre.savethechildren.net/node/7822/pdf/thematic_evaluation_childrens_memorandum_b-h.pdf

Barış İnşasına Çocukların Katılımına İlişkin Çocuk Memorandumu - Guatemala (2008):

https://resourcecentre.savethechildren.net/node/7823/pdf/te_childrens_memorandum_guatemala_1.pdf

Barış İnşasına Çocukların Katılımına İlişkin Çocuk Memorandumu - Nepal (2008):

https://resourcecentre.savethechildren.net/node/7821/pdf/thematic_evaluation_childrens_memorandum_nepal_dec07.doc_1.pdf

³ "Özgürüm Ama Mecburiyetim Var", Diyarbakırlı ve Muğlalı Gençler Anlatıyor. Leyla Neyzi, Haydar Darıcı, Nisan 2013, İletişim Yayınları.

"Geçiş Dönemi Adaleti Çalışmalarında Çocuk, Van'dan Çocukların Sesleri", Aralık 2013, Gündem Çocuk Derneği:

<https://silo.tips/download/gei-dnemi-adaleti-almalarında-ocuk-van-dan-ocukların-sesleri> - Erişim Tarihi:

23.05.2025

Çocuklarla Savaşı ve Barışı Konuşmaya Dair Bir Deneyim

Ece İdil Ceylan

Son sunum, Her Yer Çocuk Derneği'nin çocuklarla birlikte yürüttüğü barış-savaş temalı yaratıcı içerikler üzerinden çocukların barış tahayyüllerini inceleyecek. Bu sunum, çocukların sadece savaşın tanıkları değil, aynı zamanda barışın imgesel ve dilsel kurucuları olabileceğini gösteren yaratıcı ifade biçimlerine yer verecek.

Savaşlardan etkilenen çocukların yaşadıklarına dair pek çok şeyi konuşuyor, çocukları koruyup güçlendirmek için yöntemler arıyoruz. Savaşta ölen, yaralanan, sakatlanan, yakınlarını ve yaşadığı yeri kaybeden çocukların verilerini tutuyor raporlarını hazırlıyoruz.

Peki ya doğrudan savaşın içine dahil olmamış çocuklar savaşı ve barışı nasıl görüyor? Neler düşünüyor, nasıl etkileniyor?

Her yaz, bir tema ve motto ile çocuklarla atölyeler yapan Her Yer Çocuk Derneği bu atölyelerde özellikle de bazı başlıkları çocuklarla konuşmayı önemsiyor: ekoloji, toplumsal cinsiyet, zorbalık, hayvan hakları, emek, savaş ve barış gibi... Okul çağı çocuklarıyla bu "zor" konuları konuşmanın ve onların fikirlerini açığa çıkarmanın yöntemleri bulunuyor ve atölyeler oluşturuluyor. Savaş ve onunla iç içe geçen barış da bu atölyelerden biri oluyor.

Pek çok çocukla yapılan ve kitap, şarkı ve videolar aracılığıyla zenginleştirilen içerikler üzerinden yapılan atölyelerde çocukların savaşı nasıl gördükleri açığa çıkıyor. Yalnızca etkilenen, pasif nesnelere değil de politik fikirleri de olan özneler olduklarını açığa çıkaran atölyeler... Ya da barış; bu kavram çocuklar için toz pembe, soyut bir içeriğe sahip olmaktan çok, derinlikli bir içerik taşıyor. Küs olan iki arkadaşı barışmasından ülkeler arasında barışa kadar pek çok şeyi bu geniş çerçeveye alıyor çocuklar.

Bu atölyelerin çıktıkları bize, savaş ve barış gibi iki "ağır" kelimenin aslında ağırlığından da bir şey yitirmeden nasıl daha sade ele alınabileceğini gösteriyor. Çocukların bu meseleye yaklaşımlarının, yetişkinlerin çoğu zaman dar ve katı kalan perspektiflerini de genişletebileceğini düşünüyoruz.

Anahtar kelimeler: savaş, barış, çocuk kitapları, çocuk şarkıları, pedagoji, atölye.

C4 Oturumu: Anlatılan Senin Savaşındır!

Oturum Yürütücüsü: Esra Dabağcı

Ortadoğu'nun Savaşla İç İçte Yaşayan İki Ezilen Ulus: Filistinliler ve Kürtler

Yaşar Kazıcı

Ortadoğu ve Mezopotamya'nın iki kadim, yerli halkı Kürtler ve Filistinliler... Yaklaşık 100 yıldır çatırdamaya yüz tutmuş bir statükoyla boğuşuyor. Sykes Picot, Lozan ve Balfour Deklarasyonu'ndan bu yana Kürdistan ve Filistin toprakları uzun süreli bir savaş halini yaşıyor. Fakat bu iki ulus iki ulus emperyalist ve bölgesel savaşlar içerisinde kendi özgürlüğü için savaş veriyor, yalnızca özgür olmak istiyor. Statükoyu kurup buna nezaret eden emperyalist devletler de statükonun koruyucusu ve sürdürücüsü olan bölgenin gerici devletleri de ayaklarını bastıkları zeminin bitmek bilmeyen ulusal kurtuluş hareketleri tarafından önünde sonunda çekileceğini görüyor. Yaptıkları tüm müdahaleler sadece nihai yenilgiyi başka bir takvime erteleme, apaçık olan hakikati perdeleme çabasından başka bir anlam taşıyor. Bu iki ulus sonsuza dek boyunduruk altında tutulamaz, üstelik bu iki ulusun mücadelesi Ortadoğu'da savaş içerisinde yeniyi, ileri olanı yaratma adına da insanlığın genel tarihsel ilerleyişine ciddi katkılar sunuyor. Haliyle savaşın bir yüzü haksız ve gericiliğin temsiliyen diğer yanı Spartaküslerden bu yana haklının, ezilenin ve elbette ilerici olanın temsilini bize sunuyor.

Savaş, politikanın başka araçlarla devamıysa; politikanın ise burjuva ve proleter tarafları mevcut ise biz Marksistlere düşen en temel ödev öncüllerimizin savaşa nasıl yaklaştığını ve çağımızla ilgili temel tespitlerini kendimize temel almak olmalıdır. "Emperyalizm, proleter devrimler çağıdır". Proletaryanın safları genişlemiş, ezilen uluslar mücadelesi sona ermek şöyle dursun Kürtler, Filistinliler, Tamiller, Belucistanlılar, Basklılar, Katalanlar olmak üzere hâlen kendinden söz ettirmeye devam etmektedir. Filistin ve Kürdistan meseleleri lokal birer mesele olmaktan çıkmış emperyalist güçlerin, bölgenin gerici devletlerinin tarafı olduğu diğer yandan dünyanın ezilen güçlerinin dört bir yandan bu uluslarla dayanışma içerisinde bulunduğu bir noktaya evrilmiştir. Bu iki ulusun mücadelesi; uluslararası bir karaktere sahip

olması itibariyle dünya üzerinde eksikliği hissedilen yeni bir enternasyonale kapı aralayabilecek dinamikleri taşımaktadır. Her özne, nesnelliği kendi ihtiyaçlarına göre tartışır, o ihtiyaçlar çerçevesinde nesnellikle ilişkiler kurar. Bugün eksikliği hissedilen komünist özneye hem tekil tekil ulusal sınırlar içerisinde; hem de ulusal sınırlar içerisinde kurulan tüm komünist partileri sevk ve idare edebilecek bir dünya partisine sahip olamadığımız için elbette nesnellığe dair yorumumuzda ağırlıkla pesimist gözüküyor. Fakat bizler dar bir komünist okuma grubu etrafında toplanmış bireyler olarak Kürdistan ve Filistin gibi meselelere ezilen sınıf açısından baktığımızda devrimci imkanları ve olanakları görmek gerektiğini, savaş olgusunun eğer bir özne yaratılabilirse devrimi çağırın bir çıkışında habercisi olduğunu düşünmekteyiz.

19. Karaburun Bilim Kongresi'nin 'savaş' başlığıyla toplayacağı etkinlikte tartışmaya açmak istediğim ve konuşmanın genel çerçevesinde yer alacak görüşler şu şekildedir:

- Genel olarak dünyanın farklı bölgelerinde süren savaşları özel olarak ise Kürdistan ve Filistin topraklarındaki savaşı sonlandırmanın, barışı ve ulusal özgürlüğü sağlayabilmenin yegane yolu; ezilenlerin egemenlerine yöneleceği devrimlerden geçmektedir. Bu iki toprak devrime gebe dinamiklerle, Ortadoğu'yu yeni Ekimlere açabilecek fay hatlarıyla, artçılarla doludur.
- Emperyalist çağda dünyanın herhangi bir toprak parçasında beliren bir sorunun çözümü ulusal bir görünümde olsa da özünde uluslararası karakter taşımaktadır. Bu sebeple dünyanın geri kalanındaki ezilenlerinin aktif desteğine ihtiyaç duymaktadır. Bu bizi organize olma, organizasyon sorununa götürmektedir.
- Kürdistan ve Filistin halklarının sürmekte olan mücadelesi ve sorunun kendisi uluslararası bir karakter taşıması itibariyle Ortadoğu ve Mezopotamya'dan hareketle kurulabilecek yeni bir enternasyonal fikri oldukça nesnel bir olanaktır. Bölgemizde enternasyonal ve enternasyonalizm fikri bu iki ulusun mücadelesinin birbiriyle ilişkilendirilebilmesi, egemen ulustan devrimcilerin ezilen uluslara karşı temel ödevlerini hatırlaması çerçevesinde somutluğa kavuşturulmayı beklemektedir.

Sömürgeci Karşıtı Mücadelede Önemli Bir Dönemeç: Birinci Doğu Halkları Kurultayı

Deniz Akgün

1920 yılının temmuz ve ağustos aylarında düzenlenen Birinci Doğu Halkları Kurultayı emperyalizm karşıtı mücadele açısından önemli bir dönemeç ve 20.yüzyıl tarihinin önemli bir siyasal olayıdır. Üçüncü Enternasyonal'in (Komintern) II.Kongresi'nin hemen ardından toplanan Doğu Halkları Kurultayı, Komintern'in II.Kongresi'nin devamı niteliğindedir. Zinovyev'in Kurultay'ın açılışında yaptığı konuşmada Avrupa ve Amerika'nın ileri işçileri ve emekçi köylülerinin yanı sıra Doğu halkının çalışan unsurlarının uyanış gününü işaret ettiği için Kongre'nin önemli bir tarihi olay olduğunu belirtmiştir. (1, s:24) Zinovyev, Kurultay'ın emperyalizme karşı mücadele açısından milat oluşturduğu şeklindeki görüşünü şu sözlerle ifade etmiştir:

“Şimdi, tüm dünyadaki işçilerin ayağa kalkıp on milyonlarca ve yüzlerce köylüyü ayağa kaldırabileceği, Doğu'da da bir Kızıl Ordu kurabileceği, İngilizlerin gerisinde bir isyanı silahlandırıp örgütleyebileceği, haydutlara ateş açabileceği, Türkiye, İran, Hindistan ve Çin'de efendilik taslayan her küstah İngiliz subayının varlığını zehirleyebileceği saatin geldiğini söylemeliyiz” (Agy, s:36)

Kurultay'ın resmi tutanaklarına göre, kongreye 1.891 delege katılmıştı. Kurultay'a katılan delegelerin milliyetlerine göre dağılımları açısından en fazla delegenin katıldığı üç milliyetin Türk (235), İranlı ve Fars (192) ile Ermeni (157) olduğu görülmektedir. Kurultay'a ayrıca sekiz Kürt delegenin katılmış olduğu görülmektedir. (2) Kurultay'a katılan delegelerin 1.273'ü komünist, diğerleri ise partisizdi. Kurultay'ın açılışında yaptığı konuşmada Zinovyev, katılımcıların yüzlercesinin komünist partilerine üye olmayan kişilerden oluştuğunu belirtmekte ve partiler tarafından gerçekleştirilen bir organizasyon olan İkinci Kongre'nin devamı niteliğindeki Doğu Halkları Kurultay'ına parti temsilcisi olmayan kişilerin katılmasının çelişki gibi görünebileceğini belirtmekteydi. Zinovyev'e göre bu çelişki görünüşte vardı ve gerçekte Kurultay'a partisiz kişilerin çağırılması, Komintern'in İkinci Kongresi'nin idealleri ve benimsediği politika ile uyumluydu. Zinovyev, Kurultay'a katılan temsilcilere hangi partiye üye olduklarını sormak yerine “Emeğiyle yaşayan biri misiniz? Emekçi kitlelere mi aitsiniz? Halklar arasındaki çekişmeyi durdurmak istiyor musunuz? Ezicilere karşı bir mücadele örgütlemek

istiyor musunuz?” diye sorduklarını ve dünyanın karşı karşıya bulunduğu sorunları tartışmak üzere bir araya gelmek için temsilcilerin bu sorulara evet yanıtı vermesinin yeterli olduğunu belirtmekteydi. (1, s:25)

Zinovyev açılış konuşmasında Moskova'da düzenlenen Komünist Enternasyonal'in İkinci Kongresi'nde, dünyanın güçlü uluslar ve ezilen uluslar olarak ikiye bölündüğüne dikkat çektiklerini belirtmiştir. (agy, s:28) İkinci Enternasyonal'in söylemekten kaçındığı bir gerçeğe dikkat çekerek ve Üçüncü Enternasyonal'in benimsediği dünyanın güçlü uluslar ve ezilen uluslar olarak ikiye bölündüğü şeklindeki görüş Doğu Halkları Kurultay'ında benimsenen yöntem ve değerlendirmeler açısından da önemlidir. Kurultay'da ortaya konulan görüşlerin ezilen uluslar tarafından ortaya konan ulusal kurtuluş mücadelesinin komünist partilerinin bağlaştığı olarak ele alındığı söylenebilir. Bu açıdan Zinovyev'in Kurultay'daki çağrılarını yalnızca Komünizm bakış açısını benimseyenlere değil, aynı zamanda parti dışı insanlara da yönelttiklerini ve bu iki akımın birbirine giderek daha da yakınlaşmasını istediklerini belirtmesi dikkat çekicidir. (Agy, s:31) Bu konuda Zinovyev henüz kendileriyle birlikte olmayan ve hatta bazı konularda kendilerine karşı olan grupları sabırla desteklemelerine örnek olarak Türkiye'deki Kemalist harekete verdikleri desteği göstermiştir. Zinovyev Ankara'daki Türk halk hükümetinin ilk toplantısının stenografik raporundan Mustafa Kemal'in “Halife ve Sultan'ın kişiliği kutsal ve dokunulmaz” olduğu şeklindeki ifadelerden alıntılar yapmış ve Türkiye'de o zamanki halk hükümeti tarafından izlenen politikanın Komünist Enternasyonal'in politikası olmadığını belirtmiştir. Zinovyev'e göre henüz başlangıç aşamasındaki Kemal'in başını çektiği hareket, Halife'nin 'kutsal' kişiliğini düşman ellerinden kurtarmak istemekteydi ve bu, o partinin bakış açısı olmakla birlikte komünist bir bakış açısı değildi. Zinovyev, Sultanların gününün bittiği ve otokrasiye tahammül edilmemesi gerektiğini düşündüklerini belirterek Türkiye'deki mücadeleyi yürütenlerin Sultana olan inancı dağıtıp yok ederek gerçek Sovyetleri kurmaları gerektiğini belirtmekteydi. (Agy, s:32) Zinovyev, İngiliz Hükümeti'ne karşı herhangi bir devrimci mücadeleye yardım etmeye hazır olduklarını, terazinin kefelerinin Türkiye'de o tarihte daha hala zengin insanların lehine eğildiğini, ancak işlerin başka türlü olacağı zaman geleceğine inandıklarını belirtmekteydi.

Zinovyev açılış konuşmasında Kurultay'ın önünde ikili görevin bulunduğunu belirttiği görülmektedir. Buna göre Kurultay'ın önünde duran görevlerden biri emperyalizme karşı yürütülecek mücadelelerin desteklenmesiydi. Kendileri ile Kurultay katılımcılarını mevcut

ulusal hareketin temsilcilerinden ayıran şey ve onlarla ortak noktaları hakkında açıkça konuştuklarını belirten Zinovyev, Kurultay'la birlikte ortaya çıkan hareketin görevinin Doğu'nun İngiliz emperyalizminden kurtulmasına yardımcı olmak olduğunu vurgulamıştı. (Agy, s:35) Zinovyev konuşmasında Türkiye'de o gün şekillenen ve belki de yarın diğer ülkelerde ortaya çıkacak olan demokratik bir politikayı, Türkiye, İran, Hindistan ve Çin'deki ulusal hareketleri desteklediklerini ve destekleyeceklerini söylemekteydi. (Agy, s:34)

Kurultay'ın emperyalizme karşı ulusal hareketleri destekleme görevine ek olarak kendilerinin de yerine getirmeleri gereken bir görevleri olduğunu belirten Zinovyev, bu görevin Doğu'nun emekçilerine zenginlere karşı mücadelelerinde yardım etmek ve burada ve şimdi kendi Komünist örgütlerini kurmalarına yardım etmek, onlara Komünizmin ne anlama geldiğini açıklamak, onları gerçek bir işçi devrimine, gerçek eşitliğe, insanlığın her türlü baskıdan kurtuluşuna hazırlamak olduğunu söylemekteydi. (Agy, s:34) Türkiye Komünist Partisi'nin kuruluş Kongresi'nin 10 Eylül 1920 yılında, Doğu Halkları Kurultay'ının hemen ardından Bakü'de toplandığı bilinmektedir. Bu açıdan Kurultay'da, Zinovyev'in açılış konuşmasında belirttiği ikili görevin yerine getirilmesine yönelik somut adımların atılmış olduğu sonucu çıkarılabilir.

Zinovyev konuşmasında Doğu ülkelerinde devrimin kapsamı konusunda da değerlendirmede bulunmuştur. Moskova'daki kongrede (Komintern'in II. Kongresi) Uzak Doğu ülkelerinde sosyalist devrimin, bu ülkeler kapitalizm aşamasını geçmeden gerçekleşip, gerçekleşemeyeceği konusunu tartıştıklarını belirten Zinovyev, Doğu'da devletin örgütlenme biçiminin kentli işçilerin olmadığı yerlerde bile Sovyetler kurulması şeklinde olması gerektiği sonucuna ulaştıklarını belirtmekteydi. Zinovyev'e göre Doğu ülkelerinde çalışan köylülerin Sovyetleri devleti yaratılabiliyordu. (agy, s:31) Bu değerlendirmenin, Lenin'in Komintern'in İkinci Kongresi'nde konuyla ilgili ortaya koyduğu görüşe paralel olduğu görülmektedir. Birinci Doğu Halkları Kurultay'ında ayrıca Doğu'da tarımın sorunları konusu ele alınmıştır. Bildiri'de Birinci Doğu Halkları Kurultay'ında yürütülen tartışmalar ve alınan kararların günümüz açısından önemi ele alınacaktır.

Kuruluşundan Bugüne Türkiye Cumhuriyeti'nin Barış Karnesi: Bu Topraklara Barış Nasıl Gelecek?

Mehmet Atik

Savaş dediğimiz şey yalnızca iki ordunun cephede karşı karşıya gelmesinden ibaret değildir. Aksine, savaş tarih boyunca egemen sınıfların iktidarlarını sürdürmek ve genişletmek amacıyla başvurduğu en temel siyasal araçlardan biri olmuştur. Sınıf mücadeleleri tarihine bakıldığında, savaş ve barış, egemenlik ilişkilerinin hem krizi hem yeniden kuruluşu olarak okunabilir. Marx'ın Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'inde belirttiği gibi, tarihsel kriz anlarında eski toplumun çatışmaları yeni bir biçim alır. Savaşlar, bu krizlerin dışı vurumu; barış ise çoğu zaman bu çatışmaların dondurulması ve egemenliğin yeniden tesisidir.

Kapitalizmin gelişimiyle birlikte savaş ve barış, yalnızca feodal ya da ulusal ihtilafların sonucu olmaktan çıkmış; üretim ilişkilerinin yeniden örgütlenmesi, emek gücünün denetimi ve sermayenin kriz anlarının yönetilmesi için kullanılan yapısal mekanizmalar haline gelmiştir. Lenin'in Birinci Dünya Savaşı analizinde ortaya koyduğu gibi, emperyalist çağda savaş, kapitalist tekeller arasındaki rekabetin zor yoluyla çözümüdür. Bu anlamda savaş, üretici güçlerin uluslararası düzeyde yeniden düzenlenmesini sağlar. Ancak barış da bu savaşın doğal karşıtı değildir; çoğunlukla yeni bir sömürü rejiminin üzerini örten bir ara dönemdir.

Bu bağlamda, savaş yalnızca yıkımın değil, aynı zamanda inşanın da bir aracıdır: sınıf ilişkilerinin, ulus kimliklerinin, egemen ideolojilerin yeniden üretilmesini sağlar. Barış ise çoğu zaman galiplerin dayattığı bir sessizliktir. Bu nedenle, pasifist barış savunusu tarihsel olarak her zaman sınıf körlüğü riski taşır. Sosyalistler açısından barış, silahların susmasından ibaret değil; sömürünün, tahakkümün ve eşitsizliğin ortadan kaldırılmasına yönelik radikal bir dönüşüm hedefidir. Rosa Luxemburg'un meşhur "ya sosyalizm ya barbarlık" formülasyonu da bu noktada barışın yalnızca savaşa değil, sınıfsal barbarlığa karşı da mücadele edilerek kurulabileceğini işaret eder. Bu bildiride tam da bu çerçeveden hareketle, Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihsel gelişimi içinde savaş ve barışın sınıfsal içeriğini, ideolojik işlevini ve siyasal yeniden üretim biçimlerini incelemeyi amaçlıyorum.

Merkezde şu fikir var: Burjuva devletler yapıları gereği kalıcı bir barışı üretemezler. Bu çerçevede, hem genel olarak dünyada hem de Türkiye özelinde bu tez üzerine düşünmeye çalışacağım. Tartışmanın temelini ise Lenin'in çizdiği perspektif oluşturuyor. Ona göre savaşlar,

özellikle kriz anlarında sistemin kendini yeniden üretmesinin bir yolu. Kapitalizm çağında savaş, yalnızca emperyalist devletler arasındaki rekabetin görünür hâli değil. Aynı zamanda içerideki sınıfsal gerilimleri bastırmak için kullanılan sistematik bir yöntem. Kapitalist sistem, birikim süreçlerinde tıkanıldığında bunu sadece teknik çözümlerle aşamaz. Genelde bu tıkanıklıkların çıkış yolu olarak savaşı seçer. Lenin'in dediği gibi: "Eğer sosyalizm kazanmazsa, kapitalistlerin barışı sadece bir ateşkeştir."

Bu nedenle, barış söylemini sadece bir "toplumsal iyileşme" aracı gibi değil, egemenlerin kurduğu yeni düzenin bir parçası olarak görmek gerekiyor. Barış kimi zaman, emperyalist projeleri, sömürüyü ya da sınıf çatışmalarını görünmez kılan ideolojik bir maske olabilir. O yüzden her "barış dönemi", aslında bir sonraki savaşın hazırlık süreci de olabilir. Bu kuramsal çerçeveyi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş süreciyle somutlaştırmak istiyorum. Türkiye örneğinde, barış hiçbir zaman öncelikli bir hedef olmadı. Tam tersine; tek bir kimlik etrafında inşa edilen bir devlet, gayrimüslimlerin tasfiyesi, Kürt halkının inkârı ve sınıfsal taleplerin bastırılmasıyla içinden çıkılamayan bir "savaş hali"ne dönüştü. Bu da bize gösteriyor ki; Türkiye'de barış, çoğu zaman suskunluk, itaat ve görünmezlikle eşdeğer tutuldu.

Bu bildiride temel savım şu: Sürdürülebilir, gerçek bir toplumsal barış; ancak ezilenlerin tanındığı, sınıf eşitsizliklerinin giderildiği, çoğulculuğun kabul gördüğü siyasal yapılar içinde mümkündür. Barış sadece silahların susması değil; hakikatin kabulü, adaletin sağlanması ve eşitliğin kurulmasıdır. Barış, teknik bir mutabakat değil; geçmişle yüzleşmeyi ve yeni bir başlangıcı gerektirir. Bu noktada, Ekim Devrimi'nin açtığı teorik alan bize sadece savaş karşıtlığının değil, devrimci bir barışın ne olduğunu da anlatır. "Savaş varsa devrim gerekir" diyen o hat, bugün yeniden güncellenmeye muhtaç. Çünkü emperyalist sistemin krizleri hâlâ sürüyor ve pasif bir bekleyiş değil; sorumluluk alan, mücadele eden bir siyaset bizden cevap bekliyor.

Bu bildiriye sadece Türkiye örneğiyle sınırlı tutmuyorum. Aynı zamanda 20. yüzyılın başından bugüne uzanan savaşlar, devrimler ve krizler zincirine de bakacağım. 1914'teki Birinci Dünya Savaşı'ndan 1917 Ekim Devrimi'ne, Soğuk Savaş'tan Sovyetler'in çöküşüne, 2001 sonrası yeni savaş doktrinlerinden 2022'deki Rusya-Ukrayna Savaşı'na kadar uzanan bir dizi tarihsel kırılmayı inceleyeceğim. Amacım, kapitalist sistemin krizleriyle savaşlar arasındaki bağlantıyı açığa çıkarmak ve "burjuva barışı"nın neyi kapsayıp neyi dışladığını göstermek. Böylece Karaburun Bilim Kongresi'nin bu yılki temel tezlerinden biri olan "Savaş, kapitalizmin siyasal

örgütlenme biçimidir” fikrini hem tarihsel hem de kuramsal olarak tartışmaya açmak istiyorum.

A5 Oturumu: Medya, İdeoloji ve Savaş

Oturum Yürütücüsü ve Çerçeve Sunum: İrfan Değirmenci

- **Hakkı Özdal** – Harp ve Sulh: Sürekli Çatışma Çağının Medyası
- **Hayri Demir** – Ötekinin Kamerası, Merkezin Dili

Medya ve Ölüm Siyaseti: Basında Ölümün Temsili ve Yas Hiyerarşisi Üzerine Eleştirel Bir Söylem Analizi

Şilan Bingöl

Bu çalışma, Türkiye ve Kuzey Kürdistan’daki silahlı çatışma ortamında yaşamını yitiren asker, gerilla ve sivillerin ana akım medya tarafından nasıl temsil edildiğini Eleştirel Söylem Analizi yoluyla incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, savaşın yalnızca fiziksel çatışmalarla sınırlı kalmadığını, aynı zamanda söylemsel alanda da sürdürüldüğünü ve medyanın bu mücadelenin önemli bir cephesini oluşturduğunu savunur. Bu çerçevede medya, devletin ve başka iktidar biçimlerinin ideolojik sınırlarını çizdiği, kimlikler arasında hiyerarşi kurduğu ve yaşamın/ölümün değeri üzerine kararlar verdiği bir söylem alanı olarak ele alınmaktadır.

Araştırmanın temel sorusu, savaş ortamında hayatını kaybedenlerin ana akım medyada nasıl temsil edildiği, bu ölümlerle ilgili haberlerin nasıl aktarıldığı ve bu haberlerde ölüme ilişkin söylemlerin nasıl çeşitlilik gösterdiğini anlamayı hedeflemektedir. Bu bağlamda çalışma, medyanın ölüme dair söylemlerinin toplumsal dinamikleri nasıl yansıttığını ve bu söylemlerin söylem aracılığıyla eşitsizliği ve ayrımcılığı nasıl yeniden üretebildiğini analiz ediyor. Özellikle çatışmalarda, yaşamını yitiren kişilerin etnik ve politik kimliklerine göre nasıl farklı temsillere maruz kaldıkları incelenmektedir. Bu bağlamda, kimlerin “yas tutulabilir” (Butler, 2018: s.35-63.), kimlerin ise görmezden gelinerek veya insandışılaştırılarak “çıplak hayat”a (Agamben, 2013 : s.9) indirgendikleri sorusu temel tartışma zeminini oluşturur. Butler’ın

kavramsallaştırdığı “yas tutulabilir yaşamlar”, bireyin kamusal hafızada yer edinmesini sağlarken, Agamben’in “çıplak hayat”ı ise, yaşam hakkı tanınan ama siyasal, sosyal, hukuksal özneliği reddedilen bir varoluş biçimine işaret eder. Gerillaların ve bazı sivil ölümlerin temsili bu bağlamda değerlendirilmektedir.

Kuramsal ve yöntemsel çerçevede, Eleştirel Söylem Analizi (ESA) yaklaşımı kullanılmaktadır. Teun A. Van Dijk’in ideoloji, ırkçılık ve söylem (1991: s.187-198) ilişkisini açıklayan modeli, Norman Fairclough’un söylemi toplumsal pratik olarak kavramsallaştırması (1995 : s.185-186) ve Ruth Wodak’ın tarihsel söylem çözümlemesi (2001: s.72-73) bu çalışmanın temel dayanaklarını oluşturur. ESA için temel noktalardan biri ise söylemin “bağlam”a göre kurulması ve yorumlanması gerektiğidir (Van Dijk, 2010 : s.20). Dolayısıyla bir söylem inşa edilirken tarihsel, politik, toplumsal bağlamları göz önünde bulundurulmalıdır. Bu noktada, savaşta ölenler ve buraya dair kurulan söylemler devlet, şiddet, sömürgecilik ve ırkçılık bağlamları içerisinde değerlendirilmiş ve böylece ESA yönetimi kullanılırken Achille Mbembe’nin “ölüm siyaseti” (necropolitics) kavramı, devletin yaşam üzerindeki biyopolitik kontrolünün ötesine geçerek, bireyleri yaşatma ya da ölüme terk etme hakkını nasıl kullandığını anlamak açısından kullanılmıştır (2006 : s.30) . Mbembe ve Agamben’in kuramları birlikte düşünüldüğünde, medya söylemi üzerinden kimin “devletin yas alanı”na dahil edildiği, kimin ise onun dışında bırakıldığı analiz edilebilmektedir.

ESA, 2017–2019 yıllarında Türkiye’nin yüksek tirajlı ana akım gazetelerinden Sabah’ta yayımlanmış ölüm haberleri derinlemesine incelenerek yapılmıştır. Her ayın belirli haftalarında yayımlanan haberler taranarak, savaşla doğrudan ya da dolaylı biçimde ilişkili ölümler seçilmiştir. Haber başlıkları, görseller, anlatı yapıları ve kullanılan sözcükler ESA çerçevesinde analiz edilmiştir. Bulgular, asker ölümlerinin “şehitlik” ve “kahramanlık” söylemiyle yüceltildiğini, gerillaların ise çoğunlukla “etkisiz hale getirilen terörist” şeklinde insan dışılaştırıldığını ortaya koymaktadır. Sivil ölümlerse çoğunlukla ya görünmez kılınmakta ya da pasifleştirilmiş bir anlatıya tabi tutulmaktadır.

Sonuç olarak bu bildiri, savaşın medya yoluyla nasıl yeniden üretildiğini, devletin ideolojik sınırlarının söylem aracılığıyla nasıl inşa edildiğini ve ölümün dahi siyasallaştığı bir zeminde kimin insan, kimin düşman, kiminse yalnızca “çıplak hayat” olarak konumlandığını göstermeyi amaçlamaktadır. Medya, bu bağlamda yalnızca haber sunan bir araç değil, aynı zamanda kimliğin, şiddetin ve hafızanın kurucu bir aktörüdür.

B5 Oturumu: Silahların Gölgesinde: Savaş, Barış ve Patriyarkal Kapitalizm

Oturum Yürütücüsü: Melda Yaman

Kapitalist Birikimden Patriyarkal Antlaşmaya Değişmeyen Koşul Olarak Sömürgecilik: Feminist Praksis İçinden Bir Okuma

Gökçiçek Korkmaz

Feminist hareket Türkiye’de ve dünyanın birçok yerinde sömürgeciliğin ve savaşın karşısında radikal politik konumlar aldı. Özellikle sömürge ve yarı-sömürge ülkelerde (Güney Amerika ya da Afrika kıtasındaki ya da Orta Doğu’daki) sömürgecilikle mücadele ister istemez feministlerin verdiği öz savunma mücadelesinin bir parçası oldu. Hatta birçok Avrupa ülkesinde, Amerika’da sokakta aktif olan feminist hareket ülkelerinin farklı yerlerde açtığı savaşların, sebep olduğu soykırımların doğrudan karşısında durdular, güçlü kampanyalar düzenlediler ve radikal eylemler gerçekleştirdiler. Feminist hareketin kendi tarihinde yaptıklarını sonraki konuşmacılara bırakarak feminist praksisin sömürgeciliğe karşı aldığı konumun radikalliğinin kökenlerini feminist bir perspektiften patriyarka-kapitalizm-sömürgecilik ilişkisine yaklaşıp değerlendirmek istiyorum.

Kapitalizm nasıl kuruldu sorusu doğrudan kendini nasıl sürdürdüğü sorusuyla ilişkilidir. Marksist terminolojide kapitalizmin kurulma koşulu olan “kapitalist birikim” uzun yıllar sömürgecilikle ve patriyarkayla ilişkilendirilmedi. Fakat feministler sosyalistlerden farklı olarak bir sistem olarak Patriyarkanın tanımını yaparak sömürgeciliğin sistemsal boyutunu ortaya çıkarmaya ister istemez daha yatkın oldular. Feminizmin ayrımlarından ve sola müdahalelerinden yola çıkarak patriyarkayı tanımlayalım, sömürgecilikle ilişkisini ortaya çıkaralım, birlikte kapitalizmin nasıl koşulu olduklarını kapitalist birikimin tarihselliğine feminist bir lensle bakarak bazı örnekleri işleyelim. Son olarak Güney Amerikalı feministlerin külliyatımıza kattığı “beden-coğrafya” kavramıyla bedenlerimizin konumluluğu ve toprakla olan karşılıklı bağımlılığı anti-sömürgeci-patriyarkal-kapitalist mücadelemizin nasıl bir parçası anlamlandırmaya çalışalım.

PATRİYARKA kadınları ezen ve sömüren; cinsiyetçi işbölümü temelinde kurulan ve toplumsal-tarihsel olarak inşa edilen cinsiyet rollerinden yayılan biyolojik kadercilikle (fıtrat) meşrulaştırılıp, doğallaştırılmaya çalışılan sistem. Patriyarka toplumu bir sosyal grup olarak erkekler yararına örgütler;; gelenekler, normlar, eğitim, bilgi, maddi kaynakları bu hiyerarşi ve güç ilişkilerini sürdürmek için kullanır. Patriyarka kültürlerimizde ve değerlerimizde kurumsallık kazanmak için “doğal” olarak erkeklerle özdeşleştirilen (mantıksallık, rasyonalite...) gibi erkeksi düşünce, söylem ve zihniyetlerin, kadınlarla özdeşleştirilen (duygusallık vs.) özellikleri üzerindeki egemenliğini tesis eder. Enerjimizi ayırarak tahliye eder ve yaratımlarımızı sömürerek tekrarlanan bir eylemdir. Bir kadınla diğer ve dünya arasında eril bir dolayımı sokar, buna patriyarkal dolayım diyoruz.

Kişiler belirli bir biyolojilerde doğmuş olsalar da, sonradan toplum içinde bir dizi verili kültürel ve tarihsel göstereni benimseyerek, ikici cinsiyet yapısı içinde “kadın” ve “erkek” adı verilen tarihsel fikirleri cisimleştirir; toplumsal cinsiyetlerini edinirler. Kadın ve erkek olmak bu anlamda sürekli yenilenen bir etkinliktir. İkici cinsiyet sistemi içinde toplumsal cinsiyet, “bedeni oynamak”, yani kişinin kendi bedenini bir kültürel gösteren olarak giymesi demektir. Yani aslında beden (veya biyoloji) de, üstüne toplumsal cinsiyet normları giydirilmiş boş, nötr bir sayfa değildir; insan biyolojisi de tarihsel-toplumsal olarak kurgulanmış bir varlıktır. Heteronormativite ve natranslık kadınlığın ve erkekliğin kurucu unsurları. Makbul kadınlık – makbul erkeklik; kadın ve lubunyalar için hiçbir konum güvenli değil çünkü patriyarka güvenli değil! Heteronormative bir yandan eşcinselliği düzenlemekte, öte yandan normatif kadınlıkla normatif erkeklik arasındaki cinsiyetçi işbölümünü ve erkeklerin kadınların üretim ve yeniden üretim alanlarındaki emeklerine el koyma ilişkilerini düzenlemekte işlevseldir.

Kapitalizm

İşçileri birbirinden ve kendi varoluş anlamlarından sürekli olarak ayıran süreç. (Federicci). Bunu değer in soyutlanarak ölçülmesiyle yapıyor (para). Çoklu mülksüzleştirme süreci: kapital tarafından lime lime edilmiş karşılıklı bağımlılık ağlarının politik kapasitelerinin sınırlandırılması ve indirgenmesidir. Özellikle kollektif kapasitelerin değersizleştirilmesi ve çürütülmesiyle kollektif yaşamlarının biçimlendirilmesiyle bunları yapar. Kapasite karşılıklı bağımlılığımızla paylaşılan hayatın biçimleri ve kipleri üzerindeki öz-belirlenimdir. Bu kapasiteye verilen zarar bakımından kapitalist dolayım ile patriyarkal dolayım arasında güçlü bir benzerlik vardır.

Sömürgecilik

Halkların siyasi kapasitelerinin bozguna uğraması, saldırgan ve kasıtlı olarak iptal edilmesi, toplulukların yabancı yasal sitemlerin ortasında kolektif yaşamlarının yeniden üretilmesini sağlamanın imkansızlığına dayalı olmasıdır.

Feminist hareket bu üç sınıfsal ayrımı sürekli hesaba katarak mücadelesini kuruyor;

1. Kadınların kendileriyle ve yaratımlarıyla ayrışımı
2. Çok renkli ve çeşitli insan kolektiflerinin varoluş anlamından ayrışımı
3. İnsanların kolektif hayat üzerindeki öz-belirlenimlerinin ayrışımı

Patriarkal antlaşma: bir mahremiyet yerinden, katı ve sessiz bir şekilde sosyal alanı organize eder. Egemen sembolik düzenin kabulünün sürekli tekrarlanmasıdır. Öncelikle finansal düzen tarafından örgütlenir. Finansal düzen kapitalizm ve sömürgecilik döngüsünü korumaya ve sürdürmeye çağdaş patriarkal düzenin çıldırmış bir biçimde fıskıran şiddet formlarıyla çalışır.

Toplumsal Yeniden Üretim

Marksist terminolojide ücretlendirilmeyen emek >>> “üretken olmayan”; o zaman kadınların özgürleşmesi “özel” evi terk etmek ve erkeklerle beraber ücretli işçiler olarak toplumsal üretime girmeleriyle olacak dogması. Dalla Costa karşı çıktı >>> sermaye, ücretli emekçinin ücreti ödenen emeğinin yanı sıra ev kadınının karşılığı ödenmeyen emeğini de yönetmeye muktedir; sömürü; örgütler ücretsiz emeği kamu algısından çıkarma stratejisinde sermaye ile danişıklı dövüş.

Roza Luxemburg: sömürgecilik sadece kapitalizmin son aşaması değil onun değişmeyen koşuludur. Sömürgeler olmaksızın sermaye birikimi ya da sermayenin genişletilmiş yeniden üretimi durma noktasına gelecektir.

Ücretli – ücretsiz çalışma -bağ- emperyalizm

Cinsiyetler arası iş bölümü. Uluslararası iş bölümü

Patriarkal kapitalizm bu şekilde dünyayı bölüp, bağlıyor!

“Kapitalist üretim biçiminde, metaları üreten işçiler ise, işçileri üretenler kimdir? Toplumsal yeniden üretim kuramı, emek gücünün üretimine ilişkin toplumsal süreçlerin, metaları üreten toplumsal süreçlerle nasıl bağlantılı olduğuna odaklanır”.

Emeğin bölünmesi tarihsel politik koşullara göre ne biçimlerde belirlendi? Cinsiyetler arası iş bölümü ve uluslararası iş bölümü arasındaki bağlantı için tarihsel örnek

kapitalist üretim tarzı sermayenin genişletilmiş yeniden üretim süreci şeklinde kendisini yerleştirip sürdürmeden önce, bu süreci başlatmaya yetecek kadar sermayenin biriktirilmiş olması zorunluydu. (sömürgeci birikim ve patriarkal birikim kapitalizmin/kapitalist birikimin koşuludur)

1) Afrika 18. yy - 19. yy

Karayipler'de köleliğe ve köle kadınlara yönelik tutum kapitalist kara göre belirleniyordu; a) satın almak doğurmaktan daha ucuz b) İngiliz sömürgeciler Afrika'yı imparatorluğa katmanın daha karlı olduğunun farkına vardılar >> köle ticareti yasaklandı >> "yerel üremeye" teşvik - DOĞUM GREVİ!

Damızlık çiftlikler>> Avrupa'da kadınların evcilleştirildiği ve ideolojik olarak "doğal işi" olan karılık ve anneliğe yönlendirildiği dönemle aynı

19. yy>> çekirdek aile ve tek eşlilik normlarını kabul ettirmeye çalıştılar (halk reddetti)

2) Avrupa - Ev Kadınlaştırma (18. & 19. yy)

aşama: hanım efendiler için lüks şeyler

a) ev hayatı doğrultusunda yönelim, lüks kamusal ---> özel

b) nesneleşme doğrultusunda yönelim

üretken olmayan lüks ---> üretken lüks (üretici elleri işe koyan lüks)

c) zamanın kısalması doğrultusunda bir yönelim; tüm zamanını duygusal, zihinsel, bedensel olarak kaplayan ücretsiz iş

2. aşama: ev kadını ve çekirdek aile: küçük beyaz adamın sömürgesi

Burjuva aile kavramı: devletin özel koruması altına alınan bu aile, kan bağı ve birlikte yaşama ilkelerinin mecburi bir kombinasyonundan ve erkeğin bu hanenin reisi ve kazancı olmayan yasal karısıyla çocuklarını geçindiren kişi olması tanımından meydan gelir.

Sömürgeleştirilmiş ülkelerdeki kadınların "doğallaştırılması" ve Avrupalı kadınların "medenileştirilmesi" bir elmanın iki yarısıdır.

Feministler kadın bedeni ve sömürge arasında analogiye dayanarak sermayenin hane içi emekten, köylülerin emeğinden ve şehirlerin varoşlarında yaşayanların emeğinden “bedava kaynak” olarak sömürdükleri şeyler arasındaki ilişkileri ortaya koyarlar ve bu sömürünün eş zamanlı olarak sömürgeci ve hetero-patriyarkal olduğunu açıklarlar. Evcilleştirme ve sömürgeleştirme birbirinden ayrılamaz! Hem emek gücünü sömürenin hem coğrafi bölgeleri kendine tabi kılmanın bir yolu belirli bir ilişki biçimi oluşturur. Kadınların, doğanın ve sömürgelerin medenileştirme şiarıyla zaptedilmesi; kapitalist birikimin başlaması için cinsiyetçi ve sömürgeci iş bölümüne bağlı. Evcilleştirme ve sömürgeleştirmenin feminist ters yüz edilişi; enternasyonalist patriyarkasızlaştırma ve sömürgelesizleştirmedir.

Beden-coğrafyası >>> müştereklerin mülksüzleştirilmesinin gündelik yaşamı etkileme yollarını haritalandırarak coğrafi bölgelerin sömürsünün, günümüz yeni-harfıyatçı tarzıyla nasıl yapılandığını ve ayrıca emek sömürsünü de nasıl yeniden şekillendirdiğini açıklayan bir perspektifi birbirine bağlar. Stratejiktir: coğrafi bölgeler olarak deneyimlenen bedenlere ve bedenler olarak deneyimlenen coğrafi bölgelere dayanarak görme biçimimizi genişletir. Müşterek olanın, komunal (kentsel, varoş, köylü ya da Yerli fark etmeksizin) coğrafi bölgelerin sömürsünün mülksüzleştirme yoluyla nasıl kolektif bedenin yanı sıra, her bir kişinin bedenine tecavüzü de içerdiğini ortaya koyan pratik bir kavramdır. Bireyin bedeninin kolektif bedenden, insan bedeninin coğrafi bölgelerden ve tabiattan ayrılmasının ve yalıtılmasının imkansız olduğunu anlatır. Bireysel mülkiyet olarak beden nosyonunun serbestleştirilmesini tersine çevirir ve coğrafi bölge olarak bedenin siyasal, üretken ve epistemolojik sürekliliğini belirtir. İlkel birikim şimdiki zamanda nasıl işliyor onu gösterir.

Her beden muharebenin vuku bulduğu bir coğrafi bölgedir, sürekli-değişen nitelikte bir araya geliştiren, oluşa açıktır; saldırıya uğrayan ve kendini savunması gereken bir yapıdır ve aynı zamanda ittifaklar geliştirmeyi sürdürdükçe tüm bu karşılaşmalarda yeniden inşa edilir. Bireyselleştirilerek çerçevesizleştirilmiş, kişinin bireysel haklara dayandırılan “mülkiyet” olarak ele alınan bedeninin sınırlarıyla sınırlandırılmış değil de daha ziyade duygulanımların, izleklerin, kaynakların ve anıların genişletilmiş maddeselliği, kapsamlı bir zemini olarak beden. İtaatsizliği, karşı durmayı ve başka yaşam kiplerini keşfetmeyi mümkün kılan konum olması, bu mücadelelerinin bedeninin bilgisini, özellikle de coğrafi bölge-oluşturma hesabına kattığını ifade eder.

Kapitalizm, Savaşlar, Göç ve Neoliberal Politikalar Bağlamında Türkiye’de Devletin Rolü ve Sivil Toplumun Sınırları

Roza Kahya

Kapitalizmin tarihsel gelişiminde savaşlar, sadece jeopolitik düzenin yeniden şekillenmesini değil, aynı zamanda sermayenin yeniden yapılanmasını da mümkün kılmıştır. 20. ve 21. yüzyılda savaşlar; silah sanayisinden inşaat, güvenlikten sağlık hizmetlerine kadar geniş bir spektrumda kapitalist üretim ilişkilerini pekiştiren araçlara dönüşmüştür. Bu süreçte ortaya çıkan zorunlu göç, yalnızca insani bir kriz değil, aynı zamanda kapitalist düzenin yeniden üretiminde rol oynayan yapısal bir dinamik haline gelmiştir.

Türkiye, hem coğrafi konumu hem de tarihsel bağlamı itibarıyla bu sürecin merkezinde yer almakta; özellikle Ortadoğu’daki savaşların ve krizlerin doğrudan etkilediği bir ülke olarak önemli bir göçmen nüfusuna ev sahipliği yapmaktadır. Ancak bu nüfusa yönelik geliştirilen sosyal politikaların yetersizliği, kültürel entegrasyon süreçlerinin sistematik bir biçimde yürütülmemesi ve kamu sorumluluğunun sivil toplum kuruluşlarına devredilmesi, birçok sorunu da beraberinde getirmektedir.

Emperyalist devletler, kapitalist sistemin yapısal krizlerini aşmak ve mevcut üretim-tüketim döngüsünü sürdürülebilir kılmak amacıyla, hem doğrudan hem de dolaylı biçimlerde savaş politikalarını teşvik etmektedir. Bu savaşlar yeni pazarlar yaratma, kaynaklara el koyma ve nüfus hareketlerini yönlendirme gibi çeşitli işlevler üstlenmiştir. Silah ticareti, yeniden imar projeleri, güvenlik endüstrisi ve mülteci yönetimi gibi alanlar, bu süreçte sermaye birikiminin yeni biçimlerini ortaya koymuştur. Göç, hem ucuz iş gücü hem de devletlerin sosyal politikalarını esnetme araçlarından biri olarak sistemin sürdürülebilirliğine katkı sağlar hale gelmiştir.

Ancak, bu yıkımın doğurduğu insani krizleri yönetmek adına geliştirilen göçmen politikaları, çoğu zaman gerçek anlamda hak temelli değil, araçsallaştırıcı niteliktedir. Emperyalist ülkeler, uluslararası sivil toplum kuruluşlarına sağladıkları finansal desteklerle, sözde insani yardım faaliyetlerini ön plana çıkararak "sosyal devlet" görünümünü pekiştirmeye çalışmaktadır. Bu durum, hem sorunun kaynağında yer alan aktörlerin mağduriyet üzerinden meşruiyet inşa etmesine olanak tanımakta hem de göçmenlerin temel hak ve özgürlüklerini ikinci plana iten, yüzeysel ve geçici çözüm mekanizmalarını normalleştirmektedir.

Türkiye'nin göç politikaları, özellikle 2011'de Işid'in başlattığı savaş sonrası Suriyeli mültecilerin kitlesel olarak ülkeye gelişiyle daha görünür hale gelmiştir. Başlangıçta "geçici koruma" statüsü ile yürütülen bu süreç, zaman içinde kalıcı bir demografik dönüşüme neden olmuştur. Ancak bu değişime paralel olarak devletin sosyal politikalarında gerekli yapısal dönüşümleri gerçekleştirmemesi, göçmenlerin temel haklara erişimini zorlaştırmış, entegrasyon süreçleri kültürel çatışmalarla gölgelenmiştir.

Bu çerçevede, savaşlar yalnızca emperyalist çıkarların ve kapitalist birikim modellerinin yeniden üretildiği kriz momentleri olarak değil; aynı zamanda patriyarkanın tahakkümün de yoğunlaştığı, erkek şiddetin sistematik biçimde uygulandığı dönemlerdir.

Savaş, tarihsel olarak erkek egemenliğinin en kurumsallaştığı alanlardan biri olmuştur. Kadınlar savaş sırasında yalnızca mağdur değil, aynı zamanda üretici, bakım verici, taşıyıcı ve çoğu zaman militarist söylemin ahlaki zemini olarak da konumlandırılır. Bu durumu yalnızca bireysel ya da kültürel şiddetin bir sonucu olarak değil, kapitalist üretim ilişkileriyle iç içe geçmiş patriyarkal bir sistemin sonucu olarak görmek gerekir.

Kapitalist devletler, savaş dönemlerinde kadın emeğini ucuz, esnek ve görünmez biçimde kullanır. Bir yandan erkekler savaşırken kadınlar ücretsiz ev içi emeğin yanı sıra ücretli emek sürecine düşük ücretle, güvencesiz ve esnek çalışma modelleriyle dâhil edilir; diğer yandan savaşın ardından kadınların toplumsal yaşama katılımı geri çekilir, ev içi rollere dönmeleri teşvik edilir. Bu durum, hem patriyarkanın yeniden üretimini sağlar hem de kapitalist sistemin emek piyasasını esnek biçimde kullanmasına olanak tanır. Dolayısıyla, savaş ve barış dönemlerinde kadının rolü, devletin ve sermayenin ihtiyaçlarına göre şekillenir.

LGBTİ+'lar için ise savaş öncesinde dahi birçok ülkede hukuki, sosyal ve kültürel olarak marjinalleştirilmiş, kimlikleri kriminalize edilmiş veya "ahlaki sapkınlık" olarak tanımlanmıştır. Savaş başladığında bu marjinallik, doğrudan yaşam hakkına yönelik tehditlere dönüşür. Silahlı çatışma ortamlarında LGBTİ+'lar hem savaşan güçlerin hem de sivillerin hedefi haline gelir; birçok durumda ise kendi aileleri tarafından dışlanır, istismara uğrar ya da zorla evlendirilirler. Örneğin, IŞİD'in kontrolündeki bölgelerde LGBTİ+'lar açıkça infaz edilmiş, "ahlaki temizlik" adına katledilmiş, bedenleri teşhir edilmiştir. Bu durum, savaşın patriyarkal ve heteronormatif şiddet biçimlerini keskinleştirdiğini gösterir.

Zorunlu göç, savaşın LGBTİ+'lar üzerindeki etkisini hafifletmek yerine çoğu zaman daha karmaşık hale getirir. Sığınmacı olarak başka ülkelere geçen LGBTİ+'lar, mülteci kampı gibi toplu yaşam alanlarında yeniden hedef haline gelir. Bu alanlarda cis-heteronormatif yapılar sürmekte, LGBTİ+'lar fiziksel ve cinsel şiddete uğramakta, ayrımcılığa maruz kalmakta ve çoğu zaman görünmez kılınmaktadır. Uluslararası mülteci hukukunda LGBTİ+'ların korunmasına yönelik özel bir çalışma ise yoktur.

Ayrıca, savaş sonrası dönemlerde ekonomik kriz ve yoksulluk derinleştiğinden, LGBTİ+'lar ücretli emeğe katılımları dışlanmakta, çoğu zaman kayıt dışı sektörlere ve özellikle trans kadınlar için seks işçiliğine yönelmek zorunda kalmaktadır. Bu durum, heteronormatifenin yapısallığını hem de sınıfsal dışlanmanın bir sömürü biçimini temsil eder.

Savaşlar, yalnızca fiziksel yıkım ve zorunlu göçlerle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda savaş sonrası devletler kamusal ve sosyal sorumluluklarını yerine getirmeleri gereken politikalar üretmekle yükümlüdürler. Ancak neoliberal politikaların belirleyici olduğu bu yıllarda, devlet bu sorumluluğundan büyük oranda çekilerek, sosyal hizmet alanlarını sivil toplum kuruluşlarına (STK'lara) devretmiştir. Bu durum, özellikle yerinden edilmiş, kimliksizleştirilmiş ve marjinalleştirilmiş mülteciler, kadınlar, LGBTİ+'lar ve çocuklar açısından büyük bir hak kaybı ve korumasızlık üretmektedir.

Neoliberal politikaların belirgin bir yansıması olarak, göçmenlere yönelik sosyal hizmetlerin büyük bir bölümü sivil toplum kuruluşlarına devredilmiştir. Devlet, bu alanda bütüncül ve sürdürülebilir bir sosyal politika geliştirmemiş; bunun yerine, göçmenleri zaman zaman uluslararası ilişkilerinde birer pazarlık unsuru veya tehdit aracı olarak kullanmayı tercih etmiştir.

Sivil toplum kuruluşları, çoğu zaman finansal ve operasyonel olarak devlet desteğinden veya uluslararası fonlardan bağımlı hale gelmiştir. Bu durum, onları hem politika üretme hem de uygulama açısından sınırlandırmakta, yapısal çözümler geliştirmek yerine geçici ve proje bazlı çözümler üretmeye zorlamaktadır. Ayrıca, pek çok STK'nın faaliyet alanları daraltılmış; sadece insani yardım, gıda ve barınma gibi kısa vadeli ihtiyaçlarla sınırlı kalmıştır.

Türkiye'de mülteci politikalarının uygulama pratiği, özellikle 2013 sonrasında giderek daha fazla sivil toplum kuruluşları (STK'lar) aracılığıyla yürütülmeye başlanmıştır. Avrupa Birliği (AB) ve Birleşmiş Milletler (BM) tarafından sağlanan fon kaynakları, mültecilere yönelik hizmetlerin

ana finansman aracı hâline gelmiş; bu kaynaklar hem mülteci alanında var olan STK'lar hem de benzer toplumsal gruplarla çalışan ancak proje çeşitlendirmesi yoluyla bu alana yönelen kuruluşlar tarafından kullanılmaya başlanmıştır. Buna ek olarak, Birleşmiş Milletler'in doğrudan yürüttüğü insani yardım projeleri de genellikle kısa vadeli ve temel ihtiyaçlara odaklanan bir çerçevede şekillenmiştir.

2013 sonrası dönemde devletin yönlendirmesiyle çok sayıda yeni dernek ve vakıf kurulmuş, bu yapıların bir kısmı devletin siyasal pozisyonu ile örtüşen ideolojik temeller üzerine inşa edilmiştir. Özellikle Suriye savaşına doğrudan müdahil olmuş ve cihatçı örgütlenmelerle ilişkili olduğu bilinen grupların Türkiye'deki dernek faaliyetlerinde yer aldığı gözlemlenmektedir. Bu tür kuruluşlar, mültecilere yönelik hizmetlerini devletin resmi söylemi ve politikalarıyla uyumlu bir biçimde yürütmekte, böylece iktidar ilişkilerini yeniden üretmektedirler.

Görece daha bağımsız olarak değerlendirilebilecek STK'ların ise 2013 sonrası dönemde başlattıkları birçok hizmeti günümüzde sürdüremedikleri görülmektedir. Devletin sağlaması gereken barınma, sağlık ve sosyal koruma gibi en temel hizmetler, STK'lar aracılığıyla, kimi zaman yerel belediyelerle iş birliği içinde ya da geçici kira destekleri biçiminde sunulmaktadır. Ancak bu hizmetlerin kapsamı mevsimsel koşullara göre şekillenmekte; örneğin kış aylarında geçici barınma desteği sunan kurumlar, yazın bu ihtiyaçların ortadan kalktığı varsayımıyla göçmenleri barınma alanlarından çıkarmaktadır. Bu geçicilik, mültecileri kalıcı olarak evsizliğe mahkûm etmektedir. Kış aylarında dahi en fazla 30 gün konaklanabilen geçici misafirhanelerden çıkan bireyler için ise gerek devlet gerekse STK'lar tarafından üretilmiş sürdürülebilir bir çözüm bulunmamaktadır.

Özellikle mülteci kadınlar için önleyici ve koruyucu hizmetler oldukça sınırlıdır. Şiddet gördükleri eş, baba veya diğer erkek akrabalarından uzaklaşmak isteyen kadınların sığınma evlerine erişimleri oldukça düşüktür. LGBTİ+ bireyler içinse görünmezlik dışında bir yaşam imkânı mümkün olamamaktadır. Trans kadınların büyük bir kısmı, başka bir istihdam seçeneğine erişemedikleri için seks işçiliği yapmak zorunda kalmakta; buna rağmen cinsel yolla bulaşan hastalıklara karşı sunulan hizmetler yüzeysel kalmakta ve çoğu zaman gerçek ihtiyacı karşılamamaktadır. Özellikle HIV/AIDS ile yaşayan LGBTİ+ mülteciler, düzenli bir işleri veya kendi temin ettikleri bir finansman kaynağı olmadığı sürece ilaca erişimde ciddi sorunlar yaşamaktadır.

STK'ların bu alandaki faaliyetleri belirli açılardan önemli olmakla birlikte, yapısal olarak hak temelli değil, proje temelli yardım anlayışına dayanmaktadır. Bu da hem hizmetlerin sürdürülebilirliğini hem de yararlanıcıların haklarını belirsizleştirmektedir. Fon sağlayıcı kurumların, devletlerin siyasal değişimlere bağlı olarak kaynaklarını çekmesi, hem hizmet alan kişilerin desteğe erişimini hem de bu alanda çalışanların istihdamını risk altına sokmaktadır. Örneğin ABD'de Donald Trump yönetimi döneminde LGBTİ+ ve mültecilere yönelik fonların kesilmesi, Türkiye'de birçok projenin sona ermesine neden olmuş; hem yararlanıcılar hizmetlerden mahrum kalmış hem de çalışanlar ani bir şekilde işsiz kalmıştır.

Türkiye'de mülteci politikalarının neoliberal çerçevede STK'lar eliyle yürütülmesi, hem hizmetlerin parçalanmasına hem de toplumsal eşitsizliklerin derinleşmesine neden olmaktadır. Bu model, devletin sosyal sorumluluklarını yerine getirmekten geri durmasına olanak tanımakta; hizmetlerin geçiciliği, seçiciliği ile özellikle kadınlar, çocuklar ve LGBTİ+ mülteciler açısından kalıcı güvencesizlikler üretmektedir.

Göçmenlere yönelik politikaların insani yardımdan çıkıp, hak temelli bir çerçeveye taşınması elzemdir. Devlet, sosyal hizmet alanındaki sorumluluğunu yeniden üstlenmeli; eğitimden sağlığa, barınmadan istihdama kadar geniş bir alanda bütünlüklü politikalar üretmelidir.

Sivil toplum kuruluşları ise yalnızca yardım sağlayan değil, politika üreten ve savunuculuk yapan kuruluşlar haline gelmelidir. Bu, ancak güçlü bir kamusal hizmet ile mümkündür. Aksi halde, göç yönetimi hem göçmenler hem de yerel halk açısından sürdürülemez hale gelecektir.

Barışın Faili Olarak Kadınlar: Barışa İhtiyacım Var Kadın İnisyatifi'nden Bir Çerçeve Önerisi

Berfin Atlı

Kürt sorununun silahlı çatışma biçimiyle yürütüldüğü yarım asırlık bir dönemin ardından, 9 Mayıs 2025 tarihinde PKK'nin silah bırakma ve örgütü feshetme kararı, Türkiye siyasetinde tarihsel bir dönüm noktasına işaret etti. Bu kararın ardından farklı toplumsal kesimlerin ve siyasal yapıların sürece dair pozisyon alışları, barış ve demokratikleşme meselesinin yalnızca devletlerarası bir müzakere düzlemiyle sınırlı olmadığını, aksine toplumsal düzeyde yeniden inşa edilmesi gereken çok katmanlı bir süreci içerdiğini göstermektedir. Bu bağlamda "Barışa İhtiyacım Var Kadın İnisyatifi" (BİV), kadınların barış talebini kadın merkezli bir politik hatta

yerleştirerek, süregiden savaş rejiminin yalnızca etnik veya siyasal değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyetli bir mesele olduğuna işaret etmektedir.

Bu bildiride, BİV'in kuruluşunun ardındaki feminist müdahale olanakları analiz edilecek, kadınların barışın kurucu öznesi olarak konumlanmasının teorik ve politik anlamları tartışılacaktır. Bildiri, feminist barış epistemolojisinin militarizm, devlet şiddeti ve patriyarka ile kurduğu eleştirel ilişkiyi temel alırken, Türkiye bağlamında Kürt kadınlarının taşıdığı deneyimin merkeziyetini teslim etmektedir.

I. Savaşın Toplumsal Cinsiyetli Doğası: Kadınlar İçin Barış Ne Anlama Geliyor?

Feminist kuram, savaş ve militarizmin yalnızca "erkek" iktidarlarının atışması değil, aynı zamanda kadın bedenleri, emeği ve yaşam alanları üzerinde inşa edilen bir tahakküm biçimi olduğunu uzun süredir vurgulamaktadır. Cynthia Enloe'nun ifadesiyle militarizm, "kadınların erkeklere hizmet ettiği cinsiyet rejimlerinin kurumsallaşmış hali"dir¹. Türkiye örneğinde bu militarist yapı, yalnızca savaş cephelerinde değil, sokakta, mahkemede, cezaevinde, okulda, evde ve gündelik yaşamın her hücrelerinde kadınların yaşamını kuşatmaktadır.

Türkiye'deki çatışmalı süreç, özellikle Kürt kadınları için çoklu mağduriyetler üretmiştir: zorla yerinden edilmeler, sistematik cinsel şiddet, kayıplar, dil yasakları ve devlet şiddetinin rutinleşmesi, savaşın kadınlara mahsus biçimlerini gözler önüne sermektedir. Ancak kadınlar yalnızca mağdur değil, aynı zamanda özne olmuşlardır. Hem Kürt Kadın Hareketi'nin direniş biçimleri hem de Türkiyeli feministlerin militarizme karşı barış mücadelesi bu özneleşmenin ifadesidir. BİV, bu özneleşme halini genişletmeyi hedefleyen bir çağrıdır.

II. BİV'in Kuruluşu: Kadınlar Arası Farklılıklar İçinde Kurulan Ortak Zeminin Politik Değeri

BİV, kendisini doğrudan feminist olarak tanımlamaz ve inisiyatifin kurucu bileşenleri arasında farklı siyasal geleneklerden kadınlar bulunmaktadır. Bu oğulluk, barış fikrini çoğul bir etik ve politik zeminde yeniden üretmeye olanak tanımaktadır. Chandra Talpade Mohanty'nin "kadınlar arası dayanışma"yı tekil bir kadınlık deneyimi üzerinden değil, ezilme biçimleri arasındaki kesişimselliği esas alarak düşünme ağrısı BİV'in kuruluş mantığına içkindir². Bu bağlamda, BİV'in barış talebi, yalnızca silahların sustuğu bir ortamı değil, aynı zamanda patriyarkanın, ırkçılığın ve otoriterliğin yeniden üretilemediği bir toplumsal düzeni hedeflemektedir. Barış, bu haliyle bir "negatif barış" (atışmasızlık) değil, "pozitif barış" (adaletli bir toplumsal yaşam düzeni) tahayyülüdür³.

III. Barışın İnşası: Feminist Taleplerin Merkeziliği

Feminist barış politikası, yalnızca kadınların savaşta yaşadığı şiddeti görünür kılmakla kalmaz, aynı zamanda savaş-sonrası süreçlerde kadınların özne olarak tanınması için mücadele eder. Bu bağlamda BİV, barışın inşası için şu temel başlıkları savunmaktadır ancak talepler bunlardan ibaret değildir:

-Siyaset Suç Olmaktan Çıkmalı: Siyasal muhalefetin kriminalize edilmesi, özellikle kadınlar için çok daha ağır sonuçlar doğurmaktadır. Barış ortamının tesisi, kadın siyasetçilerin, gazetecilerin ve aktivistlerin özgürce örgütlenebildiği bir siyasal iklimle mümkündür.

-Kayyum Rejimine Son Verilmeli: Özellikle Kürt kadın belediye başkanlarının görevden alınması ve yerlerine atanan erkek kayyumlar, sadece demokratik temsilin değil, yerel düzeyde inşa edilen kadın dostu politikaların da tasfiyesi anlamına gelmektedir.

-Eşit Yurttaşlık: Anadilde eğitim ve kamu hizmetlerine erişim başta olmak üzere, Kürtlerin eşit yurttaşlık hakkı tanınmadıkça barış mümkün değildir. Bu eşitlik, toplumsal cinsiyet eşitliği ve LGBTİ+ haklarıyla birlikte ele alınmalıdır.

-Erkek Şiddetinin Cezasızlığıyla Mücadele: Militarizmin sivil hayattaki uzantısı olarak erkek şiddetinin teşvik edilmesi, özel olarak üniformalı failere sağlanan dokunulmazlık, kadınların yaşam hakkına yönelik sistematik bir tehdittir. Bu tehdide karşı feminist hukuk mücadelesi barış sürecinin ayrılmaz bir parçası olmalıdır.

IV. Militarizmin Feminist Eleştirisi: Hakikat, Yüzleşme ve Adalet

Barış süreci yalnızca politik bir mutabakat değil, aynı zamanda toplumsal yüzleşmeyi gerektirir. Feminist kuram açısından yüzleşme, yalnızca geçmişte yaşanan hak ihlallerinin tanınması değil, bu ihlallerin toplumsal hafızada onarıcı bir şekilde işlenmesi anlamına gelir⁴.

Bu bağlamda, Cizre bodrumlarında yakılarak öldürülenlerin, cezaevinde yaşamını yitiren kadınların, faili meçhul kadın cinayetlerinin, tecavüz edilen savaşçı kadınların bedenlerinin teşhir edilmesinin ve PTT ile gönderilen cenazelerin, barış sürecinde hakikat komisyonlarının konusu olması gerekmektedir. Aksi halde barış, kadınların tarihsel hafızasında bir inkâr rejimi olarak kodlanabilir.

Sonuç: Barış, Kadınların İnisiyatifiyledir

BİV, barış meselesinin devletin ya da silahlı aktörlerin tekelinde olmadığını, kadınların da bu sürecin kurucu özneleri olduğunu ilan etmektedir. Türkiye’de barış, kadınların eşitlik ve özgürlük taleplerini dışlayan bir biçimde kurulamaz. Barış, militarizme karşı feminist bir mücadele hattı kurmadan, toplumsal cinsiyet eşitliğini merkeze almadan, Kürt kadınlarının deneyimlerini tanımadan inşa edilemez.

Barış, yalnızca bir güvenlik stratejisi değil, aynı zamanda bir yaşam politikasıdır. Bu politik yaşam, ancak kadınların kurucu müdahalesiyle mümkün olabilir. BİV’in barış çağrısı bu müdahalenin başlangıcıdır.

C5 Oturumu: Savaş Tanrıları Karşısında Yaşamı Arayan İnsan

Oturum Yürütücüsü: Aydın Gelmez

“Modern” İnsanın Yaradılışı

Dilan Acar

Bu çalışmada, savaş zihniyetinden doğan kapitalist modernitenin birey ve toplum üzerinde yarattığı “yıkım” veyahut “çürüme” gibi değişimlere değinilmeye çalışılacaktır. Bu değişim Hannah Arendt felsefesi çerçevesinde incelenmeye çalışılacaktır. Burada bireyin, birey olma halinde kopuşunu, aklın kendisini özsel var oluşundan uzaklaştırıp bir araç haline getirdiği fikri gözler önüne serilmeye çalışılıp insan yaşamı içerisindeki olumsuz deneyimleri açığa çıkartılmaya çalışılacaktır. İnsanın kendine has ve biricik varoluşunu İnsanın yabancılaşma sorunu ve beraberinde kendisine ve topluma karşı yaşadığı kopuş incelenirken, bu kopuşun sebepleri ortaya koyulmaya çalışılacaktır.

Bireyin yaşadığı kendi benliğinden ve insan olma halinden kopuş ve kapitalist modernitenin yarattığı tahribat totaliter rejimlere değinilerek incelenmeye çalışılacaktır. Metnin temel amacı bu amaca ulaşmak üzere hareket edecektir. Kendisi ile bağınyitiren insanın politik bir birey ve politik bir toplumdaki kitle toplumuna dönüşümü incelenmeye çalışılacaktır. Bu düşünüş ya da yıkımın etki ve sonuçları da incelenmeye çalışılacaktır. Arendt’e göre özel alanda var olan

bireyselliğin yok edilmesi fikirsizleşme, duygu yitimleri ve beraberinde daha önce bahsettiğimiz tüm gerçekliklerin tek bir vücut içerisinde bireyin sadece bir obje olması durumu ile açıklanabilir. Burada ahlaki, hukuki ve politik olarak yok edilen ve bireyselliği yitirilen insan yaratılmıştır. İnsanın bu değerlerden kopması bireyselliğini ve özünü oluşturan tüm değerlerden uzaklaşması totalitarizmin en büyük zaferlerinden olmuştur. Bu noktada insan yaşamın hiçbir anına şahitlik etmeyip, dokunmayıp ya da etkide bulunmayıp sadece yaşam döngüsü içerisinde varlığını devam ettiren bireylere dönüşmüştür. Araçsal bir varlığa dönen insanın kendi ile olan bağına nasıl yitirdiği, politik gücünü kaybetmiş ve kitle toplumuna nasıl dönüştüğü, bu dönüşümün toplum ve bireyler arasında ne ifade ettiğini incelemek esas amaçtır. İnsanın düşünme yetisini yitirmesi, totaliter iktidarların hegemonyasını hâkim kılmıştır. Karşımıza çıkan en büyük ve çarpıcı tablo bu düzenin insanlar tarafından kabul görmesi ve insanları sindirmesidir. Nazi rejimi ile insanlık dışı bir muameleye tabi olup yok edilen insanlar öylesine sindirilmiş ve hukuk dışı bırakılmışlardır ki yapılan muameleye ne halkın geri kalanı ne de bu muameleye maruz kalan insanlar tepki göstermemiştir. Yahudi halkı kendi ayakları ile söylenen yerlere gidip istenilenlere uymuş kendi mezarlarının kazı işlemlerini kendileri yapmıştı. Toplum ise yaşanan tüm gerçekliklere sessizce seyirci kalmıştı. Bu örnekte iki gerçekliği görmekteyiz bir yanda ahlaki ve politik kişiliği yok olmuş toplumsal bir yapı diğer yanda ahlaki, hukuki ve politik yanları yok olmuş itaat ettiren bireyler, diğer yanda ise kendi gerçekliğini kaybetmiş korkmuş, sindirilmiş, itaat eden ve söylenen her şeye uyan Yahudi halkı. Arendt bu durumu “kurbanını daha darağacına çıkmadan yok etmeyi beceren sistem...” olarak tanımlamıştır.

Bu yitiriliş nasıl olanaklı olmuş ve günümüze değin nasıl? Hangi açılarda? Kendisini göstermiş ve bazen farkında bile olmadığımız hangi tepki, kelime, tercih, yönelim, kişilik... ve var oluş biçimleri ile kendisini göstermiştir bunlara değinilmeye çalışılacak. Bunlardan doğan şiddet araçlarının tahakkümü altında yaşamaya başlayan insanlık, kendi içerisinde bölünmeye ve parçalanmaya sürüklenmiştir. Hem milliyetçilik hem de genetik anlamda ayrımların yaşandığı modern dünya da, buna bağlı olarak insanlık dışı olaylarda meydana gelmiştir. 20.yüzyıla girer girmez iki ayrı dünya savaşı ve soykırım gibi olayların etkisinde kalmış insanlık tarihi, gelecek belirsizliği içinde risk toplumuna dönüşmüştür. Bu gelişmelerin totaliter rejimlerde nasıl varlık bulduğu ve yansımaları anlatılmaya çalışılacaktır. Modern yaşamın en büyük şiddet dışı vurumu (söze dökülmesi daha mümkün kılınan) Yahudi soykırımı olmuştur. Antisemitizmin

19.yüzyıla kadar uzanan varlığı özelde Yahudi soykırımından uzanıp günümüze değinen bir çerçevede anlatılacaktır.

Sonuç olarak insanın kendi biricikliğini kaybedip araçsal birer varlığa dönüştüğü etki ve sonuçları ele alınmaya çalışılacak. Bu etkinin sadece bireysel değil toplumsal sonuçları olduğunu da ifade edebilmeyi amaçlayacaktır. Bu değerlendirmeyi Arendt bağlamında yaparken kötülüğü ve totaliter rejim ile peyderpey şekil bulup siyasetin nesnesi haline dönüşen şiddet biçimlerini incelemiş olacağız. Her biri birbiri ile ilintili olan bu çalışmada şiddetin olanaklı kıldığı toplumsal ve bireysel sonuçlar konuşulacaktır. Toplumsal ve bireysel değişimler soruşturulup, tartışma içerisinde yer alan her bir bireyin zihninde soru işareti bırakmak ve kendisine dair bir sorgulama yürütmesi amaç edinilecektir.

Devlet Ölülere Neden Savaş Açar: Türkiye’den Thanatopolitik Görünümler...

Özgür Amed

Bu çalışma/sunum talebi; Türkiye’de 2015 sonrası siyasal dönüşüm sürecini, devletin ölümle ve özellikle “ölü beden”le kurduğu ilişki üzerinden ele alarak üç ayaklı bir örüntüyü amaçlamaktadır.

Birincisi, söz konusu dönemi tanımlama ihtiyacı ve bunun doğurduğu sonuçlardır. 2015 yılı, Türkiye devlet aygıtının “zorunluluk yasası”nı (necessità) yeniden tanımladığı bir kırılma noktasıdır. Bu dönem, sadece bir güvenlik paradigması değişimi değil; aynı zamanda devlet aklının, ölümle kurduğu ilişkiselliği radikal biçimde yeniden tanımladığı bir moment olarak ele almakta fayda vardır. Bu bağlamda 2015 sonrası süreç, klasik biyopolitikanın ötesine geçerek, ölü bedenler üzerinden işleyen bir thanatopolitik düzeneğin inşasını ifade etmektedir.

Bu noktada ikinci bir ayağa geçerek, devletin ölüm ile kurduğu ilişkiyi anlama ihtiyacı vardır. 2015 sonrası iyice ayyuka çıkan, iktidarın yalnızca yaşamı yönetmekle yetinmeyip, ölümün üretimi, dağıtımı ve sembolik işlenişi üzerinde de mutlak bir denetim kurma pratiği ile toplumsal disiplin araçları inceltilmiş; önleyicilikten kimlik hedefli cezalandırmaya geçilmiştir. Türkiye özelinde bu dönüşüm, Kürt coğrafyasında yaşanan cenaze krizleri, mezarlık müdahaleleri, gömü hakkının ihlali ve ölü bedenlere yönelik sembolik/maddi şiddet biçimlerinde somutlaşmaktadır. Cenazelerin ailelere teslim edilmemesi, defin sırasında hukuki

ve ahlaki normların askıya alınması, naaşların kaçırılması ve mezarların sistematik biçimde tahrip edilmesi; devletin ölümle ilişkisini düzenleyici değil, üretici ve dönüştürücü bir aktör olduğunu göstermektedir.

Devletin, ölüyü “düşman cesedi” ya da “leş” olarak konumlandırması, sadece bedensel varlığı değil, o bedenin toplumsal hafızadaki yerini, yas hakkını ve kutsallığını da hedef alır. Bu yönüyle ölüm, yalnızca fiziki bir son değil, siyasal bir başlangıç, iktidarın kendini yeniden üretme aracıdır. Carl Schmitt’in düşmanı insanlıktan çıkararak savaş rejimi ile Norbert Elias’ın ölümün toplumsallaştırılması tespiti burada kesişmektedir: Modern ulus-devlet, artık düşmanı yalnızca yok etmekle yetinmemekte, onun ölümünün anlamını da düzenlemektedir.

Bu noktada devlet, ölüyü sadece düşmanlaştırmakla kalmaz; aynı zamanda toplumsal hafızayı yeniden şekillendirme işlevi yüklenir. Mezarlıklar tahrip edilirken, ölü bedenin kutsallığına el konularak, devlet kendi “kutsal” anlatısını öne çıkarır. Bu müdahaleler, ölümün egemen söylem tarafından biçimlendirilerek birer “hafıza mühendisliği” aracına dönüştürüldüğünü gösterir. Ancak esas olarak vurgulamak istediğim mesele, devletin kendi ölümsüzlüğünü, ötekilerin ölümünü sürekli hatırlatarak kurguladığıdır. Devlet, kutsallığı tekelleştirmek için ölümlerin tanıklık gücünü tasfiye eder. Devlet, ölümsüzlüğünü, toplumun sürekli olarak ölümle yüzleştirilmesi üzerinden inşa eder. Ölülere dönük savaş, sadece geçmişin kontrolü değil, bugünün ve geleceğin şekillendirilmesi anlamına gelir.

Son olarak üçüncüsü, sunum kapsamında, devletin ölümle kurduğu ilişkiyi anlamak açısından sinema anlatılarını da analitik bir çerçeveye dâhil etmek ediyorum. Özellikle Joshua Oppenheimer’in *The Act of Killing* (2012) ve Rithy Panh’ın *The Missing Picture* (2013) belgeselleri, iktidarın ölüm politikaları ile hafıza, unutuş ve temsil biçimleri arasındaki ilişkiyi ortaya koymaları bakımından önemli evrensel örneklerdir.

The Act of Killing, Endonezya’da 1965-66 yıllarında gerçekleştirilen kitlesel katliamların faillerini doğrudan kamera karşısına alarak, iktidarın ölüm üzerinden inşa ettiği meşruiyeti grotesk bir performans diliyle ifşa eder. Katillerin cinayetlerini tiyatral biçimlerde yeniden canlandırmaları, yalnızca bireysel bir itiraf değil; aynı zamanda devlet destekli ölüm politikasının kolektif bellekte nasıl normalleştirildiğini gösterir. Filmdeki estetikleştirilmiş şiddet, W.Benjamin’in “faşizmin estetikleştirilmesi” eleştirisinin çağdaş bir izdüşümüdür.

The Missing Picture ise Kamboçya'daki Kızıl Kmer rejimi altında yaşanan kitlesel kıyımı, fiziksel belge eksikliği nedeniyle kil figürler ve arşiv görüntüleriyle anlatır. Bu yöntem, bir yandan unutuşa karşı bir hafıza direnişi sunarken, diğer yandan ölümün temsil edilme biçimlerinin siyasal yükünü görünür kılar. Panh'ın kullandığı anlatı, sadece travmayı aktarmakla kalmaz; aynı zamanda iktidarın ölüm üzerindeki tasarrufunun görsel karşılığını üretir.

Her iki film de, Türkiye'de yaşanan ölü bedenle kurulan ilişki biçimlerine dair dolaylı ancak güçlü bir analogi sunar. Özellikle ölüye dönük fiziksel ve sembolik şiddetin toplumsal belleği bastırma aracı haline gelişi ve bu durumun politik performanslar yoluyla yeniden üretilmesi, filmler ile Türkiye'deki devlet pratikleri arasında düşünsel bir paralellik kurulmasına imkân tanır.

Sonuç olarak, "Devletler bir ölüye neden savaş açar? Bir ölü/m ile neden bu kadar uğraşır?" sorularına cevap arıyorum. 2015 sonrası dönemde inşa edilen yeni devlet aklını, ölümlerle kurulan ilişki üzerinden anlamaya çalışıyorum. Bu anlama çabası thanatopolitik çerçevede yorumlanmaktadır. Ölümün sembolik ve pratik düzeyde yeniden düzenlenmesi, devletin siyasal rasyonalitesindeki dönüşümün en çıplak göstergelerinden biridir. Bu bağlamda, ölüye yönelik savaş, aynı zamanda hafızaya, direnişe ve toplumsal hakikate yönelik bir savaş olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunuyorum.

Savaşta Ezenlerin Tahakkümcü Erosu, Ezilenlerin Kurtarıcı Thanatosu

Emek Ilgaz

Psikanalitik kuramda güdü (instinct) kavramı ikili bir biçimde ortaya atılmıştır. Dürtü temel olarak insanın içindeki bir kuvvet ve enerji birikimi gibi yorumlanabilir. Bu birikim doyurulmayı beklerken insanı eylemlerine motive eder, harekete geçmelerine yönlendirir. Yaşama yönelen güdü Eros'un yanı sıra ölüme yönelen, Thanatos olarak adlandırılan bir güdü olduğu da iddia edilmiştir. Freud (2011), ölüm dürtüsünü tanımlarken ihtiyaç ve hazların ötesinde canlıyı inorganik duruma iten bir dürtü olduğunu iddia etmişti. Thanatos dolayısıyla insanın yalnızca yaşamda kalma, yaşama yönelmesi dışında da bir güdülenmesinin olduğuna dair bir iddia taşımaktadır. Bu güdü, yıkıma dair bir işlev üstlenmektedir. Freudyen teoride dolayısıyla birbirleriyle zıt, hatta çatışan iki temel dürtü bulunmaktadır: Eros ve Thanatos. Psikanalitik

teoride Freud'dan sonra da Eros ve Thanatos üzerine yeni düşünceler gelişmiştir. Gelişen süreçte, bu iki güdünün yalnızca insan psikesiyle ilişkili olmadığı, toplumsal yansımalar da barındırdığı iddia edilmiştir. Örneğin, Menninger (1966), Eros ve Thanatos'un toplumsal yansımalarının olduğunu söylemiş ve Thanatos'un toplumsal bir yansıması olarak savaşı örnek göstermiştir. Dolayısıyla, Thanatos yalnızca varlığın kendisine yönelen değil, ötekine de yönelen bir yıkım işlevi gören bir güdüdür.

Eros ve Thanatos üzerine tartışmalarda genellikle bu iki güdü zıt ve çatışan güdüler olarak ele alınmıştır. Ancak, Lacan'ın ortaya attığı jouissance kavramı Eros ve Thanatos'un birbirleriyle çatışma halinde, birbirlerini dışlayan güdüler değil, birbirleriyle var olan iki güdü olabileceğini de göstermiştir. Lacan'ın Yine/Hala (2019) olarak çevrilen 20. Seminerinde Lacan, jouissance'ın (farklı biçimleri olsa da) temelde düzenin ötesinde, dili aşan bir fazlalıkla ilişkilendirir. Jouissance insanı, kendi sınırlarının bir ötesine taşımaya güdüleyendir. Bu bir öte, dilde ifade edilemeyen olduğu için 'yaşam' olarak çerçevelenenin dışına çıkmayı içerir ki burada Thanatos devreye girecektir. Ancak, jouissanceın ortaya çıkışının bir sebebi de dilde ifade edilemeye, temsiliyeti olmayana ulaşma güdüsü olduğu için dilin sınırları içinde 'eksik' kalanın ötesine geçmeye yönelik bir Eros'tur. Dolayısıyla, jouissance, Eros ve Thanatos'un aynı anda var olabildiği bir fenomen olarak karşımıza çıkar. Douzinas (2022), jouissance'ın Thanatos'un tatminini sağlamaya çalışırken tahrip edicilik potansiyelinin açığa çıktığını ve bundan dolayı da yasaklanarak baskı altına alındığını iddia etmiştir. Yasaklanan jouissanceın tekrar tekrar ortaya çıkışı belleği tesis eder ve fenomenlere tarihsel bir boyut kazandırır (Douzinas, 2022). Dolayısıyla, jouissance yalnızca insan psikesinde olan bir güdülenmeden ziyade toplumsal ve politik boyutlarda da varlık bulan bir fenomendir. Temelde, yasaklı olana yönelerek sınırlara karşı bir yıkım potansiyeli ortaya çıkarır.

Fanon (2016) da insanın öz-bilince ulaştığında potansiyelinin tanınma ihtiyacı hissettiğinden ve bu tanınmanın sağlanması için de mücadele etmek zorunda olduğunu söyleyecektir. Bu bağlamıyla, toplumsalda temsil edilmeyenler, temsilleri sınırın dışında kalanların jouissance'ı sınırı yıkmaya potansiyeli üstlenerek temsiliyetini geri kazanacaktır. Temsiliyetin geri kazanma mücadelesinde jouissance bir yöneltme kuvveti/güdüsüdür. Bu yöneltme, tahakkümün sınırlarına karşı bir yönelme olacak ve sınırın dışında kalanı arzulama temelinde gelişecektir.

Bütün bu kuramlara 'savaş' temasıyla bakıldığında savaşın her daim Eros'a karşı bir Thanatos üretmediği iddia edilebilir. Savaşta ezen ya da tahakküm kurucu egemenliğe karşı verilen

mücadelede Thanatos'un yıkım işlevi temsiliyetsiz kalan toplumun temsilinin Eros'unu kazanarak simgesel-politik alanda varlığını inşa etmesidir. Bu bağlamda, ezilen toplumların ezen egemenliklere karşı verdiği savaş, tanınmamış ve bu yüzden 'sınır-dışı' edilmiş temsillerine doğru yönelen bir jouissance'tan doğar. Tahakküm kurmaya çalışan egemenliğin Thanatos'u ise tahakkümcü Eros'unun sınırlarını korumaya yönelerek; ezdiği, temsiliyetsiz bıraktığı toplumların jouissance'ına yasak koyma ve temsillerinin Eros'unu yıkmaya işlevinde ortaya çıkar. Dolayısıyla, savaşı 'sonlandırdığını' iddia edecek tahakkümcü bir Eros'un politik işlevi varlık temsilini yasaklı alana koyarak sınır-dışı edebilir. Bu aynı zamanda bir Thanatos işlevidir. Yahut tersi bir durumda tahakkümcü bir Eros'a karşı Eros'un sınırlarını yıkmaya yönelik bir Thanatos, tanınma mücadelesini açığa çıkararak bir toplumun temsilini yaratmaya çalışan bir Eros olabilir. Bu sunumda Eros ve Thanatos kavramlarının iç içeliği vurgulanarak tahakküm kurucu egemenlerin ve tahakküm altında kalanların savaş süreçlerinde ortaya çıkardıkları Eros ve Thanatos incelenecektir.

Özet Referansları

Douzinan C. 2022. "Yasa'nın Doğumu ve Antigone'nin Ölümü: Ontolojik ve Psikanalitik Etik Üzerine". Syf. 19-76, Yasanın Arzusu, çev. Ezgi Duman & İbrahim Şahin Ateş. Ankara: Dipnot Yayınları

Fanon F. 2016. "Zenci ve Hegel". Syf. 257-263, Siyah Deri Beyaz Maskeler, çev. Cahit Koytak. İstanbul: Encore Yayınları

Freud, S. 2011. "Haz İlkesinin Ötesinde". Syf. 19-70, Haz İlkesinin Ötesinde. Ben ve İd, çev. Ali Babaoğlu. İstanbul: Metis Yayınları

Lacan, J. 2019. "Jouissance Üzerine...". Syf. 7-17, Yine/Hala, çev. Murat Erşen. İstanbul: Metis Yayınları

Menninger, K. 1966. "Eros and Thanatos". Syf. 3-10, Man Against Himself. New York: Harcourt, Brace & Word, INC.

Savaş Karşısında İnsan: Viktor Frankl Üzerinden Düşünceler

Ruhi Demiray

İnsan toplumlarının ulaşmış olduğu teknolojik kapasite nedeniyle, savaşlar günümüz itibarıyla gezegenimizin doğasını ve içerdiği yaşam formlarını bütünüyle yok etme riskini taşımaktadırlar. Diğer yandan, savaşın insan üzerindeki yıkıcı etkisi yaşamın yok edilmesi olgusunun ötesine geçer. Savaş aynı zamanda, insanı insan yapan özgül niteliklerinin tahribine yol açar. Bu sunuş, sözkonusu yıkıcı etkiyi ve bu etkiyle başa çıkma stratejilerini, savaşın en barbar biçimini deneyimlemiş, Nazi toplama kamplarında yıllarca yaşamış ve bu kamplardan sağ çıkmış varoluşçu psikiyatrist ve düşünür Viktor Frankl'ın deneyimleri ve düşünceleri üzerinden tartışmayı amaçlamaktadır.

Frankl toplama kamplarındaki insan varoluşunun karakteristik sorununun anlam yitimi olduğunu vurgular. Karşı duramayacakları barbarca şiddetle karşı karşıya kalan kurbanlar yaşamlarını anlamlandırma ve dolayısıyla yaşamak için neden bulmakta büyük zorluk yaşarlar ve çoğunlukla da bu yüzden süreç içerisinde yaşam mücadelesine devam etmekten vazgeçerler. Bu olgu, sadece insanlar toplama kamplarında yaşarken değil; toplama kamplarından sağ çıkanlar açısından sonraki yaşamlarında da etkisini gösterir. Frankl'a göre incanca varoluşun özgül niteliği, insanın yaşamına anlam verme çabasında yatar. İnsanın yaşamını anlamlandırabilmesi ise, özgür seçim yetisini gerektirir. Savaş, içerdiği şiddet, baskı ve esaret yüzünden bu yetiyi tamamen yok etmese de radikal biçimde sınırlandırır. Bu koşullarda, nevrotik ruh halleri ve intihar vakaları sıklıkla gözlemlenen olgular haline gelir.

Frankl sadece ağır şiddet, baskı ve esaret koşullarının insan psikolojisi üzerindeki yıkıcı etkilerini çözümlenemeye kalmaz; aynı zamanda bu koşullarla başa çıkma yollarına işaret eder. Eylemsel özgürlük alanının en radikal biçimde sınırlandığı durumlarda dahi, insanın maruz kaldığı en ağır baskı ve işkence koşullarında dahi ortaya koyacağı tavrın kendi tercihi olacağına dair Stoik-varoluşçu bir varsayımla, kişinin her koşulda yaşamına anlam verme çabasına kaybetmemesine yönelik stratejiler ortaya koyar.

Sunuş, Frankl'ın metinleri üzerinden yapılacak eleştirel çözümlemeyle düşünürün hem durum çözümlenmelerini hem de terapik stratejilerini yorumlayacaktır. "İnsanı insan yapan nedir?", "toplama kamplarının temsil ettiği şiddet, baskı ve esaret koşulları nasıl insani niteliklerimize saldırır?", "sözkonusu saldırılarla baş edebilmenin yol ve yöntemleri nelerdir?" soruları

Frankl'ın metinlerini tartışırken cevap arayacağımız temel sorular olacak. Lakin, sunulacak okuma, Frankl'ın düşüncelerini bir psikiyatri yaklaşımı çerçevesinde ele almanın ötesinde savaş, despotizm, faşizm gibi olgular karşısında genel felsefi-etik bir yaklaşım olarak değerlendirebilme ve sözkonusu yaklaşımı politik bir perspektife bağlama olasılığını belirlemeye yönelik olacaktır. Bu çerçevede, Frankl'ın yaklaşımının potansiyel ve sınırlarını tartışmak için gene onun gibi Varoluşçu felsefeyle bağlantılı ama 20. Yy Avrupası'nın yaşadığı savaş, şiddet ve faşist tahakküm gibi olguları açıkça politik bir perspektifle tartışmış olan iki düşünürün, Hannah Arendt ve Jean Paul Sartre'in düşünceleriyle karşılaştırmalı bir okuma sunulacaktır.

Duyguların Popülist Konsolidasyonu: Savaş Tehdidi

Yıldız Taghızade

Savaş, siyasetin bir tezahürüdür. Modern kapitalist toplumlarda savaşın bir çeşit sistemin sürdürülebilirliğini sağlama aracı olduğunu söylemek yanlış olmaz. Bu bağlamda savaş, kapitalist dengenin bozulduğu anlarda burjuvazinin başvurduğu siyasal bir araç olarak ortaya çıkar (Lenin, 1974: 236). Savaş ile siyaset arasındaki bu örtüşme, günümüzde daha sembolik bir biçim kazanmıştır. Çalışmamın amacı, savaşın yalnızca çatışmanın kendisiyle sınırlı bir olgu olmadığını; aynı zamanda tüm yönleriyle psikopolitik bir düzenek olarak nasıl işlediğini analiz etmektir.

Günümüzde siyaset, akla ve bilince dayanmaktan çok, duygulara ve bilinçdışı süreçlere hitap eden bir pratik hâline gelmiştir. Başka bir deyişle, "post-truth" çağında siyaset, gerçeklikten ziyade duyguların konsolidasyonu ve yönlendirilmesi üzerinden tanımlanabilir (Coşgun, 2021: 71). Buradan hareketle, günümüz siyasetinde savaş ve siyaset arasındaki ilişkiyi nasıl anlamlandırabiliriz?

Çalışmamın odak noktası, otoriter-popülist rejimlerin hem iç hem de dış "düşmanlar" yaratarak sürekli bir savaş tehdidi algısı üretmeleri ve kitleleri korku, öfke, gurur, hınç ve mağduriyet gibi duygular etrafında konsolide etmeleridir. Bu duyguların kimi zaman yönlendirilmesi, kimi zaman ise sıfırdan üretilip belirli yönlere kanalize edilmesi, iktidarın duygusal alanı kapsayan bir psikopolitik strateji izlediğini göstermektedir. Bu stratejiyi açığa çıkarmak ve analiz etmek, bu çalışmadaki temel amacımı oluşturmaktadır. Buradan hareketle,

şu soru önem kazanmaktadır: Öfke, hınç vb. duyguların böylesine yoğun biçimde manipüle edilebilir hâle gelmesinin ardında yatan sosyo-politik dinamikler nelerdir?

Neoliberalizmin küresel ölçekte neden olduğu yoksulluk, demografik dönüşümler, sistematik güvencesizlik, bireyleri yalnızlaştırmakla kalmaz; aynı zamanda sistem sürekli olarak bu sorunların bireysel sorunlar olduğuna dair propagandalarıyla, bireylerde “yetersiz”lik ve “değersiz”lik hissettirir. Bu yanlış bilincin oluşturduğu duygular, popülist otoriter liderler tarafından iç ve dış düşmanlar aracılığıyla yönlendirilir.

Örneğin günümüzde tüm dünyada ya iktidarda ya da iktidar olma yolunda olan aşırı sağ söylemlerin duygusal kaynağının genellikle korku, güvensizlik ve kırılganlık olduğunu söylemek mümkün (Salmela ve von Scheve, 2017: 5). Bu duygular günümüzde kapitalizmin oluşturduğu krizlerden doğar. Ekonomik istikrarsızlık, sosyal güvencesizliğin doğurduğu kaygılar, bireylerin kırılgan ve korku dolu hissetmesine sebep olur. Neoliberal toplumlarda “başarısızlık” genellikle bireyselleştirilir. Bu durum, kişilerin yapısal sorunları bireysel başarısızlıklara indirgemesine, bununla bağlantılı olarak, kişilerin duygusal olarak kırılganlaşmasına sebep olur. Salmela ve von Scheve, insanların utanç uyandıran sosyal kimliklerden (güvencesiz iş, işsizlik, yoksulluk) uzaklaşma eğiliminde olduklarını ve savunma mekanizması olarak milliyet, etnik köken veya din gibi istikrarlı kimliklerde anlam aradıklarını ifade ediyorlar (Salmela ve von Scheve, 2017: 14). Aşırı sağ popülizm, küreselleşme ve ekonomik eşitsizliğin doğurduğu yapısal sorunların yerine, bireylerin hissettiği öfke ve kızgınlığı göçmenlere, kültürel elitlere, “dejenere gruplara” yönlendirirler.

Göçmenler, feministler, LGBTİ+lar; toplumu tehdit eden “bozucu” unsurlar olarak gösterilir. Böylece savaş tehdidi, yalnızca bir dış politika meselesi değil; içerideki toplumsal barışı hedefleyen bir iç savaş mantığına bürünür. “Make America Great Again” sloganı, homojen ve patriyarkal bir topluma duyulan arzuyu içinde barındırır - yitirildiği varsayılan idealize bir geçmişe yönelik nostaljik bir özlemi içerir. Bu söylem aracılığıyla, dış tehdit olarak konumlandırılan Meksikalılar ve göçmenlere; iç tehdit olarak görülen, aile yapısını zayıflattığı iddia edilen toplumsal cinsiyet 'ideolojisine' karşı sürekli bir savunma hattı oluşturulur. Hem içeride hem dışarıda daima mücadele edilmesi gereken bir tehdit varsayımıyla, demokrasi askıya alınabilir ve 'istisna hâli' kalıcı bir yönetim biçimine dönüşebilir. Böylece istisna hâli artık istisnai bir durum olmaktan çıkmış; iktidarın kendini hukuk düzeni dışında konumlandırarak mutlak bir egemenlik kurmasına imkân tanıyan yapısal bir yönetim biçimine dönüşür

(Agamben, 2020: 17). Özellikle 2016 sonrası Türkiye’de “iç tehdide” karşı ulusal birlik duygularının örgütlenerek, istisna halinin daimileşmesi buna örnek olabilir, ancak bu ayrı bir tartışma konusu.

Slavoj Zizek Popülist Cazibe (2023) adlı yazısında, Donald Trump’ın seçilmesini -ilginç bir şekilde- sınıfsal öfke ile birlikte okuyor. Zizek’e göre ABD’deki halkın geleceksizliği ve içinde bulunduğu ekonomik kriz bir öfke doğurmuştur. Bu öfke, temelde sınıfsal bir öfkedir. Ancak Demokratlar bu öfkeyi yönetemediği veya görmezden gelmeyi tercih ettiği için Donald Trump öfkeyi örgütleyerek ve göçmenlere, LGBTI+’lara yönlendirerek başarı kazanmıştır. Dünyanın içinde bulunduğu ekonomik buhran, geleceksizlik, istikrarsızlık ve kaygı halkları öfkeye sürüklüyor ve görüldüğü üzere bu öfkeyi yönlendiren gruplar başarı kazanıyor. Donald Trump hem uluslararası anlamda -Çin-, hem de ulusal politikada daima birileriyle savaş durumunda olduğunu kitlelere hissettirerek, kendini de bu savaşın biricik komutanı gibi göstererek söylemini kurar.

Savaş tehdidi politikada bir başka duygu ile daha kendini gösterir: Paranoya. Bu duygu kendini komplo teorilerinde sıklıkla gösterir. Faşizm kuramcısı Alberto Toscano’ya (2023) göre aşırı sağın belirleyici özellikleri şu şekildedir:

Yerli nüfusun göçmenlerle yer değiştirilmesine yönelik “küreselci” komplonun olduğu ırkçı mit, Toplumun aile karşıtı bir toplumsal cinsiyet teorisi tarafından ele geçirildiğini öne süren homofobik, kadın düşmanı ve transfobik ahlaki panikler. (anti-gender hareketi)

Woke hareketlere karşı savaş, ırksal kapitalist düzene yönelik ortaya çıkan meydan okumalara karşı tepki.

Aşırı sağ, komplo teorileri aracılığıyla toplumda paranoya yaratarak duygusal bir konsolidasyon ve birlik duygusu inşa etmeye çalışır. Bu anlatıya göre “büyük resmi gören” liderler, halkı iç ve dış düşmanlardan “korumak” ve “bu savaşı kazanmak” için çalışmaktadır.

Savaş tehdidi, neoliberal yoksulluğun güvencesizleştirdiği toplumsal kitlelerin duygulanımsal örgütlenmesi üzerinden bir tür siyasal sadakat rejimi kurar. Faşist eğilimler, yalnızca ideolojik değil, bu duygulanımsal altyapının yönlendirmesiyle büyür (Reich, 1979). Aşırı sağ, kavramsal olarak yeni gibi görünse de, taşıdığı tarihsel bagaj ve ideolojik yapı itibarıyla kökleri 20. yüzyıl faşizmine kadar uzanır. Adorno, 1967’de kaleme aldığı ve Türkçeye *Yeni Sağ Radikalizmin Veçheleri* adıyla çevrilen metninde, faşizmi mümkün kılan toplumsal ve ekonomik koşulların –

örneğin işsizlik ve krizlerin– ortadan kalkmadığını; bu nedenle faşizmin yeniden filizlenebileceğini ve farklı biçimlerde yeniden üretilebileceğini savunmuştu. Bugün bu yeniden üretimin filizlendiğini söylemek mümkün.

Günümüzde sürekli bir savaş tehdidi algısı üreten aşırı sağın psikopolitik söylemi, kitlelerde çatışmanın hiç sona ermediği yönünde bir hissiyat yaratır. Sara Ahmed’in “güvensizliğin ontolojisi” adlandırmasından yola çıkarak, politik müdahalelerin meşrulaşması için mevcut durumun kırılabilir, tehdit altındaki bir yapı olarak temsil edilmesi gerekir (Ahmed, 2014: 100). Güvence talebi, bu kurgu üzerinden işlerlik kazanır. Bu da anti-demokratik uygulamalara ve güvenlikçi politikalara sebep olur. Sürekli olarak elden kayıp gitmekte olan bir şeyler varsayılır: Söylemsel düzeyde cephede savaş sürmektedir; çünkü cinsiyetimiz(!) elden gitmektedir, ulusumuz, ailemiz ya da işimiz, toplumsal olarak merkezi addedilen değerler tehdit altındadır. Bu varsayılan kayıp hâli, sürekli bir seferberlik hâlini meşrulaştırır; iktidar, duygular üzerinden inşa edilen bu kırılabilirlik anlatısıyla kendini yeniden üretir. Korku, öfke ve nostalji gibi duygular, demokratik değerlerin boş gösterenlere dönüşmesini kolaylaştırır. Demokrasi artık “adı olan ama içeriği boşalmış” bir retorik halindedir. Wendy Brown’un liberalizmin çöküşü üzerine yaptığı analizler bu noktada aydınlatıcıdır: yurttaşlar özgürlük değil, artık güvenlik talep etmektedir.

İktidarlar, savaş tehdidini sürekli canlı tutarak bu duygulanımsal düzlemi diri tutar. Türkiye örneğinde “beka” söylemi, “aile söylemi” bu bağlamda söylemsel olarak ithaldir; yalnızca dış düşmana karşı değil, içerideki muhalif sesleri bastırmak için de kullanılmaktadır.

Bu savaş tehdidi, patriyarkadan bağımsız düşünülemez. Militarizmle güçlenmiş erkeklik modelleri, eril öfkenin yönsüzlüğünü savaş fantezileriyle bütünleştirir. Özellikle yoksulluk-güvencesizlik sebebiyle “alfa” olamadığını iddia eden inel hareketi gibi yapılanmalarda, temelde sınıfsal olan öfke kadın, LGBTI+, göçmen düşmanı bir şekilde açığa çıkar. Öfke bir duygulanım olarak dolaşıma sokulurken, gerçek nedenlerinden uzaklaştırılır ve iktidarın tanımladığı sembolik düşmanlara kanalize edilir. Tyler (2020) bu durumu ‘yoksulluğun damgalanması ve duygusal yönlendirilmesi’ olarak tanımlar; öfkenin sınıfsal temelleri bastırılırken, bu duygular toplumsal olarak daha kabul gören arkaik –ama yanılıcı– hedeflere yönlendirilir. Bu, savaşın yalnızca dış dünyaya değil, bedenlere, kimliklere ve arzulara karşı da yürütüldüğünün göstergesidir.

Bu çalışmada, savaşın yalnızca devletler arası bir çatışma biçimi değil; neoliberalizmin yıkıcı etkileriyle, otoriter popülizmin afektif inşasıyla ve faşist arzulara nasıl iç içe geçtiğini tartışacağım. Savaş tehdidi, bu anlamda fiziksel çatışmadan çok daha fazlasını ifade eder; bir iktidar tekniği, bir yönetim biçimi ve bir duygu rejimi olarak işlev görmektedir.

Lenin'in de ifade ettiği üzere, savaş her zaman kapitalist sistemin kriz anlarında devreye sokulan siyasal bir araçtır. Ancak günümüzde, bu araç yalnızca fiziksel çatışmalarla sınırlı değildir; savaşın iması, tehdidi ve hatta bir tür savaş simülasyonu dahi bu siyasal işleve hizmet etmektedir. Bugünün dünyasında savaş, yalnızca cephelerde değil; gündelik yaşamda, kimliklerde, duygularda ve söylemlerde de yeniden ve yeniden üretilmektedir.

A6 Oturumu: Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Savaş ve Şiddet Politikaları

Oturum Yürütücüsü: Aslı Davas

Feministler Neden Savaş Karşısı?

İlgi Kahraman

“Hiçbir trajedi kişisel değildir; sirayet eder, bulaşır ve sonunda her şeyin rengini, kokusunu değiştirebilir.”

Sema Kaygusuz, Barbarın Kahkahası

“Feministler neden savaşa karşıdır?” sorusu aklımıza ilk elde savaşın yol açtığı yıkıma karşı etik duruşla ilgili yanıtları çağırır. Ancak feminist politikanın savaş karşıtlığı, yalnızca etik bir tutum değil; feminizmin çokluğu ve her tür tahakküme karşı direnişi esas alan siyasal tahayyülüne içkindir. Bu nedenle feminist politikanın barış mücadelesiyle bağı da kurucu bir ittifaktır. Feminist politika perspektifinden bu ittifakı vurgulamak, barış mücadelesine dair siyasal tahayyülümüze katkı sunacaktır.

Feminist politika tarihsel olarak çokluğu esas alan bir kamusalılığı ve tahakküm biçimlerine karşı direnişi merkezine alır. Bu bağlamda savaş karşıtlığı, feminist mücadelenin kurucu ve varoluşsal bir ilkesi olarak değerlendirilmelidir. Bu ilkenin izleri, 19. yüzyıldan itibaren kadın hareketinin

barış taleplerini politikleştirmesinde görülebilir. 1968 hareketiyle birlikte savaş karşıtlığı, sol politikanın ana eksenlerinden biri haline gelmiş; bu süreçte feminist hareket de aktif rol oynamıştır (Hardt, 2024). Böylece savaş karşıtlığı, feminist politika açısından çokluğa dayalı bir siyasal tahayyül biçimi olarak pekişmiştir (Hardt & Negri, 2020). Bugün de feminist hareket, dünyanın farklı coğrafyalarında savaşa karşı barışı savunmayı sürdürmektedir.

Siyasal olanı; yaşam hakkı ve kendi kaderini tayin hakkı olarak düşündüğümüzde (Butler, 2024), savaşın doğrudan yaşamı hedef alan stratejileri karşısında feminist politikanın savaş karşıtı konumunu anlamak mümkündür. Ancak bu karşıtlık, sadece savaşın yol açtığı fiziksel ve cinsel şiddet, zorunlu göç, ölüm gibi zararlar için verilen bir tepki ile sınırlı değildir. Savaşın siyasal alanı daraltan, çoğulluğu bastıran etkilerine karşı yöneltilmiş feminist eleştiridir.

Savaşlar yalnızca yıkım üretmez; aynı zamanda kamusal alanı hizipleştirir, siyasal çoğulluğu bastırır ve normatif aidiyet biçimlerini dayatır (Segato, 2025). Bu hizipleşme bireyleri ulusal kimliklere, cinsiyet rejimlerine ve belirli toplumsal normlara sıkı sıkıya bağlanmaya zorlar. Butler'ın "yıkım korkusu" olarak tanımladığı günümüz siyasal iklimi, tam da bu hizipleşmiş düzenin ürünüdür (Butler, 2025). Bu korku ortamında insanlar "norm"a yakın durarak kendilerini güvende hissedecekleri yanılsamasına kapılır; ancak bu, siyasal olanın çoğul potansiyellerinin erozyona uğraması pahasına gerçekleşir. Bugün, özellikle 2015 sonrası Türkiye bağlamında yürütülen özel savaş politikaları, kadınların ve LGBTİ+'ların bedenlerinde yeniden cisimleşmektedir. Savaşın artık yalnızca teritoryal değildir (Segato, 2025); gündelik yaşamda, kimliklerde ve toplumsal ilişkilerde sürmektedir. Ulus-devletin milliyetçi ve cinsiyetçi politikalarıyla iç içe geçen savaş stratejileri, feminist çoğulluk tahayyülüyle doğrudan çelişmektedir.

Feminist politika, tam da bu hizipleşmenin karşısında, çokluğu esas alan bir siyasal tahayyül kurar. Çokluk; farklı kimliklerin, yaşam biçimlerinin, arzuların ve öznelliklerin bir aradalığını mümkün kılan bir kamusal alan anlayışıdır. Savaş, bu çokluğun doğrudan karşıtıdır. Savaş sırasında ve sonrasında kadınlar ve LGBTİ+'lar yalnızca fiziksel ve cinsel şiddete değil; aynı zamanda bedenlerinin ve yaşam biçimlerinin normatif kalıplara sıkıştırılmasına maruz kalır. Savaş normu pekiştiren toplumsal yeniden inşa sürecidir. Bu nedenle feminist politika yalnızca savaşa değil; savaşın ürettiği cinsiyetçi, milliyetçi, militarist ve heteronormatif düzene de karşıdır.

Bu çalışma; savaş karşıtlığının, feminist politikanın yalnızca etik-pratik bir tutumu değil; çokluğu savunan siyasal ontolojisinin zorunlu bir sonucu olduğunu iddia ediyor. Savaş çokluğu hedef aldığında feminist politikanın varlık koşulları da tehdit altındadır. Feminizmin savaş karşıtı politikası siyasal olanı tekilleştiren her türlü tahakküm biçimine karşı çokluğun inşasına yöneliktir. Feminist politikanın “başka türlü bir dünya” için mücadelesi barışı savunmayı zorunlu kılar.

Kapitalist Savaşta Beden, Arzu ve Direniş Posthümanist Feminist Bakış

Yıldız Sınmaz Uzgan

Savaş, kapitalist üretim ilişkileriyle derin bağlara sahip olan çok katmanlı bir şiddet biçimidir. Yalnızca uluslararası ilişkilerdeki bir çatışma biçimi değil, aynı zamanda insan merkezli düşüncenin ve kapitalist üretim ilişkilerinin doğrudan bir ürünüdür. İnsan merkezli düşünce biçimleri, savaşı uygarlığın kaçınılmaz bir sonucu gibi sunarken, kapitalist modernite savaşın yıkıcı etkilerini bedenler, arzular ve doğa üzerinde kalıcı kılmıştır. Bu bildiri, kapitalist savaşların yalnızca siyasi ve ekonomik alanlarla sınırlı kalmadığını, bedenleri, arzuyu, doğayı ve teknolojik sistemleri hedef alan yapısal bir şiddet formu yarattığını tartışmaktadır. Bu çalışmada, savaşın insan merkezli (humanist) düşünceyle, kapitalist üretim biçimleriyle ve toplumsal cinsiyet ilişkileriyle nasıl kesiştiği incelenmekte ve savaşın, yalnızca devletler arası çıkar çatışması değil, aynı zamanda insan bedeni, doğa ve teknoloji üzerinde çok katmanlı bir şiddet formu olarak nasıl işlediği tartışılmaktadır.

Humanist paradigma, evrensel insan idealini beyaz, Batılı, erkek bir özne üzerinden kurmuş ve savaşları bu öznenin çıkarları adına meşrulaştırmıştır. Kadınlar, queer bireyler, yerli halklar ve doğa bu öznenin dışında konumlandırılarak hem savaşın görünmeyen mağdurları hem de sistemin sürekliliğini sağlayan sessiz emek kaynakları haline getirilmiştir. Özellikle kadın bedenleri, savaş süreçlerinde tecavüz, zorla göç ettirme, üreme politikaları ve cinsiyete dayalı şiddet gibi araçlarla hedef alınırken militarist iktidar biçimlerinin birer savaş alanı olarak işlev görmüştür. Bununla birlikte, savaşın cinsiyetli doğası yalnızca çatışma anıyla sınırlı kalmamakta, savaş sonrası yeniden inşa süreçlerinde de kadınlara yüklenen bakım, yeniden üretim ve iyileştirme rollerinde açıkça görünmektedir.

Bu bildiri, savaşın insan merkezli kavrayışını aşarak posthümanist feminist bir perspektif geliştirmeyi hedeflemektedir. Posthumanizm, insanı doğadan ve makinelerden ayrı bir varlık olarak değil, sürekli etkileşim halinde ve geçirgen sınırlarla tanımlanan bir varlık olarak yeniden düşünmeyi önerir. Bu yaklaşım, savaşın yalnızca insanlar arasında değil, doğa, hayvanlar ve teknolojiler üzerinde de kurduğu tahakkümü açığa çıkarır. Savaşın etkileri, sadece ölümler ya da yıkımlar değil, aynı zamanda yaşam ağlarının, ekosistemlerin ve teknolojik varlıkların bütünlüğüne yönelik geniş çaplı bir saldırı olarak okunmalıdır.

Posthumanist feminist kuramcılar, savaşın beden üzerindeki tahakkümünü ve militarizmin erkeklik kurgusuyla olan sıkı bağınyı ifşa ederken, aynı zamanda arzu, direniş ve dayanışmanın insan sonrası (posthuman) biçimlerini düşünmeye çağırmaktadır. Rosi Braidotti'nin "posthuman feminist etik" yaklaşımı, savaşın ürettiği yıkıma karşı, yaşamı, bedenleri ve arzuyu merkeze alan bir direniş siyaseti önerir. Donna Haraway'ın "Cyborg Manifestosu" ise, insan-doğa-makine sınırlarının bulanıklaştığı bir dünyada, savaşın yalnızca ulusal sınırlar için değil, aynı zamanda kimlik, cinsiyet ve türler arası ilişkiler için de yürütüldüğünü ortaya koyar. Arzu burada salt bireysel bir dürtü değil, yeni toplumsal ilişkilene biçimlerinin, kolektif direnişlerin ve dayanışma ağlarının kurucu bir unsuru olarak ele alınır. Kapitalist savaş makinesinin yarattığı yıkıma karşı, bedenlerin geçirgenliği ve arzunun çoğulluğu üzerinden yeni bir etik ve politik tahayyül geliştirmek mümkün görünmektedir.

Savaşın cinsiyetli doğası, yalnızca kadın bedenlerinin sistematik olarak hedef alınmasında değil, aynı zamanda savaş sonrası yeniden inşa süreçlerinde toplumsal cinsiyet rollerinin tahkim edilmesinde de kendisini gösterir. Kadınlar, savaş sonrası dönemlerde sıklıkla "iyileştirici", "koruyucu" ya da "yeniden üretici" rollere itilerek militarist düzenin sürdürülmesine hizmet ettirilir. Bu bağlamda, savaşın sadece şiddet anıyla sınırlı bir süreç değil, toplumsal cinsiyet hiyerarşilerini derinleştiren yapısal bir mekanizma olduğu vurgulanmaktadır.

Bu bildiride ayrıca savaşın dijitalleşen doğasına ve dijital şiddet formlarına da değinilecektir. Dijital şiddet formları, savaşın cinsiyetlendirilmiş yapısının sadece fiziksel değil, sanal alanlarda da yeniden üretildiğini göstermektedir. Drone teknolojileri, siber saldırılar, gözetim ağları gibi araçlar, savaşın mekânsal ve zamansal sınırlarını aşındırmış, bedenleri doğrudan hedef almadan da şiddetin yeni biçimlerini üretmiştir. Posthümanist feminist bir yaklaşım, dijital

savaş biçimlerini de beden politikaları ve cinsiyetli tahakküm yapıları üzerinden çözümlenmeyi mümkün kılar.

Sonuç olarak bu bildiri, kapitalist savaşın insan merkezli, cinsiyetli ve doğa karşıtı şiddet biçimlerini görünür kılarken, posthümanist feminist bakış açısının sunduğu alternatif yaşam politikalarına işaret etmektedir. Savaşın sadece devletler ya da ordular arasında değil, bedenler, arzular ve yaşamın tüm biçimleri üzerinde yürütülen çok boyutlu bir şiddet formu olduğunu göstermek hedeflenirken, feminist ve posthumanist yaklaşımlar üzerinden yeni dayanışma, direniş ve varoluş biçimlerini tartışmaya açacaktır. Arzunun özgürleşmesi ve bedenlerin çoğulluğuna dayanan yeni dayanışma biçimleri, savaşın yıkımına karşı yaşamı savunmanın temel yolları olarak önerilmektedir. Bu bağlamda savaşın cinsiyetli doğasını, kapitalist üretimle bağlantısını ve insan merkezli tahakküm yapılarını görünür kılarken; posthümanist feminizmin sunduğu alternatiflerle beden, arzu ve direniş kavramları üzerinden nasıl yeni bir etik ve politik tahayyül kurabileceğimiz sorusu, bu çalışmanın merkezinde yer alacaktır.

Dünden Bugüne Savaş Koşullarında Kürt Kadın Mücadelesi ve Yarattıkları

Hacer Özdemir ve Deniz Abukan

Savaş ortamında verilen mücadelelerin sadece diplomasi masalarında değil aynı zamanda ve büyük oranda toplumsal barış ve uzlaşma için verilmesi gerektiğini gösteren büyük bir deneyim olarak Kürt Kadın Hareketi uzun yıllardır mücadele ediyor. Kadınların dahil edilmediği barış süreçleri ise -tıpkı Güney Afrika deneyimi gibi- toplumsal kriz doğurmaya gebe olarak dünyada yaşanmaya devam etmekte.

Temel savımız; tarihsel olarak cins eşitsizliğine dayanan savaş olgusunun ancak ataerkiye karşı güçlü mücadeleler örgütleyerek ve bunu toplumsallaştırarak ortadan kalkabileceği ve barışın böyle sağlanabileceğine dair. Kürt Kadın Hareketi savaşan ama aynı zamanda ideolojik tahayyülleri inşa eden bir hareket olarak bu yaklaşımı savaş ve çatışma ortamında tarihten ve yaşamdan öğrenerek, bunu kurumsallaştırarak mücadelesini büyüttüğünü düşünmekte. Bu süreç içerisinde ortaya koyduğu pratikler sadece kadın mücadelesinin değil aynı zamanda barış

mücadelesinin bir parçası olarak ele alındı. Bu deneyimlerin anlatılmasının önemli olduğunu düşünerek çizmeye çalışacağımız çerçeveyi paylaşıyoruz;

1980'lere kadar politik, ulusal ve sınıfsal eksenli gelişen mücadelelerde Kürtlerin de birtakım politik hareketleri ve mücadeleleri olmuştur. Bütün bu süreçlerdeki politik hareketler içerisinde şüphesiz ki Kürt kadınlar da özne ve aktör olarak yer almıştır, fakat Kürt kadınlarının bu süreçteki politik mücadelelere katılımı tekil düzeyde kalarak tüm kadınların ortak mücadelesine dahil olamamıştır ya da dahil edilmemiştir.

90'lı yılların ilk dönemlerinde ise Kürt kadınlarının özgürlük ufku ulusal ve sınıfsal bağlamları aşmıştır. Bu süreçte Kürt kadınlarının politik mücadeleye katılımı tekil, dar/ grupsal, sınıfsal veya salt ulusal bilinç konsantrasyonunu da aşarak kadın özgürlüğü temelinde bilinç kazanmıştır. Kürt kadınlarının mücadeleye katılımını giderek kitleselleştirmiştir. Bu kitlesellik ve bilinç düzeyi, kadın özgürlüğü temelinde politik ve paradigmasal bir bilince dönüşmüştür. Bu süreçten itibaren Kürt kadınlarının mücadelesi hareket düzeyine ulaşmıştır.

Kadınların bir özne ve aktör olarak mücadeleye katılımı, salt fiziki bir katılım değildir, kadın özgürlük bilinci ve cins mücadelesine evrilmiştir. Bu süreçten itibaren, Kürt kadın hareketi ulusal ve sınıfsal taleplerinin yanı sıra kendi özgün talepleriyle mücadeleye öncülük eden bir noktaya gelmiştir. Tam da bu süreçte Kürt kadın hareketi "kadınlar özgürleşmeden toplum özgürleşemez" şiarıyla kadın özgürlük sorununun toplumsal sorunların esasını oluşturduğunun altını çizerek ulusal ve sınıfsal sorunların önüne koymuştur. Bu süreçte siyasi partilerde kadın kolları ile başlayan örgütlenmeler dernekleşmelere ve özgün kadın mücadelesine dönüşmüştür. Sırasıyla;

2003'de DÖKH (Demokratik Özgür Kadın Hareketi)

2015'te Kongreya Jinên Azad (Özgür Kadın Kongresi)

2016'da TJA Tevgera Jinên Azad (Özgür Kadın Hareketi)

2017'de Kürt Kadın Platformu kurulmuştur.

Farklı isimlerle olsa da her bir dönemde Kürt kadınlar bir yandan savaşa karşı direnirken bir yandan eğitsel, zihinsel çalışmalar yaparak Kürt toplumunda bir değişim dönüşüm sağlamayı amaçlamış, bir yandan kadın özgürlüğünü kurumsallaştırarak yaşamsallaştırmaya çalışmıştır.

2005'te eş başkanlık sistemi, 2007'de eşit temsiliyet sistemi hayata geçirilmiş, 2014'ten beri yerel yönetimlerden her ayağında bu sistem işletilmektedir. Eş başkanlık sistemi, kadın iradesini siyasette etkin kılmanın yöntemlerinden biridir. Merkezileşen ve erkekleşen siyasete, kadınların mücadeleleri sonucunda kazandıkları ve "Biz de varız" dedikleri en somut kazanımlardandır. Temsili bir uygulama ya da matematiksel bir eşitlik değildir. Bir kadın ile bir erkeğin salt yönetimi değil aksine kolektif iradenin açığa çıkarıldığı, kolektif karar mekanizmalarının oluşturulduğu, demokratik siyasetin esas alındığı, eşitlikçi bir sistemdir. Eş başkanlık sistemi ulus devletlerin merkezileşen erkek egemen anlayışına karşı, yerelin yerinden yönetim anlayışını, toplumun öz değerleri etrafında özgürce örgütlenmesidir. Aynı zamanda baskıcı-tahakkümcü erkekliği dönüştürmede pozitif ön açıcı zemin oluştururken; kadınların iradesini, örgütlülüğünü, siyasal katılımını güçlendirerek, cinsiyetçiliğin aşılmasında da önemli bir rol üstlenmektedir.

Son yüzyılda dünyanın birçok bölgesinde yükselişe geçen kadın mücadelesi, sınırları aşan bir dayanışma ağı ve ortak mücadele zemini oluşturdu. Kadınların inşa ettikleri platform, dayanışma ve örgütlenme ağları güçlü araçlar haline gelerek kadın mücadelesini daha kapsayıcı ve kesişimsel kıldı. Dünyanın birçok yerinde kadınlar, baskıcı/ otoriter rejimlere karşı direnişin ön saflarında yer alarak demokrasi, özgürlük eşitlik ve adalet talep ediyor. Direnişleriyle toplumsal muhalefete de öncülük ediyor. "Jin, Jiyan, Azadî" (Kadın, Yaşam, Özgürlük) sloganı, kadınların özgürleşmesini, bir arada olma halini ve toplumsal özgürleşmenin ruhunu yansıtıyor.

Basın, kültür, diplomasi, ekonomi, ekoloji, siyaset, bilim, akademi, eğitim, gündelik yaşam gibi birçok alanda özgürleştirici politikalar uygulanarak kısırtılan militarizm kültürüne karşı barış kültürünü inşa etmede büyük bir rol oynamaya da devam ediyor.

Nihayetinde; barış, savaş koşullarının doğru analizinden ve bu koşulların özgürleştirici politik adımlarla yeniden inşasından geçmekte. Yarım asırdır verilen Kürt kadın mücadelesi bunun somut, pratik bir örneği olarak sadece kendi bölgesinde değil dayanışma ağlarını aşarak birlikte mücadele mottosu ile dünya barış mücadelesine de katkı sunmaya devam etmekte.

Savaşın Gölgesinde Düşünel Çıkışlar Yakalamak ve Jineoloji Merceğinden Savaşa Bakmak

Rojda Yıldız, Ayşegül Ayaz ve Nesrin Akgül

Jineolojî (kadın/yaşam bilimi) kavramı 2008'de Abdullah Öcalan'ın "Özgürlük Sosyolojisi" kitabında ilk olarak bahsettiği ve o günden beri çalışmaları devam eden düşünel bir çalışma. Erkek egemen tahakküm ilişkileri üzerine yükselen sömürü sistemini, iktidar merkezli yaşam anlayışını çözümlenmeyi amaçlar. Kadın kimliğini biyolojinin ötesinde sosyolojik, tarihsel, diyalektik varoluşuyla tanımlayarak, "sosyolojinin özü", "özne-nesne toplamı", "ilk ve son sömürge" olarak ele alır. Başta sosyal bilimler olmak üzere kadından, yaşamdan kopan bilimsel paradigmanın yol açtığı krizlere işaret ederek, "eş yaşamın, özellikle de kadın etrafında geliştirilecek bilimin, doğru sosyolojiye atılacak ilk adım" olacağını söyler. Toplumsal yaşamı cins ve cins çelişkisi üzerinden anlamaya çalışmanın önemine vurgu yaparken aynı zamanda özgürlükçü bir yaşamın inşasında bilimin önemine dikkat çeker.

Pozitivizmin nesnel, objektif, neden-sonuç ilişkisine mahkûm, varlığı özne-nesne olarak bölen anlayışının ve yarattığı modernite yapısının -yapılan bütün düşünel çıkış ve eleştirilere rağmen- bugün hala günümüzü şekillendiriyor olması, bilimciliğin yol verdiği iki büyük dünya savaşından sonra bugün savaşların statüsüz fakat sürdürülebilir koşullara çekiliyor olması, pozitivizmden ve mekanik paradigma anlayışından -hala daha- bağımsız değildir. Bilimciliğin yarattığı bu tahribat da geçmişin yarattığı tahakküm ilişkilerinin kötü bir mirası olarak bugün devam ettirilmekte.

İlk çatışmalar nasıl başladı, tahakküm ilişkileri nasıl kurumsallaştı? İnsanların birbirlerini öldürerek sorunlarını çözmeye çalışmasının sebepleri ve gelişim aşamaları nelerdi? Bu konuda çokça teori söz konusu. İnsan "doğası"nda var olan bir gerçeklik, demografik sorunlar, artı ürün ve emeğin gaspı, doğa koşulları, avcılık kültürünün yarattığı sonuçlar... Tarihin döngüsel olduğunu düşünen jineolojî, ilk çelişkinin kadın-erkek arasında yaşandığını, yaşatmaya karşı öldürme kültürünün ilk olarak kadınların ezilmeye başlanması ile ortaya çıktığını iddia etmekte. Mitolojik anlatıları, antropolojik çalışmaları ve bugünün yaşayan toplumsal kültürlerini kadın bakış açısıyla yeniden anlamaya çalışan jineolojî, militarizmin kökenlerinin erkeklik olgusunun inşası ile paralel ilerlediğini söyler. Feminizmin de altını çizerek vurguladığı bu mesele hala daha hak ettiği çerçevede tartışılmamakta. Bugün kadınların yaşatmak üzerine kurduğu hayat felsefesi ile erkeğin öldürmek üzerine inşa ettiği dünya gerçekliği nasıl

çarpışıyor? Bu çarpışma ve gerilim hattı dünya üzerindeki savaşları nasıl etkiliyor? Kadınların barış talepleri, öldürme kültürü ile aralarına çektikleri set, savaş süreçlerinde ısrarla barış sözcüsü ve eyleyicisi olmaları sadece evlatlarını kaybetmek istemeyen kadınların ortaya koyduğu bir anlayış mıdır yoksa toplumsal-tarihsel kültürün bir mirası mıdır?

Jineolojî bu noktada şunu savlar; temel çelişki, temel çatışmaları da doğurmuş; erkeklik olgusu fethetmenin nasıl olması gerektiğini kadın bedeni üzerinden öğrenmiş ve toplumlara uygulamıştır. Tarihsel süreçlerde kadınların ve kadınların yarattığı değerlerin fiziki ve manevi katli, toplumların kitlesel olarak fiziki ve manevi katlinin önünü açmış, savaşı sıradanlaştıran ataerkil sistem açısından rehberlik görevi gören bir olguya dönüşmüştür. Üstüne isim konulabilen, kendi adlandırmasını kendi değil, egemen olan tarafından yapılan, feodal toplumun ganimet ve kölelik kültürünü inşa eden bir baskı aygıtı olarak işletilmiştir. Kapitalist modernite dönemi kendinden önceki tahakküm ilişkilerini miras kabul etmiş, sözde bilimsel ilerlemenin yaşandığı çağda bu ilişki biçimleri küçük hücrelere kadar indirgenip yeniden inşa edilmiştir. Ataerkil bir anlayışın ürünü olan devletin ve ırkın kutsallığı yaklaşımı, bin yıllar boyunca kutsal olarak görülen insan yaşamını değersiz bir noktaya taşımıştır. İnsan yaşamının kutsallığının yerini devletlerin çıkarı için insan öldürmenin kutsallığı almıştır.

Dönemin savaş anlayışının ısrarla hedeflediği ve tahrip ettiği olgu toplumsal yaşam olmaktadır. Bu saldırı kadınlar üzerinden meşrulaştırılmakta, sistemin evrensel kadın politikası evrensel savaş politikalarının izdüşümü olarak işletilmektedir. Her yıl hala daha dünya genelinde elli binden fazla kadın erkek şiddeti ile öldürülmektedir. Bu durum, süregiden çoğu devlet savaşlarının yarattığı can kaybından dahi daha fazladır. Kadınlara karşı sürdürülen bu tarihsel savaş modern savaşların sadece laboratuvarı değil aynı zamanda modern savaşların tetikleyici motivasyonu ve politikası olmaya devam etmekte. Nihayetinde bir olgu olarak şiddet; her gün her an toplumda deneyimlenmekte ve normalleştirilmektedir. Bu durum savaş karşıtı sesleri de daha cılız bir skalaya çekmektedir. Bu yüzden jineolojî barış mücadelesinin cinsiyetçi tahakküm ilişkilerinin sorgulanması, iktidarın dağıtılması ve yeni-özgürlükçü bir toplumsal yaşamın inşasından geçtiğini savlamaktadır. Bu savının sadece düşünsel bir alanda kalmaması ancak yaşamsallaşması ile anlam bulacağını düşünmektedir. Tarihsel mirasın yarattığı toplumsal kültürü cinsiyetçilik süzgecine tutmakta, özgürleştirici bağlamlarını yeniden inşa etmeye çalışmanın yol ve yöntemlerini aramaktadır. Savaşa karşı barışı savunmanın toplumsal

olarak iyiye, güzele, erdeme olan ihtiyacı yeniden harlamak, barışı zgrlk ilişkiler bütünü olarak ele almak gerektiğini düşünmektedir.

B6 Oturumu: Tarihin Gölgesinde Savaş ve Şiddet

-Fulya Atacan anısına-

Oturum Yürütücüsü: Mehmet Türkay

Ekonomik ve Askerî Gücün İnaşasında Teknik Bilgi ve Meslekî Eğitim: Geç Osmanlı'dan Erken Cumhuriyet'e Mühendis Mektepleri

Aytül Fırat

Bir meslek olarak modern mühendisliğin, 19. yüzyılın sanayileşen toplumlarında geliştiğini söylemek mümkündür. Hem mühendislik hem diğer mesleklere özgü eğitim mekanizmalarının da bu dönemde yaşanmış olan köklü toplumsal dönüşüme çeşitli biçim ve içerikler kazanarak intibak ettiği bilinmektedir. Kapitalist retim ilişkileri toplumların geleneksel üretim tarzlarına nüfuz ederek bu yapıların çözülmesine yol açmış, bununla ilintili Şekilde süreç mesleki eğitim mekanizmalarında önemli değişiklikleri beraberinde getirmiştir.

Sanayi kapitalizmini önceleyen ve haliyle etkilerinin henüz belirleyici rol oynamaya başlamadığı 18. yüzyılda ise mühendislik eğitimi, -sanayi ile doğrudan ilgili olmayan gerekçelerle- çeşitli ülkelerde benzerlik ve farklılıklar gösterecek Şekilde sistematize edilmeye başlamıştır. Burada oldukça dikkat çekici olan, mühendislik mesleğinin sistematik eğitiminin, bu türden bir eğilimi benimseyen tüm devletlerde 'askeri' alanın bir parçası olarak ortaya çıkmış olmasıdır. Bu durum Osmanlı toplumu için de geçerli olmuş, Batı'daki emsallerinin peşi sıra oldukça hızlı bir Şekilde 18. yüzyıl sonlarından itibaren Osmanlı'da da askeri mühendis mektepleri kurulmaya başlanmıştır. Erken dönemlerde sadece askeri alanda örgütlenen mühendis mesleki eğitimi zaman içinde farklı sivil mühendislik türlerini kapsayacak Şekilde genişlemiştir. Zira eğitim yapıları diğer ülkelerde olduğu gibi, Osmanlı'da da toplumsal iktisadi ilişkilerdeki dönüşümün uzantısı içinde, zamanla sivil (toplumsal yaşam ve üretime yönelik) amaçları kapsayacak Şekilde içerik ve biçim kazanmıştır. Üretim alanları, üretimde yer alacak işgücünün eğitimi ve eğitim kurumlarına ilişkin askeri ve sivil alan arasında tanımlanan bu ikilik,

bir tür rekabet zemini, önceliklilik ya da üstünlük farklılığı olarak görülmemelidir. Zira askeri ve sivil amaçların toplumsal ağırlıkları zaman zaman farklılıklar ortaya çıkarsa da, savaş sanayi ve diğer sivil üretim alanları arasındaki ilişki her dönemde birbirini beslemiştir. Başından itibaren vasıflı işgücünün eğitim mekanizmalarını içeren bu zemin, zaman içinde bilimsel bilgi üretim süreçlerini de kapsayıp derinleşerek günümüze kadar varlığını korumuştur.

Bildiride, mühendislik mesleki eğitim alanındaki yaşanan gelişmeler, üretim ilişkileri, sınıfsal ilişkiler çerçevesini koruyan bir iktisadi toplumsal tarih perspektifi üzerinden tartışılacaktır. Öncelikle askeri hedefler, mühendislik ve mühendis eğitimi arasındaki tarihsel bağ tanımlanacak, bu bağın niteliği kuramsal düzeyde tartışılacaktır. Çeşitli eğitim modellerinin, içinde geliştiği toplumların iktisadi yapıları, kapitalist dünyayla girilen ilişkiler, kapitalistleşme sürecine halihazırda girmiş olanlar için ise uluslararası kapitalist rekabete dahil olma biçimlerinin etkisi altına geliştiği ileri sürülecek ve bu olgu örneklerle açıklanacaktır. Dönem olarak, Osmanlı toplumunda mühendislik eğitimi sistematik şekilde örgütlemeye yönelik girişimlerin başladığı 18. yüzyıl sonlarından, erken Cumhuriyet yıllarını içeren süreç seçilmiştir. Bu süre zarfında Osmanlı-Türkiye toplumunda bu alana yönelik stratejiler, atılan adımlar açıklanacak, farklı ülkelere özgü modeller örnek alınarak açılan eğitim kurumları belirtilecektir.

Türkiye’de Savunma Sanayii, AR-GE ve Gençliğin Yeniden Üretimi

Ulaş Berkay Cihan

11 Eylül 2001 tarihinden itibaren savaş ve tehdit belirleniminin farklı bir boyut kazandığı bir döneme girilmiştir. Devletler, güvenlik tehdidini savunma harcamaları ile gidermeye çalışmış; askeri kapasitesine yeni bir yapı kazandırmaya başlamıştır. SIPRI 2023 verilerine göre askeri/savunma harcamaların artış hızı, gelişmekte olan ülkelerde daha fazladır. Türkiye, Brezilya, Cezayir, Polonya, Hindistan ve Mısır bu ülkeler arasındadır. Gelişmekte olan bu ülkelerde görülen artışın üç temel sebebi vardır:

i) 19.yy. ve 20.yy.da gelişmekte olan ülkelerin “kaynak zenginliğine” gelişmiş ülkeler tarafından el konulması ve 21.yy.da bu “zenginliği” gelişmekte olan ülkelerin geri elde etme arzusu,

ii) Ülke içinde artan toplumsal hareketlere karşı güvenlikçi otoriter bir yapı inşası,

iii) Uluslararası kurumların etkisizliği ile savaşız “dengenin” korunamaması.

Stockholm Uluslararası Barış Araştırmaları Enstitüsü (SIPRI) dünyada askeri harcamaların 2023 yılında 2 trilyon 240 milyar dolarla rekor düzeye yükseldiğini açıklamıştır. Bu rakam, dünyada toplam gayri safi yurt içi hasılanın %2,2'sine tekabül etmektedir (SIPRI,2023). Türkiye bu gelişmeler içinde önemli bir yerde durmaktadır. Türkiye'nin özellikle 2015 sonrası savunma-askeri harcamalarında %54'lük bir artış sergilenmiş; bununla beraber üniversite-sanayi iş birliği çerçevesinde gerçekleşen AR-GE (araştırma ve geliştirme) harcamalarının %15,7'lik kısmı savunma sanayisini geliştirmek için ayrılmıştır. Bu çalışmada, "Güçlü ve Milli Türkiye" sloganı etrafında inşa edilen güvenlikçi söylemin, teknofestler ve medya araçlarıyla desteklenen militarist algının iktisadi boyutunu incelemektedir. Özellikle 2000'li yıllardan itibaren savunma harcamalarının sadece bir güvenlik politikası değil, aynı zamanda yeni bir sermaye birikim modeli olarak işlev gördüğü savunulmaktadır. Çalışmanın temel argümanı, Türkiye'de üniversiteler bünyesinde kurulan teknoparklar ve AR-GE merkezlerinin ve aynı zamanda düzenlenen Teknofestler iktidarın militarist politikalarıyla uyumlu bir şekilde ekonomik rant ve siyasi kontrol aracına dönüştürüldüğüdür.

Araştırmanın amacı, savunma sanayii odaklı AR-GE yatırımlarının üniversitelerdeki mekânsal ve ekonomik dönüşümünü analiz etmek, bu süreçte siyasi müdahalelerin rolünü ortaya koymak ve yeni oluşan sermaye ilişkilerinin toplumsal etkilerini tartışmaktır. Çalışma, bu bağlamda Türkiye'deki militarizmin sadece bir güvenlik paradigması değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal bir tahayyül olduğunu iddia etmektedir.

Araştırma yöntemi olarak karma bir yaklaşım benimsenmiştir. Nicel veri analizi için TÜİK, SASAD ve SIPRI'nın savunma harcamalarına dair makro verileri kullanılmıştır. Ayrıca, üniversitelerin teknoparklarında faaliyet gösteren savunma sanayi firmaların dağılımını haritalandırma yöntemiyle görselleştirilecektir. Nitel boyutta ise, teknoparklarda çalışan araştırmacılar ve Teknofest gibi etkinliklere katılan üniversite öğrencileriyle yapılandırılmamış görüşmeler yapılarak, militarist inşanın gençlik üzerindeki algısı yönelik çalışmayı kuvvetlendiren çıkarımlar sunulacaktır. Bu görüşmeler çalışmanın nitel analiz alanını kuvvetlendirmek değil sunulan ve anlatılan savunma sanayisi alanındaki dönüşümün içeriğine dair referanslar vermek içindir.

Temel bulgular, savunma sanayii AR-GE harcamalarının 2008'de 460 milyon TL'den 2023'te 10 milyar TL'ye çıkarak önemli bir sermaye birikim alanı haline geldiğini göstermektedir.

Üniversitelerdeki teknoparklar, iktidarın "milli teknoloji" söylemiyle meşrulaştırılırken, aynı zamanda savunma sanayii firmalarının kamu kaynaklarına erişimini kolaylaştıran bir araç işlevi görmektedir. Siyasi iktidarın tahsis kararlarına müdahalesi, bu alanda yeni bir sermaye grubunun oluşumunu hızlandırmıştır. Öte yandan, gençlerin Teknofest gibi etkinliklerle militarist söyleme entegre edilmesi, savaş ekonomisinin toplumsal kabulünü artıran bir mekanizma olarak işlemektedir.

Çalışma, Kongre'nin temasıyla " sermaye, militarizm ve ideolojik inşa" ekseninde ilişkilendirilebilir. Türkiye'deki militarizmin ekonomik boyutu, devlet-tabanlı sermaye birikiminin yeni bir örneği olarak ele alınmaktadır. Ayrıca, üniversitelerin dönüşümü, güvenlikçi politikaların bir uzantısı haline gelmesi açısından önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, bu araştırma, Türkiye'de savunma sanayii odaklı AR-GE politikalarının sadece teknolojik gelişme değil, aynı zamanda siyasi ve ekonomik bir tahakküm aracı olduğunu ortaya koymaktadır. Çalışmanın disiplinlerarası yaklaşımı, militarizmin iktisadi boyutunu anlamak için bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır.

Toplumsal Mücadelelerde Hafıza Politikalarının Rolü: Erken Cumhuriyet Dönemi Hafıza Politikaları ve Diyarbakır'da 2000'ler Sonrası Belediyeler Eliyle Karşı Hafıza Üretme Pratiklerinin Sosyolojik Analizi

Yusuf Uygur

Çalışmanın amacı Türkiye Cumhuriyeti'nin bir ulus devlet olarak kuruluşundan itibaren devletin kurucu-yönetici elitlerinin ulusal sınırlar dahilindeki coğrafyada, topoğrafyada giriştiği hafıza silme ve yeni hafıza üretme bağlamında ulus inşa faaliyetlerinin bir haritasını çıkarmak ve 2000'ler sonrası Diyarbakır'da Kürt Siyasi Hareketinin belediye başkanlıklarını kazandıktan sonra söz konusu Türk ulus inşasının hafıza üretme uygulamalarına karşı giriştiği hafıza çalışmalarının etkilerini ortaya çıkarmaktır. İmparatorluktan ulus devlete geçiş, ulus devletin inşa edildiği coğrafyayı saran çeşitliliğin bir anlamda yeni mefkureye göre monolitik yeniden dizaynını esas aldı. Bu anlamda Cumhuriyetin ilanından sonra birçok sahada yeni ulus fikrinin yerleştirilmesi için yoğun bir faaliyet yürütüldüğü görülmektedir. İlk olarak Erken Cumhuriyet Dönemine odaklanan bu çalışma, döneme ait yazılı ve görsel kaynakları, faaliyet raporlarını,

arşiv belgeleri ve dönem üzerine yapılan çalışmaları inceleyerek; eğitim, dil, kültür, kolektif hafıza, yer adları, mimari ve diğer topoğrafik işaretlemeler, yerel tarih ve resmi tarih yazımı gibi farklı alanlarda ulus inşa faaliyeti kapsamında yapılan müdahaleleri, izlenen politikaları ortaya koymayı ve analiz etmeyi amaçlamaktadır. İkinci olarak çalışma, 1999 yerel seçimleri sonrası Kürt Siyasi Hareketinin Diyarbakır'da büyük şehir ve ilçe belediyelerini aldıktan sonra Newroz kutlamaları, Kürtçe tabela, Yer adlarının değiştirilmesi, Kale surlarının açığa çıkartılması, Dengbêj Evi, Cem evi açılışı, Surp Giragos Kilisesinin restorasyonu, heykel yerleştirme, Festivaller gibi giriştiği hafıza mekânı oluşturma çabalarını konu edinmektedir. Çalışma ayrıca siyasal mücadelelerde hafıza politikalarının rolünü ortaya koyması açısından ilgili literatüre önemli bir katkı sunmayı amaçlamaktadır.

Çalışma, cumhuriyetin ilk dönem Kürt isyanlarına karşı giriştiği politikalar ile son 40 yılın çatışmalı ortamını merkeze aldığı için kongrenizin "Savaş ve Toplumsal Hafıza", "Savaş ve Kültürel Miras" "Savaş ve Tarihyazımı" konu başlıklarıyla uyumludur.

Fail Değişir, Cebir Kalır: Türkiye'de Politik Şiddetin Tarihsel Sürekliliği

Erhan Kızıl

Bu bildiri, Geç Osmanlı'dan günümüze Türk siyasi tarihinde benzer politik şiddet mekanizmalarının faileri ve ideolojik arka planı değişse bile süreklilik göstermesi nasıl açıklanabilir? sorusu çerçevesinde bir inceleme yapmayı amaçlamaktadır. Geç Osmanlı'dan günümüze Türkiye siyasal tarihinde politik şiddet biçimlerinin, faileri ve ideolojik dayanakları değişse dahi süreklilik arz ettiğini tarihsel ve kuramsal bir çerçevede ele almayı amaçlamaktadır. Temel savı, Türkiye'de devlet cebri ve politik şiddetin sadece belli tarihsel dönemlerle sınırlı kalmadığı, aynı zamanda yapısal ve kurucu bir nitelik taşıdığıdır. Ulus-devletin inşasında ve sürekliliğinde "iç düşman" inşasının oynadığı rol ile bu figürler üzerinden meşrulaştırılan cebrin süreğenliği bildirinin odağını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, Sorokin'in deyimiyle "tarih denilen süreç yepyeni ve aynı zamanda epeskiyse" birçok şey zannedildiği gibi ya da zannedildiği kadar değişmiyor olabilir!

Savaş, burada yalnızca uluslararası çatışmalara ya da silahlı mücadelelere değil, devletin kendi toplumuna yönelttiği ve yönetsel işleyişine içkin hâle gelmiş bir şiddet biçimi olarak ele

alınmaktadır. Bu anlamda bildirinin teorik çerçevesi, Michel Foucault'nun iktidar teknolojileri ve biyopolitika kavrayışına, Giorgio Agamben'in istisna hâli ve egemenlik analizine ve Carl Schmitt'in dost-düşman ayırımına dayanmaktadır. Ancak bu kuramsal çerçeveye ek olarak, Charles Tilly'nin "büyük çaplı kolektif şiddet" tipolojisi ve özellikle devletin şiddeti düzenleme, biçimlendirme ve meşrulaştırma kapasitesine yaptığı vurgu; Michael Mann'in "otonomlaşan devlet bürokrasisinin ölümcül etkilere sahip olabileceği" yönündeki "etkin devlet kapasitesi" kavramı; ve Christian Gerlach'ın "çökertici kırım" (extremely destructive mass violence) teorisi çerçevesinde faillerin kolektifliğine ve kurumsal yapının şiddet üretme biçimlerine yaptığı katkılarla genişletilmektedir.

Bu doğrultuda bildiri, Geç Osmanlı'da ulusu inşa eden politik şiddet, belli bir toplumsal tarihsel bağlamla, gayrimüslimlerin fiziksel şiddetin mağduru oldukları bir formasyonla ortaya çıkmıştır. Bu fiziksel şiddeti tetikleyen iki temel bileşen vardır. Bunlardan birincisi modernleşmeden etkilenen ve ulusu inşa etmeyi temel vazifesi haline getiren siyasi bir kabiliyete sahip bir yönetici grubun (İttihat ve Terakki-İT) oluşmasıdır. İkincisi ise imparatorluğun parçalanana topraklarında (özellikle Balkan Savaşları sonrası) mallarına el konularak Anadolu'ya sürülen Müslümanların, gayrimüslimlere yönelik duyduğu kin ve nefrettir. Nitekim İT hükümeti ve merkez komitesi, 1915'te Müslümanların bu kin duygusundan faydalanarak geniş çaplı bir katliamı hayata geçirmişlerdir. Böylelikle belli bir tarihsel süreçle "öfkeli" ve "intikam hırsı" ile "şiddete eğimli bir toplum" haline gelen Müslümanlar, "aşırı şiddet yanlısı topluluğun" bir örneği haline gelmiş ve cinai temizlik suçu işlemişlerdir.

Ermeni Kıtalinden sonra devlet daha da ustalaşmış bir yapıyla cebirini Kürtlere doğru çevirmiştir. Böylelikle bir asırdan fazladır Kürtlere dönük bir cebir süreci de başlamış olacaktır. Nitekim 1923'te Kurtuluş Savaşı kazanılınca, Kürtlere verilen sözlerin tutulmaması ilk olarak Şeyh Sait isyanıyla cevap almıştır. Ancak devlet isyanı kanlı bir biçimde bastırarak, yeni kurulan rejimin zor aygıtlarına dayalı despotik gücünü merkeze almıştır. Devlet bölgede hakimiyet kurmak için doğrudan cebirle alana inmiştir. Bir diğer önemli noktada ise, yönetici kadro sadece Kürt ve gayrimüslimlere değil, Ermeni Kıtali ile işbirliği yaptığı Müslümanlar başta olmak üzere tüm muhalifleri bertaraf edecek bir ortam bulmuştur. Böylelikle cebir aygıtı Kemalist kadroların ellerinde yoğunlaşmıştır. Nitekim Ağrı İsyanlarının kanla bastırılması, Dersim Kıyımı ve 1927-1952 Umum-i Müfettişliklerle şiddet tüm coğrafyaya yayılmıştır.

Özellikle isyanların bastırılması sadece siyasi rejimin kurulmasına imkân vermemiş aynı zamanda devlet Kürt isyanlarını tedip ve tenkil hareketleriyle bastırarak coğrafyada şiddet rejimi inşa etmiştir. Lakin sadece politik şiddet değil, kültürel, ekonomik ve fiziksel şiddet yöntemleriyle bölgede tahakküm sağlanmaya çalışılmıştır. Devletin cebir kullanma pratiği farklı aktörler ve ideolojilerle devam etmiştir. Askeri darbeler, 1987-2002 süresince süren olağanüstü haller ve nihayetinde AKP hükümetlerinde yeni bir sürece girilerek politik şiddet çok daha etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Nitekim kayyım ve siyasileri cezalandırma pratiği bu şiddet rejimin en modern halleridir. Kısaca Osmanlı'nın son döneminde Ermeni ve Rum nüfusa yönelik imha ve tehcir siyasetlerinden başlayarak, erken Cumhuriyet'in Türkleştirme politikaları, 1980 sonrasındaki Kürt coğrafyasında militarizasyon ve OHAL rejimleri, 2015 sonrası yeniden yoğunlaşan savaş politikaları ve 2016'daki darbe girişimi sonrasında kurumsallaşan otoriter dönüşüm süreci boyunca devam eden cebir örüntülerine odaklanmaktadır.

Çalışma, politik şiddeti münferit krizlerin ya da "otoriterleşme" başlığı altına sığdıramayacak kadar yapısal ve rejimsel bir mesele olarak konumlandırmaktadır. "İç savaş" rejimi burada, yalnızca silahlı çatışmalara değil, aynı zamanda devletin kendi yurttaşlarına karşı süreklilik içinde uyguladığı hukuk-dışı ama kurumsallaşmış baskı tekniklerini içeren bir yönetim tarzı olarak okunmaktadır.

Sonuç olarak bu bildiri, savaşın dışa dönük, istisnai ve olağanüstü bir hâl değil; devletin içsel yönetim mantığının ayrılmaz bir parçası olduğunu savunmaktadır. Failin değişmesi, yani siyasi partilerin, bürokratik kliklerin ya da ideolojik tonların farklılaşması, cebrin sürekliliğini kesintiye uğratmamakta; aksine, bu yapısal şiddet biçimleri yeni koşullara adapte olarak varlığını sürdürmektedir.

C6 Oturumu: Savaşın Yıkıcılığı Karşısında Sanatın Gücü

Oturum Yürütücüsü: Ahmet Uhri

“Şiirin Yerini Tutan Çekimsizlik”: Müstafi Bir Belgesel Emekçisinden Sanata ve Barışa Dair Notlar

Osman Şişman

Memlekette her şey alışılmayacak bir hızla değişiyor. Kongreye kabul edilirse, bu bildirin tam metni yazıldığında, hatta sonra sunulduğunda yeni barış süreci ne hâl alacak, neler konuşacağız, öngörmek imkânsız. Bir öncekinden bugünküne, müzakere eden taraflar ve aktörler neredeyse aynı kalsa da söylemlerindeki dramatik ton farkı, izler-kitlede bıkkın bir şaşkınlık yaratıyor.

Orhan Koçak “Tam İnanamamak...” başlıklı denemesinde bunu ifade ediyor: “İmdi, ya da şimdi, beni öldürmek için on yıllardır çeşitli hamleler yapmış bir ‘komşumun’ birdenbire bana ‘komşu’ (hatta ‘dost’) diye seslenmeye başladığını görsem, ilk tepkim belime davranmak olurdu, veya pirinç havan topuzuna doğru. [...] Bahçeli’den (Bahçeli’den!) gelen herhangi bir mültefit hamle karşısında ben de olsam ‘şok olur’, hatta arkamı kollamak lüzumunu hissederdim. Ama bu şok, bizi adamın geçmişini bir gecede unutacak kadar pelteleştirmeli mi? Bizi bu kadar kısa sürede şapır şupur olmaya zorlayan herhangi bir siyasal, toplumsal ve hatta jeopolitik mecburiyet var mı?” Koçak, yazının az ilerisinde şaşırtıcı bir hamleyle, sanat ve siyaseti buluşturuyor: “Böyle bir skandala, böyle bir yutturmacaya sadece Yıldırım Oğur ve Nagehan Alçı gibi tatlı figürlerin alkış tutabileceğini düşünürüm ben; eski şair, gazeteci ve şüphesiz İslamcı arkadaşım Mehmet Ocaktan’ın bile bu ‘tufaya’ gelmekten azıcık çekindiğini görmek beni sevindiriyor. Şiirin yerini (çünkü Mehmet artık yazmıyor) bu çekimsizlik tutabilir.”

“Barış”, tıpkı “dayanışma” gibi, “direniş” gibi, “mücadele” gibi, tarihin aşırı yükünden yorulmuş bir kavram gibi geliyor bana artık. Halbuki mastar hâli öyle mi? “Barışmak”, o ağır, uzun eylem hayli meşakkatli olduğundan, söylemde çoğunlukla zeminini bulmayan sembolik bir yoğunlukla kullanılıyor. Barış söylemi, her daim aciliyetle koşulludur; destekçilerden bu

aciliyete riayet etmeleri beklenir, sanatçı olsun olmasın. Orhan Koçak'ın çekimserlik nasihatının (hatta, övgüsünün) aktivist sanat safında duranların kulağını tırmalayacak bir ayrıkılığı var. Şair ehliyeti, teamülden ve temayülden bağımsız, mevcut şartların keskin gerçekliğinden muaf söz söyleme hürriyetine atfen kullanılır ya, Koçak'ın önerisi bilakis gerçekliği, yakın tarihi unutmamanın, hesabı şipinişi kapatmamanın peşindedir. Savaşı ve barışı müzakere eden tarafların temsilcileri siyaset mesleği mensupları olunca, derdin çoğunu tecrübe edenlerin öznellikleri sürecin aciliyeti lehine büyük lafların içinde eriyebiliyor; samimiyet ve şeffaflık safdil bir beklentiye dönüşüyor. Yığınların duygulanımlarına acil müdahalelerde bulunan taraflar, seneler sonra, yığınlardan gizlenmiş pazarlık koşullarını ifşâ etme tehdidini sonraki pazarlıkların kozu hâline getirebiliyor.

Barış süreçlerini uzaktan destekleyen toplulukların özel bir kesiminin bu aralar geçer akçe olan eğilimlerine dair, Orhan Koçak Romanın Kaygısı kitabının önsözünde şunları not ediyor: “Empati 'sözcüğünün kazandığı yaygınlık, empatinin bir görev, hatta ahlaki bir yükümlülük olarak belirmesi. Karşıtları tarafından 'woke '(uyanma) kültürü olarak tanımlanan bir tavrın eğitilmiş alt ve orta sınıflar arasında yaygınlaşması. Bastırılmış ya da gizlenmiş, dilsiz kalmış deneyimlerin 'Me too 'hareketinde olduğu gibi hem ani hem de örgütlenmiş bir duygu patlaması halinde dillenmesi. 'Vicdanın 've görev olarak benimsenmiş 'ahlaki 'duruşların gittikçe politikanın yerini alması, bir 'temiz kalma ihtiyacının 'kişinin muhakeme ve müzakere yetilerini dumura uğratması. ' ...[H]assasiyetlerin '(ki çürük dişler gibi, eski suçların zonklamasından, sızlamasından ibarettir) her türlü zihinsel işlemi durdurması. Politikanın ham, dolaysız ahlaki ve duygusal terimlerle tanımlanır olması.”

Aktivist sanat girişimleri aynı aciliyet ve tarafgirlik zorlantısıyla, konusuna hakkınca yaklaşmanın önüne geçen, nüansları ıskalatan bir miyoplukla malûl olabiliyor. Kalın sınırlarla çizilmiş siyasetin asgari kutuplu kabalığı, güvenilmez kayganlığı bir yandan, Batılı kültür fonlarının “woke” yavanlığı öte yandan, aktivist sanatın hareket alanını ve kavrayış derinliğini daraltabiliyor. İsbetli ve hakkaniyetli nadir örneği -şaşkın bir hayranlıkla- bu tartışmanın dışarıda bırakarak, bugün toplumsal meselelere dair söz söylemenin peşinde olan sanat pratiklerine, üretim ve dağıtım koşullarına, kimilerinde hamilerin dayattığı, sanatçıların ve kurumların benimsediği dertlerin ekonomi-politiğine bakmak istiyorum, müstafi bir belgesel emekçisinin ağzından, insan hakkı ihlallerine odaklanan birkaç naçiz belgeseli tasarlar, üretir

ve dolaşıma sokarken içinden geçtiğimiz sızılı çelişkileri, hayal kırıklıklarını ve vazgeçişini de apaçık anarak.

Kuzey İrlanda'da Savaşın Yıkıcılığına Karşı Şiirin Gücü: Seamus Heaney

Osman İşçi

Kuzey İrlandalı şair Seamus Heaney 1966 yılında ilk şiir kitabını yayınlamıştır. İki yıl sonra Kuzey İrlanda'da 20. yüzyılında en ağır ve bilinen toplumsal şiddet olayları patlar vermiştir. 3000 kişinin yaşamını yitirdiği ve 30.000 kişinin yaralandığı Sorunlu Yıllar döneminde fiziksel (öldürme, yaralama, kaba dayak), yapısal (kontrol noktaları) ve kültürel şiddet (bilhassa Katoliklerin dini, kültürel sembollerine yönelik yok sayma, saldırı) türleri yaşanmıştır. Hannah Arendt'in Şiddet Üzerine adlı çalışmasında belirttiği üzere şiddetin sadece daha fazla şiddete yol açan bir olgu olduğu Kuzey İrlanda'da çok açık bir biçimde gözlemlenmiştir. Yaşamın her alanını etkileyen şiddetin farklı türleri başta edebiyat olmak üzere kültürel ve sanatsal üretimin her alanını etkilemiştir.

Profesyonel şiir yaşamına 1966'da başlayan Kuzey İrlandalı şair Seamus Heaney Kuzey İrlanda'daki Sorunlu Yıllar döneminde yazdığı şiirlerinde diğer meselelerin yanı sıra toplumsal şiddeti de ele almıştır. 1995'te kazandığı Nobel Edebiyat ödülü törenindeki dersinde ifade ettiği üzere "şiirin itibarını korumak ancak şiire samimi bir yaklaşımla mümkündür" (Heaney, 1995). Sorunlu Yıllar döneminde yazdığı şiirlerinde şiddetin çocuk, kadın, işçiler vb. kesimleri etkilediğini ele alan Heaney Kuzey İrlanda sorununun gerek Kuzey İrlanda ve İrlanda Cumhuriyeti gerekse de İngiltere ve uluslararası düzeyde görünür olmasına katkı sunmuştur. Çalışmalarında Kuzey İrlanda sorununun kökenlerini tarihsel örneklerinde olduğu kadar güncel şiddet olayları bağlamında da ele alan şair baskı gören Katolik kimliğinden vazgeçmeden şiddet bakımından taraf tutmamıştır. Bu bağlamda, Heaney Kuzey İrlanda Sorununa tarafsız yaklaşarak gerek Protestanlardan Katoliklere yönelik (Birleşik İngiltere Ordusunun veya Krallık yanlısı diğer paramiliter grupların IRA mensupları ve sivillere yönelik şiddet pratiği) dikey şiddet olgusuna gerekse de Katoliklerden Katoliklere veya Protestanlardan Protestanlara yönelik yatay şiddet uygulamalarını şiirlerinde ele almıştır.

Bu çalışma temel olarak Seamus Heaney'nin savaş ve şiddet ortamında şair kimliğine sahip çıkarak şiirin şiddet karşısındaki tutumunu gösterdiğini, şiddetin görünmez kılmaya çalıştığı acıları görünür kıldığı savını öne sürmektedir.

Heaney'nin fiziksel, yapısal ve kültürel şiddet biçimlerini ele aldığı şiirlerinden örnekler verecek bu çalışmanın önemi savaş ve şiddet ortamında kültürel ve edebiyat üretiminin önemine dikkat çekecektir. Heaney'nin şiddet ortamında yazdığı şiirlerle 1995'te -Kuzey İrlanda Sorununa ilişkin 1998'de imzalanan Hayırlı Cuma Anlaşmasından önce- Nobel Edebiyat ödülünü komitenin "geçmişin yaşamı ve bugünün gündelik mucizelerini ortaya koyan büyüleyici lirik güzellik, etik derinliğe sahip çalışmaları" nedeniyle kazanması da şiirsel anlatının gücünü göstermektedir.

19. Kongrede birçok boyutuyla ele alınacak olan savaş temasına şiir perspektifiyle bakmak savaşın, şiddetin görünmez kıldığı sıradan insanların yaşamını görünür kılmaya katkı sunacaktır.

Barış Umudunun Toplumsallaşmasında Minör Sokak Sanatı Olarak Grafiti

Sibel Perçinel ve Nergis Perçinel

Grafiti; çizilmiş/kazınmış anlamına gelen İtalyanca "graffiato" ve yazmak anlamına gelen Yunanca "graphein" sözcüklerinden türemiştir. En eski örneklerini; tarih öncesi çağlara dayanan, mağara duvarlarına boya kullanılarak yapılan nokta, çizgi, çeşitli vahşi hayvanlar, insan ellerinin izleri ve dans eden ve avlanan insanlar gibi resimler, desenler veya şablonlar ve hatta "Y" sembolü gibi proto-yazı olarak kabul edilen çizimler oluşturmaktadır. Antik çağda ise duvara yazıldığı tespit edilen seks işçiliği ilanları ve Arap politik hiciv şiirleri grafitiye örnek olarak gösterilmektedir.

Hip-hop; 1960'lı yılların sonunda Amerika'da yaşayan siyahileri ve tüm dünyaya yayılmasıyla göçmenleri de kapsayan, gündelik yaşam zorluklarını, ırkçılık, ayrımcılık gibi toplumsal sorunları protest bir dille anlatan bir yeraltı kültürü, yaşam tarzı ve minör bir sanat akımıdır. Grafiti ise hip-hop kültürünün bir alt dalı olarak kabul edilmektedir.

Gerilla sanatı olarak da anılan post-grafiti; kaçış çizgileriyle biçimleri kıran, kopuşlar ve yeni oluşlar yaratan, toplumsal hareketlere bağlanmış yersizyurtsuzlaşmış çizgi ya da sözcüklerin katettikleri yoğunluklardır, bir arzu siyaseti, bir mikro-politika, bir minör sokak sanatıdır.

Sözcelem ile başlayan, sonradan gören ve tasarlayan, içerik biçimlerinin düzenini bozan, içerikten anlatıma doğru giden bir vektörü izlemeyen bir anlatım makinesidir.

II. Dünya Savaşı sırasında, bir duvarın üzerinden bakan, kel kafalı, kocaman burunlu bir adamı simgeleyen “Kilroy buradaydı” ifadesi ve figürü oldukça popüler olmuştur. Grafiti imzasının arkasında, monte ettikleri perçin sayısına göre ücret alan perçincileri denetleyen, Kilroy isimli bir tersane müfettişi olduğuna inanılmıştır. Denetimin yapıldığını gösteren bir işaretin, yaptıkları iş için iki kat ücret alan perçinciler tarafından silinmesini önlemek için Kilroy, denetlemiş ve onaylamış olduğu işleri daha dayanıklı bir kalemle “Kilroy buradaydı” ifadesiyle işaretlemiştir. “Kilroy buradaydı” ifadesi ve figürü Amerikan askerleri arasında hızlıca yayılmış ve ikonik hale gelmiştir. Amerikan askerleri bu grafitiyi savaş cephelerinin her yerinde gördüklerini belirtmişlerdir. Aslında Fordist bir üretim anlayışıyla şekillenen grafitinin yaygınlaşması nedeniyle Hitler’in Kilroy’un üst düzey bir müttefik casusunun kod adı olabileceğine inanmasına yol açtığı ve Stalin’in, VIP tuvaletinde “Kilroy buradaydı” yazısını bulması üzerine yardımcılara “Kim bu Kilroy?” diye sorduğu rivayet edilmektedir.

Vietnam Savaşı sırasında “Ben turist değilim” , “Burada yaşıyorum” , “Beni ve onları canlı olarak geri götürün” ve “Savaş cehennemdir” gibi ifadelerin yer aldığı miğfer grafitisiyle de karşılaşmıştır.

Günümüzde Batı’da grafiti sanatçılarının tuvallerini; savaş dışı birçok toplumsal konunun betimlendiği binalar, istinat duvarları, metrolar, köprüler, tren vagonları, kaldırımlar, işlek cadde ve sokaklar olmak üzere tüm kamusal alanlar oluşturmaktayken, Sykes-Picot jeopolitik hatlarla çizilmiş, savaşın, şiddetin ve yıkımın halen sürdüğü Orta Doğu’da ise yaşamak için direnen grafiti sanatçılarının savaş, katliam, yerinden edilmiş halkın acıları ve umutlarını yıkık veya enkaza dönüşmüş binaların duvarlarına hem resimlerle hem de kaligrafi ile aktarmaya çalıştıklarına tanık oluyoruz.

Parlak mavi bir gökyüzüne karşı pembe veya sarı bir kurdele ile süslenmiş, taaruza geçmeye hazırlanan “mutlu Apache helikopterleri”, sırtında roket taşıyan bir fil, neon pembe bir arka planda bir bombayı kucaklayan genç bir kadın, rengarenk bir doğanın yer aldığı bir arka planda mühimmatın boya kalemleri olduğu tam otomatik makineli silah kullanan bir çocuk, silahlardan oluşan bir dağın tepesinde birbirlerine bakan kırmızı bir kalp balon tutan bir kız çocuk ile oyuncak ayı tutan bir erkek çocuğun silüetleri, pimi çekilmiş el bombaları olarak

gösterilen toplarla oynayan üç yaşlı İngiliz kadın, biri makineli tüfek tutarak, elinde bir boya fırçasıyla kırmızı bir barış sembolüne son rötuşlarını yapan arkadaşını koruyan, yere çömelmiş ve etrafı gözetleyen “Nükleer Silahsızlanma Kampanyası” yanında yer alan iki asker, bazuka taşıyan Mona Lisa, hoş bir kırsal manzaraya sahip bir arka planda gagasında el bombası taşıyan bir kuş ve bir buket çiçeği fırlatma girişiminde bulunan maskeli bir gerilla resmi çizilmiş duvarların bulunduğu çıkmaz sokaklarda gerçekten barışa dair bir umudumuz olur muydu?

Derviş Zaim’in ‘Flashbellek’ Filminde Savaşın Adli Sicili ve Belleği Olarak Mekânsal Dispozitifler

Işıl Baysan Serim

Biz sizinle aynı ölü bedenleri,
aynı yıkılmış evleri görüyoruz.

Virginia Woolf, *Three Guineas*, 1938

“Günümüzde savaşlara son verilebileceğine kim inanır?” diye sorar Susan Sontag. İçinden geçtiğimiz yüzyılda, dünyanın farklı coğrafyalarında terör ve güvenlik krizlerinin yol açtığı küresel, bölgesel ve/veya yerel savaşlar adeta yırtılarak, zamanı ve mekânı kat ederek yayılmaktadır; hem şiddeti, hegemonyayı ve tahakkümü hem yaşam ve ölümü hem de sermayeyi, enformasyonu, bilgi ve tekniği sürekli yeniden-üreten bir mekanizma haline gelmiştir. Modernizmin kapitalist sanayileşmeyle süperpoze olduğu 20. Yüzyıl savaşları, söylemsel, toplumsal, kurumsal, siyasal, iktisadi ve teknolojik ilişkilerin meydana getirdiği bu heterojen sistemin miladını oluşturmaktadır. Artık her an, her şekilde savaş içerisindeyiz, Carl von Clausewitz’in söyleyişiyle, “saf savaş” iklimindeyiz ancak onu tanıma imkânımız yok.(Virilio) Bu yüzden, “Şimdinin Tarihi”ne (Foucault) katkıda bulunacağı düşünülen bir “savaş” analizi, farklı disiplinler güzergahlarının merceklerine gereksinmektedir; çok-katmanlı, çok-yüzlü “sorunsallaştırmalar” (Foucault) dolayımı ile tartışılmalıdır.

Bu çalışma, “savaş” olayını söylemler, pratikler ve stratejilerden mülhem bir “dispozitif” olarak kabul etmektedir. Michel Foucault’nun toplumsal teoriye kazandırdığı bu kavramı, kısaca söylemler, kurumlar, bilgi, norm, yasalar, mimari mekanlar, teknik ve teknolojilerden oluşan heterojen bir küme olarak tanımlayabiliriz. Çalışmanın sorunsalını, her savaşta bireysel ve toplumsal bedeni (nüfus), disiplin, denetim ve gözetim altına almak için “siyasal bir teknoloji”

olarak biçimlendirilen mekansal “düzenlemeler” (agencement, Deleuze) belirlemektedir. Devlet[ler] iktidarının muhtelif teknobilimsel-yönetimsel düzenlemelerle uyguladığı parçalama, kuşatma, çitleme, çerçeveleme ve/veya dışlama politikaları, [mimari] mekânı bir dispozitif haline getirmiştir. Bedenin öznel ve özgül deneyimlerine ilişkin bilgi dolayımı ile üretilen söylemsel (işlevsel program, plan, proje vb) ve söylemsel olmayan (inşa, rasyonalizasyon) pratiklerin birbirine eklemlendiği mimari dispozitifler, savaşın tahrip ettiği uzamlar kadar, gereksindiği askeri kurumlar, sınır karakolları, gözetleme kuleleri, sınır karakolları, geçici mülteci yerleşkesi-kamp gibi mekansal biçimlerle tanımlanır. Hali hazırda, sibernetik ve elektromanyetik alanlara, bilgisayar ekranlarına taşınan savaşlar, dijital arayüzlerde, koordinat sistemlerinde, haritalar ve diyagramlar aracılığıyla da varlık göstermektedir. Beden ve mekân, muhtelif ekonomilerin, uygulamaların, makinelerin ve/veya aygıtların öznesi/nesnesi haline gelmiştir. Savaş bir yandan tahrip ederken, öte yandan da nüfusu, toplumu disiplin, denetim ve gözetim altında tutabileceği stratejik ve taktiksel yeni mekansal düzenlemeler öngörmektedir. Mevcut fiziki coğrafyalar, yapıları çevreler, kilometrelerce inşa edilen kale duvarları, geçici olduğu söylenen kamplar, muhtelif istihkam düzenlemeleri ve kentsel mekân[lar] aktüel ve virtüel olarak [yeniden-] üretilmektedir.

Söz konusu kuramsal/yöntembilimsel çerçeve bağlamında, bu çalışma, Derviş Zaim’in 2020 tarihli “Flashbellek” adlı filmi araştırma nesnesi olarak belirlemiştir. Suriye’de 61 yıllık Baas rejiminin devrilmesinden sonra yeni Esat rejiminin tetiklediği iç savaş mercek altına alan filmin anlatısal ve sinematografik güzergahında aktörleşen mimari dispozitifler analiz edecektir. Filmin ana karakteri Şam ordusunda görevli bir asker olan Ahmet’in tanıklık ettiği savaş suçlarını fotoğraf yoluyla belgeleyerek, birkaç flashbellekte kaydetmesi ve eşiyle birlikte ülkeden kaçarak, Türkiye sınırlarında yer alan Gaziantep şehrine oldukça yakın bir göçmen kampına sığınması sürecinde geçen olaylar, hikâyenin eksenini oluşturmaktadır. Flashbellek, devletlerarası ilişkiler açısından stratejik bir aygıttır. Ahmet ise, mülteci kampına ulaştığında artık bir yurttaş, bir siyasal özne değildir, kültürel, toplumsal, yasal ve siyasal haklarından arındırılmış bir “tanık” ve beden-öznedir. Tıpkı diğer kamp sakinleri gibi, Ahmet ve eşi, yaşamlarını birer “çıplak hayat” (bare life, Agamben) olarak sürdürmek zorunda olan biyopolitik varlıklardır. (Foucault, Agamben). Hukuki bir düzenleme olduğu halde, hukukun askıya alındığı buna karşın iktidarın tam olarak uygulandığı “kamp” dispozitifi, Agamben’in kavramsallaştırdığı gibi bir “istisna” uzamı olarak “çıplak hayat”ın paradigmatic mekânıdır.

İçinden geçtikleri, sığındıkları ve yaşamlarını sürdürdükleri tüm mekansal biçimler – askeri kurumlar, sınır karakolları, geçici mülteci yerleşkesi, sorgu odaları, kontrol noktaları, gözlem kuleleri, geçici/istisna alanları (Agamben) gibi mekansal dispoitifler askeri mimarinin arketiplerine göre düzenlenmiştir; böylece gündelik hayatın militarizasyonunu da mümkün kılmaktadır. Film, böylece söz konusu kurumsal-mekansal biçimlerin ve sınır kentlerinin nasıl hem “bellek mekânları hem de birer adli (Forensic) “delil” uzamı olarak işlev gördüğünü de göstermektedir. (Eyal Weizman)

Kuramsal ve yöntembilimsel güzergahını Michel Foucault, Giorgi Agamben, Gilles Deleuze ile Felix Guattari'nin belirleyeceği bu çalışma, savaşın sadece mağdurları ve faillerinin değil, aktörlerinin de mekansal dispoitifler ile karşılıklı olarak inşa edildiğini ortaya koyacaktır.

A7 Oturumu: Ortadoğu'da Savaş Rejimleri ve Direniş Dinamikleri

-Bereket Kar anısına-

Oturum Yürütücüsü: Remzi Altunpolat

- **Hakan Güneş** – İran'da Siyasal Kanatlar, Kesimler ve Rejim Tartışmaları
- **Ayşe Düzkan** – Antiemperyalizmin Pusulası Olarak Filistin
- **Hamide Rencüs** – HTŞ Rejimi Altında Hayat: Suriye'de Cihatçı İktidarın Soykırım Politikaları ve Bölgesel Kriz Dinamikleri

B7 Oturumu: Sokağın Bilgisi

Oturum Yürütücüsü: Özcan Gülhan

- **Selinay Uzuntel** – 19 Mart Sonrası İstanbul'da Öğrenci Direnişi
- **Fadime Özdemir** – 19 Mart Sonrası İzmir'de Öğrenci Direnişi
- **Ercan Gül** – İzmir Büyükşehir Belediyesi İşçileri Grevi

- **Oktay Yıldız** – Digel Tekstil İşçi Direnişi
- **Hasan Yorulmaz** – Akbelen Direnişi

A8 Oturumu: Barış Bir Yoldur

Oturum Yürütücüsü: Nuray Türkmen

- **Çilem Küçükkeleş** – Aslan ile Ceylan Nasıl Hünkâr'ın Kucağında Buluştu

Değişen Bölgesel Dinamikler ve Yeni Barış Süreci

Fatma Bostan Ünsal

Suriye'de Esad'ın gücünün gittikçe eridiğinin görülmesinden itibaren Orta Doğu'da güç ilişkilerinin dramatik ölçüde değişeceğinin sinyallerini alan siyasetçi ve devlet adamları bu değişikliklere cevap olacak şekilde davranmaya başlamışlardır. Bu gelişmeler doğrultusunda Ekim 2024'de içeriği çok net olmamakla birlikte yeni bir barış süreci diyebileceğimiz bir süreç başlatıldı. Aradan 3 ay geçmeden Suriye'de Esad'ın devrilmesinden sonra gerçekten de büyük değişiklik açığa çıkmıştır, bu süreçte Suriye Demokratik Güçleri (SDG) ülkenin en güçlü de facto siyasi ve askeri varlığı olmuştur. Bu durum Türkiye'nin hem bölgesel politikalarını hem de içeride uzun süredir devam eden Kürt Meselesini çözme yönünde inisiyatif almasını gerektirmiştir. Nüfus yapısıyla, kontrol ettiği coğrafi alan ve kaynakları, askeri kapasitesi, kurduğu uluslararası işbirlikleri ve hem Kürtler hem de Araplarla ittifakları nedeniyle temayüz eden SDG üzerinde etkin olmak üzere Türkiye'nin harekete geçtiği söylenebilir. Türkiye'nin geleneksel yaklaşımı SDG'yi PKK'nın hakim olduğu bir tür terörist yapı olarak görmektedir bu itibarla PKK lideri Öcalan ile işbirliği üzerinden SDG ve Suriye üzerinde büyük güç sahibi olabileceği imkanını görerek harekete geçtiği düşünülebilir. Türkiye'nin yüz yıldır unuttuğu, hatta yok saydığı Kürtlerle Kurtuluş Savaşında beraber savaştığı, Misakı Milli dediğimiz kurucu diskuru beraberce Lozan Anlaşmasında ileri sürdüğü artık dillendirilmekte, elli yıldır 50.000 den fazla insanımızın hayatını kaybettiği çatışmanın sebepleri dile getirilmekte, PKK'nın kendini feshetmesi, silahların yakması, barış süreci gündeme gelmektedir.

Tabii güç mücadeleleri içinde bu hedeflerin ne kadarının başarılacağı çok net değildir. Bir önceki barış süreci de benzer ortamda ortaya çıkmış ama tarafların politik tercihlerinin çakışmaması nedeniyle akim kalmış ve çok şiddetli bir şiddet sarmalına girmişti Türkiye. Bu itibarla yeni dönemin sunduğu fırsatlar ve riskleri dikkate almanın önemli olacağını düşünüyorum.

- **Atalay Göçer** – Yas, Direniş ve Tahayyül: Türkiye’de Queer Barışın İmkânları
- **Melek Göregenli** – Barışı Kim İster? Sınıf, Kimlik, İdeoloji

B8 Oturumu: Savaşların Mültecileri

Oturum Yürütücüsü ve Çerçeve Sunum: Zeki Gül

Başka Başka Protestolar, Eylemler: İstanbul’da Sahra-altı Afrikalıların Kolektif Eylemlerine Yönelik Sosyal Psikolojik Bir İnceleme

Yakup Rıfat Azak

Bu araştırma, İstanbul’da yaşayan Sahra Altı Afrikalı göçmenlerin maruz kaldıkları olumsuz sosyal kimlik algısıyla nasıl başa çıktıklarını ve bu bağlamda geliştirdikleri stratejileri incelemektedir. Araştırmada, İstanbul’daki üç önemli kolektif eylem örneği analiz edilmiştir: Beyoğlu’nda düzenlenen ENDSARS protestoları (Nijerya polis birimine karşı düzenlenen gösteriler), Yenikapı’da 15 Temmuz darbe girişimine karşı gerçekleştirilen yürüyüş ve Senegalli göçmenlerden oluşan Müridî tarikatının İstanbul’daki Big Magal kutlamaları.

Sosyal kimlik kuramı, bireylerin kendi gruplarıyla dış gruplar arasındaki olumsuz sosyal karşılaştırmalardan doğan kimlik ve benlik saygısızlığına karşı geliştirdiği üç temel stratejiyi öne çıkarır: bireysel hareketlilik, sosyal yaratıcılık ve sosyal rekabet. *Bireysel hareketlilik*, göçmenin kendi grubuna karşı mesafe alarak, baskın kültürün değerlerine yaklaşma çabasıyla ortaya çıkar; bu strateji özellikle etnik görünüm ya da statü nedeniyle sosyal damgalamaya maruz kalan bireylerde gözlemlenir. *Sosyal yaratıcılık* stratejisi ise, göçmenin kendi grubunu

daha olumlu bir şekilde yeniden tanımlamasıyla ilgilidir. Bu bağlamda, Sahra Altı Afrikalı göçmenlerin, örneğin fiziksel sağlıkları, sportmenlikleri ya da çalışkanlıkları üzerinden olumlu grup özelliklerini vurguladıkları gözlemlenmiştir. *Sosyal rekabet* stratejisi ise mevcut olumsuz yapıyı dönüştürmeye yönelik daha kolektif bir tepki biçimidir; bu durumda bireyler, grup dayanışması içinde kamusal alanda görünürlük kazanarak toplumsal eşitsizliklere karşı seslerini yükseltirler.

Araştırmada katılımcı gözlem, derinlemesine görüşmeler ve saha araştırmaları veri toplama teknikleri olarak kullanılmıştır. Saha araştırması, İstanbul'un Kumkapı semtinde gerçekleştirilmiş olup bu bölge, Sahra Altı Afrika kökenli göçmenlerin yoğun biçimde yaşadığı bir yerleşim alanı olarak öne çıkmaktadır. Çalışmanın temel verileri; Senegal, Fildişi Sahili, Gine, Somali ve Nijerya'dan gelen, yaşları 20 ila 50 arasında değişen 20 Batı Afrikalı bireyle yapılan odak grup görüşmeleri ile ENDSARS protestoları, Togolu Romeo cinayeti sonrası gösteriler ve Big Magal kutlamalarındaki katılımcı gözlemlerden elde edilmiştir.

Bulguların analizi sonucu elde edilen temalar, Sahra Altı Afrikalı göçmenlerin sosyal kimliklerini görünür kılmak ve toplum içindeki konumlarını güçlendirmek amacıyla kolektif eylemlere yöneldiğini göstermektedir. ENDSARS ve Big Magal gibi etkinlikler hem grup dayanışmasını pekiştiren hem de kamuoyunda yer edinmeye çalışan pratikler olarak değerlendirilmektedir. Göçmenler, yerel halkla iş birliği geliştirirken aynı zamanda bu tür kolektif eylemlerle kültürel farklılıklarını vurgulayarak sosyal kimliklerini yeniden inşa etmektedir.

Bu bağlamda çalışma, Sahra Altı Afrikalı göçmenlerin yaşadıkları zorluklara karşı ortaya koydukları politik ve kültürel tepkileri anlamaya yönelik bir katkı sunmaktadır. Aynı zamanda, devlet kurumları, İslamî cemiyetler ve diaspora temelli örgütlerin bu süreçteki rolünü inceleyerek göçmen toplulukların kentteki sosyal ve siyasal hareketliliğine ışık tutmaktadır.

Koruma Rejimi mi Savaşın Sessiz Biçimi mi? Mültecilik, Devlet Politikaları ve Politik Şiddetin Yarattığı Psikolojik Yıkım

Umay Alkaya ve Mert Cantürk

“Hep yanlış buldum bize verdikleri adı:

Göçmen,

Göç eden demektir bu, oysa biz

Göç etmedik, kendi isteğimizle

*Seçerek başka bir ülkeyi, gelmedik
Ama kaçtık, yurdundan sürülenleriz biz, kovulanlarız.”*
— Bertolt Brecht, “Göçmenlerin Adlandırılması Üzerine” (1937)

Bu bildiri, savaşların zorunlu göç ve mültecileştirme süreçleriyle birlikte ürettiği siyasal ve psikolojik yıkımı, neoliberal devlet politikaları ve insan hakları rejimleri çerçevesinde sorgulamayı amaçlamaktadır. Modern ulus-devletin savaş, sınır, göç ve hak kategorileri üzerinden inşa ettiği koruma rejimleri, yalnızca insani yardım ve hak temelli bir sistem olarak işlev görmekle kalmaz; aynı zamanda mülteci öznelliğini biçimlendiren, hareketi düzenleyen ve bazı yaşamları dışlayan bir denetim aygıtı olarak işler.

Devletin hem hakların sağlayıcısı hem de sınırlayıcısı olması, mülteci statüsünü ontolojik olarak kırılğan hale getirir. Nicholas De Genova'nın (2002) belirttiği gibi, göçmen ya da mültecinin “illegal” olarak kodlanması, devletin göçü yönetme biçimi değil, göçmenliği bizzat kriminalize eden bir üretim sürecidir. Bu süreçte uluslararası insan hakları söylemi, çoğu zaman hakları güvence altına almaktan çok, belirli bedenleri dışlayan bir filtre işlevi görür. Bu çelişki, liberal insan hakları söyleminin “evrensellik” iddiasıyla, hakların yalnızca devlet eliyle tanınması arasındaki epistemolojik kırılmada yatmaktadır (Goodale, 2021).

Bu bildiride ilk olarak, mültecilik rejimi neoliberal yönetimsellik bağlamında siyasal bir mekanizma olarak ele alınmakta; devletin güvenlik ve insaniyet söylemlerini eşzamanlı biçimde kullanarak göçü nasıl yönettiği, sınırları nasıl ideolojik olarak meşrulaştırdığı tartışılmaktadır. Sığınma sistemlerinin “kurtarıcı” bir çerçevede sunulmasına rağmen, gerçekte sınırlandırma, performans beklentisi ve yönetim mantığıyla işlediği savunulmaktadır (Rose & Given-Wilson, 2021). Bu çerçevede, sığınma süreçlerinin değerlendirme mantığı giderek daha fazla performatif kriterlere dayanmaktadır. Başvuru sahiplerinin “inandırıcılığı”, “entegre olabilirliliği” veya “geri gönderilebilirliği” gibi kategoriler, koruma hakkını yönetimsel bir ayrıcalık haline getirirken; bu süreci yöneten devlet ya da kurumlar ise insaniyet üzerinden siyasal kontrol alanı kurmaktadır (Ticktin, 2011; Fassin, 2011). Uluslararası koruma rejimleri ise, devletlerin sorumluluklarını paylaşmak yerine, mültecilik statüsünü dışsallaştırarak kriz coğrafyalarına devretmekte; böylece “insaniyet” söylemi, siyasi sorumluluğun yeniden yönlendirilmesinin meşruiyet aracına dönüşmektedir (El Qadim, 2020).

İkinci olarak, bu yapısal şiddetin bireysel ve toplumsal düzeydeki psiko-duygusal etkileri ele alınmaktadır. Mülteciler için “koruma”, çoğu zaman travma, geleceksizlik ve statüzlükle iç

içe geçen bir bekleyiş rejimine dönüşmektedir. Bu bağlamda, psiko-politika kavramı devreye girer: devletin yalnızca bedenleri değil, zihinleri ve duygulanımı da düzenlediği bir iktidar biçimi (Foucault, 1990). Mültecilik bir yersizlik hali olduğu kadar bir zamansızlıktır da; geleceği tahayyül edememek, kimlik inşa edememek ve aidiyet kuramamakla karakterize olur. Bu da hem bireysel travmaları kronikleştirir hem de toplumsal olarak normalleştirilmiş bir dışlama rejimi üretir.

Buna ek olarak, mülteci deneyimlerinin yalnızca hukuki ya da siyasal çerçevelerle değil, psikolojik süreçlerle birlikte değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Uzun süreli belirsizlik, statüsüzlük, güvensizlik ve toplumsal aidiyet eksikliği, mültecilerde kronik stres, anksiyete, depresyon ve travma sonrası stres bozukluğu gibi psikolojik durumlara zemin hazırlamaktadır. Ancak bu ruhsal sorunlar çoğu zaman bireysel patolojiler olarak ele alınmakta; içinde buldukları yapısal koşullar göz ardı edilmektedir. Oysa bu çalışma, psikolojik iyilik halinin politikadan ve toplumsal bağlamdan ayrı düşünülmemeyeceğini; iyilik halinin ancak aidiyet, tanınma ve gelecek tahayyülü gibi temel insani gereksinimlerin karşılanmasıyla mümkün olabileceğini savunmaktadır.

Sonuç olarak, bu bildiri mülteciliği yalnızca savaşın bir sonucu olarak değil, savaşın sürekliliğini sağlayan bir araç olarak düşünmeye çağırır. Koruma rejimleri, devletin savaş sonrası barışı restore etme aracı değil; bizzat savaşın başka biçimlerde sürmesinin zemini haline gelir. Bu çerçevede, hak kavramını devletin sınırlarından kurtaran, ilişkisel ve bağlamsal adalet anlayışlarına dayalı alternatif koruma biçimlerini tartışmaya açmak bir zorunluluk haline gelmektedir (Robbins, 2009; Waldmüller, 2018).

Yasal Araf ve Güvencesizlik: Türkiye’de LGBTİ+ Mülteciler ve Hukukî Muğlâklık

Hayriye Kara

Türkiye sığınma sistemi/sistemsizliği, coğrafi kısıtlama, mevzuattan kaynaklanan sorunlar ve keyfi uygulamalar, mültecileri sürekli bir “yasal araf”ta tutarak hak ve hizmetlere erişimlerini sistematik biçimde engeller.

Bu sunum, LGBTİ+ mültecilerin barınma, sağlık, çalışma gibi temel haklara erişim ve sosyal hayatta karşılaştıkları zorlukları, yalnızca “mevzuat eksikliği” olarak değil, devletin bilinçli

olarak ürettiği bir güvencesizlik siyaseti olarak tartışacaktır. Yoksulluk/yoksunluk, geleceğe dair hiçbir umudun olmaması ve ne zaman biteceği belirsiz bekleyiş hali, LGBTI+ mültecilerin yaşamını askıya alınmış bir hayatta kalma mücadelesine indirgerken; onların varlığı ve direnişi, bu sisteme karşı en güçlü politik itirazı da üretmektedir. Bu bağlamda çalışma, Türkiye'deki LGBTI+ mültecilerin deneyimlerini yalnızca mağduriyet hikâyeleri olarak değil, aynı zamanda varoluşun kendisiyle örülen bir direniş pratiği olarak ele almaktadır.

Çalışma Grubu Sunumları

Savaşı Yine ve Yeniden Eve Getirmek: Savaşın Görsel Politikası

Esra Oskay, Didem Erbaş, Gizem Ünlü, Seniha Ünay

Savaşı Yine ve Yeniden Eve Getirmek" çalışma grubu uzaktan algılama teknolojileri ile yönetilen savaşın görsel politikasını merkezine alacak ve görüntülerin savaşın yürütülmesindeki aktif rolüne odaklanacaktır. Jussi Parikka'nın tabiriyle bugün görüntüler "daha geniş bir beceri, emek, teknik ve teknoloji altyapısının bir parçası olarak" işler ve operasyonları biçimlendiren veriler olarak çalışır (2023:7). Dünyamız kayıt ve görüntü oluşturma makineleri tarafından biçimlenir, uzak mesafe görüntüleme teknolojilerinin başını çektiği "operasyonel görüntüler" (Farocki,1991), makine görüntüleri uzak mesafeden savaşı mümkün kılar. Her an her yerde kontrol ve gözetimi sağlayan bu görüntüleme teknolojileri savaşın biçimini kökten bir şekilde değiştirir. Bu teknolojiler sayesinde insan bedenlerinin birbiriyle çarpıştığı bir meydan muharebesi olmaktan çıkan savaş, görünmeyen bir yerden çıkıp gelen hedefi muğlak bir şiddete dönüşür. Simon Weil'in altını çizdiği gibi "silahlı şiddeti" anlamak için savaşın nihayetinde varılacak amaçlara değil araçların doğasına odaklanmak gerekirrr(Chamayou içinde, 2013).

Görüntüleme araçlarının ve görüntülerin değişen doğası savaşı dönüştürürken güncel sanat üretiminde savaşın görüntüleme politikası, şiddet imgelerinin etiği de ele alınması gereken bir saha olarak karşımıza çıkar. Bu çerçevede "Savaşı Yine ve Yeniden Eve Getirmek" çalışma grubu savaşı mümkün kılan görüntüleme teknikleri üzerine eğilen sanatçıların üretimlerini örnek

vaka olarak mercek altına almayı, ve sanat alanında üretilen karşı görüntüleme taktiklerini incelemeyi hedefler.

Çalışma grubunun ismine ilham veren Martha Rosler'in uzak savaşın yakın temasını tüketimin görsel diliyle gösterdiği "Bringing War Back Home" çalışması; Hito Steyerl'in askeri teçhizat ve personelin yanı sıra savaş saflarında konuşlandırılan "mimarlar, TV, kontrol noktaları, internet kesintileri ve bürokrasi" gibi failere baktığı çalışmaları; Körfez savaşının görüntü politikası üzerinden Harun Farocki'nin tanımını yaptığı insanlar tarafından yorumlanabilecek şekilde yapılandırılmış makinelerin operasyonel görüntüleri kavramı; Trevor Paglen'in görüntüyü mümkün kılan ama görünmez olan uydu teknolojileri ve okyanus altı kabloların peşinden sürdürdüğü, bugünün görüntüsünün iktidarını bulandıran çalışmaları temel örnekler olarak düşünülmektedir.

Bu kapsamda çalışma grubu Temmuz ve Ağustos ayları boyunca online okuma programı ve kongre tarihinde gerçekleşecek bir atölye programı planlamaktadır. Okumalar kolektif olarak yapılacak, metinler konuya kapsamlı bir yaklaşımı mümkün kılacak şekilde belirlenecektir. Bu okumalarla eş zamanlı haftalık sanatçı incelemeleri yapılacaktır.

Kongre sürecinde gerçekleşecek atölyede kongre öncesi yapılan teorik ve uygulamaya dayalı araştırmalar atölyenin ilk günü katılımcılarla paylaşılacak, ikinci günü sanatçı pratikleri üzerine kapsamlı örnekler verilerek tartışmaya açılacak ve üçüncü, dördüncü günü kolaj tekniği ile görseller ortaya çıkartılacaktır. Bu görseller ve metinler bir fanzine dönüşecektir.

Sanat Çalışmalarında Savaşçı Kadınlar

Sehel Oto, Arzu Oto, Aslı Asena Elibol, Derya Şekerci

Üretilen her sanat çalışması/eseri içinde olduğu zamanın ve coğrafyanın izlerini taşır. Hatta üretildiği dönemin politik, ekonomik, sosyal, kültürel dinamiklerinden beslenir. Her ne kadar sanatçının/üreticinin kendi hayatının anlam dünyasından süzülüp ortaya çıksa da, sanatçının bu anlam dünyası da bahsini ettiğimiz etkenlerle şekillenir.

Sanat çalışmalarını/eserlerini en çok etkileyen konuların başında kuşkusuz insanlığı derinden etkileyen konular gelir. İnsanı ve tüm yaşamı bu kadar etkileme gücüne sahip olan her şey, doğallığıyla sanatın da önemli konularından biridir. Sadece bazı insanların halihazırdaki yaşamını değil, tüm insanlığı ilgilendiren ve etkileyen, aslında sadece insanlığı da değil; canlı,

cansız tüm yaşamı ve dünyamızı da etkileyen konuların başında kuşkusuz savaş geliyor. Savaş, tarih boyunca sanatçıları derinden etkilemiş, birçok sanat eserinin konusu olmuştur.

Savaşın yıkım gücü çok geniş olsa da savaşların patriyarkanın da etkisiyle en çok kadınları ve çocukları etkilediğini hepimiz çok iyi biliyoruz. Kadın bedenlerinin savaş ganimeti sayıldığını da, savaşlar sırasında kadınların alınıp satıldığını da çok iyi biliyoruz. Çalışma grubumuzda, savaşın kadınlar üzerindeki etkisini göz ardı etmeden, savaşın özneleştirdiği savaşçı kadınlara odaklanacağız. Farklı sanat alanlarında (heykel, sinema ve edebiyattaki) üretilen belirli eserlerdeki/çalışmalardaki savaşçı kadın temsillerine yakın çekim yapacağız. Bu kadınların “erkek işi” olarak görülen bu alanda nasıl özneleştiklerini ve sanat eserlerinde/çalışmalarında nasıl ele alındıklarını feminist perspektifimizle yorumlayacağız.

Bu çalışma kapsamında patriyarkanın hegemonyası altında şekillenen savaş gerçekliğinin, katı bir şekilde cinsiyetlendirilmiş olduğundan yola çıkarak kimi soruları irdeleyeceğiz. Kadınlar varoluşlarıyla, özgünlükleriyle bu alanın içinde neler yapmışlar, nasıl bir varlık sergilemişler? Erkeğe yardım eden rolünden savaşçı olmaya giden süreçte kadınların temsiliyetinin sanat eserlerine/çalışmalarına nasıl yansımış, yansıtılmıştır? Bu soruları feminist ve kültürel çalışmalarla dirsek temasında kalarak ele alacağız.

Sanat eserlerinde/çalışmalarında kadın temsiliyetine baktığımızda patriyarkanın sırtını sıvazlayan, onu yeniden üreten kadın temsilleriyle karşılaşyoruz. Belirli kadınlık rollerine sıkıştırılmış, ne yapması, ne söylemesi gerektiği önceden belirlenmiş makbul olan ve makbul olmayan sadece iki tür kadınlıktan söz edebiliyoruz. Kadınları bu ikiliğe indirgeyen her türlü yaklaşım, kadınların toplum içerisinde üstlenebileceği rolleri ve meslekleri de sınırlandırarak onları patriyarkanın tekrar ve tekrar üretilen sınırlarına da sıkıştırmış oluyor. Halbuki kadınlar kendilerine ait bilgiyi üretmeye başladığından beri, feminist bilgi üretimi ve kültürel çalışmalar sayesinde, kadınlık hallerinin tıpkı erkekler, tıpkı diğer insanlar gibi siyah-beyaz olarak çizilmiş bu iki tipin dışına taşıdığı çok iyi biliyoruz.

Feminist bilgi üretimi yaklaşımını kullanarak kadınların savaştan en çok etkilenen grupta olduğu gerçeğinin yanı sıra savaşçı kadınların “savaş” temalı sanat eserlerinde/çalışmalarında nasıl temsil edildiklerini çeşitli yönlerden ele alacağız. Sinema, heykel ve edebiyat alanlarında belirlediğimiz en az üçer eserde/çalışmada savaşçı kadınları inceleyerek, onları yüklenen toplumsal rollerin ve onlardan beklenen toplumsal kodların izini süreceğiz.

Çalışmamızda patriyarkal, hiyerarşik, geleneksel kodları deşifre etmenin ve feminist bilgi üretimine katkı sunmanın peşine düşüyoruz. Sinemada, kamusal alan heykellerinde, edebi eserlerde kadın temsilleri, kadın çalışmalarının temel çalışma alanlarından biri olmuştur.

Kadın temsilleri aracılığıyla kadınlarla ilgili toplumsal cinsiyet rollerinin tekrar üretildiğini sıklıkla görüyoruz. Ya da ideolojinin taşıyıcı unsurları olarak kadınların araçsallaştığına şahit oluyoruz.

Sonuç olarak bu çalışmada, kadınların savaş temalı eserlerdeki savaşçı temsillerinden yola çıkarak, patriyarkanın yaşamın her alanında kadınlara nasıl sınırlar çizdiğini, erkeklere atfedilen rollerde kadınlara hangi temsiliyetleri layık gördüğünü, toplumsal cinsiyet rollerinin nasıl yeniden ve yeniden üretildiğini tartışarak kapsamlı bir çalışma grubu sonuç raporu üretmeyi amaçlıyoruz.

Forum: Barış İçin Ne Öneriyoruz? Birlikte Ne Yapabiliriz?

-Sırrı Süreyya Önder anısına-

Yürütücü: Gözde Şeker

- **Gökhan Günaydın (CHP)**
- **Cengiz Çiçek (DEM Parti)**
- **Sevda Karaca (EMEP)**
- **İlknur Başer (Sol Parti)**
- **Doğan Ergün (TİP)**

ATÖLYE - BELGESEL

Video-Eylem Analiz Atölyesi: Savaşa Karşı

Oktay İnce

Bir politik devrimle noktalandığını düşünebileceğimiz, insanın , ve dahi toplulukların politik eylemi; tanımlanabilir, oluş biçimlerinin yasaları ortaya konabilir, neden ve sonuç ilişkileri içinde incelenebilir, yeniden üretilebilir bir şey mi ? Bireysel olanın politik olması,yaptığımız ya da yapmadığımız, söylediğimiz ve söylemediğimiz her şeyi bir eylem haline sokar mı? Kişinin bireysel ve toplumsal politik davranışı nerde kesişir ya da çatır? ister kendini parmaklıklara zincirleyen işçiler, ister tek başına "duran adam", ister Gezi'de ayaklanma, isterse silahlı banka soygunu olsun, bütün eylem biçimleri için bir "etki değerlendirme" sistemi mümkün mü ? Eylemcinin ideolojik konumlanması, biçim ve içerik olarak eylemi nasıl farklılaştır? Eylemde uygunluklar yasası nasıl işler; amaç-mekan, - amaç- söz, amaç-tarz, amaç-özne bakımından uygunluklar? Eylemde amaç yitimi, amacın kendisi olarak eylem. Öznesi bir nihai amaç- devrim, kurtuluş fikrine sahip olmakla olmamak, eylemin gidişini hangi yönde etkiler? Meydanda kitlesel bekleme kültürü ve folklorik etkileşimler. Barikat kültürü. Sembollerin inşası. Duygulanım eşiği ve kanayan noktalar. Eylemde tipik durumlar adlandırılabilir mi? Kerteli berkitme. Bir eylem aktörü olarak provokatör, ve dahi ajitatör ne iş görür, pozitif provokasyon ne iştir? Herkesin malumu bir "kitle psikolojisi" tipik durumlarda nasıl işler;eş-eylem-duygusu/ters-eylem-duygusu ? Eylemde başarının kriteri ne olabilir? İstedigini alan değil, eylemin sürekliliğini sağlayan, eyleme gücünü yükselten eylem midir ? Gösteri/show, protesto/direnış, direniş/başkaldırı ne bakımlardan farklılaşır, biri ötekini yerine geçince. Eylemin estetiği. Bir Rembrant tablosu olarak protesto meydanı. Teatral sembolleştirmelerin aczi. Meydan Galatasaray/Taksim, Yüksel/Kızılay, eylem hukuku. Daimi akış eğilimi. Sokağın dişilliyi ve eylemin erilliyi arasında polis barikadı neyin bekçisidir?Bir umuda yaslanmak mı öfkeyi diri tutmak mı, eylem ile umut arasındaki bağ kopunca ...

Kitlesel ya da bireysel, veya dar grup tarafından yapılsın, izinli ya da korsan, başlangıç ve bitiş noktaları, aradaki güzergahlar, kendisini tekrarladığı meydanlar, parklar, noktalar, anıtlar, aynı zamanda birer psikolojik areadır. Ankara'da Yüksel caddesi ve Güvenpark, İnsan Hakları Anıtı ve Ethem'in vurulduğu nokta, Kızılay meydan. Gar-Sıhhiye hattı, Kuğulu-Kenedy-Kızılay, Cebeci-

Kolej-Kızılay hattı, farklı halet-i ruhiyelerin eylem noktaları/hatlarıdır aynı zamanda. Bu hatlar ve noktalar, farklı eylemci ruh hallerinin sadece sonuçları değil, sebepleridir de.

Barikat, sadece eylemcinin direnme noktası olarak şeylerden oluşturduğu fiziksel bir engel değil, eylemci ile kafa tuttuğu güç arasında, psikolojik bir hatır. Barikatın arkası ve önü, bir anda onların ve bizim ülkemiz, evimiz ve dışarısı olarak bölünür. Bu iki mekânda bölünen aynı zamanda psikolojik atmosferdir.

Yüzünü devletten saklayarak taş atan eylemci, orda yalnızca bir politik meseleyi dillendirmemekte, suç işleme hakkını fiilen kullanırken kendi ruhsal bütünlüğünü yeniden inşa etmektedir.

Akademi bu soruları bir "eylem bilim" e doğru çoğaltabilir mi?

Farklı Dillerden Şarkılarla Vokal Atölyesi

Selda Öztürk

Bu vokal atölyesinde, biri Kürtçe biri Arapça olmak üzere iki tane geleneksel şarkı çalışılacak. Savaş karşıtı, barışa ses veren bu şarkılar kadınların dilinden yazıldı. Ayrıca, iki farklı müzikal geleneğin vokal icra özelliklerini yansıtan örnekler olarak bu şarkıları seçtim.

-Atölye süresi bir buçuk saat.

-Katılımcı sayısı için sınır bulunmuyor.

-Atölyeyi kadın+ katılımcılara açık

Belgesel Film Gösterimi: 10. Yılında 10 Ekim Belgeselleri

“Elif”

Süre: 79'

Yönetmen: Elif Ergezen ve Emre Kanlıoğlu

5 Eylül Cuma, 20.30

Karaburun Pazaryeri

SALON BİLGİLERİ

A Oturumları, Açılış ve Kapanış Oturumları: Karaburun Pazaryeri ([konum](#))

B Oturumları: Karaburun Belediyesi Gençlik Merkezi ([konum](#))

C Oturumları: Nergis Çay Bahçesi ([konum](#))

19 KARABURUN BİLİM KONGRESİ

3-6 EYLÜL 2025

SAVAŞ

#Karaburun2025

Karaburun Gündelik Yaşam Bilim ve Kültür Derneği

www.kongrekaraburun.org